MEMORIALUL REVOLUŢIEI 16-22 DECEMBRIE 1989

CENTRUL NAŢIONAL DE DOCUMENTARE,
CERCETARE ŞI INFORMARE PUBLICĂ DESPRE
REVOLUŢIA DIN DECEMBRIE 1989

MEMORIAL 1989

Buletin ştiinţific şi de informare

2 (7)/2010

Timişoara

Colegiul de redacţie:

Redactor responsabil: Gino Rado

Redactori: Adina Hornea Abruda, Liza Kratochwill,
Simona Mocioalcă

Tehnoredactare: Gino Rado

Corectură: Adina Hornea Abruda

Coperta: Traian Abruda

Consiliul consultativ: Ioana Boca – Fundaţia Academia Civică-Bucureşti, Viorel Marineasa – Universitatea de Vest din Timişoara, Stelian Mândruţ – Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Silviu B. Moldovan – CNSAS-Bucureşti, Bogdan Murgescu – Universitatea din Bucureşti, Victor Neumann – Universitatea de Vest din Timişoara, Daniel Vighi – Universitatea de Vest din Timişoara, Smaranda Vultur – Universitatea de Vest din Timişoara

CUPRINS

Cuvânt către cititor 5

Mistificare, limbaj de lemn şi ucigaşi
Discursul presei timişorene cu privire la implicarea Armatei
(Lucian-Vasile Szabo) 6

OPINII ŞI ATITUDINI
Scriitorii şi revoluţia – Dizidenţii 17
„Orice cuvânt ştie ceva despre cercul drăcesc." Destăinuirea Hertei Müller.
Discurs rostit la primirea Premiului Nobel pentru Literatură, Stockholm,
7 Decembrie 2009 19
„Despre talantul românilor, moartea intelectualilor şi arta refugiului"
Titus Suciu – de vorbă cu dizidentul Paul Goma 30
Două decenii de luptă pentru recuperarea identităţii
Opinii & Impresii 38
Procesele revoluţiei – interviu cu Dan Voinea 51
Jan Kolodziejski despre Revoluţia Română din 1989..... 58

COMANDANŢII REPRESIUNII
Coman Ion (Gino Rado)..... 60

PORTRETE DIN REVOLUŢIE
Jurnaliştii şi revoluţia..... 65

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ
A înţelege şi a sărbători, a avertiza? şi a spera (Georg Herbstritt) 73
De la Timişoara la Berlin: Herta Müller şi colegii ei scriitori germani
de origine română din Banat în dosarele STASI-ului est-german din 1987
până în 1989 (Georg Herbstritt)..... 78
De la „Mica la Marea Vienă" şi retur (Adina Hornea Abruda)..... 96
Solidarni z Rumunią – Solidari cu România. Dar de suflet şi în imagini
(Adina Hornea Abruda) 104
Lech Walesa – la Universitatea de Vest din Timişoara,
despre căderea comunismului 107

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI

George Galloway, Bob Wylie*, Prăbuşirea. Ceauşeştii şi Revoluţia Română*, Editura Viga, Bucureşti, 2009, 343 p. (Cristina Tudor) 110
Claudiu Iordache, *Securitatea. Confiscarea unei naţiuni*, Editura IRINI, Bucureşti, 2009, 204 p. (Cornel-Florin Seracin) 117
Solidarni z Rumunią – Solidari cu România. Decembrie 1989 – ianuarie 1990 (Liza Kratochwill) 122
Herta Müller, *Regele se-nclină şi ucide,* Editura Polirom, Iaşi, 2005, 227 p. (Simona Mocioalcă) 137
Carmen Chivu-Duţă, *Cultele din România între prigonire şi colaborare,* Editura Polirom, Iaşi, 2007, p. 220 (Simona Mocioalcă) 146

DOCUMENTAR

Deta – Decembrie 1989 (Dumitru Tomoni) 154
Agenţii străini şi revoluţia (Gino Rado) 159

INSTANTANEE – MEMORIAL

Vernisaj expoziţie cu fotografii-document la Jimbolia şi Sânnicolau Mare 181
Memorialul Revoluţiei la 20 de ani! 183
Vizita domnului Gabriel Oprea, Ministrul Apărării Naţionale 167
Noi apariţii editoriale 189
Proiectele noastre 193

COLABORATORI 197

Cuvânt către cititor

Numărul de faţă 2 (7) al revistei *Memorial 1989* tratează în mod special două teme importante: scriitorii şi jurnaliştii de la dizidenţă la revoluţie şi perioada post-revoluţionară, precum şi represiunea armată din decembrie 1989.

Referitor la prima temă este de remarcat lucrarea *De la Timişoara la Berlin: Herta Müller şi colegii ei scriitori germani de origine română din Banat în dosarele STASI-ului est-german din 1987 până în 1989* de Georg Herbstritt, în care sunt relatate activităţile scriitorilor Herta Müller, Richard Wagner, William Totok şi Helmuth Frauendorfer din Berlin.

De asemenea, este de semnalat interviul realizat de Titus Suciu cu dizidentul Paul Goma: *Despre talantul românilor, moartea intelectualilor şi arta refugiului.* Este prezent şi discursul rostit de Herta Müller la primirea Premiului Nobel pentru Literatură, *Orice cuvânt ştie ceva despre cercul drăcesc*.

În lucrarea *Mistificare, limbaj de lemn şi ucigaşi,* Lucian-Vasile Szabo face o radiografie minuţioasă asupra modului în care jurnaliştii timişoreni au prezentat implicarea Armatei în evenimentele din decembrie 1989, iar Liza Kratochwill în *Jurnaliştii şi revoluţia* prezintă rolul jurnaliştilor, corespondenţi din zonele de luptă, riscul şi jertfa lor, mulţi dintre aceştia devenind eroi.

Dorim să semnalăm şi lucrarea *A înţelege şi a sărbători, a avertiza? şi a spera* de Georg Herbstritt, care ne prezintă conferinţa *Anul Revoluţiei 1989 – Revoluţia democratică din Europa de Est ca cezură a istoriei europene,* desfăşurată în cadrul Forumului de Istorie din 2009.

Sunt prezente şi în acest număr recenziile din cadrul rubricii *Biblioteca revoluţiei*, precum şi din alte rubrici deja consacrate, precum *Viaţa ştiinţifică*, *Documnentar,* alături de articole despre activităţile Memorialului Revoluţiei, mai ales că în aprilie 26 s-au împlinit 20 de ani de la înfiinţarea instituţiei noastre.

Gino **RADO**

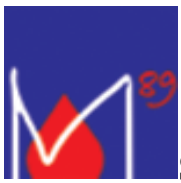

STUDII

Mistificare, limbaj de lemn şi ucigaşi

Discursul presei timişorene cu privire la implicarea Armatei

Armata a tras, dar justiţia nu se bagă...

Rolul Armatei şi faptele comise în Revoluţie şi mai ales în cea de la Timişoara este controversat doar din punct de vedere juridic, căci nu mai are nimeni nicio îndoială că generali, ofiţeri, subofiţeri şi militari în termen din rândul forţelor Ministerului Apărării Naţionale fie au organizat represiunea, fie au participat activ şi sângeros la încercarea de a stăvili mişcările revoluţionare. Abia din 20 decembrie 1989, forţele armate se retrag de pe străzile Timişoarei şi desfiinţează cele opt dispozitive de luptă instalate începând din 17 decembrie seara. Este adevărat că militarii (cei din MApN) au făcut parte din formaţiunile de luptă (represive!) alături de lucrători de Miliţie, Securitate, Pompieri sau chiar din Gărzile patriotice. Însă Armata a dat grosul trupelor. Pe străzi au putut fi văzute cordoane formate din militari îmbrăcaţi în kaki. Puteau fi (şi au fost!) şi efective de la Grăniceri, căci acestea funcţionau în subordinea Ministerului de Interne. Trupele de la Pază şi Securitate, tot în subordinea acestui minister, erau îmbrăcate în uniforme albastre, specifice. Şi în rândul acestora, ca şi la Grăniceri, erau mulţi militari în termen, deci îşi satisfăceau stagiul militar obligatoriu.

Este adevărat că populaţia nu a făcut decât în mică măsură distincţia între forurile de apartenenţă ale militarilor implicaţi în reprimarea Revoluţiei, în prima fază, şi în apărarea ei, după fuga lui Ceauşescu şi abandonarea puterii. Lumea i-a văzut în uniforme de diferite culori, dar a ştiut că sunt trupe regulate, cu mulţi tineri care îşi satisfăceau stagiul militar, indiferent de subordonare. Când, în 1990, au apărut primele acte de tragere la răspundere a celor care au tras în populaţie sau au luat alte măsuri de înăbuşire a luptei pentru libertate, mare a fost surpriza generală când s-a văzut că nu este anchetată nicio persoană din Ministerul Apărării Naţionale. Abia târziu, după câţiva ani, au fost începute cercetări în privinţa unor cadre de conducere din Armată. Au fost procese la Cluj, iar la Bucureşti au fost inculpaţi generalii Mihai Chiţac şi Victor Atanasie Stănculescu. Aceştia aveau să fie şi condamnaţi.

Calea Martirilor nu este o probă serioasă?

Confuzia avea să fie menţinută multă vreme. Semnificativă este o ştire transmisă în 9 iulie 2008 de agenţia Mediafax. Aici se precizează: „Trupe de Securitate, Miliţia, Securitatea în civil şi Trupele USLA au acţionat, alături de militari, pentru oprirea manifestaţiilor de la Timişoara, din decembrie 1989, potrivit Jurnalului de luptă depus la dosarul Revoluţiei de la Timişoara de la instanţa supremă". Nu ni se spune însă că acest jurnal de luptă este al Armatei, mai exact al Diviziei 18 Mecanizate din Timişoara! Jurnalul a fost folosit în apărarea sa în proces de către Victor Stănculescu.

Presa postrevoluţionară a subliniat de la început implicarea Armatei în represiune. Au fost zone din Timişoara unde au acţionat exclusiv cadre ale acestui minister. Se poate exemplifica cu Calea Girocului, devenită ulterior Calea Martirilor, tocmai pentru că aici au acţionat ofiţeri zeloşi ai MApN.

Pe listă pot fi trecuţi generalul Ştefan Guşe şi ofiţerii Paul Vasile, Constantin Rogin, Eugen Bădălan, Dumitru Marcu. S-au scris multe pagini despre implicarea celor menţionaţi în masacrul de acolo. Comisia Guvernamentală constituită la nivelul judeţului Timiş pentru cercetarea faptelor îşi încheia raportul astfel: „Faptul că lt-col. Rogin Constantin a preluat comanda celor două unităţi militare şi a dispus împrăştierea demonstranţilor, acţionând chiar cu focul de armă, rezultă din declaraţiile maiorului Paul Vasile, ale maiorului Marcu Dumitru, ale căpitanului Neagu Adrian, ale lt-maj. Cristea Maricel, precum şi din declaraţia numitului Trandafir Sorin, fost mecanic conductor pe TAB-ul în care s-a deplasat lt.-col. Rogin Constantin. Din declaraţia aceleiaşi persoane rezultă cu claritate faptul că lt.-col. Rogin Constantin a dat ordin să se tragă în demonstranţi. Faţă de cele de mai sus propunem cercetarea penală a maiorului Paul Vasile şi a lt.-col. Rogin Constantin". Este doar unul dintre forurile de anchetă care aveau să ajungă la o astfel de concluzie.

Presa avea să sublinieze permanent, an după an, faptul că mulţi suspecţi sunt în libertate şi că nu sunt traşi la răspundere. Pe de altă parte, nu lipsesc, cel puţin într-o primă fază, nici luările de poziţie curioase. Au existat publicaţii care nu s-au desprins decât cu greu de tiparele limbii de lemn, devenite o obişnuinţă înainte de Revoluţie. O doză de mistificare a realităţii este indusă de paginile ***Renaşterii bănăţene***, prin faptul că jurnaliştii de aici menţin un anumit ton festivist, oarecum exaltat şi fals, în ciuda epocii „fierbinţi" parcurse. Uneori, această doză de fals este indusă şi prin faptul că lucrurile nu stau chiar aşa cum insistă (nu sugerează!) autorii

articolelor. Semnificativ este numărul 6, de miercuri, 10 ianuarie 1990, unde este înfăţişat un articol cu supratitlul *O replică ce dăinuie peste timp: Armata e cu noi*! Şi cu titlul *E linişte, vă mulţumim, ostaşi!* Dincolo de limbajul căznit, de lemn şi de tonul epopeic nejustificat rămâne controversa, căci mulţi revoluţionari ştiau că Armata a avut un rol în represiune. Mai era şi problema inamicilor, căci încă nu se dovedise existenţa certă a vreunui terorist... Se scriu deja mai puţine lucruri despre Revoluţie, revenind în forţă titluri bombastice, aiuritoare, de genul: *Cu gândul (şi fapta!) la campania agricolă de primăvară.*

Cu cine s-a luptat Armata?

Vine ziua de duminică, 14 ianuarie 1990, în care apare nr. 10 al ***Renaşterii bănăţene***. Se continuă cu articolele în limbaj eroico-militantist, plasate sub titluri în aceeaşi notă. Semnificativ este supratitlul de *File de vitejie din zilele Revoluţiei*, urmat de titlul *Armata îşi face datoria!*... recunoaştem formularea căznită şi plină de locuri comune. Nici în textul semnat de mr. Ion Luchian nu găsim mai multe informaţii, ci doar aceste expresii oarecum bombastice de odă, de elogiu căutat. Uneori, apare şi câte ceva demn de reţinut: „La un moment dat, din apropiere, o lungă rafală sparge tenebrele. Subunitatea ia dispozitivul de apărare şi caută locul de unde se trage. Se aude bine, am spune că se simte glonţul în aer, dar nu se vede nimic. Parcă nu ştim în ce direcţie se îndreaptă arma! Se procedează la o manevră de încercuire a zonei şi fiara ascunsă simte că trebuie să rupă lupta. În aceste momente, glonţul vrăjmaş l-a răpus pe camaradul nostru, sold. Tudorel Buzea. A căzut la datorie, cu arma în mână, pe baricadele Revoluţiei – neprecupeţindu-şi sângele şi nici viaţa pentru cauza poporului”. Eroul Tudorel Buzea se afla, împreună cu colegii, în dispozitivul ce apăra de terorişti Uzina de apă. Din păcate, autorul, în ciuda unor formulări memorabile („Se aude bine, am spune că se simte glonţul în aer”), nu are calităţi de jurnalist, deoarece nu sunt prezentate câteva elemente de bază, cum ar fi data, locul şi împrejurările exacte ale celor întâmplate.

Spre mijlocul lunii ianuarie, Armata avea să preia efectiv conducerea judeţului Timiş. Oricum făcea ce voia şi nu asculta de autorităţile provizorii, constituite mai ales din participanţi la Revoluţie. Aflăm unele amănunte din numărul 9, de sâmbătă, 13 ianuarie 1990, al ***Renaşterii bănăţene***. Sunt consemnate protestele mulţimii faţă de modul aiuritor în care s-a constituit Consiliul Judeţean al Frontului Salvării Naţionale şi faţă de cum s-au împărţit funcţiile. În urma protestelor, Lorin Fortuna demisionează din funcţia de preşedinte. Pe fondul acestei derute, puterea este preluată practic de Armată, prin capul ei, general maior Gheorghe Popescu, comandantul

Garnizoanei Timişoara. În unităţile economice sunt trimişi împuterniciţi militari, cu sarcina de a veghea la alegerea conducerii acestora şi la desemnarea delegaţilor pentru conferinţa judeţeană a FSN. Tonul adoptat de generalul Popescu în comunicatul adresat populaţiei aminteşte de cel folosit de domnitorii autocraţi: „Eu, comandantul garnizoanei Timişoara, generalul maior Gheorghe Popescu, vă adresez următoarele..."

Controversatul Nicolae Predonescu

Semnificativ este şi comportamentul din acea perioadă al lt.-col. Nicolae Predonescu. Acesta avea funcţia de locţiitor al comandantului Diviziei 18 Mecanizate Timişoara. Avea efectiv conducerea, deoarece comandantul Gheorghe Popescu, adus din pensie, era depăşit. Predonescu poate fi văzut în unele imagini filmate atunci, în ianuarie 1990, cum stă cu fundul pe una din mesele din sala de şedinţe a fostei Judeţene de Partid şi le dă indicaţii revoluţionarilor ce încercau să constituie o autoritate civilă în judeţ. Predonescu este şi unul dintre cei care au lansat diversiunea cu alte forţe care au tras în populaţie în Calea Girocului. În apărarea sa, Stănculescu avea să invoce, în iulie 2008, şi un raport al MApN, unde se face referire şi la acest ofiţer. Citǎm după agenţia Mediafax: „De asemenea, colonelul Nicolae Predonescu raporta că «oraşul Timişoara, în timpul Revoluţiei, perioada 16-20 decembrie 1989, a fost caracterizat printr-o totală necunoaştere a situaţiei reale, amplificată de o evidentă provocare a Armatei, Miliţiei şi Securităţii, efectuată de forţe necunoscute nouă, concretizate în grupuri de turbulenţă cu atac direct la persoane»"**.**

În Jurnalul de luptă indicat mai sus apar şi alte referiri la acest personaj. Este descifrat un episod din după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989, din Piaţa Libertăţii din Timişoara, episod la care am fost martor ocular. Am scris despre acel eveniment de mai multe ori, iar informaţia din jurnal vine ca o probă. Conform Jurnalului de luptă, „o santinelă aflată în balconul comandamentului, în prezenţa lt.-col. Predonescu, a tras câteva cartuşe în aer". Sunt consemnate şi două victime, deci dacă s-ar fi tras în aer, acestea nu ar fi existat... De fapt, ofiţerul doreşte să acrediteze ideea că au fost trupe necunoscute, aşa cum susţine mai sus. În realitate, lucrurile sunt limpezi: Nicolae Predonescu a dirijat doi militari în termen (nu unul!), iar aceştia au tras în persoanele aflate pe trotuarul din faţa comandamentului. La evacuarea unei astfel de persoane, rănită în mână şi în piept, am participat, pe când militarii schimbau încărcătoarele la arme! Şi Nicolae Predonescu avea să fie făcut general de preşedintele Traian Băsescu...

Când adevărul e minciuna...

Numărul 12, de miercuri, 17 ianuarie 1990, al ***Renaşterii bănăţene*** conţine articolul intitulat *Adevărul despre armată*. Este, de fapt, începutul unui şir de materiale publicistice dubioase, cu scopul de a reabilita cadrele militare în faţa opiniei publice. Situaţia era delicată. În timpul Revoluţiei apăruse, chiar din 16 decembrie, după unele surse, dar în mod cert în 17 decembrie, lozinca „Armata e cu noi!”. După fuga lui Ceauşescu, forţele armate preluaseră ofensiva împotriva teroriştilor, având şi rolul de detaşamente de menţinere a ordinii şi legalităţii (miliţienii nemaiavând curajul să se arate pe stradă, iar securiştii nici atât, fiind mulţi şi arestaţi!). Pentru mulţi, exista (şi există!) convingerea că reprezentanţii Armatei au tras în populaţie. Acest „adevăr despre Armată” avea, deci, să fie primit cu destulă suspiciune. La acea dată, nu fuseseră dezvăluite frământările din cadrul acestei instituţii. Căci aici se găseau ofiţeri curajoşi, începând cu Viorel Oancea, care a vorbit mulţimii din balconul Operei în 22 decembrie dimineaţa, înainte de căderea lui Ceauşescu, dar şi alţii care au refuzat să îndeplinească ordinul de deschidere a focului. Pe de altă parte, au fost ofiţeri zeloşi, consideraţi, conform unor mărturii şi unor documente, adevăraţi călăi.

Mistificarea avea să se realizeze prin manipulare, împletind datele reale cu cele nereale, trecerea sub tăcere a unor aspecte semnificative, folosirea unui ton şi a unui stil de adresare direct către cititor, cu efecte retorice şi prin apelul la sentimente, unele chiar din sfera patriotismului şi a respectului datorat autorităţii şi „braţului înarmat al poporului”, încercând să atragă chiar şi sentimente de compasiune, prin apelul la fapte reale, dar smintite de la adevărata semnificaţie. Iată un exemplu: „Vă informăm, stimaţi cititori, că este eronată ştirea referitoare la faptul că şenilele tancurilor ar fi zdrobit oameni. Aceste maşini executau ordinul de a veni la garnizoană pentru a asigura securitatea acesteia”. Este, pur şi simplu, o minciună. Justiţia a dovedit clar ceea ce martorii la evenimente şi medicii ştiau deja: o femeie fusese strivită de blindate!

De ce trebuie urechiaţi ziariştii

Nu se poate afirma că autorul articolului cu pricina ar fi fost greşit informat. Faptul este exclus cu desăvârşire, iar acesta minţea pentru a-şi scăpa pielea, căci rândurile sunt scrise de lt.-col. Constantin Zeca, nimeni altul decât comandantul în fapt al Diviziei Mecanizate Timişoara pe timpul Revoluţiei. Textul continuă, virând spre latura emotivă, încercând chiar să inducă un sentiment de vinovăţie în opinia publică, chiar cu scopul de a timora: „Din discuţiile purtate cu cadre şi militari din unitate a rezultat că şi

atunci când unele elemente provocatoare au incendiat maşinile de luptă, au maltratat echipajele, unii dintre ei fiind chiar internaţi în spital – cazul lt. maj. Bănicioiu Ion, plt. Buţă Constantin – aceştia nu au ripostat". Zeca are cel puţin meritul că dă numele (doar de familie!) al militarilor căzuţi la datorie: Motiga, Tudor, Galaftion, Constantinescu şi Buzea.

Constantin Zeca, devenit ulterior mare general, la fel ca şi alţi ofiţeri ai Armatei române suspectaţi de implicare în represiune (în timp ce alţi ofiţeri, în special cei din Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei – CADA, aveau să fie prigoniţi şi trecuţi în rezervă!), nu-şi poate reţine în articolul pomenit un perdaf la adresa jurnaliştilor deveniţi (deja!) incomozi: „Este cazul ca toţi slujitorii condeiului liber şi obiectiv să dovedească un discernământ cu adevărat patriotic şi să înţeleagă că tot ceea ce se scrie şi se publică trebuie să ducă la revenirea la normal a întregii vieţi a judeţului nostru şi să nu creeze suspiciune şi neîncredere". Frumoase indicaţii!

Ofensive aspre împotriva presei

Numărul 6, de miercuri, 10 ianuarie 1990, al ***Renaşterii bănăţene*** avea să consemneze o primă luare de poziţie a jurnalistului Harald Zimmerman. Scrie despre cele întâmplate în Calea Girocului, despre blocarea tancurilor în drumul lor către centrul oraşului şi despre oamenii împuşcaţi acolo de forţele armate, căci nimeni nu avea acolo vreo îndoială cu privire la uciderea de oameni nevinovaţi de către cei din Armată. Hotărârea luptătorilor pentru libertate este redată în fraze scurte, cuvinte simple, fără nicio încărcătură metaforică: „Am văzut atunci oameni de un curaj nebun. La cincizeci de paşi în faţa plutonului de execuţie au continuat să strige „Noi suntem poporul, voi în cine trageţi?", pentru ca mai apoi să încingă o imposibilă horă a unirii acolo, chiar în stradă. N-au apucat să o sfârşească". Articolul lui Harald Zimmerman mai are şi meritul de a face o primă tentativă de abordare psihologică a momentului, de a renunţa la formulările bombastice fără de substanţă şi de a releva unul din mecanismele interioare de motivare în acţiunile de confruntare cu regimul şi detaşamentele morţii: „Zgomotul iscat de un tanc în plină viteză este o armă psihologică ce loveşte de la distanţă. Dar nimeni nu a dat bir cu fugiţii. Au aşteptat liniştiţi până şase tancuri au intrat în capcana de pe Calea Girocului, după care le-au tăiat retragerea printr-un alt troleibuz pus de-a curmezişul bulevardului". Autorul arată că se putea scrie şi „normal" despre cele întâmplate în Revoluţie. Dar nu pentru mult timp.

În ziarul de joi, 18 ianuarie 1990, procesul de mistificare derulat sub titlul *Adevărul despre armată* continuă cu o însăilare semnată de lt.-col.

Alexandru Şelaru. Sunt de fapt două replici, una la un articol dintr-un număr anterior, semnat de Harald Zimmerman, şi una la un reportaj al Televiziunii Libere Timişoara. Aplombul încercării de punere la punct îi este stârnit ofiţerului de insistenţele reporterilor de televiziune, unul resimţit acut: „Întreb: cu ce drept şi în baza căror şi ale cui reclamaţii ne-au supus respectivii (reporterii, *n.n., L.-V.S.*) unui adevărat rechizitoriu?" În discuţie erau suspiciunile legate de faptul că din incinta unităţii militare din Calea Lipovei s-a tras în demonstranţi. Ulterior, aceste suspiciuni au fost confirmate, existând chiar ofiţeri anchetaţi şi condamnaţi. În ceea ce priveşte încercarea de a demonta afirmaţiile lui Harald Zimmerman, Alexandru Şelaru nu găseşte decât o întrebare mirat-retorică: „Cine a tras în populaţie, Armata?!" Cum discuţia se referă la cele întâmplate în seara de 17 decembrie 1989 în Calea Girocului, răspunsul este unul clar: da! Pentru că armata a tras acolo în populaţie, fapt dovedit, chiar dacă ucigaşii nu au ajuns după gratii...

Tot articolul este realizat cu acest ton când bombastic-sforăitor despre Armată şi despre misiunea ei sfântă în slujba poporului, când de punere la punct maliţioasă sau sarcastică. Argumente nu furnizează domnul locotenent-colonel, ci mistifică, acoperindu-se cu fraze patriotarde: „Armata, stimaţi cetăţeni, tineri şi vârstnici, copii, studenţi, bărbaţi şi femei din Timişoara, care aţi pornit Revoluţia şi aţi aprins flacăra sfântă a acesteia în întreaga ţară, a fost cu poporul în cuget şi simţire dintotdeauna, în întreaga istorie a naţiunii române, iar pentru consolidarea cuceririlor democratice pe care le vrem, armata este şi va fi cu poporul, orice ar fi!" Această înşiruire de cuvinte goale vine să mascheze o lipsă, consemnată de autor chiar la începutul articolului: „Nu mi-am propus să descriu evenimentele, aşa cum nu am fost, nu m-am situat în chiar mijlocul lor"...

Evacuarea nu a fost învăţătură de minte

Timp de două zile, în 23 şi 24 ianuarie 1990, ***Renaşterea bănăţeană*** nu a apărut, locul fiind luat de ***Timişoara***. Schimbarea nu i-a fost de ajuns, căci joi, 25 ianuarie 1990, ***Renaşterea bănăţeană*** se reîntâlneşte cu publicul şi sunt continuate mistificările despre rolul Armatei în Revoluţie, frazele sforăitoare şi mincinoase de-a dreptul fiind semnate de col. ing. Nicolae Opriş. Una dintre susţinerile sale, publicate sub titlul *Zile şi nopţi de veghe*, este aceasta: „Da! Armata a fost din prima clipă de partea Revoluţiei!" Nu, nu a fost! Domnul colonel continuă şi vorbeşte cu patos despre lupta dusă de militari pentru apărarea libertăţii. Încleştările erau dramatice: „Au fost zile şi nopţi în care nu am ştiut ce-i frigul, oboseala, iar cuvântul frică a fost scos din mintea noastră. Au fost zile şi nopţi în care ne-am bătut cu un inamic

mai bine dotat şi instruit, perfid şi fanatic". Dar bravul ostaş român a făcut faţă şi a adus victoria, nu? Inutil să mai întrebăm de unde ştia domnul colonel că „inamicul" (celebrii „terorişti", bănuim) avea acele calităţi! A fost prins măcar unul? Nu! Era o simplă retorică manipulatoare, pe fondul unei psihoze a timpului, psihoză amplificată şi prin faptul că militarii se speriau şi de umbra lor şi trăgeau adesea fără motiv. Concluzia desprinsă de aici este că Armata a fost incapabilă să prindă măcar un terorist, cât îi ţara aceasta de mare! Există, desigur, câteva cazuri de oameni împuşcaţi sub eticheta de terorişti, dar justiţia nu a reuşit niciodată să facă lumină în aceste dosare.

Dubioasă este şi tehnica semnatarului articolului nu doar de a vorbi în numele Armatei, ci şi de a se confunda cu ea, de a i se substitui şi de a prelua din nemeritata (constatăm acum, după două decenii de la cele întâmplate) aură de eroism a acesteia. Dar nu doar presupusele merite ale Armatei sunt reflectate în persoana „bravului" colonel condeier, înnobilându-l pe acesta, ci se produce şi fenomenul invers, căci prin tehnica hiperbolizării, autorul sporeşte măreţia faptelor corpului militar, corp din care face parte. Hiperbola este prelungită prin procedeul potenţării reciproce, căci cu cât întregul (Armata, în ansamblu) este ridicat în slăvi, cu atât mai luminoasă este imaginea colonelului mistificator, un ofiţer de birou bănuim, prin gradul purtat şi prin pregătirea de inginer, căci în stradă ieşeau ofiţeri cu gradul cel mult de maior.

La dispoziţia domnului general

Că presa se putea face şi altfel, o demonstrează revista ***Orizont***. Publicaţie culturală, aceasta avea să se pună în slujba noului jurnalism postrevoluţionar, răspunzând nevoii de informare a epocii. Spre exemplu, numărul 2 al ***Orizontului***, din 12 ianuarie 1990, este ceva mai cultural, angrenându-se în efortul recuperării unor autori ce multă vreme au fost ţinuţi la periferia vieţii literare, iar unii complet interzişi. Miodrag Milin publică însă partea a doua a cronologiei sale *Şapte zile care au zguduit România*. Reţinem din această pagină un fragment semnificativ, referitor la cele întâmplate în 16 decembrie pe la prânz, în apropierea Bisericii Reformate: „Primarul (e vorba de Moţ, *n. n.*) i-a înştiinţat că a fost anulat mandatul de evacuare a pastorului, care poate să rămână pe loc şi în continuare. Populaţia a aplaudat fericită. Apoi au scandat cu toţii: Libertate! – Libertate! După cum simţea Nemeth, era o scandare cu două înţelesuri deja: libertate pentru pastor, dar şi libertate pentru popor".

Revenind la tema noastră, în pagina a treia, Antoaneta C. Iordache realizează un interviu extrem de viu cu lt.-col. Dumitru Damian şi maior Viorel Oancea. Sunt puşi în ordinea gradelor şi funcţiilor din unitatea militară din care făceau parte. Pentru prima dată în presă apar amănunte despre curajosul ofiţer Viorel Oancea, care, în dimineaţa zilei de 22 decembrie (deci când Ceauşescu mai era încă la putere, iar Milea se sinucidea!), avea să confirme, cel puţin parţial, că „Armata e cu noi!", vorbind mulţimii din balconul Operei, balcon ocupat de revoluţionari. Semnificative sunt însă şi unele detalii privind modul profesionist de a face presă, într-o epocă în care lucrurile erau tulburi, iar proporţiile nu puteau fi păstrate decât foarte greu, oamenii având încă unele reţineri în a vorbi foarte deschis. Mai ales pentru nişte militari, grija faţă de a nu vorbi fără rost era capitală.

Atunci când reporterul îl atenţionează pe lt.-col. Damian că ar putea fi vorba de un secret militar, ofiţerul precizează: „Din punctul nostru de vedere, nu. Oricum, v-am ruga, dacă se poate, să revedem împreună, înainte de publicare, interviul. Poate să-l arătaţi şi domnului general Popescu... (acesta era comandantul Garnizoanei Timişoara, *n. n.).* Foarte deschis, ziaristul răspunde: „De ce nu?!" şi consemnează totul în paginile publicaţiei.

Relatarea poate fi corectă

Din ***Orizont*** nr. 5, care a apărut în 2 februarie 1990, important este şi interviul luat de Iosif Costinaş locotenent-colonelului Petre Ghinea, unul din ofiţerii ce comandau lupta de apărare a oraşului împotriva celor numiţi generic terorişti. După cum ştim, de existenţa acestor persoane înarmate decise să înăbuşe Revoluţia nu se îndoia nimeni. Au existat numeroase mărturii pe această temă şi au fost descoperite unele urme. În acea perioadă, ***Renaşterea bănăţeană*** găzduia articole, multe semnate de ofiţeri de armată, în care această confruntare cu elementele ostile era folosită, aşa cum am văzut şi din analiza respectivului ziar, pentru glorificarea Armatei, într-un limbaj hiperbolic, străin realităţii descrise. Iosif Costinaş nu-şi lasă interlocutorul să bată câmpii, deşi amândoi cred în existenţa teroriştilor. Petre Ghinea se dovedeşte un om cu capul pe umeri, sobru şi deschis, şi nu avansează către public date necontrolabile şi nici nu se împăunează cu merite, chiar dacă ele există.

Redăm în continuare un pasaj din interviu, unul semnificativ în privinţa celor întâmplate, dar şi a ceea ce se ştia la acea dată concret despre terorişti: „Către miezul nopţii, am auzit ţipete din Piaţa Operei. Am pornit imediat cu transportorul în care mă aflam. După ce am străbătut strada Alba Iulia, pe care oamenii fugeau îngroziţi, am ajuns aproape de pasajul

subteran. În jurul scărilor pasajului subteran se aflau, întinşi cu faţa la pământ, câteva sute de tineri. Le-am făcut semn să fugă, i-am protejat. A început să tragă în noi dinspre Muzeul Banatului. Auzeam gloanţele cum se lovesc de blindaj. În acelaşi timp se trăgea şi din câteva poduri ale clădirilor. Ne-am îndreptat spre muzeu, am aprins reflectoarele transportorului, luminând micul parc din apropiere. Căpitanul Ilie Hîrţa a reuşit să prindă în lunetă pe unul dintre terorişti. A tras în el. Teroristul a căzut ca retezat şi, imediat după aceea, «colegii» lui ne-au spart reflectoarele. Ne-am retras, am ocolit clădirea muzeului şi am cercetat locul unde a căzut teroristul. Dispăruse de acolo. Am văzut doar urme de sânge... Din hotelul Central s-a tras asupra noastră şi ne-au găurit câteva pneuri de la transportor..."

„Vom face totul"... Şi, nimic...

Tot în ***Orizont*** găsim şi un alt interviu realizat de Iosif Costinaş, de data aceasta cu general-maior Ioan Dan. Ni se precizează că adjunctul şefului Direcţiei Procuraturilor Militare „a avut amabilitatea să acorde revistei ***Orizont***, în exclusivitate, acest interviu" (primul dintr-o serie de convorbiri ce vor fi publicate cu scopul de a informa cititorii asupra amplei anchete juridice de la Timişoara. De asemeni, asupra procesului ce se desfăşoară acum şi a proceselor ce vor urma). Interviul acesta este şi o dovadă despre puterea ziaristului de a răzbate şi de a discuta cu oameni aflaţi în miezul problemelor. Căci nu era uşor să ajungi la ditamai generalul şi să-l convingi să facă declaraţii, cunoscută fiind reticenţa acestor personaje (mai ales cele din justiţie) de a ieşi în public cu declaraţii!

Din interviul propriu-zis reţinem faptul că procurorii au lucrat în condiţii grele, căci „nu ştiam cu ce să încep (începem)". Semnificativ este răspunsul dat de generalul Dan în ceea ce priveşte acţiunile Armatei: „În Calea Lipovei, unitatea militară nu a fost atacată de manifestanţi (care vroiau să se regrupeze, la o distanţă considerabilă de gardul unităţii, pentru a merge în centrul oraşului). Dar s-a deschis foc de arme automate asupra lor. Au apăsat pe trăgaci ofiţeri care credeau că vor fi avansaţi pentru promptitudine şi «abnegaţie». Până azi au fost arestaţi un fost locţiitor politic şi un fost ofiţer de administraţie. Cercetările continuă". Şi au continuat, căci cei doi au ajuns în boxa acuzaţilor după câţiva ani. Şi au scăpat...

Deci Armata era la putere!

Numărul 233 din 1990 din ***Renaşterea bănăţeană*** cuprinde un text care ar putea fi un epilog la cele consemnate până aici. Este un text

interesant, semnat de către Willy Golberine, reporter la ***Paris Match***. Este unul dintre cele mai frumoase articole de evocare a Revoluţiei de la Timişoara care s-au scris vreodată. La început aflăm câte ceva despre modul cum vestea despre cele întâmplate alarmează Occidentul: „Nimeni nu ştia cum «se scurgeau» ştirile din România. Cert este că penetrau repede. Primul set de ştiri a fost transmis în Vest încă de duminică seara şi se referea la demonstraţii violente şi doi morţi". Dar aceste informaţii au fost controlabile doar pentru scurt timp, căci în următoarele zile numărul de victime avea să crească la fix 4632! Astfel aflăm şi care a fost mecanismul amplificării, al mistificării, de fapt, căci: „Toţi martorii, cu excepţia unuia, au rămas anonimi. Marea majoritate pretindeau că deţin informaţiile din cercuri medicale româneşti". Tonul este unul maliţios, însă numai în parte justificat. În fond, mistificarea s-a produs în media occidentală, pornită să accepte orice grozăvie. Pe de altă parte, a existat şi cifra de 60000 de victime ale comunismului, cifră vehiculată în procesul soţilor Ceauşescu. Dar ce este important, mult mai important, în Timişoara au murit 117 persoane şi au fost rănite sute, ceea ce reprezintă o cifră cutremurătoare. Iar acestea nu sunt victime inventate...

Reporterul avea să se arate dezamăgit când a ajuns la Timişoara, căci avea să găsească oraşul în sărbătoare. Or, sărbătoarea – e adevărat! – nu constituie un subiect prea atrăgător pentru un jurnalist. Grupul de ziarişti doreşte să viziteze sediul Securităţii. Nu li se dă voie. Sunt trimişi după aprobări la cei din balconul Operei. Le primesc, dar sunt avertizaţi că nu prea sunt valabile, aşa că sunt îndrumaţi către Armată. Aici intervine mirarea reporterului experimentat şi cu mintea lucidă: „Deci Armata şi nu oamenii conducea totul!" Decepţia este întărită şi de vizita în Cimitirul Săracilor, unde jurnaliştilor străini li se prezintă spectacolul cu cadavrele deshumate. „Era perfect. Nimeni dintre noi nu şi-a putut stăpâni mirarea că nu erau rude care să-i bocească pe cei dispăruţi. Singurii care deplângeau morţii eram noi, cei 30 de oameni de presă, cu ochii uscaţi şi inimi împietrite în faţa a ceea ce părea o teribilă crimă. Eram prinşi în capcană: obţinusem ce căutam. Meritam să fim prostiţi". Însă departe de a fi un joc, doar un spectacol pentru uzul celor din Vest, căci lucrurile au devenit adesea tragice, căci: „Şi, totuşi, opt ziarişti au murit în decembrie în România", avea să concluzioneze Willy Golberine.

Lucian-Vasile **SZABO**

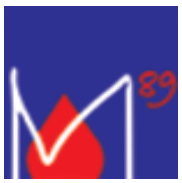

OPINII ŞI ATITUDINI

SCRIITORII ŞI REVOLUŢIA

Dizidenţii

Despre implicarea scriitorilor în evenimentele decembriste şi postdecembriste s-a vorbit şi s-a scris mult. De bine, dar şi de rău. Şi se va mai scrie. Lingăi şi intruşi au fost şi sunt peste tot. Chiar şi printre intelectualii grafomani. Odată cu acest număr al buletinului, tot sub egida Memorialului Revoluţiei, a apărut şi volumul *Scriitorii şi Revoluţia*, reiterând titlul generic al mesei rotunde la care s-au reunit oameni de litere, *optzeciştii*. Întâlnirea s-a desfăşurat la sediul asociaţiei, într-o discuţie în care şi-au amintit cum au trăit fiecare perioada comunistă, revoluţia.

Din discuţia moderată de Lucian-Vasile Szabo şi de Daniel Vighi vom afla şi care au fost personajele *ciripitoare* din lumea scriitoricească, mereu de serviciu la Casa Studenţilor sau la Uniunea Scriitorilor. Dar, pentru a fi înţeleasă condiţia scriitorului într-o ţară cu un regim politic totalitar, aşa cum a fost România, consider că este mult mai relevant să aflăm experienţe trăite de scriitorii dizidenţi autohtoni care au fost hăituiţi de securitate. Cei mai cunoscuţi dintre ei au fost: Paul Goma, Dumitru Ţepeneag, Nicolae Breban, Ion Vianu, Ion Negoiţescu, Dorin Tudoran, Dorina Cornea, Mariana Celac, Ion Puiu, Florin Rusu, Dan Petrescu, Constantin Noica, Andrei Pleşu, Ana Blandiana.

Odată „autoexilaţi” (într-un sens fericit al termenului), au putut trăi ca un om liber, ca un scriitor care poate să apeleze la cuvânt, aşa cum doreşte şi cum poate pentru a fi citit. Pentru că în asta constă condiţia scriitorului.

În asta a constat şi lupta Hertei Müller cu Securitatea. Un scriitor sincer şi enervant de incoruptibil deranja. Mai ales dacă era de etnie germană. Ironic, dar era, atunci, mult mai interesantă pentru securişti decât pentru colegii scriitori.

S-a născut în Banat, a învăţat la Liceul „Nikolaus Lenau” din Timişoara, apoi a studiat germanistica la Facultatea de Filologie. De mică a fost crescută după obiceiurile sănătoase şi solide ale şvabilor de la ţară.

Popularitatea ei a atins apogeul la 20 de ani de la revoluţie, când a fost distinsă cu Premiul Nobel. Este singurul scriitor român căruia i-a fost conferită această distincţie până acum – cea mai înaltă, revoluţionând lumea scriitoricească din Timişoara, din România, din întreaga lume.

Liza **KRATOCHWILL**

„Orice cuvânt ştie ceva despre cercul drăcesc”.
Destăinuirea Hertei Müller

Discurs rostit la primirea Premiului Nobel pentru Literatură, Stockholm, 7 Decembrie 2009

– Ai o batistă, mă-ntreba mama în fiecare dimineaţă la poarta casei, înainte să ies în stradă. N-aveam. Şi pentru că n-o aveam la mine, mă întorceam iar în cameră şi-mi luam una. Dimineaţa n-aveam niciodată batista la mine, fiindcă în fiecare dimineaţă aşteptam această întrebare a ei. Batista era semnul că dimineaţa mama mă ocroteşte. În ceasurile şi treburile cotidiene de mai târziu, eram pe cont propriu. Întrebarea ai o batistă era o tandreţe indirectă. Una directă ar fi fost jenantă, aşa ceva nu exista printre ţărani. Iubirea se deghiza în întrebare. Doar aşa putea fi rostită sec, pe ton poruncitor, ca şi cum s-ar fi referit la o manevră curentă din procesul muncii. Faptul că-mi vorbea cu asprime chiar sublinia tandreţea. În fiecare dimineaţă eram la poartă, o dată fără batistă şi-o a doua oară cu batistă. Abia apoi ieşeam în stradă, ca şi cum, odată cu batista, o aveam cu mine şi pe mama.

Douăzeci de ani mai tîrziu, eram de mult doar eu singură la oraş, traducătoare într-o fabrică de construcţii de maşini. Mă sculam la cinci în zori, la şase şi jumătate începea lucrul. Dimineaţa, sunetele imnului din difuzor răsunau în întreaga curte a fabricii. În pauza de prânz – corurile muncitoreşti. Dar ochii muncitorilor care se aşezau să mănânce ceva erau goi ca tabla zincată, mâinile lor pline de unsoare de maşini, mâncarea învelită în hârtie de ziar. Înainte să vâre în gură bucata de slană, răzuiau cu briceagul cerneala tipografică de pe ea. Doi ani s-au scurs aşa după tipicul cotidian, o zi întocmai ca şi cealaltă.

În cel de-al treilea an, s-a zis cu uniformitatea zilelor. În decurs de-o săptămână, în biroul meu a venit de trei ori, dis-de-dimineaţă, un bărbat uriaş, ciolănos, cu ochi albaştri sclipitori – un colos de la Securitate.

Prima oară m-a tratat cu insulte, stând în picioare, şi-a plecat.

A doua oară şi-a scos canadiana, agăţând-o de cheia dulapului, şi s-a aşezat. În acea dimineaţă adusesem de-acasă lalele şi tocmai le aranjam în vas. S-a uitat la mine în timp ce făceam asta şi m-a lăudat pentru neobişnuita mea cunoaştere de oameni. Avea o voce lunecoasă. Situaţia mi se părea dubioasă. I-am respins laudele afirmând că mă pricep la flori, dar nu la oameni. A zis atunci, răutăcios, că el mă cunoaşte mai bine decât cunosc eu lalelele. Şi-a aruncat canadiana pe braţ şi-a plecat.

A treia oară când a venit, s-a aşezat, iar eu am rămas în picioare, căci îşi pusese servieta pe scaunul meu. N-am îndrăznit s-o iau de-acolo şi s-o pun pe jos. M-a insultat, tratându-mă de proastă îngrămădită, de puturoasă şi curvă la fel de stricată ca o căţea de pripas. A-mpins vaza cu lalele până-n marginea mesei, în mijlocul mesei a trântit o foaie albă de hârtie şi-un pix. A răcnit: Scrie! Am scris stând în picioare ceea ce mi-a dictat – numele meu cu data naşterii şi adresa. Apoi, însă, mi-a mai dictat următoarele: că, indiferent de gradul de intimitate sau de rudenie, nu voi spune nimănui că... şi-aici a pronunţat acel cuvânt îngrozitor: colaborez. Cuvântul ăsta nu l-am mai scris. Am pus pixul jos şi m-am dus la fereastră, privind afară la strada plină de praf. Era neasfaltată – hârtoape şi case cocoşate. Colac peste pupăză, uliţa asta dărăpănată se mai şi numea strada Gloriei. Pe strada Gloriei, o pisică se cocoţase în dudul desfrunzit. Era pisica fabricii, cea cu urechea sfârtecată. Deasupra ei, un soare matinal ca o tobă gălbuie. Am zis:

– N-am caracterul.

Am zis-o străzii de-afară. Cuvântul caracter l-a isterizat pe securist. A rupt hârtia, aruncând bucăţelele pe jos. Pesemne că şi-a adus apoi aminte că trebuie, totuşi, să-i prezinte şefului dovada încercării de racolare, aşa că s-a aplecat, culegând de pe jos peticele de hârtie şi azvârlindu-le în servietă. După care a oftat adânc şi de necaz a dat cu vasul cu lalele de perete. Vasul s-a spart cu un scrâşnet de parc-ar fi fost măsele în aer. Cu servieta sub braţ, a spus încetişor:

– Are să-ţi pară rău, te înecăm în râu!

Iar eu am murmurat ca pentru mine:

– Dacă semnez hârtia, n-am să mai pot trăi cu mine şi va trebui s-o fac eu însămi. E mai bine dac-o faceţi voi!

Dar uşa era deja larg deschisă şi el dispăruse. Iar afară, în strada Gloriei, pisica fabricii sărise din copac pe acoperişul casei. O creangă încă mai vibra ca o trambulină.

De-a doua zi a şi-nceput hărţuiala. Urma să dispar din fabrică. În fiecare dimineaţă, la şase şi jumătate, trebuia să mă prezint la director. Iar lângă el, în fiecare dimineaţă, şedeau preşedintele de sindicat şi secretarul de partid. Şi la fel cum odinioară mama mă tot întreba: Ai o batistă?, tot aşa mă întreba acum şi directorul în fiecare dimineaţă:

– Ţi-ai găsit un alt loc de muncă?

Iar eu, de fiecare dată, îi răspundeam la fel:

– N-am căutat, fiindcă îmi place în fabrică şi vreau să rămân aici până ies la pensie.

Într-o dimineaţă, când m-am dus la lucru, am dat peste dicţionarele mele voluminoase, care zăceau pe culoar, lângă uşa biroului meu. Am deschis uşa – la masa mea de scris şedea un inginer. Mi-a spus:

– Cine intră mai întâi bate la uşă! Ăsta-i acum locul meu, n-ai ce căuta aici!

Acasă nu mă puteam duce, fiindcă le-aş fi oferit pretextul să mă concedieze pentru absenţă nemotivată. Nu aveam un birou al meu, dar cu-atât mai mult trebuia să vin acum în fiecare zi absolut normal la lucru, cu niciun preţ nu trebuia să absentez.

Un timp, prietena mea din fabrică, căreia, pe drumul spre casă pe nenorocita aia de strada Gloriei, îi povesteam totul, mi-a eliberat un colţişor la masa ei de scris, unde să pot lucra. Dar într-o dimineaţă m-a aşteptat la uşa biroului şi mi-a spus:

– N-am voie să te mai las să intri. Toţi spun că eşti o turnătoare.

Şicanările se propagau de sus în jos, zvonul începuse să circule printre colegi. Asta şi era lucrul cel mai rău. Împotriva unor atacuri te poţi apăra, dar în faţa clevetirii eşti neputincios. Zi de zi eram pregătită pentru orice, luând în calcul şi moartea. Dar această perfidie mă dădea gata. Nicio luare în calcul n-o făcea suportabilă. Calomnia te burduşeşte cu noroi şi te sufoci, fiindcă nu te poţi apăra. Părerea colegilor mei era că sunt chiar ceea ce refuzasem să fiu. Dacă i-aş fi spionat ca să-i torn, s-ar fi încrezut în mine fără umbră de bănuială. În fond, mă condamnau fiindcă-i cruţasem.

Cum nu puteam lipsi în niciun caz de la lucru, dar n-aveam un birou al meu, iar prietena mea n-avea voie să mă mai lase să intru în biroul ei, stăteam nehotărâtă în casa scărilor. Am urcat şi coborât treptele de câteva ori – şi dintr-o dată am fost iar copilul mamei mele, căci aveam o batistă. Pe care-am întins-o pe-o treaptă undeva între etajul unu şi doi, netezind-o cu palma să stea cum trebuie, şi m-am aşezat pe ea. Dicţionarele voluminoase le-am luat în poală şi-am continuat să traduc prospectele unor maşini hidraulice. Eram ca o glumă proastă pe trepte, iar biroul meu era o batistă. Prietena mea venea în pauzele de prânz, aşezându-se lângă mine pe trepte. Mâncam împreună, aşa cum o făceam înainte în biroul ei, şi încă mai înainte într-al meu. Din difuzorul din curtea fabricii răsunau ca totdeauna corurile muncitoreşti cântând despre fericirea poporului. Ea mânca şi-mi plângea de milă. Eu, nu. Trebuia să rămân tare. Încă mult timp. Câteva săptămâni nesfârşit de lungi, până ce m-au concediat.

În perioada în care eram gluma proastă de pe trepte, am căutat în lexicon cum stau lucrurile cu aceste cuvinte, scară şi treaptă. Prima treaptă a scării se numeşte treapta de pornire, iar ultima, de ieşire. În germană, capetele treptelor orizontale pe care calcă piciorul se reazemă lateral în obrajii scării, şvangul scării. Iar spaţiul rămas liber dintre treptele unei scări se numeşte chiar ochiul scării. Din elementele de construcţie ale instalaţiilor hidraulice mânjite de unsoare învăţasem frumoasele cuvinte coadă-de-rândunică şi gât-de-lebădă, iar şuruburile se prind în ceea ce în germană se numeşte muma-şurubului Schraubenmutter = piuliţă. Mă uluiau numele poetice ale elementelor unei scări, frumuseţea limbajului tehnic. Obrajii scării, ochii scării – aşadar scara are faţă umană. Fie ele din lemn sau piatră, din beton sau fier – nu ştiu cum se face, dar oamenii le imprimă propriul lor chip până şi celor mai incomodante lucruri din lume, botează materialul mort cu numele cărnii proprii, îl personifică, transformându-l în părţi ale corpului uman. Iar pentru specialiştii în tehnică asprimea muncii devine suportabilă abia printr-o tandreţe ascunsă. Şi orice muncă, în orice meserie, se desfăşoară după acelaşi principiu ca întrebarea mamei mele cu privire la batistă.

Când eram copil, acasă exista un sertar pentru batiste. Înăuntru erau dispuse, pe două rânduri orizontale, câte trei vrafuri unul după altul:

În stânga, batistele bărbăteşti pentru tata şi bunicul.

În dreapta, batistele femeieşti pentru mama şi bunica.

La mijloc, batistele de copii pentru mine.

Sertarul era portretul familiei noastre în format de batistă. Batistele bărbăteşti erau cele mai mari, tivite cu dungi maro, gri sau bordo. Batistele femeieşti erau mai mici, iar marginile lor erau bleu, roşii sau verzi. Batistele de copii erau cele mai mici, fără margini, dar cu flori sau animale pictate în pătratul alb. Din toate trei soiurile existau batiste pentru zilele de lucru, în rândul din faţă, şi batiste de duminică, în rândul din spate. Duminica, chiar dacă nimeni n-o vedea, batista trebuia să se potrivească la culoare cu îmbrăcămintea.

Niciun alt obiect din casă, nici chiar noi înşine, nu era socotit atât de important ca batista. Ea era universal utilizabilă: când aveai guturai, când îţi curgea sânge din nas, când te răneai la mână, cot sau genunchi, când plângeai ori ţi-o vârai în gură muşcând-o să-ţi înghiţi lacrimile. O batistă udă, rece pe frunte era pentru dureri de cap. Cu câte-un nod la cele patru capete ţi-acopereai capul cu ea, să te apere de insolaţie sau ploaie. Când vroiai să-ţi aminteşti ceva, făceai nod la batistă ca reper de memorie. Când cărai o geantă grea, îţi înfăşurai batista în jurul mâinii. Fluturată, era un gest

de adio atunci când trenul pleca din gară. Şi, fiindcă pe româneşte se spune tren, iar în dialectul germano-bănăţean lacrimii i se spune Träne, în capul meu scrâşnetul trenurilor pe şine se asemăna întotdeauna cu plânsul. Dacă murea careva acasă la el în sat, i se lega pe dată o batistă în jurul bărbiei, pentru ca gura să-i rămână închisă când se instalează rigiditatea cadaverică. Iar când la oraş se prăbuşea vreunul la o margine de drum, mereu se găsea câte un trecător care să-i acopere mortului faţa cu batista – astfel batista ajungea să fie cel dintâi repaus al mortului.

În zilele toride de vară, părinţii îşi trimiteau copiii, seara târziu, la cimitir să ude florile. Mergeam împreună de la un mormânt la altul în grupuri de câte doi sau trei copii, udând la iuţeală pământul. După care ne aşezam pe treptele capelei, strângându-ne unii într-alţii, şi priveam la crâmpeiele de pâclă alburie ce se ridicau din unele morminte. Pluteau niţel prin văzduhul negru, dispărând. Pentru noi astea erau sufletele morţilor: figuri de animale, ochelari, sticluţe şi ceşti, mănuşi şi ciorapi. Şi printre ele, ici-colo, câte o batistă albă tivită cu negrul nopţii.

Peste ani, când discutam cu Oskar Pastior pentru a scrie despre deportarea lui în lagărul de muncă sovietic, el mi-a povestit că primise de la o bătrână mamă rusoaică o batistă din ţesătură albă de in – din batist. Cine ştie, poate c-aveţi noroc, tu şi cu fi-miu, şi vă-ntoarceţi acasă curând, zicea rusoaica. Fiul ei era de aceeaşi vârstă cu Oskar Pastior, aflat la fel de departe de-acasă ca şi el, dar în cealaltă direcţie, povestea ea, într-un batalion de pedeapsă. Oskar Pastior bătuse la uşa ei ca cerşetor pe jumătate mort de foame, vrând să schimbe o bucată de cărbune pe niţică mâncare. L-a lăsat să intre în casă, punându-i pe masă o supă fierbinte. Şi pentru că-i curgea nasul, picurându-i în farfurie, i-a dat acea batistă albă încă neîntrebuinţată de nimeni. Tivită cu o broderie cu ajur şi împodobită cu beţigaşe şi rozete cusute cu aţă de mătase, batista era o minunăţie care-l lua în braţe şi-l rănea pe cerşetor. O amestecătură: pe de-o parte o alinare din ţesătură de batist, iar pe de alta, o panglică de măsurare cu beţigaşe de mătase – linioarele albe de pe scala decăderii sale. Dar şi Oskar Pastior era o amestecătură pentru femeia asta: un cerşetor rupt de lume, în casa ei, şi-un copil pierdut în lume. În aceste două întruchipări ale lui, s-a simţit deopotrivă cuprins de fericire şi covârşit de gestul unei femei, în care şi el vedea două persoane: rusoaica străină şi mama îngrijorată, cu întrebarea ei: Ai o batistă?.

De când am auzit această poveste, am şi eu o întrebare: oare Ai o batistă? e pretutindeni valabilă, boltindu-se – în sclipirea zăpezii dintre îngheţ şi dezgheţ – peste o jumătate de lume? Străbate oare munţi şi stepe, dincolo de toate frontierele, până în interiorul unui uriaş imperiu presărat cu

lagăre de pedeapsă şi de muncă forţată? Întrebarea Ai o batistă? să nu poată fi ea suprimată nici chiar de seceră şi ciocan, nici chiar în stalinismul reeducării din numeroasele lagăre?

Deşi vorbesc româneşte de decenii, în discuţia cu Oskar Pastior am remarcat atunci pentru prima oară că pe româneşte se spune batistă. Şi din nou – această limbă românească senzitivă ce-şi împlântă cuvintele cu o simplitate imperativă de-a dreptul în inima lucrurilor. Materialul se declară fără ocoliş drept obiectul finit, drept batistă – ca şi cum toate batistele ar fi oricând şi oriunde în lume din această pânză fină de batist.

Oskar Pastior a păstrat acea batistă în valiză ca pe o relicvă primită de la o mamă dublă cu un dublu fiu. Luând-o apoi cu el acasă, după cei cinci ani de lagăr de muncă. Asta deoarece batista lui albă însemna speranţă şi spaimă. Iar când omul lasă din mână speranţa şi spaima, el moare.

După discuţia pe care-am avut-o despre batista albă, am lipit pentru Oskar Pastior, timp de-o jumătate de noapte, un colaj pe o carte poştală albă:

Aici dănţuiesc puncte zice Bea
nimereşti într-un pahar de lapte cu picior
rufărie-n alb cadă de zinc gri-verzuie
la rambursare aproape toate
materialele-şi corespund
ia priveşte
sunt mersul cu trenul şi
cireaşa din savonieră sunt
ascultă-mă cu bărbaţi străini
şi nici despre centrală nu vorbi nicicând.

Când m-am dus la el peste o săptămână şi-am vrut să-i dăruiesc colajul, mi-a spus:

– Mai trebuie să lipeşti pe ea Pentru Oskar.

Am spus:

– Ceea ce-ţi dau îţi aparţine, doar ştii bine.

A spus:

– Totuşi să lipeşti asta pe ea, cartea poştală poate că n-o ştie.

Am luat-o iar cu mine acasă şi-am lipit pe ea: Pentru Oskar. Dăruindu-i-o din nou în săptămâna următoare, ca şi cum prima oară m-aş fi înapoiat de la poartă acasă fără batistă, iar acum m-aş afla a doua oară la poartă, cu o batistă.

Tot cu o batistă sfârşeşte şi-o altă poveste:

Pe fiul bunicilor mei îl chema Matz. În anii ’30 l-au trimis la Timişoara la şcoala comercială, pentru ca într-o bună zi să poată lua în primire negoţul cu cereale şi prăvălia de coloniale a familiei. La acea şcoală predau profesori din Reich-ul German, nazişti autentici. După absolvirea şcolii, se prea poate că pe Matz îl instruiseră, printre altele, şi într-ale comerţului, dar în principal fusese şcolit s-ajungă nazist – o spălare de creier aplicată cu metodă. După ce-şi terminase ucenicia, Matz era un nazist înfocat, se preschimbase într-altul. Lătra lozinci antisemite şi devenise inaccesibil aidoma unui debil mintal. Bunicul meu l-a dojenit în mai multe rânduri, atrăgându-i atenţia că întreaga avere şi-o dobândise doar prin împrumuturile primite de la prieteni de afaceri evrei. Şi, când nici asta n-a ajutat la nimic, i-a mai şi ars de câteva ori o palmă. Dar lui Matz îi anihilaseră mintea. O făcea pe ideologul satului şi-i muştruluia pe cei de-o vârstă cu el, care se sustrăgeau de la plecarea pe front. Era conţopist într-un birou al armatei române. Dar ceva îl îmboldea să schimbe teoria pe practică, aşa că s-a înrolat voluntar în SS, vrând să plece pe front. Cu numai câteva luni mai târziu, s-a reîntors acasă pentru a se căsători. Cuminţit de crimele de pe front, a recurs la formula magică îngăduită ca să scape de război pentru câteva zile. Această formulă magică se numea: concediu de căsătorie.

Bunica mea avea două fotografii cu fiul ei Matz în fundul unui sertar: o fotografie de la căsătorie şi una cu el mort. Pe fotografia de la căsătorie e o mireasă în alb mai înaltă ca el c-un lat de palmă, subţirică şi gravă – o madonă de ghips. Purtând pe cap o coroniţă de ceară ca un frunziş peste care-a nins. Lângă ea – Matz în uniformă nazistă. În loc să fie mire, e soldat. Un soldat la nuntă şi propriul său cel din urmă soldat reîntors acasă. Abia înapoiat pe front, a şi sosit fotografia cu el mort. Pe care se vede pentru ultima oară un soldat sfârtecat de-o mină. Fotografia cu decedatul e cât palma, un ogor negru şi chiar în mijlocul lui o pânză albă cu o grămăjoară cenuşie rămasă dintr-un om. Pe fondul întunecat, pânza albă se zăreşte micuţă ca o batistă de copil, în pătratul alb al căreia e, chiar în centru, un desen bizar. Şi pentru bunica mea această fotografie era o amestecătură: pe batista albă era un nazist mort, iar în memoria ei, băiatul viu. Bunica mea a ţinut, de-a lungul anilor, această dublă imagine în cartea ei de rugăciuni. Se ruga în fiecare zi. Pesemne că şi rugăciunile ei erau cu dublu înţeles. Probabil că bâjbâiau pe urmele rupturii dintre fiul iubit şi nazistul feroce, cerându-i şi lui Dumnezeu s-o milostivească cu-acest şpagat – să-şi iubească fiul şi să-l ierte pe nazist.

Bunicul meu fusese soldat în Primul Război Mondial. Ştia despre ce vorbeşte atunci când spunea deseori şi exasperat despre fiul său Matz: Păi sigur, când drapelele flutură, mintea ţi-alunecă în goarnă. Acest avertisment i se potrivea şi următoarei dictaturi în care am trăit eu însămi. Zi de zi puteai vedea cum mintea micilor şi marilor profitori le-aluneca în goarnă. M-am decis să nu sun din goarnă.

Dar copil fiind, a trebuit să-nvăţ, împotriva voinţei mele, să cânt la acordeon. Căci în casă mai exista acordeonul roşu al defunctului soldat Matz. Curelele de la acordeon erau mult prea lungi pentru mine. Ca să nu-mi alunece de pe umeri, profesorul de acordeon mi le-a înnodat la spate cu batista.

Oare putem spune că tocmai cele mai mărunte obiecte, fie ele şi goarna, acordeonul sau batista, înnoadă cele mai desperecheate lucruri în viaţă? Şi că obiectele se mişcă-n cerc, iar în devierile lor există ceva supus repetiţiei – supus unui cerc drăcesc? Poţi s-o crezi, dar nu s-o spui. Dar ceea ce nu poţi spune, o poţi scrie. Fiindcă scrisul e un act mut, o muncă de la creier la mână. Care omite gura. Am vorbit mult în dictatură, de cele mai multe ori, fiindcă mă decisesem să nu sun din goarnă. De cele mai multe ori, vorbitul ăsta al meu a avut urmări insuportabile. Dar scrisul a-nceput în tăcere – acolo, pe treptele fabricii, unde a trebuit să stabilesc cu mine însămi mai multe decât se puteau spune. Cele ce mi se-ntâmplau nu mai erau exprimabile în vorbire. Cel mult adaosurile exterioare, nu însă şi proporţiile lor. Pe-acestea nu mai puteam decât să le silabisesc mut în creier, în cercul drăcesc al cuvintelor, atunci când scriam. În faţa spaimei de moarte am reacţionat prin foamea de viaţă. Care era o foame de cuvinte. Numai vârtejul cuvintelor putea pătrunde starea mea. Fugeam pe urma celor trăite în cercul drăcesc al cuvintelor, până când ceva îmi apărea în aşa fel cum nu mai cunoscusem niciodată înainte acel lucru. Paralel cu realitatea, a intrat în acţiune pantomima cuvintelor. Ea nu respectă în niciun fel dimensiunile reale, sfrijeşte lucrurile principale şi le dilată pe cele secundare. Pe nepusă masă, cercul drăcesc al cuvintelor deprinde cele trăite cu un soi de logică vrăjită. Pantomima este turbată şi rămâne sperioasă şi e tot pe-atât de avidă, pe cât e şi de sătulă. Tema „dictatură“ e de la sine cuprinsă într-asta, fiindcă firescul nu se mai reîntoarce niciodată atunci când ţi-a fost răpit aproape în întregime. Tema există în mod implicit, dar cele ce mă iau în posesie sunt cuvintele. Ademenind tema într-acolo unde vor ele. Nimic nu se mai potriveşte şi totul e adevărat.

Ca glumă proastă pe trepte eram la fel de singură ca pe-atunci când eram copil şi păzeam vacile în valea râului. Mâncam frunze şi flori ca să fiu

de-a lor, căci ele ştiau cum să trăiască, iar eu, nu. Le vorbeam spunându-le pe nume. Numele de Milchdistel şarmurar – textual: ciulin-de-lapteţ – ar fi trebuit să fie cu adevărat acea plantă ghimpoasă cu lapte în tulpini. Dar planta nu răspundea la numele de Milchdistel. Drept care încercam să-i născocesc alte nume, în care să nu apară nici cuvântul „ciulin“, nici cuvântul „lapte“, zicându-i: Stachelrippe coastă-ghimpoasă sau Nadelhals gâtlejul-acului. În înşelăciunea tuturor falselor nume, comisă pe seama adevăratei plante, se căsca dintr-o dată lacuna ce dezvăluia vidul. Ruşinea de-a vorbi cu glas tare cu mine însămi, şi nu cu planta. Dar ruşinea asta-mi făcea bine. Păzeam vacile şi sunetul vorbelor mă păzea pe mine. Simţeam:

Orice cuvânt de pe chip
ştie ceva despre cercul drăcesc
şi n-o spune.

Sunetul vorbelor ştie că trebuie să-nşele, fiindcă obiectele te-nşeală cu materialul lor, iar sentimentele cu gesturile lor. În punctul de întretăiere unde se întâlnesc înşelăciunea materialelor cu aceea a gesturilor, sunetul vorbelor se oploşeşte cu adevărul său născocit. Când scrii, nu poate fi vorba de încredere, ci mai degrabă de onestitatea înşelăciunii.

Pe-atunci în fabrică, când eram o glumă proastă pe trepte, iar batista era biroul meu, am descoperit în lexicon şi frumosul cuvânt de Treppenzins, dobândă în trepte, ceea ce-nseamnă că rata dobânzii la un împrumut creşte treptat. Ratele crescătoare sunt costuri pentru unul, venituri pentru celălalt. Când scriu, pe măsură ce mă adâncesc tot mai mult în text, ele ajung să fie deopotrivă ambele. Cu cât ceea ce scriu mă jefuieşte mai aprig, cu-atât şi-arată mai mult lucrurilor trăite ceea ce nu exista pe când le trăiai. Asta n-o pot descoperi decât cuvintele, fiindcă n-o ştiau mai înainte. Acolo unde iau prin surprindere lucrurile trăite, le şi oglindesc cel mai bine. Devenind atât de stringente, încât lucrurile trăite trebuie să se cramponeze de ele pentru a nu se dezmembra.

Eu cred că obiectele nu-şi cunosc materialul, că gesturile nu-şi cunosc simţămintele şi nici cuvintele gura ce le rosteşte. Dar pentru a ne asigura de propria noastră existenţă, avem nevoie de obiecte, de gesturi şi cuvinte. Cu cât ne putem lua mai multe cuvinte, cu-atât suntem mai liberi. Când ni se interzice să deschidem gura, căutăm să ne afirmăm prin gesturi, ba chiar şi prin obiecte. Sunt mai greu interpretabile şi câtva timp nu trezesc suspiciuni. În felul acesta ne şi ajută să preschimbăm înjosirea într-o demnitate ce nu trezeşte suspiciuni un timp.

Cu puţin înainte de emigrarea mea din România, miliţianul satului a venit la noi acasă dis-de-dimineaţă şi-a luat-o cu el pe mama. Ajunseseră

deja la poartă, când ei i-a venit în minte: Ai o batistă? N-avea. Deşi miliţianul era nerăbdător, s-a reîntors în casă luându-şi o batistă. Ajunşi la postul de miliţie, acela a-nceput să spumege de mânie. Cunoştinţele de română ale mamei erau insuficiente ca să-i priceapă zbieretele. Apoi el a ieşit din birou, încuind uşa pe dinafară. Mama a rămas închisă acolo toată ziua. În primele ceasuri a rămas aşezată la masa lui şi-a plâns. După care s-a învârtit prin cameră încoace şi-ncolo, apucându-se să şteargă praful de pe mobilă cu batista udă de lacrimi. Apoi a luat găleata de apă din colţ şi prosopul atârnat în cuiul de pe perete şi-a frecat podeaua. M-am îngrozit când am auzit-o povestindu-mi asta:
– Cum de-ai putut să-i faci ăluia curat în cameră? am întrebat-o. Şi ea mi-a răspuns fără stânjeneală:
– Păi, mi-am căutat de lucru ca să-mi treacă timpul. Şi biroul lui era aşa de murdar! Ce bine că luasem cu mine una din batistele mari bărbăteşti!

Abia acum am priceput: în felul ăsta, înjosindu-se suplimentar, însă de bunăvoie, îşi redobândise demnitatea în arest. Într-un colaj am căutat cuvinte pentru toate astea:

M-am gândit la roza robustă din inimă
la sufletul nefolositor ca o sită
dar proprietarul m-a-ntrebat:
cine câştigă-n povestea asta
am spus: scapă pielea întreagă
el a ţipat: pielea nu-i
decât un flec de batist ofensat
cu mintea haihui

Mi-aş dori să pot rosti o propoziţie pentru toţi cei cărora până azi, sub felurite dictaturi, li se ia demnitatea zi de zi – fie şi o propoziţie ce conţine cuvântul batistă. Fie ea şi întrebarea: Aveţi o batistă?

Ar fi oare cu putinţă ca, dintotdeauna, întrebarea despre batistă să fi avut în vedere nu batista, ci acuta singurătate a omului?

7 decembrie 2009
(Traducere de Alexandru Al. ŞAHIGHIAN)

Pe textul Hertei Müller s-a desfăşurat spectacolul omagial dedicat martirilor revoluţiei de la Timişoara, la 20 de ani de la evenimente, cu participarea urmaşilor celor ucişi ca invitaţi de onoare. Preţ de două ore toţi au fost, din nou, împreună, exact ca în Decembrie 1989.*

A consemnat Liza **KRATOCHWILL**

---

1. În germană, „Treppenwangen“ (textual: „obrajii scării“). Termenul tehnic românesc „vang“ provine tocmai din germanul „Wange“ (obraz). (n. tr.)
2. Aceste două cuvinte chiar există şi în româneşte, fiind calchiate după termenii tehnici germani „Schwalbenschwanz“ şi „Schwanenhals“, şi se referă, primul, la un anume tip de îmbinare între părţile unei maşini, cel de-al doilea, la o ţeavă curbată. (n. tr.)
3. Pronunţia fiind cvasiidentică. (n. tr.)

„Despre talantul românilor, moartea intelectualilor şi arta refugiului”

Titus Suciu – de vorbă cu dizidentul Paul Goma

- Titus Suciu: Domnule Goma, aveţi cinstea de a nu fi necesară o prezentare. Numele dumneavoastră este cunoscut nu doar la noi în ţară şi orice discuţie cu dumneavoastră poate începe într-un anumit mod. Să ne supunem, deci, acestei stări şi să începem cu câteva chestiuni. Întrebarea mea este: ce nu se ştie din dramatica dumneavoastră confruntare cu regimul Ceauşescu ?
- Paul Goma: Lumea are impresia că ştie totul şi am constatat acuma, de curând, de câteva săptămâni, că nu ştie nimic. (…) Şi o să revenim asupra şvabilor, faţă de care eu am numai cuvinte bune, Herta Müller şi ceilalţi. Dar Goma a făcut şi el ceva. Dar ce-o fi făcut? Un sindicat, o organizaţie, un copil, o carte? Nu prea se ştie. A făcut ceva. Deci eu am trăit 13 ani în exil, cu o perfectă iluzie. Eu credeam că, dacă fac aici ce fac, puţin, dar totuşi, am făcut cu exilaţii de aici, şi ne exprimăm prin *Europa liberă*, adică se află. Ei bine, nu se ştie nimic! *Europa liberă* transmite informaţii la zi, dar numai despre anumite persoane. Bun. Eu am depăşit această criză, nu mă plâng, însă, cum să spun, eu, în primul rând, sunt scriitor, eu am comis, cum se zice, nişte cărţi. Asta este fapta mea. Şi, ca scriitor, eu am o idee care nu e deloc originală, dar e deosebită de cea din România despre scriitor. Adică eu cred că scriitorul trebuie să se amestece unde nu-i fierbe oala. Că scriitorul, pentru că este dăruit de Dumnezeu sau de cine vrem noi cu cuvânt, este obligat să fie un înainte perpetuor. Şi ceilalţi, se zice, poporul, ceilalţi concetăţeni nu au harul cuvântului. Au doar durere pe care nu pot s-o mărturisească… Adică să fie alături de cei care suferă loviturile de ciomag şi nu alături de cei care erau cu ciomagul…
Eu am confundat politica cu etica. Şi asta a fost o greşeală capitală. De fapt, nu o greşeală, ci un alibi. Ei au spus aşa – tremurau de frică. Păi, cine dorea să intre în puşcărie?! Păi, dacă nu intră scriitorul în puşcărie, dacă nu varsă scriitorul sudoare şi lacrimi, sânge, atunci uite ce se cunoaşte: 20 mai, alegeri în România, când acest popor, acest neam, despre care eu credeam,

ca român, că este un popor… se înjură între ei şi ce au făcut: au făcut mai grav ca sluga cea leneşă din parabola talanţilor, aia îngroapă talantul. Talantul este o piesă din aur şi nu se strică. Doar atât că nu face pui. Nu se multiplică. Ei, românii, au călcat pe talantul pe care l-au avut în mână în 20 mai. Şi nu mi-e ruşine şi repet acest lucru: au călcat pe soarta lor. Şi-au bătut joc de ei înşişi! Iar 13,14,15 iunie a fost o consecinţă a consecinţelor. Când din această masă imbecilizată, animalizată, needucată, nealfabetizată s-a ridicat o ramură, un grup împotriva altora. Dar ce-aveau de împărţit minerii, să zicem, cu neminerii? Păi, uite ce aveau de împărţit: pentru că erau complet abrutizaţi. Eu am văzut la televizor. Unii dintre ei erau securişti. Ştiau să lovească. Nenorocirea este că nu toţi erau mineri şi nu toţi erau securişti. Mai grav, printre spectatorii care, din când în când, mai dădeau câte un picior, se repezeau să mai dea un pumn dintre ţaţele feseniste, pentru că fesenismul nu este o invenţie recentă. O ştiu de la Caragiale. Miţa Baston este fesenistă. E o stare de vulgaritate, de răutate, de prostie la român. Şi eu zic aşa: foarte rău că s-a strigat *Moarte intelectualilor !* Pentru că intelectualii trebuiau să facă ce-au făcut la unguri în 1956. Au aşteptat 34 de ani, nu? Şi-au vărsat sângele în 1956. Polonezii, de când se ştiu ei, au vărsat sânge, s-au revoltat, sau nu ştiu ce. Până şi bulgarii. (...) bineînţeles că românul râde de bulgăroiul… c-aşa l-a învăţat Eminescu, marele nostru poet naţional. Uite, bulgarii au un preşedinte filozof. Ungurii, preşedintele lor este filozof. Cehii au un preşedinte eseist-dramaturg. Românii ce au? Românii au un preşedinte inginer, un prim-ministru inginer şi un guvern inginer. Dar ingineri din ăia care au făcut studii la Moscova şi revenim, că suntem în 1990. Sunt nişte ingineri pe puncte. Ce ştie Iliescu din ingineria propriu-zisă?... Este un activist, un cap pătrat cubic, cu toată echiparea lui. Dar Iliescu şi cu echipa lui nu ar fi fost, nu ar fi putut pune mâna pe putere, dacă românii ar fi fost pregătiţi. (…) Ceauşescu a fost un comunist de-al nostru. Noi l-am pregătit, noi l-am făcut, fiecare dintre noi l-am pregătit. O dată – cei care-l aplaudau, adulau, dar şi cei care tăceau. Care-l înjurau, dar tăceau. *Ce să facem? Păi, el e tare. Păi, Securitatea... Păi, am copii...* Chestia asta cu *am copii* trebuia să fie invers. Tocmai pentru că eu am copii, trebuie să fac ceva ca ei să aibă o viaţă mai bună. Adică nu spun, că mi-am pierdut nişte ani pentru că am făcut ceea ce trebuia, nu am făcut ceea ce n-am vrut, ci am făcut exact ce am vrut, adică i-am ţinut piept lui Ceauşescu, fiindcă aşa am vrut eu, am vrut să intru la puşcărie. Dacă nu doream să intru la puşcărie, nu mă duceam... şi-acuma stăteam frumos la Bucureşti, aveam şi o casă, aveam maşină şi mâncam cele 200 de grame de salam cu soia. Nu am fost singur în 1977. N-am fost singur. Eu, nefiind un lider, eram un

purtător de mesaj. Adică eu eram un păstrător de scrisoare pe care oamenii veneau să o contrasemneze. Şi au venit, în ciuda unor piedici extraordinare... veneau şi timişorenii. Dar încă din Gara Timişoara erau fugăriţi şi descurajaţi. Oamenii ăştia veneau. Treceau prin baraje succesive. În Bucureşti locuiam într-un cartier excentric, Drumul Taberei, cu adresă greu de găsit, nu era apartamentul pe numele meu, deci foarte greu... existau câteva baraje de miliţie, de securitate, de civili şi aşa mai departe. Şi totuşi oamenii au venit. În 1977 noi am contabilizat semnăturile care există. Sunt 200 de semnături. Dar oamenii care au încercat să vină au fost cel puţin de zece ori mai mulţi. Oameni care au telefonat, că nu puteau să vină, să zicem, de la Satu-Mare sau de la Timişoara. N-aveau bani. Erau oameni săraci. Sau aveau nişte dificultăţi. Voiau să adere. Îşi dădeau numele. Din cauză că telefonul meu nu prea mergea sau era tăiat, n-am putut să receptez toate chestiunile astea. Deci 200 trebuie înmulţit cu cel puţin cinci. Cam o mie de oameni. Atenţie, din aceşti oameni, majoritatea erau nescriitori. Revin, încă o dată, la povestea asta. Scriitori au fost doar trei: Ion Negoiţescu, critic literar, istoric literar, exilat şi el, săracul; Ion Vianu – fiul lui Tudor Vianu, care nu este numai scriitor, este şi medic. Ăştia doi au fost singurii scriitori. Şi cu mine. Mişcarea noastră nu era autonomă, era o mişcare de solidarizare cu *Carta 77* a cehilor. Primul semnal a fost o scrisoare de-a mea personală, pe care am adresat-o lui Pavel Kohout (scriitor ceh, a susţinut *Primăvara de la Praga* – n.n.), care era mult mai important, atunci, decât Havel. Havel era mai mărunţel. Bineînţeles că cehii, săracii, au constituit comitetul ăsta şi au început să intre şi să iasă din închisoare. Dar asta-i soarta. Eu nu spun că asta-i soarta scriitorului, dar asta-i soarta scriitorului într-un regim anormal. (…) Şi, în Rusia, Soljeniţîn făcea puşcărie şi credea în Dumnezeu şi în căderea comunismului. Şi-a pus pielea la bătaie. Şi bulgarii au avut partizani mulţi, şi polonezii au avut, şi ucrainienii au avut partizani mulţi, aşa că s-o lăsăm mai moale! Nu suntem noi cei mai aşa... Fac o paranteză. Până de curând ne dădeam mari cu gaura în stea. Că noi am inventat gaura la covrigul steagului. Şi ungurii, în 1956, au găurit steagul. Eu ştiu, pentru că eu eram ungarist. Aşa ne spunea nouă, celor care intrasem..., că suntem ungarişti. De ce nu se cunoaşte fenomenul *savislat* în România? Păi, ar fi rămas fără importanţă această întrebare dacă astăzi n-am fi văzut rezultatele. Şi revin. Ne-am asovietizat? Păi, se vede! S-a văzut la 20 mai şi s-a văzut la povestea asta: femeia care nu era dactilografă de meserie, care i-a dactilografiat lui Soljeniţîn *Arhipeleagul Gulag* şi care, prinsă de KGB, s-a sinucis. Conştiinţa. Ei, uite, sigur că este o mare tragedie, dar aşa... istoria nu-ţi dă nimic pe gratis. Românii, să le intre bine în cap! Noi am primit,

odată, un mare cadou, noi, ca România, în 1918. România Mare a fost un cadou. Eu, bineînţeles, ca basarabean, mă bucur, pentru că şi provincia mea a intrat la sânul patriei-mamă, o civilizaţie germanică din Transilvania, o civilizaţie germanico-occidentală ca Banatul, cu nu ştiu câte trepte faţă de vechiul regat, după aceea o provincie supraînapoiată, care venea din imperiul rusesc nenorocită, care, în sfârşit, 90% erau analfabeţi. (…) Opinia mea este că, în momentul în care au venit comuniştii în 1944, în 23 august, odată cu ruşii au intrat ca în brânză în România, care nu era pregătită, din punct de vedere politic, să înfrunte o situaţie dificilă. Viaţa noastră politică era putrezită de lupta dintre Regele Carol şi mişcarea legionară. Care ne-a distrus democraţia. Ne-a distrus partidele democratice, care erau pentru parlamentari, pentru presa liberă, legionarii au mers aşa, din cercul vicios, comuniştii au venit, cum să spun, terenul era gata pregătit. Ţărăniştii erau tocaţi, compromişi, liberalii erau deja epuizaţi…

Eu m-am consolat, fiindcă veneau oameni, erau muncitori, funcţionari, români, şvabi, evrei, ucrainieni, unguri, asta era foarte interesant. Dar cei mai mulţi erau muncitori sau asimilaţi, chiar dacă erau ingineri, şefi de echipă. Şi nu toţi voiau paşaport, cum s-a zis. Că Goma dă paşapoarte, că Goma este o oficină de Miliţie care dă paşapoarte. Să vorbim şi de paşaport. Este adevărat că foarte mulţi au profitat. Şi eu zic: foarte bine c-au profitat, pentru că şi paşaportul e un drept. De ce să n-aibă omul drept la un paşaport? Au fost mulţi care, în ultimul moment... pentru că Securitatea făcea următorul lucru: în cercurile concentrice care începeau, să zicem, la punctele de pornire ale oamenilor, în gări erau securişti care încercau să miroase cine vrea să... cine are aerul că se ascunde şi vrea să plece... asta unde – la Vatra Dornei sau la Timişoara sau la Tecuci, nu? Dar problema e că nu o nimereau. Nu mai spun în apropierea casei mele! Aşa, şi îl opreau: *Măi, tu unde te duci ?! Unde te duci tu? Păi, să vedeţi... Măi, te duci tu la Bucureşti? Păi, m-aş duce... Te duci la Goma? Păi, să vedem... Uite ce e: Nu te duce la Goma, nu semnezi, şi noi îţi dăm paşaport, în loc să semnezi!* Am întâlnit, numai aici, în Franţa, sute de oameni care nici n-au ajuns la mine. Unii care nici n-aveau de gând, ci au fost confundaţi cu alţii. *Mă, tu vrei paşaport? Nu semna!* Adică să nu vină la mine să semneze şi i-o dat paşaport. N-a fost o acţiune cetăţenească, dar şi paşaportul este un drept.

Eu m-am simţit singur, cum să spun eu, nu atât acolo, m-am simţit singur odată ce am... că noi n-am fost expulzaţi. În România nu se practica expulzarea ca la ruşi. Nu. M-au silit să cer eu plecarea. Deci am plecat cu paşaport turistic. Şi, odată ajuns aici, am cerut azil politic. Deci odată ajuns aici, eu am continuat, nu zic lupta, pentru că e prea umflat spus. Adică ceea ce era activitatea mea. Adică eu îmi scriam cărţile mele, dovadă că am ce scoate, nu se numără cu metrul, dar eu am un metru şi douăzeci de cărţi. Şi făceam ceea ce trebuia să fac în probleme de drepturi ale omului, cu jurnalişti…

Să le iau în ordine cronologică. Eu am publicat o cărţulie în 1968, care se numeşte *Camera de alături*. Asta a apărut. E o proză scurtă, ciuntită de cenzură, apărută la Editura pentru literatură şi artă, în 1968. A apărut exact în 22 august, când a fost ocupată Cehoslovacia.

După aceea, eu am scris un roman care se numea *Ostinato*. *Ostinato* este o indicaţie muzicală care înseamnă cu obstinaţie, cu încăpăţânare, să se repete. Şi este un roman de puşcărie. L-am predat editurilor româneşti, timp de cinci ani am fost în tratative cu ei, ei au spus: *Bun, vedem, mai scoatem, mai modificăm*, mai nu ştiu ce şi am spus *Nu. Ori aşa, ori trimit afară*. Şi ei au început să râdă. *Cum adică trimiţi afară?! Păi, ce, dumneata eşti rus?* Zic: *Nu, eu sunt român, dar eu trimit. Dacă în doi ani nu mi se publică aici, este dreptul meu, este cartea mea, eu am scris-o... aşa că pot să fac ce vreau cu ea!* Deci atât forurile Uniunii Scriitorilor, cât, mai târziu, Securitatea erau aşa de siguri de supuşenia supuşilor, că nici nu le trecea prin cap... Şi, în 1971, mi s-a publicat, simultan, la Gallimard, aici, la cea mai mare, importantă editură în limba franceză, şi la Suhrkamp, din Frankfurt pe Main, în Germania Federală. Şi a fost un eveniment important, pentru că editorul german a lansat-o în timpul Târgului de Carte de la Frankfurt. Cu succes. Iar tâmpiţii de români, în special diplomaţii, în special unul, Nicolae Oancea, care era, atunci, ambasadorul României la Bonn, am scrisori aici prin care el încerca să-l convingă pe editor să nu publice şi oferindu-i bani. Asta a fost în 1971.

Tot în 1971 Ceauşescu a dat povestea cu tezele lui catastrofale... în stilul gazetei de perete şi stilul brigăzii de agitaţie. În 1971 am fi avut ocazia să-l oprim pe nebun. Eu spun acuma că nu-i dau toată vina lui Ceauşescu, pentru că Ceauşescu este produsul pur al sistemului comunist. Şi el, dacă în 1971 ar fi fost stopat din marlul lui megaloman şi imbecil, ar fi putut trăi, pentru că, în acel moment, şi materialmente, viaţa era totuşi trăibilă. În 1971, când Ceauşescu şi-a publicat tezele lui, cine a protestat printre primii? Ei bine, au protestat vechi stalinişti din Uniunea Scriitorilor, cei care

mâncaseră multe la viaţa lor, în frunte cu preşedintele scriitorilor, Zaharia Stancu. După aceea, a mai protestat vehement Eugen Jebeleanu, alt stalinist. Au zis: *Nu!* Zaharia Stancu i-a spus: *Tovarăşe, dumneata cânţi prohodul culturii române!* Ei bine, atunci, deşi toată lumea simţea că e ceva ameninţător, nu s-au unit, domnule! Ba chiar ăştia tineri şi-au dat adeziunea în 1971. Aceşti tineri lupi. Unul dintre ei este Aurel Dragoş Munteanu, care acum este ambasadorul României...

- Titus Suciu: La USA.

- Paul Goma: Păi, da, sigur că da, mare dizident! Ei bine, el, în 1971, a tras o limbă de nu s-a văzut lui Ceauşescu şi tezelor! Şi după aceea a revenit. A doua ocazie: 1977. Nu am făcut-o, dar am fi avut ocazia să ne raliem Cehoslovaciei. C-au făcut-o şi bulgarii. Atunci a luat naştere adevărata dizidenţă bulgară, cercurile lor de lectură, de studii. Păi, da, bineînţeles că se ocupau doar de ecologie, că şi în Rusia era la fel, ecologiştii se ocupau de lucruri foarte grave din punct de vedere politic. Adică, de pildă, se duceau la spitale, unde erau copii cu malformaţii. Malformaţii din cauză de ce: de proastă alimentaţie, de poluare generală sau de intoxicare a mamelor care lucrau în mediu toxic. Fie că lucrau într-o siderurgie... (eu am lucrat şi ştiu cum e), şi femeile erau întotdeauna sus, în macarale, unde se adunau toate gazele. Sau în industria zincului şi a plumbului. Şi atunci ce făceau: făceau copil mort, de pildă. Era adevărat. Dar tot atât de adevărat se va spune mâine: Suntem o insulă de totalitarism într-un ocean de democratizare. De ce? Chiar aşa suntem noi pedepsiţi de Dumnezeu! Şi în Basarabia, săraca de ea, Basarabia mea natală, oamenii de acolo sunt cu şase picioare în faţa românilor, din punct de vedere moral. Cultural, săracii, sunt mult înapoiaţi. (...) e altceva la Timişoara, adică Societatea Timişoara, pentru că a început Timişoara şi pentru că Timişoara este la vest şi e o altă mentalitate, Timişoara a fost întotdeauna fruncea. Nu-i o vorbă, şi în 1956 a fost fruncea şi noi ştim că au fost şi alte manifestaţii, nu? Se striga *Jos Ceauşescu!*. Şi la Bucureşti studenţii au fost înspăimântaţi. *Eram tineri şi aveam de unde muri.* Şi eu mi-am adus aminte că în 1956 aveam 21 de ani şi era aceeaşi atmosferă revoluţionară. Deşi Revoluţia se petrecea la Budapesta, dar era gata să ia foc şi în România. Ţin minte că nu ne păsa, moartea nu exista pentru noi. Eu aveam o familie care... şi maică-mea fusese în puşcărie, şi taică-miu şi în Siberia. Adică aveam dosar şi aveam o experienţă. Nu-mi păsa şi nu ne păsa nimănui. Fetele erau cele mai brave şi cele mai extraordinare. Şi acum la fel. Dar uite că, acum, Iliescu a găsit, cum se zice, *ac de cojocul lor,* adică a găsit ciomag de capul studenţilor. Dar totdeauna represiunea au făcut-o oameni îmbrăcaţi în uniforme ale aparatului de

represiune. Fie că erau miliţieni, fie că erau securişti, fie că erau din detaşamentele de intervenţie USLA sau aşa ceva. Sau, în momentul în care trăgeau pe graniţă, erau grăniceri. Chit că erau băieţi în termen.
- Titus Suciu: Întrebarea mea este: ce ne lipseşte nouă ?...
- Paul Goma: În primul an de exil am fost şi în America şi am făcut un ocol în America. Ce s-a întâmplat – am fost frapat de faptul că, am fost în familii de români, vorbesc de români, naţionalişti, patrioţi, unii erau legionari, erau cu tricolorul, cu calendare, dar copiii lor, deşi mariajul nu era mixt, tot cu mamă româncă, nu mai ştiau româneşte după trei ani de zile. Şi-atunci mi-am dat seama de altceva. Am întâlnit, în Honolulu, un poet celebru în istoria literaturii noastre, i se mai spune *poetul tânăr*, Ştefan Baciu. Este plecat din 1940 din România. Şi nu a stat în exil împreună cu alţi români. Totdeauna a stat singur, eventual cu soţia lui, soţia lui a murit între timp. A stat în Brazilia, în Argentina, în Mexic, în Insulele Hawaii. Domnule, vorbeşte Ştefan Baciu o limbă nu numai frumoasă şi corectă, dar mai frumoasă decât a mea, care am venit în 1977 din România! Acelaşi lucru se întâmplă cu toţi scriitorii. Mircea Eliade, şi el, a plecat din 1940. După aceea, Mircea Eliade îşi scria studiile de istoria religiilor în franceză şi în engleză, însă proza şi-o scria în româneşte. Un alt caz – Ionescu. Eugen Ionescu, care este un scriitor francez, el este mare scriitor francez. Păi, vorbeşte o limbă română extraordinară. Limba trebuie să o cultivi. S-o întreţii, s-o stropeşti, s-o mai pliveşti şi s-o iubeşti. (…)
Eu acuma nu lucrez nimic nou. Pentru mine este important că-mi apar cărţi pe care le-am scris în urmă cu 10-15-20 de ani, apar în România. Mi-au apărut două cărţi, acum, la Editura Humanitas, *Culoarea curcubeului,* care-i o chestie de mărturie, care povesteşte exact întâmplarea din 1977, e vorba de jurnal, şi o carte de mărturie, dar e făcută sub formă de roman, care a fost difuzată la Radio Free Europe în 1976, în lectura mea, care se numeşte *Gherla.* În vreo lună sau două, să nu fiu prea optimist, oricum, până la sfârşitul anului ăstuia, adică până în decembrie, or să mai apară, sper, încă trei cărţi. Un roman care se numeşte *Patimile după Piteşti,* despre reeducarea de la Piteşti, la Editura Cartea Românească; la Craiova o să-mi apară un roman care se numeşte *Gardă inversă*; din nou, la Humanitas, o continuare, tot o carte de mărturie, jurnal, căreia încă nu i-am găsit titlu şi care vorbeşte de perioada mea din exil cu trimitere de bombe, de ucigaşi. Şi la Editura fostă Albatros, acuma se numeşte Forum, îmi apare prima carte dintr-un ciclu declarat autobiografic, care se numeşte *Din calidor,* calidor e

un fel de coridor, de prispă, care vorbeşte despre copilăria din Basarabia. A doua va veni... *Arta refugiului*, care a apărut deja în franţuzeşte aici, în Franţa, şi-n care este vorba despre refugiul în Ardeal, şi mai urmează. Eu am scris foarte mult. Sunt un grafoman. Deci eu nu exist fără şi, mi-am dat seama, *cine are carte are parte.*

A consemnat Liza **KRATOCHWILL**

Două decenii de luptă pentru recuperarea identităţii
Opinii & Impresii

După două decenii de luptă pentru adevăr, dreptate şi conservare a istoriei recente, Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie din Timişoara s-a reunit în formulă completă, într-o zi istorică, 28.04.2010.

Au păşit pragul instituţiei fondatorii acestei organizaţii guvernamentale, de la care a fost preluată ştacheta de actuala conducere, şi membri ai A.M.R., invitaţi de seamă, prieteni şi colaboratori apropiaţi ai asociaţiei şi, nu în ultimul rând, sponsorii, fără de care drumul până în prezent ar fi fost mult mai anevoios.

Evident, cu această ocazie, subsemnata le-a solicitat distinşilor oaspeţi opinii şi impresii surprinse în imagini, care completează baza de date a unei istorii vizuale recente a Memorialului.

A fost, totodată, un bun prilej de sondare a unor categorii elitiste privind activitatea care se desfăşoară aici şi noile proiecte în care Memorialul s-a angrenat pentru elucidarea evenimentelor sângeroase, demascarea vinovaţilor, păstrarea memoriei şi instituirea dreptăţii. Despre acestea, precum şi despre locul şi rolul Memorialului în rândul instituţiilor de profil şi al unei societăţi civile democrate, la nivel local, naţional, dar şi european, aflaţi în cele de mai jos.

General (r) Dan Voinea, fost procuror-şef al Parchetului General Militar

- Liza Kratochwill: Ce înseamnă pentru dumneavoastră 20 de ani de existenţă a unei asociaţii cum este Memorialul, care funcţionează pentru aflarea adevărului şi pentru păstrarea memoriei?
- Dan Voinea: Este un moment aniversar la care participăm din toată inima şi eu şi colegul meu Romeo Bălan. Am ajutat la constituirea acestui muzeu de către domnul Traian Orban, multe din fotografiile şi documentele care sunt expuse aici fac parte din dosarele care s-au constituit în 1990, privind victimele represiunii comuniste de la Timişoara. Cred că este un prilej nu numai de comemorare, dar şi de continuare, dacă vreţi, a luptei pentru adevăr şi pentru a se face dreptate victimelor care, în toţi aceşti 20 de ani, nu şi-au găsit în justiţie calea de rezolvare a problemelor lor de părţi vătămate şi nici nu s-a încercat măcar să se facă un tablou complet al crimelor din decembrie 1989 de către instituţiile statului.
- Liza Kratochwill: „Nu s-a încercat” – dumneavoastră sunteţi cel care s-a ocupat îndeaproape de aceste dosare şi de cercetare, alături de colegul

dumneavoastră. Unde credeţi că a fost minusul şi impasul? De ce sunteţi nemulţumit? Aţi avut totuşi pârghia şi instrumentul în mână.
- Dan Voinea: Suntem nemulţumiţi, pentru că nu am fost lăsaţi să ducem până la capăt activitatea de cercetare penală şi de trimitere în judecată a celor vinovaţi de crimele din decembrie 1989 în Timişoara şi în celelalte oraşe ale ţării.
- Liza Kratochwill: Dumneavoastră sunteţi, astăzi, angajat al Institutului de Cercetare a Crimelor Comunismului? Lucraţi în cadrul institutului?

- Dan Voinea: Nu. Acolo eu am fost rugat de către conducerea institutului să particip la un proiect privind victimele comunismului din decembrie 1989 şi din timpul mineriadelor. Nu sunt angajat al institutului, m-am dus voluntar acolo ca să ajut la finalizarea acestui proiect important.
- Liza Kratochwill: În prezent lucraţi sau sunteţi în pensie?
- Dan Voinea: Sunt pensionar şi îmi desfăşor activitatea ca profesor, sunt conferenţiar şi predau Victimologie şi Criminalistică la Universitatea „Titu Maiorescu”.
- Liza Kratochwill: Sunt sigură că mulţi studenţi vă întreabă de ce nu s-a aflat adevărul. Cum le răspundeţi?
- Dan Voinea: Păi, trebuie să le spunem adevărul, de ce nu s-a aflat adevărul.
- Liza Kratochwill: Şi de ce nu s-a aflat?
- Dan Voinea: Lucrurile astea nu trebuiesc deloc tranşate, ci trebuiesc demascate, adică tot ce a stat în calea aflării adevărului în toată perioada aceasta de 20 de ani.

Avocat Romeo Bălan, fost şef al Parchetului Militar Timişoara

- Liza Kratochwill: Domnule Romeo Bălan, dumneavoastră v-aţi ocupat de dosarele Timişoarei, dosarele revoluţiei. Cum vedeţi, astăzi, activitatea

Memorialului, după 20 de ani de funcţionare, dat fiind faptul că, printre activităţile Memorialului, există şi aceasta – de aflare a adevărului?
- Romeo Bălan: În primul rând, mă bucur că există, că sărbătorim, azi, 20 de ani de la înfiinţarea Memorialului. Pe lângă un loc de rememorare a evenimentelor din decembrie 1989, este şi o importantă bază documentară, care sper să folosească, în viitor, istoricilor şi tuturor celor care vor să scrie despre evenimentele din decembrie 1989. Faptul că şi după 20 de ani ne întâlnim într-o audienţă selectă, cu reprezentanţi, cu participanţi la evenimentele din decembrie 1989, spune mult despre interesul pe care Timişoara încă îl manifestă pentru Revoluţia din Decembrie 1989.
- Liza Kratochwill: Cum apreciaţi activitatea Memorialului, mai cu seamă că sunteţi un colaborator...
- Romeo Bălan: Personal, o apreciez ca foarte bună şi ţin să remarc tenacitatea conducerii, a doctorului Orban, în special, pentru ca acest Memorial să existe şi să-şi continue activitatea, atrăgând foarte multe persoane, specialişti în diferite domenii, tocmai pentru a scrie despre ce s-a întâmplat în 1989.
- Liza Kratochwill: Sunteţi familiarizat cu proiectele Memorialului, mai bine zis, cunoaşteţi proiectele şi cărţile scoase de Memorial?
- Romeo Bălan: Da, sunt şi în posesia volumelor din *Procesul de la Timişoara*, care mi-au fost oferite de Memorial, şi revista care este scoasă. Sper ca, în viitor, având mai mult timp la dispoziţie decât în prezent, să colaborez mai îndeaproape.
- Liza Kratochwill: Ce proiect aveţi dumneavoastră în privinţa activităţii de conservare a istoriei şi a memoriei şi în domeniul aflării adevărului?
- Romeo Bălan: Sper să realizez împreună cu Memorialul un volum despre victimele din Timişoara şi din judeţul Timiş, incluzând aici şi victimele de la Lugoj. Sper ca finalul anului să aducă şi publicarea acestui volum. Am publicat un volum mai scurt, care poate fi îmbunătăţit şi publicat cu ajutorul Memorialului.
- Liza Kratochwill: La ora actuală sunteţi în pensie sau mai lucraţi?
- Romeo Bălan: Am trecut în rezervă din sistemul Parchetelor Militare şi, în momentul de faţă, sunt avocat la Baroul Timiş.

Vasile Docea, conferenţiar universitar – Ştiinţe Politice

- Liza Kratochwill: O impresie la cald, vă rog, cu ocazia aniversării a 20 de ani de existenţă a Memorialului!

- Sunt Vasile Docea, conferenţiar la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii de Vest din Timişoara. Muzeul Revoluţiei din Timişoara cred că este una dintre instituţiile de marcă ale oraşului – şi vă rog să înţelegeţi acest *de marcă* drept brand. Mulţi cunosc Timişoara, pentru că au fost la Muzeul Revoluţiei la Memorialul Revoluţiei, pentru că au văzut expoziţia de aici, unii, cei mai tineri, au aflat că în România s-a petrecut o revoluţie acum 20 de ani, vizitând acest muzeu. Cred că este o instituţie care merită să rămână, de care trebuie să ne îngrijim şi care trebuie să ne confere identitate.

Smaranda Vultur, conferenţiar universitar – Antropologie

- Liza Kratochwill: Care este impresia dumneavoastră, astăzi, la 20 de ani de existenţă a Memorialului, ca timişorean şi specialist în antropologie? Cum regăsiţi Memorialul astăzi?
- Sunt Smaranda Vultur, lucrez la Universitatea de Vest din Timişoara, m-am ocupat mult de analiză la discursul unor memorii ale revoluţiei. Găsesc că e un moment important pentru noi toţi, cei din Timişoara, nu numai prin actul însuşi al amintirii – care este important, dar să facem acest ritual de a ne aminti împreună ce s-a întâmplat în 1989 –, ci şi pentru faptul că această instituţie a ştiut să pună în valoare memoria în toate aspectele ei, şi sub aspect comemorativ, şi sub aspectul mărturiilor şi al implantării unor monumente în spaţiul oraşului. Deci cred că e un moment de care trebuie să ne bucurăm, chiar dacă el este fondat pe tristeţea faptului că victimele încă nu au primit partea lor de dreptate şi de adevăr pe care ar fi meritat-o, şi nici familiile acestora, răniţii, cei care au supravieţuit acestor evenimente.

Mihail Decean, jurist

- Liza Kratochwill: Sunteţi unul dintre fondatorii asociaţiei, cum regăsiţi Memorialul, după 20 de ani?
- Mihail Decean: Îmi pare rău că nu sunt unul dintre membrii fondatori, dar sunt unul dintre cei care, încă de la început, am fost alături de membrii fondatori şi de activităţile care au avut loc aici.
- Liza Kratochwill: Aţi susţinut ideea înfiinţării Memorialului...
- Mihail Decean: Am susţinut, eram, în acea vreme, judecător şi nu puteam să fac parte...
- Liza Kratochwill: Statutul de judecător nu v-a permis?

- Mihail Decean: De judecător, da, nu-mi permitea să fac parte din nicio asociaţie. Indiferent cu ce fel de caracter. Era una dintre privaţiunile la care eşti supus şi pe care o accepţi ca magistrat, ca judecător.
- Liza Kratochwill: În schimb, aţi susţinut înfiinţarea acestui Memorial, aţi sprijinit cu sfaturi în diverse activităţi şi proiecte pe care le-a derulat Memorialul...
- Mihail Decean: Da, mi-am dat tot concursul de care eu am fost capabil, am dat un interviu...
- Liza Kratochwill: E în arhiva video.
- Mihail Decean: ...referitor la întâmplările din Decembrie 1989, am scris o carte despre ceea ce, întâmplător, eu însumi, în Decembrie 1989, am făcut, fiind deţinător al unui titlu de Luptător în Revoluţia din Decembrie 1989...
- Liza Kratochwill: Aţi fost în balconul Operei?
- Mihail Decean: Am fost în balconul Operei...
- Liza Kratochwill: Cum regăsiţi Memorialul, revin la întrebare, şi ce înseamnă pentru dumneavoastră ziua de astăzi?
- Mihail Decean: Ziua aceasta aniversară este, fără nicio îndoială, o realizare a ideii de democraţie. Şi, dacă au trecut 20 de ani – ani în care s-au strâns atâtea documente despre Revoluţia Română din Decembrie 1989, mai ales referitor la ceea ce s-a întâmplat la Timişoara – şi Memorialul încă există şi o astfel de aniversare, iată, se produce, astăzi, asta înseamnă că necesitatea existenţei lui nu mai trebuie dovedită şi că păstrarea unei astfel de asociaţii are şi un caracter istoric. Dar având acest caracter, nu înseamnă că, pe viitor, nu va trebui să existe şi să îşi desfăşoare activităţile pe care le are programate. Până la sfârşitul sfârşitului, ca să mă exprim aşa. Atâta timp cât vom exista noi...
- Liza Kratochwill: Şi generaţiile următoare?
- Mihail Decean: ...şi toate generaţiile care vor urma. Au nevoie de ceea ce Memorialul le oferă.
- Liza Kratochwill: Ca jurist, ce soluţie credeţi că poate exista, în momentul de faţă, la situaţia dată, în ceea ce priveşte clădirea în care existăm?
- Mihail Decean: Ştiu încurcăturile în care se găseşte acest sediu, nu ştiu chiar toate detaliile, însă atunci când este vorba de dreptul de proprietate, proprietarul este acela care decide dacă să păstreze în această incintă sediul Memorialului Revoluţiei. Că sunt litigii nu este firesc, dar existenţa lor şi modul cum ele se vor termina va lămuri şi această problemă a sediului Memorialului Revoluţiei, care, din punctul meu de vedere, este bine să rămână aici, unde a fost fondat şi unde a fiinţat până în prezent.

- Liza Kratochwill: Fiind, de altfel, şi o clădire istorică, ţinând cont de activitatea în domeniu...
- Mihail Decean: Fiind, de altfel, şi o clădire istorică şi având în vedere şi investiţiile. Şi activitatea, categoric.

Viorel Marineasa, scriitor

- Liza Kratochwill: Ca om de litere şi ca timişorean, ce înseamnă pentru dumneavoastră împlinirea a 20 de ani de existenţă a Memorialului Revoluţiei, ca asociaţie, ca muzeu, ca centru de documentare?
- Viorel Marineasa: Este un lucru deosebit. E un lucru care trebuia făcut. La început nu credeam că va lua proporţiile pe care le-a luat. E nevoie ca memoria noastră să rămână intactă, pentru că oamenii, din păcate, uită foarte repede şi, de aceea, e bine să o reîmprospătăm fără fraze sforăitoare, fără a încerca să împodobim realitatea, ci pe bază de documente, de mărturii, pe bază de lucruri care se investighează şi la ora actuală.
- Liza Kratochwill: Dumneavoastră sunteţi unul dintre colaboratorii Memorialului. Cum apreciaţi activitatea acestei organizaţii neguvernamentale cu scopul bine definit pe care îl cunoaşteţi?
- Viorel Marineasa: Este o realizare, este o activitate de excepţie, deosebită, şi cu atât mai mult sunt contrariat de această manevră care se încearcă pentru a deposeda Memorialul de acest sediu. Prin urmare, Memorialul reprezintă un obiectiv de interes naţional. Aici, nu înţeleg autorităţile care, după părerea mea, nu fac eforturile necesare pentru ca Memorialul să rămână la locul său, aici unde, de fapt, a făcut nişte investiţii uriaşe, şi materiale, şi spirituale.

Arhitect Vilmos Soós, primul preşedinte al Asociaţiei Memorialul Revoluţiei

- Liza Kratochwill: Sunt 20 de ani de când aţi pus bazele acestei asociaţii. Cum vă simţiţi, cum regăsiţi Memorialul?

- Vilmos Soós: Este cu totul altceva decât am gândit noi la vremea respectivă, a luat o amploare deosebită şi mă bucur că am avut inspiraţia de a trece în

mâna domnului Orban această asociaţie, pentru că, fără dânsul, n-am fi fost unde suntem.
- Liza Kratochwill: Cunoaşteţi situaţia juridică în care se află Memorialul?
- Vilmos Soós: O cunosc foarte bine, pe drum, venind cu domnul Anastasescu, tocmai discutam despre această problemă.
- Liza Kratochwill: Astăzi a fost prezentată o *Scrisoare deschisă* tuturor celor prezenţi, timişorenilor. Este un apel la solidaritate, ca să zic aşa. Cum comentaţi iniţiativa?
- Vilmos Soós: Părerea mea este că ar trebui încercate măsuri mai directe şi mai dure. Inclusiv apelul la organizaţiile internaţionale, pentru că se pare că, la nivel intern, lucrurile nu decurg cum ar trebui.
- Liza Kratochwill: La nivel intern?...
- Vilmos Soós: La nivelul ţării. Pentru că văd că nici organele locale, nici cele centrale – deoarece Memorialul este, totuşi, de interes naţional – nu sunt dispuse să acţioneze ferm. Ele merg pe principiul minimei rezistenţe, aşa a spus justiţia, noi nu putem interveni, deşi ar exista mai multe posibilităţi.
- Liza Kratochwill: Ca de exemplu?
- Vilmos Soós: Ca, de exemplu, o hotărâre de guvern – că tot se dau cu sutele – care să reglementeze situaţia acestei clădiri, iar guvernul să se implice în eventuala cumpărare, despăgubire a persoanei sau a persoanelor care sunt în spatele acestei acţiuni nu tocmai curate.

Informatician Virgil Streianu, membru fondator

- Liza Kratochwill: Sunteţi unul dintre membrii fondatori ai Memorialului, cum vă simţiţi, ce v-aţi propus atunci şi cum regăsiţi, azi, Memorialul?
- Virgil Streianu: Încă de la început m-am implicat în activitatea Memorialului şi am contribuit la întărirea acestei... de fapt, o instituţie. Deci clădirea în care ne găsim a fost, practic, dezafectată, asta arată ca o clădire ultramodernă, cu stil retro. Din păcate, se pare că va fi pierdută această clădire, a fost un proces de retrocedare şi urmează, probabil, să fie părăsită. N-aş fi crezut, acum 20 de ani, că mă voi întâlni cu vechii colaboratori de aici. A trecut aşa de mult timp de când am demarat această activitate! Când am început, erau multe asociaţii revoluţionare, mulţi se asociau, se constituiau. Memorialul Revoluţiei a fost o instituţie care, de fapt, a trecut peste timp şi probabil că îşi va menţine viaţa încă mult timp de-aci înainte.
- Liza Kratochwill: Aţi spus „probabil”. Cum vedeţi dumneavoastră viitorul, ce vă propuneţi pentru viitor?

- Virgil Streianu: Viitorul ca instituţie... Este o sentinţă definitivă şi irevocabilă prin care clădirea pare-se că este pierdută, deşi este monument istoric. Desigur că forurile locale de aici, Primăria ar trebui implicată în găsirea unei soluţii de continuare a acestei activităţi. Memorialul e legat de clădire, dar, în final, are o activitate aici. Chiar şi cea de astăzi, şi ea face parte dintr-o pleiadă de activităţi ale Memorialului: expoziţii, legături cu străinătatea, reviste, cărţi, deci nu-i numai clădirea aici în spate. Eu cred că Primăria va trebui să ia o decizie majoră în rezolvarea acestei situaţii prin – nu ştiu dacă se mai poate – revenirea imobilului în patrimoniu, fie alocarea unui alt spaţiu pentru această instituţie. De altfel, e un lucru foarte curios, fiindcă există un Decret Prezidenţial prin care fostul preşedinte Emil Constantinescu dădea drept de viaţă Memorialului 99 de ani. Sau aşa ceva. Practic, pe viaţă. Şi uite că aceste legi, aceste acte normative au fost, practic, încălcate de o hotărâre în instanţă, care, şi ea, este legată de o lege. Trebuie să ne supunem instanţelor respective, dar trebuie găsite totuşi soluţii pentru continuarea acestei activităţi.

Colonel Gabriel Toma, şef de Stat Major al Brigăzii 18 Infanterie Banat

- Col. Gabriel Toma: Cu mare plăcere onorăm invitaţia asociaţiei dumneavoastră, Comandamentul Brigăzii 18 infanterie, de-aici, din Timişoara, şi, totodată, lansăm preşedintelui dumneavoastră invitaţia de a se întâlni cu comanda Brigăzii 18 Infanterie în viitorul apropiat, când hotărâţi, decideţi dumneavoastră. Sunt colonelul Toma Gabriel.
- Liza Kratochwill: Pentru dumneavoastră, ca bănăţean, ca român, ce înseamnă aniversarea a 20 de ani de funcţionare a Memorialului Revoluţiei, cu un Centru de Documentare, de Informare şi cu un Muzeu?
- Col. Gabriel Toma: Sigur că apreciem foarte mult activitatea asociaţiei dumneavoastră, eu nu sunt de prin zonele acestea, sunt din Oltenia, sunt de curând sosit aici, în Timişoara...
- Liza Kratochwill: Sunteţi timişorean prin adopţie, cum s-ar spune...
- Col. Gabriel Toma: Prin adopţie, da, ne bucurăm foarte mult, am văzut lucruri deosebite aici, la dumneavoastră, şi vreau să vă spun că, deşi am venit de curând aici, pe meleagurile bănăţene, suntem cu sufletul alături de dumneavoastră.
- Liza Kratochwill: În ceea ce priveşte lupta pentru aflarea adevărului, noi ducem şi o activitate de cercetare şi documentare. Cum vedeţi dumneavoastră existenţa acestui Centru, dacă aţi ştiut de el...

- Col. Gabriel Toma: Da, am auzit de acest Centru, sunt convins că adevărul va ieşi la iveal, pentru că întotdeauna adevărul nu poate fi ascuns, şi suntem interesaţi, cu toţii, de acest lucru.
- Liza Kratochwill: Încă o întrebare, asta mai mult adresată dumneavoastră, ca om şi ca militar: în 1989 unde eraţi?
- Col. Gabriel Toma: În 1989 eram în Bărăgan, în judeţul Ialomiţa, la Slobozia, şi aveam foarte puţini ani faţă de cât am acum, eram foarte tânăr, abia ieşisem din şcoală...
- Liza Kratochwill: Şcoala militară?
- Col. Gabriel Toma: Şcoala Militară, da...
- Liza Kratochwill: Unde aţi făcut-o, la Sibiu?
- Col. Gabriel Toma: La Sibiu, da, şi fusesem repartizat undeva în Bărăgan, în Ialomiţa, acolo am fost în decembrie ’89.
- Liza Kratochwill: Eraţi deja activ, repartizat?
- Col. Gabriel Toma: Sigur! La Slobozia, în Ialomiţa.
- Liza Kratochwill: Ce ordin aţi primit atunci? Ce ordin a primit unitatea?
- Col. Gabriel Toma: Atunci am primit ordine doar să rămânem în unitate şi să apărăm unitatea.
- Liza Kratochwill: Au fost evenimente, incidente?
- Col. Gabriel Toma: Au fost de amploare foarte mică acolo, nu ca aici, la dumneavoastră.

Ing. Ilie Vlaicu, director Aquatim

- Liza Kratochwill: Sunteţi unul dintre sponsorii de bază ai Memorialului şi unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori, ce înseamnă pentru dumneavoastră ziua de astăzi şi cum regăsiţi Memorialul?
- Ilie Vlaicu: Este o zi deosebită, pentru că trebuie să ne aducem aminte de cei care au avut o contribuţie importantă la istoria revoluţiei din Timişoara. Acesta este motivul pentru care, în măsura posibilităţilor, am ajutat la edificiul acestui sediu, până la urmă, şi voi fi alături, şi în continuare, de acest inimos colectiv care încearcă să ducă mai departe tradiţia Timişoarei.

Discursul de deschidere a aniversării a 20 de ani de la înfiinţarea Asociaţiei Memorialul Revoluţiei

Traian Orban, preşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, rănit în Decembrie 1989

Au trecut 20 de ani şi, din păcate, din rândurile fondatorilor nu mai sunt câţiva. Este vorba de domnul inginer Dan Alexandru – de la Drumuri Municipale, Eugen Buşoi, Mateescu Dan, Müller Kurt, dar şi artişti plastici şi prieteni ai noştri, dintre care domnul Deliu Petroiu – critic de artă, sculptorul Victor Gaga, Petru Jecza, Constantin Popovici – tot sculptor, Gheorghe Iliescu-Călineşti şi istoricul Florin Medeleţ. Pe lângă aceştia, din rândurile asociaţiilor de revoluţionari mulţi şi-au stins viaţa. Vă propun să ţinem un moment de reculegere...

Noi aducem, cu acest prilej, mulţumiri tuturor celor care ne-au sprijinit. Suntem recunoscători, pentru că singuri nu am fi putut face faţă. Am găsit un mare sprijin cu urnele depuse la instituţii şi întreprinderi din Timişoara pentru a aduna donaţii. În aceste urne, muncitorii din Timişoara, angajaţii din anumite instituţii, chiar şi de la Poliţie, au depus bani, în sensul că erau de acord ca aceste proiecte să prindă viaţă şi să se împlinească.

Permiteţi-mi să îl rog pe domnul Soós să ne spună câteva cuvinte despre primii paşi ai Memorialului şi despre primul proiect şi concurs care s-a făcut în cadrul Memorialului Revoluţiei, la Iprotim, în urma căruia noi am preluat mai multe proiecte, trei: proiectul monumentului din Cimitirul Eroilor, monument proiectat de arhitectul Ionel Pop; mormintele simbolice proiectate de arhitectul Liviu Brebe, tot de la Iprotim, şi Capela Deschisă proiectată de arhitectul Pompiliu Alămoreanu.

Arh. Vilmos Soós, primul preşedinte al Asociaţiei Memorialul Revoluţiei

În februarie 1990 asociaţia a fost reprezentată şi de foarte multe persoane din afara Consiliului, cu diferite ocupaţii şi funcţii şi, la data la care noi am gândit această asociaţie, nu ne-am fi putut închipui, sub nicio formă, că se va ajunge la o amploare la care s-a ajuns în zilele noastre.

Trebuie să recunoaştem că pornirea a fost frumoasă, bună, dar, la un moment dat, fiecare din membrii fondatori, fiecare din cei care încercau să ajute această idee aveau, la vremea respectivă, preocupări de altă natură şi, în general, preocupări existenţiale, deci ideea Memorialului ajunsese, la un moment dat, să meargă în scădere (să dea înapoi – n.n.). Şi aici trebuie să o spun cu voce tare – a apărut domnul Orban, care a preluat această idee. Noi i-am predat dânsului toate documentele, tot ce s-a făcut până la ora respectivă şi, împreună cu cei de la Iprotim şi împreună cu alţii, domnul Orban a reuşit să facă ceea ce vedem noi, la ora aceasta, că există.

Ioan Bânciu, urmaş, vicepreşedinte al Asociaţiei Memorialul Revoluţiei

Cele 12 monumente care s-au făcut nu sunt opera noastră, ci sunt opera spiritului celor care au murit, în Decembrie 1989, în Timişoara şi în toată ţara. Şi mai ales a spiritului celor care au fost furaţi şi făcuţi să dispară şi cenuşa lor nu se ştie unde a ajuns. Datorită lor s-au născut aceste 12 monumente, datorită lor ne-a înţeles Timişoara şi toată ţara şi, mai departe, tot datorită lor mulţumesc celor care ne sprijină în continuare, ca la Popeşti-Leordeni să se ridice o biserică.

Văd că Dumnezeu ne ajută în continuare. Dumneavoastră ne-aţi ajutat şi vă mulţumesc. Cea mai mare mulţumire cred că o merită domnul Orban, care a preluat acest proiect. A tras de toţi. A tras de mine, în primul rând, ca urmaş, şi peste tot m-am dus, mi-a murit nevasta în revoluţie şi am trei copii şi tot nu l-am părăsit. În toţi aceşti ani, am fost alături de el şi am fost în toate întreprinderile şi am adunat bani ca să începem proiectele noastre cu aceşti bani, din donaţii. Mulţumesc cu această ocazie sponsorilor, care nu sunt sute, sunt chiar mii. Au fost şi persoane fizice care au depus puţinul care îl aveau.

Traian Orban, preşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei., rănit în Decembrie 1989

Noi atunci am fost toţi împreună, şi câţiva din cei 300000 de timişoreni am avut neşansa să fim împuşcaţi, alţii au avut neşansa să fie ucişi. Acest lucru nu este înţeles de cei care au putere de decizie politică. În România, în aceşti 20 de ani, asta a fost politica, de a-i disculpa.

Şi să trăim văzându-i pe cei care au tras în noi, să ne întâlnim cu ei de multe ori în oraş. Am fost la Bucureşti şi în compartiment, în vagonul de dormit, m-am trezit cu Veverca. Cel care era inculpat în sustragerea cadavrelor şi care a distrus proba celui pe care l-a împuşcat. Pe Ianos Paris. După ce l-a dus la camion şi s-a asigurat că pe respectivul l-a luat dintre cei morţi şi l-a dus acolo, în maşină, ulterior, a negat, afirmând că este în străinătate, undeva prin Ungaria trăieşte, şi că nu l-a împuşcat şi că ăla există.

Deci oameni care lucrează în judiciar au procedat la sustragerea şi distrugerea probelor: cadavre şi documentaţia referitoare la morţi şi răniţi. Nu ştiu dacă pe mulţi dintre dumneavoastră vă preocupă acest lucru, dar noi facem acest lucru, pentru că ne doare şi în prezent. Şi noi dorim să nu se mai întâmple aşa ceva. Şi-acum vă voi citi o Scrisoare Deschisă, pe care vă rog să o semnaţi, dacă sunteţi de acord, o scrisoare către autorităţile care pot

decide susţinerea şi menţinerea actualei locaţii. Să ne putem desfăşura activitatea în această locaţie pe care am scos-o din ruină şi am făcut-o un obiectiv de importanţă naţională.

Teodor Mărieş, preşedintele Asociaţiei „21 Decembrie 1989" – Bucureşti

Şi noi am trecut prin aceleaşi emoţii la Bucureşti, acum, cu colegii de la Timişoara, aş vrea doar să vă spun ce s-a întâmplat în ultimele săptămâni, până aseară. Probabil că sunt chestiuni care nici nu v-au ajuns la urechi.

A existat o întâlnire la Ministerul Apărării, între o delegaţie de la Memorial şi domnul Oprea, care a venit la Timişoara, aici lucrurile au decurs foarte legat, a fost primit foarte bine. Dânsul a promis că se va ocupa de biserica de la Popeşti-Leordeni şi despre o chestiune care de ani de zile ne preocupă. Mai mult decât atât, de îndată după întâlnire, a făcut o adresă către primul-ministru, domnul Emil Boc, şi a cerut să găsească resurse pentru ca această clădire să rămână a Memorialului.

În discuţiile pe care le-am avut, mi-a spus că va aborda subiectul şi la nivelul preşedinţiei şi că speră să înţeleagă că această clădire este simbol pentru ceea ce s-a întâmplat în Decembrie 1989, şi nu oriunde, ci la Timişoara. Sâmbătă dimineaţa ne-am întâlnit la Jupiter, le-am înmânat... întâmplarea a făcut să fie şi domnul ministru în zonă, ne-am întâlnit, i-am dat proiectul care mi-a fost transmis de-aici, de la Timişoara, cum ar trebui să arate din punct de vedere arhitectonic acest monument, sigur, ţinându-se cont de sensibilităţile celor care doresc a se face şi să accepte orice propunere în proiect, pentru că, în fond şi la urma urmei, chiar dacă s-a angajat – şi sigur că are această putere să o facă –, are mai mulţi deputaţi de Ilfov alături. Probabil săptămâna viitoare vom merge la Popeşti-Leordeni, ca să vadă cum se va putea face schimbul de teren, eventual recompensa care va trebui dată acelui om fără suflet care nu cedează, de ani de zile, 10 metri pe lăţime şi 15 metri, cât este nevoie...

Regretă că nu a putut să ajungă astăzi şi

pot să vă spun că este primul-ministru pe care eu îl văd implicat atât în desecretizarea dosarelor, care, curios, dar se apropie, inexplicabil pentru unii, dar s-a produs, nedorită de foarte mulţi, dar s-a produs, şi implicarea în aceste două proiecte, Popeşti-Leordeni şi proiectul de-aici, dacă putem să-i spunem proiect, c-aici este o chestiune care este concretă deja, mă refer la proiectul de finanţare a sumei care ar trebui alocată acelui domn care a revendicat ce nu se revendică, din punctul meu de vedere. Putea să revendice orice, dar nu aşa ceva!

- Arh. Pompiliu Alămoreanu, lider revoluţionar: Ştiţi ce e culmea? Că e şi revoluţionar! Şi nu-i moştenitor direct şi a făcut lovitura de stat ca membru al D.I.A., Direcţia de Informaţii a Armatei.

- Teodor Mărieş: Domnu' Alămoreanu, nu vă pot contrazice. Aseară – şi aici este meritul Societăţii Timişoara, condusă de domnul preşedinte Florian Mihalcea, care a insistat mult, alături de alte organizaţii civice, pentru Legea lustraţiei şi, în sfârşit, se pare că se urneşte... Aseară, la ora zece şi jumătate, am plecat din faţa Comisiilor Reunite, mă refer la cele două Comisii reunite şi la Drepturile omului, care au adoptat proiectul Legii lustraţiei, pentru a fi promovat spre a fi votat în plen. Sper să fie votată până pe 20 mai, aşa cum s-a promis iniţial. Sper să avem o lege a lustraţiei şi să nu ne fie frică de acei oameni din Curtea Constituţională, nici nu pot să-i numesc oameni! Sunt acolo câţiva comunişti, în frunte cu preşedintele Curţii, şi care răspund la o singură comandă: se uită spre... şi de-acolo cântă cocoşul, ce cântă Iliescu, execută ei... la Palatul Parlamentului, acolo unde îşi are sediul Curtea Constituţională.

Liza **KRATOCHWILL**

Interviu cu generalul Dan Voinea – 13.04.2004

G.R. - Ştim că procesul de la Timişoara a început repede, la aproximativ 2 luni de la evenimentele de la Timişoara, instituţiile abilitate au fost pregătite pentru un asemenea proces?

D.V. - Pentru un asemenea proces sigur instituţiile nu au fost pregătite, pentru că erau nişte instituţii de sorginte comunistă. Educaţia juridică şi politică a magistraţilor era una şi aceeaşi la facultate şi la învăţământul politic, care apăra interesele statului comunist şi care erau prioritare la vremea aceea. Magistraţii, dintr-o dată, s-au văzut în situaţia de a-i judeca pe cei care până atunci îi conduceau.

G.R. - Adică pe cei care până atunci le erau superiori.

D.V. - Da. Miniştrii şi Partidul Comunist. Nu exista lucrare scrisă în presă sau carte de lectură care să nu înceapă cu lăudarea partidului şi a conducătorului lui. Or să vii să acuzi, era foarte greu să modelezi o conştiinţă de magistrat care să vină să acuze. Aşadar acuzaţia cea mare a aparţinut poporului, care nu era în întregul lui chiar aşa instruit ca să apere comunismul. Era un popor ajuns la exasperare, care a simţit pe propria piele experienţa comunismului, adică lipsurile de tot felul – şi, când spun de tot felul, înseamnă lipsa celor mai elementare drepturi ale omului, dreptul la hrană, pentru că acesta este un drept al omului şi ar trebui băgat şi în Constituţie. Aceşti oameni, care stăteau la cozi interminabile, înfometaţi, nu pentru pui, dacă vă amintiţi, se băgau gheare, aripile păsărilor care ajunseseră aliment de bază şi foarte căutat. Nu-ţi permiteau să circuli, era greu, adică erau prevăzuţi 30 de litri de benzină pe lună pe timp de vară, că iarna nu mai circulai deloc, din ianuarie şi până în martie. Dacă vă aduceţi aminte, se interzicea autoturismelor proprietate să circule pe timp de iarnă, iar pe timp de vară cu aceşti 30 de litri nu puteai să circuli prin ţară. Puteai să mergi în oraşul în care lucrai până la serviciu sau orice alte treburi, dar nu prea multe. Pentru că regimul nu dorea ca omul să poată să umble, el trebuia doar să muncească, să tacă, să stea acolo, în garsoniera lui sau ce primea acolo, şi care era fără căldură, cu un televizor care era numai alb-negru, mai mult întunecat şi etc.

Era un regim cu foarte multă tentă autoritară, deci era, practic, un regim terorist, din moment ce oamenii trăiau cu teamă, într-un regim care instaurează teama, un element specific terorismului, să instalezi frica. Deci

era un regim totalitar de terorism. Acesta era şi psihic, dacă nu te subordonai acelor reguli, piereai, nu aveai nicio şansă să scapi.

Deci revenim la ideea că, de fapt, cea care a făcut presiuni să se facă acest proces a fost opinia publică, a fost acea opinie publică care a explodat. Necazul, buba s-a spart acolo, la Timişoara. Acolo a început acest război cu puterea, pentru că, de fapt, a fost un război cu puterea, război care, zic eu, nu s-a încheiat nici astăzi. Aceasta pentru că anumite reguli din regimul totalitar s-au păstrat prin oamenii care au reuşit totuşi să se menţină la putere, la vârful unor instituţii de care depinde viaţa noastră. Procesul acela făcut în grabă a fost făcut, poate, ca să liniştească opinia publică decât să facă justiţie. A fost făcut în grabă, la fel ca şi procesul Ceauşeştilor, un proces care a fost ratat, ca să zic aşa, n-a reuşit să demaşte întreaga faţă criminală a regimului pe care noi toţi, atunci, l-am contestat.

La Timişoara s-a mers cu milă pentru împricinaţi, singurii nerezolvaţi au fost răniţii, rudele morţilor, pentru că au fost fără apărători, nu au avut decât un singur drept atunci, să spună în instanţă ce pretenţii civile au, în rest, nu s-a mai permis nimic. Eu mi-am dat seama că oamenii aceştia au fost, pur şi simplu, victimele Revoluţiei de la Timişoara şi au fost şi victimele justiţiei. Mi-am dat seama că, după 2 ani, aceste victime nu ştiau despre morţii lor unde au fost arşi şi îngropaţi la Bucureşti. Eu, personal, m-am dus şi le-am arătat, pentru că era o parte din dosarul pe care l-am făcut eu. M-am dus şi le-am arătat şi mă întrebam de ce nu ştiu, pentru că la dosarul celor 21 existau documentele legate de morţii de la Timişoara, cei arşi la Bucureşti. Procesul-verbal de cercetare la faţa locului a fost făcut de mine. Fotografii făcute la crematoriu, la canalul unde s-a aruncat cenuşa, declaraţiile martorilor, declaraţiile celor care au transportat morţii de la Timişoara la Bucureşti, declaraţia celor care au transportat cenuşa de la crematoriu la canal, declaraţiile celor care administrau atunci crematoriul şi cimitirul, pe care îi arestasem. E vorba de doi ofiţeri de securitate. Unul era Ganciu, care era şeful cimitirelor pe capitală, era colonel de securitate şi a fost 17 ani sub ordinea generalului Macri, şi celălalt, şeful crematoriului, care era maior de securitate, având, şi el, multiple legături cu serviciile de informaţii. Mă întreb acum cum a avut curajul să ardă 40 de morţi de la Timişoara fără niciun drept, pentru că a fost o acţiune ilicită, ilegală. Nu a existat o hotărâre judecătorească de ardere a acestor cadavre. Câţi oameni n-or fi ars la crematoriu, disidenţi, pentru că niciunul din ei nu a avut curajul să spună nu, trebuiau să spună nu! Bine, când le-au spus *Trimitem 40 de colete* – omul era considerat, pur şi simplu, un colet –, ei au spus: *Am înţeles, să trăiţi, îi*

vom arde. Iată cu câtă nonşalanţă se discuta atunci despre crimă. Adică fără niciun regret, fără niciun fel de teamă, pentru că ei erau puterea. Puteau să te ucidă, puteau să te ardă şi puteau face orice doreau cu viaţa ta. Iată că totuşi acest proces este important prin demascarea caracterului regimului. Nu ştiu ca finalitate cât a contat pedeapsa sau pedepsirea inculpaţilor, dar procesul are în el elemente ce demască caracterul acelui regim.

G.R. - Ştim că timpul a fost scurt pentru ca Parchetul Militar să-şi facă treaba, a avut timp suficient să instrumenteze acest dosar cu probe, să se pregătească bine pentru acest proces?

D.V. - Din punctul meu de vedere lucrurile au stat cam aşa: începând cu 22 decembrie după-amiaza, manifestanţii au prins tot felul de demnitari de partid şi de stat, atât în clădirea CC-ului, cât şi prin Bucureşti sau prin alte localităţi, şi i-au imobilizat, pentru că aceştia au reprezentat puterea. Atunci s-a luat măsura reţinerii acestora, în ideea că se va face un proces care să justifice într-un fel sau altul reţinerea lor şi mişcarea aceasta revoluţionară din Decembrie 1989. Se intenţiona un proces, un proces care este ilustrativ pentru o societate democrată, adică oamenii nu-şi fac dreptate singuri, avem o justiţie care va face dreptate. Lucrurile acestea le-am spus oamenilor în acele zile, oameni care demonstrau şi spuneau că îl vor pe cutare sau cutare judecat şi încercam să-i lămurim că aşa va fi. Că n-a fost aşa, s-a văzut ulterior, dar intenţia care a fost atunci, pe care am crezut-o şi eu, a fost asta, că era clar că se dădea un divorţ de regimul comunist. A apărut un parlament în care erau şi mulţi disidenţi, să nu uităm că în primul parlament era şi Doina Cornea şi Radu Filipescu şi alţii care au făcut puşcărie şi au luptat împotriva comunismului, iar justiţia vorbea în numele noii puteri. Eu, din dosarul acesta de la Timişoara, am făcut partea cu morţii care au fost aduşi la Bucureşti. Adică e vorba de cei omorâţi prin împuşcare la Timişoara, care au fost luaţi din morga Spitalului Judeţean Timişoara, aduşi la Bucureşti şi incineraţi la Crematoriul *Cenuşa*. Acesta a fost dosarul făcut de mine, i-am audiat pe toţi cei care au transportat morţii la Bucureşti, pe cei care au incinerat morţii – vorbesc de muncitorii de la Crematoriul *Cenuşa*. I-am arestat pe şeful cimitirelor, pe Ganciu, pe Iozef, şeful crematoriului, precum şi pe ceilalţi implicaţi în această acţiune. E vorba de gen. Macri, de col. Moraru şi l-am mai audiat pe cel care a dus cenuşa, un căpitan care a dus cenuşa de la crematoriu la Popeşti-Leordeni şi a aruncat-o într-un canal. El a mers şi mi-a arătat locul. El mi-a spus cine a ordonat să fie aruncată cenuşa acolo, loc pe care l-am arătat ulterior şi rudelor victimelor, pentru că se intenţiona să se ridice acolo o troiţă, să facă sfinţirea locului respectiv.

În acest dosar am făcut fotografii la Crematoriu, am găsit tomberoanele în care a fost depusă cenuşa morţilor, le-am fotografiat, am făcut o planşă fotografică şi cu locul unde s-a aruncat cenuşa la Popeşti-Leordeni, am făcut un proces-verbal de cercetare la faţa locului şi am întocmit un dosar care a fost scris, pot să vă şi spun, pe 10 ianuarie 1990, la dosarul mare care era la Timişoara. Deci dosarul s-a instrumentat de o echipă de procurori acolo. Eu am trimis de aici dosarul care cuprindea acest aspect. Tot în acel dosar mai aveam doi pe care i-am arestat aici, în Bucureşti, este vorba de Postelnicu, fost ministru de Interne, şi de Ana Mureşan, fost ministru al Comerţului Interior. Şi aceste dosare le-am trimis acolo. Ce s-a întâmplat la Timişoara, nu cunosc, era un colectiv de magistraţi acolo, care aveau o conducere. Ei aveau sarcina să întocmească dosarul celor 21 şi să-i judece acolo, la Timişoara. Nu pot să vă dau detalii despre ce s-a întâmplat acolo, pentru că eu n-am fost în acel colectiv.

G.R. - Spuneţi-mi, vă rog, de ce credeţi că s-a schimbat încadrarea juridică din genocid în omor deosebit de grav şi tentativă?

D.V. - Ideea genocidului a fost la început, pentru că ce s-a întâmplat în România avea până la un moment dat forma unui genocid. Dacă adunăm toate elementele de distrugere sistematică a populaţiei, gândiţi-vă numai la înfometarea populaţiei, femei care îşi făceau avorturi şi mureau cu miile, bătrânii şi bolnavii care nu puteau obţine medicamente gratuite mai mult de 100 de lei. Deci ei erau condamnaţi la moarte, nu mai conta omul, mai mult decât atât, se sistase, pur şi simplu, accesul la alimente al populaţiei prin înfiinţarea unor cantine populare şi în alimentări nu mai găseai de mâncare. Trebuia, încet-încet, să apelezi la aceste cantine. Nu mai vorbesc de hepatită, o boală banală pe care, dacă o făceai, aveai nevoie de regim. Să mănânci un rasol de vită, asta o mânca numai Ceauşescu şi cu miniştrii lui, nu vedeai să mănânce aşa ceva un copil bolnav.

Era o situaţie disperată, la un moment dat, care întrunea elementele, dacă vreţi, ale unei infracţiuni de genocid, şi în Decembrie 1989 s-a ieşit cu puşca împotriva oamenilor care au ţipat de foame. Pentru că prea multe lozinci nu erau în Decembrie ’89, decât că oamenii se săturaseră de regim, lozincile prioritare erau pentru libertate, pentru hrană, pentru adăpost etc. Infracţiunea de genocid este imprescriptibilă şi prin infracţiunea asta poţi să tragi la răspundere oricând pe cineva. S-a renunţat la infracţiunea asta, dând ocazia celor inculpaţi să scape de o infracţiune atât de gravă.

G.R. - Vedeţi dumneavoastră, în prima anchetă la Procuratură majoritatea inculpaţilor au declarat ceva, iar în timpul procesului foarte mulţi au retractat ce au declarat în prima fază de audiere.

D.V. - Da, acesta este un fenomen care s-a repetat cam în toate dosarele revoluţiei, pentru că cei care au fost apăraţi, efectiv, în justiţie au fost infractorii, criminalii, iar victimele nu au fost reprezentate de avocaţi, nu au fost băgate în seamă. Atunci pentru acei infractori s-a lucrat, inclusiv pentru a denatura ancheta care s-a făcut, mergându-se până acolo încât să se nege şi valabilitatea unor activităţi de urmărire penală.

G.R. - O parte din infractori au fost chiar amnistiaţi, iar o altă parte au fost eliberaţi, pe motiv că nu existau elemente constitutive ale unei infracţiuni. Toate acestea arată totuşi că Procuratura nu era foarte bine pregătită.

D.V. - Nu, nu cred că asta este concluzia, vreau să vă spun ceva: un procuror dintr-un regim totalitar este mult mai bine pregătit decât unul dintr-un regim democratic, pentru că acela este instruit să acţioneze şi să fie foarte activ.

G.R. - Atunci ce s-a întâmplat acolo ?

D.V. - S-a întâmplat chestiunea asta în mod nedrept, pentru că noi ducem lipsă de nişte pârghii ale democraţiei. Încă nu lucrează statul democrat şi de aceea apar fenomene de genul acesta. Deci nu este posibil să amnistiezi criminalii care au fost acuzaţi de societate pentru moartea a mii de oameni, fără să consulţi victimele. Deci victimele din România nu au fost consultate. Dacă eşti un preşedinte care dă un decret de amnistie, eşti şi preşedintele victimelor, nu numai al criminalilor. Deci actul de amnistie nu este al Procuraturii, este al preşedinţiei şi nimeni nu-l obligă pe preşedinte, indiferent cât de prost a fost făcut dosarul, să facă un act de clemenţă fără să se discute cu victimele. Deci aşa ar fi trebuit discutat. Sigur că schimbarea unei încadrări juridice din motive politice nu a fost recunoscută niciodată la noi şi atunci se invocă motive de procedură, că nu s-a respectat ceva în dosarul respectiv.

G. R. - În timpul transcrierii de către noi a casetelor audio ale Procesului de la Timişoara am sesizat următorul lucru: în momentul declaraţiei date de un inculpat sau martor oarecare, preşedintele completului asculta martorul şi după aceea dicta pentru consemnare grefierului ceea ce reţinea el ca preşedinte şi sensul pe care-l înţelegea.

Prin ascultarea acestor casete, în multe locuri am înţeles un lucru, iar acest preşedinte dicta cu totul altceva.

D.V. - Spuneţi numele preşedintelui, Bădoiu.

G.R. - Da, Bădoiu. După părerea mea a fost şi asta o influenţă.

D.V. – Păi, a fost şi domnul Bădoiu, a şi beneficiat, pe urmă, de nişte avantaje. Sigur că procesul acesta a avut mare miză politică şi a contat foarte mult dirijorul. Nu e de mirare că anumite fraze erau răstălmăcite, adică una spune martorul şi alta dictezi grefierului.

G.R. - Consideraţi că treaba asta a avut un efect major în darea sentinţelor?

D.V. - Are, sigur că da, are efect major, de fapt, ei îşi pregăteau sentinţa dirijând aceste declaraţii. Dar, oricum, asta poate e bine pentru viitor, când vom fi într-un stat de drept, să reanalizăm aceste dosare, să le redeschidem pentru aceste infracţiuni de fapt, care sunt nişte falsuri, şi atunci îi mai luăm o dată la întebări, aşa ar fi normal.

G.R. – De fapt, aţi anticipat următoarea întrebare. Un exemplu este reluarea procesului Chiţac şi Stănculescu. Practic, s-a şters cu buretele peste acel proces, se doreşte un alt proces, unde orice este posibil, pot să iasă nevinovaţi.

D.V. - Eu cred că procesul de la Timişoara nu este nici pe departe încheiat, pentru că la Timişoara s-au petrecut foarte multe crime şi după 22 decembrie. Vorbim de 22 decembrie, când manifestanţii nu mai strigau împotriva puterii şi atunci nu se mai justifică ieşirea cu armata pe străzi sau menţinerea armatei pe stradă şi să execute foc împotriva cetăţenilor. Iată, suntem în faţa unui nou moment al revoluţiei, pentru că momentul de până în 21, de care vă ocupaţi dumneavoastră, acest moment 21 este legat de ce a urmat ulterior şi, dacă vreţi, eu consider, în baza cercetărilor pe care le-am făcut, că represiunea începută de Ceauşescu în 17, continuată în 21, aceiaşi oameni care au participat la represiunea din 17 şi 21 continuă represiunea şi după 22. Ei conduc, în continuare, obiectivele şi dispozitivele militare care erau în marile oraşe ale ţării, le dirijează şi cad victime în baza aceleiaşi idei de păstrare pe care au avut-o.

G.R. - În decursul anilor de după '89, mai ales primii patru ani, au fost mai multe procese, multe dosare. În mare parte din dosare nici nu s-a început urmărirea penală, iar în puţinele unde a existat urmărire

penală şi procese, din nou, foarte mulţi inculpaţi au fost achitaţi. Acum, după aproape 15 ani, sunteţi mulţumit de aceste sentinţe, după munca efectuată de Procuratură şi rezultatul acestei munci?

D.V. - Nu este nicio mulţumire, cel puţin pentru mine. Vreau să vă spun că sunt mulţi magistraţi care sunt mulţumiţi că aceste dosare s-au închis şi sunt chiar fericiţi şi au bătut palma cu criminalii şi sunt vinovaţi de tragerea de timp, pentru că se prescriu, în mare parte, faptele. Însă eu vreau să spun că este o pată pe obrazul justiţiei, dacă mai putem vorbi de un obraz, şi părerea mea este că tot ce s-a întâmplat în Decembrie ’89 trebuie cercetat, să nu tolerăm nicio crimă, în numele adevărului, pentru că noi trebuie să ştim tot ce s-a întâmplat atunci.

G.R. - Când credeţi că se va afla acest adevăr?

D.V. - Adevărul? Acesta depinde de noi toţi. Dacă vrem să-l aflăm, putem să-l aflăm. Dacă nu există nici voinţa cetăţenilor, atunci trebuie să aştepţi de la un viitor politic care este amestecat în represiune să ţi-l dea, să-şi recunoască fapta. Trebuie ca societatea să se mişte, să ceară justiţiei să-şi facă datoria. Asta este singura soluţie.

G.R. - Vă mulţumesc pentru că aţi acceptat acest interviu.

D.V. - Cu plăcere.

Gino **RADO**

Interviu cu Jan Kolodziejski

S.M. –Domnule Jan Kolodziejski, vă rog să faceţi o scurtă prezentare a activităţii dv.

J.K. – De fotografii mă ocup din 1977, când eram încă un băiat, fiindcă 18 ani am împlinit abia în 1981. Când au avut loc mişcările din *Solidaritatea*, am fotografiat toate evenimentele legate de *Solidaritatea* din oraşul meu natal, Poznań. De fapt, activitatea mea de fotograf poate fi împărţită în două etape: ’80-’81, apoi după instaurarea legii marţiale, ’81-’89, când, până la căderea comunismului, am intrat în ilegalitate. Din activitatea noastră a rezultat una dintre cele mai mari colecţii de fotografii din Polonia, din care s-au publicat deja 3 albume, iar alte poze au făcut parte dintr-o serie de broşuri editate în întreaga ţară.

S.M. – Când şi în ce fel aţi aflat despre evenimentele din România?

J.K. – În Decembrie 1989, Polonia era deja o ţară liberă şi aveam acces la informaţii prin diferite surse mass-media. Nu erau nişte informaţii exacte, dar ne puteam face o părere. Am ştiut despre Timişoara şi ceea ce s-a întâmplat aici. La televiziunea poloneză a fost prezentat procesul lui Ceauşescu şi modul în care a fost împuşcat.

S.M. – Cu ce v-aţi ocupat în acea perioadă?

J.K. – Activam în Sindicatul *Solidaritatea* şi lucram chiar în Comitetul de Conducere al Sindicatului *Solidaritatea* din Poznań, care se ocupa nu numai de fotografii, dar şi de diferite tipărituri clandestine.

S.M. – De câte ori aţi vizitat România?

J.K. – De trei ori, dar mă simt foarte legat de România şi, de câte ori aud o ştire sau ceva referitor la această ţară, sunt foarte atent.

S.M. – Cum găsiţi România, dacă puteţi face o sinteză a celor 20 de ani scurşi de la prima vizită, din 1989 şi până în prezent; în ce sens consideraţi dumneavoastră că s-au făcut schimbări?

J.K. – Cred că România este o ţară democrată, dar care întâmpină, la fel ca şi alte ţări din blocul comunist, dificultăţi în viaţa politică. Cu siguranţă cred că e o diferenţă, un progres enorm, dacă mă gândesc la ce am găsit aici în ultimii ani. Schimbările se văd foarte mult la generaţiile de tineri, care nu seamănă cu tinerii pe care i-am întâlnit în 1989.

S.M. – V-aş ruga să faceţi o scurtă descriere a expoziţiei *Solidari cu România*.

J.K. – Expoziţia e împărţită în câteva teme şi urmează o cronologie. Prin urmare, începe cu momentul în care am obţinut documentaţia de la ambasada de la Varşovia, intrarea în ţară, călătoria în România, ambasada Poloniei la Bucureşti, capitala României, Cimitirul Eroilor, spitalul unde am dus ajutor umanitar, predarea ajutoarelor undeva la actualul Romexpo, Anul Nou petrecut la TVR, clădirea televiziunii, drumul către Timişoara şi Timişoara.

S.M. – În ce localităţi a mai fost expusă?

J.K. – Am expus aceste fotografii la Bucureşti la Muzeul de Istorie, la *Memorialul* de la Sighet, la Cluj şi, bineînţeles, la Timişoara. Am făcut o copie a acestei expoziţii pe care v-am donat-o şi pe care intenţionăm s-o prezentăm în iunie la Varşovia, la Muzeul Naţional, apoi la Poznań, precum şi în alte localităţi, fiindcă multe instituţii au cerut prezentarea acestor fotografii. Călătoria mea în România a fost ca o continuare a activităţii mele şi, oarecum, o încheiere a activităţii profesionale a acestei perioade comuniste.

Simona **MOCIOALCĂ**

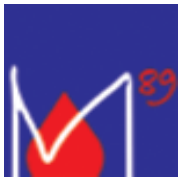

COMANDANŢII REPRESIUNII

Coman Ion

Ion Coman s-a născut la data de 25 martie 1926, în comuna Asan-Aga, judeţul Teleorman. A urmat Şcoala Industrială din Bucureşti şi apoi Şcoala Divizionară de la Arad. Devine activist în cadrul Uniunii Tineretului Muncitor şi este trimis la studii la universităţile de marxism-leninism din Bucureşti şi Cluj, unde îşi însuşeşte cunoştinţe în domeniul filozofiei şi materialismului dialectic între anii 1954-1957.

În anul 1959 Ion Coman devine student la Facultatea de Comandă şi Stat Major din cadrul Academiei Militare din Bucureşti, ale cărei cursuri le-a absolvit ca şef de promoţie. Este încadrat apoi ca ofiţer în Direcţia Superioară Politică a Armatei (DSPA), alternând răspunderile din cadrul organelor de partid cu cele din statele majore. La data de 17 iunie 1962 este numit în funcţia de prim-locţiitor al şefului Marelui Stat Major, apoi a îndeplinit funcţiile de comandant al Armatei a III-a, dislocată la Cluj (25 noiembrie 1964-17 iunie 1965) şi adjunct al ministrului Forţelor Armate şi secretar al Consiliului Politic Superior al Armatei (1965-1974). În anul 1965 a devenit membru al C.C. al P.C.R.

În perioada 29 noiembrie 1974-16 iunie 1976, generalul-locotenent Ion Coman a îndeplinit funcţia de şef al Marelui Stat Major al Armatei Române şi prim-adjunct al ministrului Apărării Naţionale. În calitate de şef al Marelui Stat Major, el a contribuit la consolidarea structurilor din domeniul înzestrării armatei cu tehnică din producţia internă, iar în planul instruirii trupelor a propus renunţarea la schemele rigide şi la practicile ineficiente. Generalul Coman a fost primul şef de stat major dintr-o ţară est-europeană care a fost primit la Casa Albă de către un preşedinte al Statelor Unite ale Americii, Gerald Ford.

În anul 1975 a fost reales ca membru al Consiliului de Stat al R. S. România. După un an şi jumătate, cât a îndeplinit funcţia de şef al Marelui Stat Major, la data de 16 iunie 1976, generalul-colonel Ion Coman a fost numit în funcţia de ministru al Apărării Naţionale, pe care a îndeplinit-o până la 29 martie 1980. Începând din anul 1980, îndeplineşte funcţii importante în organele de conducere ale P.C.R., fiind secretar al Comitetului

Central şi şef al secţiei militare şi juridice (1980-1989) şi deputat în Marea Adunare Naţională.

În perioada 1977-1983, Coman Ion a avut şi o contribuţie la realizarea unor cărţi atât ca autor, cât şi coautor.

România în Războiul de Independenţă 1877-1878 (Ed. Militară, 1977) - coautor

Etica comunistă şi conduita militară (Ed. Militară, 1978)

Apărarea naţională în concepţia Partidului Comunist Român (1982)

Concepţia politico-militară a tovarăşului Nicolae Ceauşescu privind apărarea independenţei patriei noastre socialiste (Ed. Militară, 1983) – coautor

*

În data de 17 decembrie 1989, Coman Ion a fost trimis la Timişoara de către Ceauşescu Nicolae cu un scop bine definit, după cum a relatat chiar el, în cadrul *Procesului de la Timişoara*: „«Am ordonat lui Milea şi lui Postelnicu să întrebuinţeze forţa armată, inclusiv focul de armă, pentru a face ordine în Timişoara. În această situaţie, voi convoca şi şedinţa Comitetului Politic Executiv pentru a le cere părerea. În această situaţie», spune, «am ordonat lui Milea şi lui Postelnicu să destine un grup de generali de mare răspundere, care să se deplaseze la Timişoara, să execute ordinele pe care le-am dat.» În final, îmi spune: «Te duci şi tu la Timişoara pentru a vedea cum se execută acest ordin!». Aceasta a fost discuţia cu Nicolae Ceauşescu, purtată în ziua de 17 decembrie, orele 14,00."[1] La Timişoara s-a deplasat cu avionul, fiind însoţit de un grup de ofiţeri superiori din cadrul M.Ap.N şi M.I. Aceştia au fost: Guşe Ştefan, prim-adjunct al ministrului Apărării Naţionale şi şef al Marelui Stat Major, Stănculescu Victor, prim-adjunct al ministrului Apărării Naţionale şi şef al Departamentului pentru Producţia de Apărare şi Înzestrare a Forţelor Armate, Cârneanu, adjunct al comandantului Apărării Antiaeriene a Teritoriului, Chiţac Mihai, comandantul Trupelor Chimice şi comandant al Garnizoanei Bucureşti, şi Nuţă Constantin, adjunct al ministrului de Interne şi şef al I.G.M.

[1] *Procesul de la Timişoara*, vol. III, p. 1311

Ajuns la Timişoara, în sediul fostului Comitet Judeţean de Partid se instituie un comandament de coordonare a activităţilor de reprimare şi restabilire a ordinii în Timişoara. În cadrul teleconferinţei din 17 decembrie, Ceauşescu Nicolae afirmă din nou statutul lui Coman la Timişoara: „Te rog, acţionează în numele meu şi preiei comanda şi-mi raportezi, din 15 în 15 minute, cum se soluţionează problemele! Pe toţi îi chemi şi le dai ordin să execute! Toate unităţile să fie în centru şi să pună ordine! S-a înţeles?”[2] Astfel, între 17 decembrie ora 17.00 şi 22 decembrie ora 13.00, Coman Ion a coordonat în numele lui Ceauşescu Nicolae represiunea din Timişoara.

În data de 22 decembrie, Coman Ion şi Pacoste Cornel au fost reţinuţi în gară de un grup de tineri în timp ce cumpărau bilete de tren, în încercarea de a părăsi Timişoara. Au fost duşi la Operă, iar de acolo au fost preluaţi de M.Ap.N. În urma cercetărilor penale efectuate de Parchetul Militar Timişoara şi a rechizitoriului[3] prezentat instanţei, au fost reţinute următoarele fapte:

„Astfel, inculpatul Coman Ion a declarat că a fost trimis de Ceauşescu Nicolae la Timişoara, în legătură cu evenimentele din acel oraş, recunoscând iniţial că a constituit un comandament, în cadrul căruia a rezolvat problemele cu care a fost confruntat până la 22 decembrie 1989 orele 13,00 (fila 9, vol. IX), pentru ca în instanţă să susţină că nu s-a constituit niciun comandament şi că el, personal, avea numai atribuţia de «a veghea la modul în care se iniţiază şi se desfăşoară acţiunile pe linie militară», precizând apoi însă că s-a instalat la Comitetul Judeţean de Partid, pentru că trebuia să coordoneze activitatea tuturor forţelor armate existente în garnizoană (M.Ap.N., D.S.S. şi M.I.), precum şi că de problemele militare se ocupa el cu cei 5 generali – Stănculescu Atanasie Victor, Guşă Ştefan, Chiţac Mihai, Nuţă Constantin şi Cîrneanu Florea (fila 41, vol. XIV).

---

[2] Stenograma teleconferinţei din 17.12.1989
[3] Rechizitoriul Procuraturii Militare Timişoara din 5 februarie 1900

Acelaşi inculpat a mai recunoscut că pe tot parcursul evenimentelor a ţinut legătura permanentă cu punctele de comandă existente pe linie M.Ap.N. şi M.I. (filele 28, 39 şi 42, vol. XIV), că în seara zilei de 17 decembrie 1989 a discutat cu generalul Guşă Ştefan cu privire la modul de folosire a focului de armă (filele 12, 26, vol. IX) şi că în jurul orelor 18,30-19 din aceeaşi seară a transmis prin telefon, generalului Guşă Ştefan şi direct generalului Nuţă Constantin, ordinul de a se trece la executarea focului de armă, precum şi că în ziua de 18 decembrie 1989, pentru o mai bună coordonare a acţiunilor, a ordonat să fie făcută o hartă comună cu dispozitivele Ministerului Apărării şi Ministerului de Interne (filele 26 şi 48, vol. IX, 25-26, 29 şi 38, vol. XIV). Pe de altă parte, acest inculpat a mai susţinut că în noaptea de 17/18 decembrie 1989, începând cu orele 0,00, a intervenit pentru încetarea focului şi că l-a temperat pe generalul Guşă Ştefan (filele 25 şi 27, vol. XIV), iar atunci când a ajuns la Timişoara, forţele Ministerului Apărării Naţionale şi ale Ministerului de Interne se aflau în dispozitive de luptă şi începuseră să execute focul înainte de a da el ordin (filele 25 şi 37, vol. XIV), că el nu putea să nu execute ordinul dat de Ceauşescu Nicolae, pentru că era în permanenţă urmărit de organele de Securitate (fila 7, vol. IX), precum şi că focul de armă ar fi fost justificat, deoarece nu puteau fi potoliţi altfel cei care devastau magazinele (fila 39, vol. XIV).

Totodată, inculpatul Coman Ion a mai învederat că, atunci când se odihnea, era înlocuit la comandă de coinculpatul Bălan Radu (fila 28, vol. XIV)."[4]

În ce priveşte pe inculpatul Coman Ion, în urma deliberării, instanţa a hotărât ca încadrarea juridică să fie schimbată din infracţiunea de genocid prevăzută de art. 357 alin. 1 lit. a şi b cu aplicarea art. 75 lit. a C. pen. în infracţiunea de omor deosebit de grav, prevăzută de art. 174 alin. 1 raportat la art. 176 alin. 1 lit. b C. pen., şi tentativă la infracţiunea de omor deosebit de grav, prevăzută de art. 20 şi 21 raportate la art. 174 şi 176 alin. 1 lit. b şi

[4] *Procesul de la Timişoara*, vol. IX, p. 246-247

alin. 2 C. pen., ambele cu aplicarea art. 75 lit. a C. pen. În acest sens, s-a dispus condamnarea lui Coman Ion la:

- 20 de ani închisoare, interzicerea timp de 10 ani a drepturilor prevăzute în art. 64 lit. a, b şi c C. pen. şi degradare militară pentru infracţiunea de omor deosebit de grav, prevăzută de art. 174 alin. 1 raportat la art. 176 alin. 1 lit. b C. pen., cu aplicarea art. 75 lit. a şi a art. 67 C. pen.;

- 10 ani închisoare şi interzicerea timp de 5 ani a drepturilor prevăzute în art. 64 lit. a, b şi c C. pen. pentru tentativă la infracţiunea de omor deosebit de grav, prevăzută de art. 20 şi 21 şi raportate la art. 174 şi 176 alin. 1 lit. b şi alin. 2 C. pen., cu aplicarea art. 75 lit. a C. pen.

În baza art. 33 lit. a, art. 34 alin. 1 lit. a şi alin. 2 şi a art. 35 C. pen., dispune ca inculpatul Coman Ion să execute pedeapsa închisorii cea mai grea, cu adăugarea unui spor de 5 ani, în total 25 de ani închisoare, precum şi interzicerea timp de 10 ani a drepturilor prevăzute în art. 64 lit. a, b şi c C. pen. şi degradare militară.

Prin Decretul 588/11 decembrie 2000, semnat de către preşedintele României, Emil Constantinescu, Ion Coman a fost graţiat de restul rămas neexecutat din pedeapsa cu închisoarea. În total, el a executat în detenţie 3 ani, 3 luni şi 10 zile.

După eliberarea din penitenciar, Coman Ion a scris două cărţi despre Revoluţia Română din 1989: *Timişoara. Zece ani de la sângerosul decembrie 1989* (Ed. Sylvi, Bucureşti, 2000) şi *Omul se duce, faptele rămân, istoria însă le va judeca* (Ed. Meteor Press, Bucureşti, 2007) – coautor.

Gino **RADO**

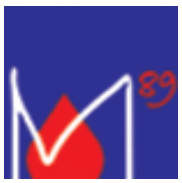

PORTRETE DIN REVOLUŢIE

Jurnaliştii şi revoluţia

Omenirea a cunoscut de-a lungul timpului, prin popoarele sale, multe evenimente istorice: răscoale, revolte, revoluţii, războaie, lovituri de stat, în care s-au remarcat mulţi eroi. La fel s-a întâmplat şi în România, în Decembrie 1989, cu prisosinţă la Timişoara. Pe marginea acestui statut, mai bine zis a acestei calităţi, au fost, de asemenea, multe polemici. Pentru înlăturarea oricărei suspiciuni sau neînţelegeri, trebuie clarificat sensul definitoriu al acestui termen general, în contextul de faţă, dar nu numai: <erou> (fr., lat.) s.m.

1. - Persoană care se distinge prin abnegaţie, vitejie şi curaj excepţional în războaie sau în alte împrejurări deosebite.*Ostaş căzut pe câmpul de luptă;
2. - Semizeu sau persoană legendară despre care se credea că s-a născut dintr-o zeitate şi o fiinţă pământeană (ex. Hercule, Ahile, Perseu);
3. - Personaj principal al unei opere literare sau de alt tip;
4. - Persoană care constituie centrul preocupărilor şi al atenţiei într-o anumită întâmplare sau împrejurare.[5]

În acest context trebuie relatate cazurile unor jurnalişti care s-au remarcat în Revoluţia din Decembrie 1989. Au fost împuşcaţi în timp ce-şi făceau datoria de corespondenţi. După cum bine se ştie, în perioada 17-25 decembrie, au putut fi remarcaţi mulţi jurnalişti străini în centrul oraşului de pe Bega. Sunt martori care mi-au declarat că au văzut cum au fost atinşi de gloanţe în timp ce filmau sau fotografiau.

Pentru a nu exista niciun dubiu asupra autenticităţii acestor informaţii, redau în rândurile de mai jos o evidenţă a ziariştilor – cetăţeni străini decedaţi şi răniţi, aşa cum se găseşte ea în documentele instituţiei.

---

[5] Vezi „Mic Dicţionar Enciclopedic”, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005.

Pasquale Modica – cetăţean italian; Jacques Langevine – cetăţean francez, John Victor Tagliabue – cetăţean englez, au fost externaţi din unităţile spitaliceşti din Timişoara şi au părăsit teritoriul României, neputând fi audiaţi.[6]

Langevine Jacques – 36 ani, născut la data de 21.09.1953, în Franţa, Paris, str. Gergovie nr. 67, cetăţean francez, paşaport nr. 75414955, jurnalist rănit în picior.
Internat la 23.XII.1989, externat la 25.XII.1989.

- Reporter francez împuşcat în timpul exercitării profesiei, plagă transfixiantă inferioară la gamba stângă, cu orificiul de intrare a glonţului în partea externă a gambei, primit în Urgenţă, în noaptea de 17 spre 18, la ora 1.00;
- Intervenţia chirurgicală: deschidere, excizie, drenaj, imobilizare, tratat în 23, 24 decembrie cu penicilină, oxaciclină;
- Returnat în Franţa cu autosalvare.

Sajn Zeljko – 30 de ani, născut la 25.IX.1959, în Iugoslavia, Kovačica, Djure Jaksica nr. 16, paşaport nr. 597033 – viceconsul.

- În noaptea de 23 decembrie 1989 a suferit plăgi toracice superficiale prin împuşcare şi o altă plagă transfixiantă împuşcată a antebraţului drept, cu defect tegumentar (piele distrusă).
- Internat pentru tratament chirurgical adecvat la Spitalul Judeţean.
- Transportat cu salvarea, în noaptea de 23 decembrie, la ora 23.30, primit în Urgenţă, de dr. Bârzeanu Anastasie, cu plagă împuşcată toracică faţă anterioară, cu orificiul de intrare la nivelul feţei şi cel de ieşire dorsal. S-a constatat distrugerea arterei, circa 3 cm.
- După examen clinic şi radiologic, medicii au efectuat intervenţie chirurgicală prin explorare la plăgi toracice multiple, plagă transfixiantă a antebraţului drept, 15 cm;

[6] Conform Procesului-verbal încheiat la 25 ianuarie 1990 şi semnat de Paşca Viorel, procuror şef al Procuraturii Judeţene Timiş.

- Externat cu recomandare la Serviciul de Chirurgie Plastică, în 25 decembrie 1989.

John Joseph Daniszewski – 36 de ani, născut în 1953, iunie 27, cu domiciliul în Ohio, S.U.A, ziarist de la Associated Press, rănit în braţ şi cap.
- A intrat în România cu paşaport nr. 060360371**.**
- S-a prezentat la Spitalul Judeţean, la 24 decembrie 1989, ora 1.00. Din afirmaţiile pacientului reiese că a fost victima unei agresiuni prin împuşcare în noaptea zilei de 23 spre 24 decembrie, între orele 00.00 şi 1.00 noaptea.
- Primit şi examinat în Urgenţe de dr. Bârzeanu Anastasie, prezentând o plagă împuşcată la braţ bipolară, plăgi escariate multiple la nivelul braţului şi antebraţului stâng şi plagă prin împuşcare la nivelul scalpului, sistem ganglionar nepalbabil. Internat o zi în clinică pentru tratament chirurgical adecvat, sub anestezie generală.
- A fost operat şi pansat de medicul Pop Bucur Sabin şi externat la cerere, în 24.12.1989, ora 20.00, de dr. Pantea Stelian.[7]

Modica Pasquale – 29 de ani, 1960, noiembrie 29, Roma, Italia, cetăţean italian, paşaport nr. 314643 E, fotoreporter rănit în torace (piept şi coaste).
Spitalul Judeţean – Urgenţe, internat la 24.12.1989, ora 00.30, externat la 28 decembrie 1989.
- Plagă împuşcată a hemitoracelui stâng, plagă împuşcată pulmonară a lobului superior şi inferior stâng cu leziune marginală şi distrucţie de perete toracic posterior, multiple fracturi costale anterioare şi posterioare, plagă axilară, de umăr drept, prin armă de foc;
- Transportat la urgenţe în stare de şoc hemoragic şi traumatic, cu tegumente palide, examen clinic – dr. Bârzeanu; s-a practicat de urgenţă toracotomie;
- Intervenţie chirurgicală – hemostază şi aerostază după debridarea plăgii împuşcate – dr. Bordoş şi Lazăr; toractomie pe coasta a V-a, se pătrunde în cavitatea hemitoracelui stâng şi se constată fractură coastă, hematom masiv, plagă împuşcată transfixiantă 1/3 a lobului pulmonar stâng, la nivelul orificiului de ieşire pe faţa posterioară a toracelui cu defect parieto-costal şi de părţi moi. S-a intervenit cu: Diazepam, Aloferin, Pentothal, sânge O1

[7] Aceste date provin din foile de observaţie întocmite de cadrele medicale de la Spitalul Judeţean, în acele zile.

negativ, s-a practicat sutură pulmonară. Tratament intensiv cu sânge, glucoză, antibiotice, echilibrat hemodinamic şi respirator, cu evoluţie bună.
- La cererea aparţinătorilor, a fost externat în vederea continuării tratamentului în Italia.

Tagliabue John Victor, 47 de ani, născut la 22 martie 1942, în New Jersey, U.S.A, cetăţean american, paşaport seria Z, nr. 6378086, ziarist rănit la şale.
- Internat la 24.12.1989, ora 23.00, externat în 28.12.1989, cu plagă împuşcată.
- Transportat de cetăţenii din stradă la Spitalul Clinic Municipal, în Urgenţă, prezentând o rană cauzată de armă de foc, în regiunea lombară. Anatomopatologic – plagă transfixiantă în care existau zdrobiri musculare, fractură cominutivă cu caracter exploziv a crestelor, a apofizelor spinoase, leziuni în muşchi şi oase;
- Intervenţie chirurgicală: S-a procedat la excizia masei musculare atriţionate, eschilectomie, care leagă aproape în întregime traiectul setonului făcut de un calibru mai mare. Evoluţie postoperatorie în limite corespunzătoare pentru o plagă contuză de armă de foc.
- În Reanimare, îngrijit de dr. Carmen Babuşceac, transplant de sânge şi plasmă, s-a făcut refacerea hidroelectrolitică, acidobazică, profilaxia antitetanică.
- Externat în 28.12.1989. Părăseşte clinica în stare sistemică bună, subfebril, necesitând asistenţă pentru risc şi cu precădere pentru leziunile osoase.

Unul dintre jurnalişti şi-a pierdut chiar viaţa la Bucureşti. Este vorba de francezul Jean Louis Calderon, al cărui nume îl poartă o stradă în Bucureşti şi un liceu în Timişoara.

Jean-Loius Calderon (n. 19 aprilie 1958 - d. 22/23 decembrie 1989) a fost un jurnalist francez decedat la Bucureşti în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Absolvent în 1981 al Centrului de jurnalism din Paris, Calderon a lucrat în funcţia de cameraman la posturile franceze de televiziune, Europe 1 şi La Cinq. În timpul evenimentelor din decembrie 1989 este trimis de către La Cinq pentru a transmite revoluţia de la Bucureşti în direct. În noaptea de 22 decembrie 1989, Calderon se afla în Piaţa Palatului. Din cauza schimburilor dese de focuri, jurnalistul francez s-a adăpostit, împreună cu alţi tineri, în spatele unui tanc. Dinspre CC a apărut brusc un ARO asupra căruia s-a tras, crezând că este plin cu „teroriştі".

ARO a intrat brusc în tanc, iar tancul, cu spatele, a trecut cu şenilele peste mai mulţi tineri, printre care se afla şi Calderon.
În memoria sa, o stradă din Bucureşti şi un liceu din Timişoara îi poartă numele.

„S-a născut la 19 aprilie 1958, a studiat la Liceul Condorcet, între 1970-1976, a urmat studii universitare la Paris, între 1976-1979, licenţiat în istorie şi în informare şi comunicare. În 1981 a absolvit Centrul de Formare a Jurnaliştilor, cea mai importantă şcoală de jurnalism, iar după doi ani de curs şi un stagiu de trei luni la Radio France-International, pe ştiri din sport, a lucrat câteva luni pentru un post privat de radio, Radio France-Musique.

În septembrie 1981 i-a fost prezentat lui Serge Bernard şi a lucrat la un post de radio, în regiunea pariziană. Experienţa i-a fost benefică, pentru că, două săptămâni mai târziu, acelaşi Serge Bernard îi propune să intre la Radio Europa Internaţional, ca reporter în Serviciul de Informaţii Generale. La sfârşitul lui octombrie, pleacă pentru primul său reportaj în străinătate, în Spania, unde realizează un reportaj plin de sensibilitate despre victimele condamnate. Urmează, în noiembrie 1981, deschiderea maratonului de la New York, apoi o succesiune de reportaje din ce în ce mai importante: Beirut (’82), Maroc (’84).

În toamna lui ’85, la 27 de ani, era, deja, şeful Serviciului de Informaţii Generale din Televiziunea Europa 1. A fost cel mai tânăr responsabil de un serviciu TV. După marea aventură cu noua televiziune privată TV5, a intrat, în anul 1987, ca un mare reporter. A acoperit trei mari evenimente: Liban – teritoriile ocupate, Chile, Afganistan, Spania, Ungaria, Africa de Sud, până la teribila zi de 23 decembrie 1989 din România.

Avem împreună două fiice: Julie, născută în 1983, şi Caroline, născută în 1987. Pentru cele două fiice, pentru mine, vă mulţumesc din inimă şi vă exprim, pentru totdeauna, recunoştinţa mea.”[8]

Omagiu: *El nu e mort, iubitul prieten francez,*
El nu e mort: îngerii nu mor niciodată!

---

[8] Extras din scrisoarea adresată, în 6 iunie 1990, de Beatrice Calderon, soţia ziaristului francez, Liceului Jean Louis Calderon din Timişoara.
Jurnalistul a fost ucis în Bucureşti, în Piaţa Palatului, fiind strivit de un tanc.

El e viu, aşa cum a fost întotdeauna.
Lui, căruia i-am purtat o infinită dragoste,
În acea zi de speranţă...

Conform unor martori oculari, au fost răniţi, de asemenea, în acele zile de foc şi ziarişti din Ungaria. Timişorenii au, şi ei, oameni care şi-au riscat viaţa filmând, atunci, cum se trage în populaţie (Catedrala Mitropolitană Ortodoxă), dar şi momentul victoriei (Piaţa Operei), precum şi dezgroparea morţilor în Cimitirul Săracilor (Cimitirul Eroilor).

Postrevoluţie, aceştia s-au implicat în constituirea unor televiziuni locale private (TVT ’89, TVT 1). Imaginile surprinse constituie, astăzi, un fond documentaristic video pentru specialiştii preocupaţi de evenimentul istoric în discuţie. Sunt de menţionat aici: Victor Popa, Mihai Radu, Constantin Duma (fotoreporter).

Singurul jurnalist local postdecembrist care a fost rănit în Revoluţia din Decembrie 1989 de la Timişoara este Viorel Paşca. Era student la Politehnică şi s-a întâmplat în 17.12.1989, în Piaţa Libertăţii, în timp ce, luat de val, împreună cu câţiva prieteni, a aruncat cu pietre spre un TAB. Gestul l-a costat, fiind rănit în stomac. A supravieţuit şi, după câţiva ani, a început să lucreze în mass-media, ca reporter la TV Europa Nova şi la TV Analog, ca redactor coordonator la Departamentul de Ştiri, după două luni de curs B.B.C. A reprezentat revoluţionarii timişoreni în Statele Unite ale Americii, în preajma anului 1998, are certificat de rănit şi beneficiază de legea în vigoare. Alţi ziarişti care mai lucrează, azi, în mass-media au ieşit, şi ei, în stradă, atunci, ca mulţi alţi timişoreni.

După 1990 în peisajul mass-media local s-au remarcat câţiva reporteri tineri care au devenit, apoi, corespondenţi de pe front, în timpul conflictului armat din fosta Iugoslavie: Raico Cornea şi Mile Cărpenişan.

Mile Cărpenişan s-a născut în anul 1975 şi a decedat în 2010
(Se odihneşte în cimitirul din Str. Romulus.)

Din nefericire, Mile Cărpenişan şi-a pierdut viaţa în primăvara acestui an, din cauza unei probleme medicale. Starea de sănătate i-a fost afectată şi de munca epuizantă de reporter de evenimente şi corespondent de război. Nu de puţine ori, s-a aventurat în locuri şi momente care i-au pus viaţa în pericol.

La începutul carierei, ca reporter la televiziuni locale, promitea, avea energia specifică debutantului. Puţini ar fi spus, atunci, că e unul dintre cei mai buni, un profesionist temerar. Evenimentele locale – de domeniul poliţiei, armatei, calamităţi naturale – i-au oferit prilejul de a se experimenta, de a-şi face relaţii, surse de informare şi un anumit loc printre ceilalţi jurnalişti colegi, mai cu seamă în conflictul interetnic din ţara vecină, unde a fost corespondentul de bază al Televiziunii Naţionale Antena 1, fiind vorbitor de sârbă.

Au urmat alte evenimente interne şi externe, unde, de asemenea, a fost prezent la datorie. A captat chiar atenţia preşedinţiei ţării, prima oară negativă, în cele din urmă, pozitivă. Mile, cum îi ziceau colegii, nu a lăsat-o mai încet cu munca decât atunci când starea de sănătate s-a agravat, iar încăpăţânarea lui n-a mai putut învinge slăbiciunea fizică. S-a retras, a luptat

cu boala, iar ultimul an din viaţă l-a dedicat mai mult familiei, soţiei, colegă de breaslă, Ramona Cărpenişan.

A murit la doar 35 de ani şi a plecat în lumea celor drepţi luând cu el lucrurile de preţ: reportofonul, casca şi eşarfa pe care o avea deseori la gât. A fost înmormântat la Timişoara, cu onoruri militare, în prezenţa unor oficialităţi judeţene şi din Bucureşti, fiind decorat postmortem.

Jurnalistul, pe cât e de iritant, pe atât e de necesar. Informează populaţia şi e alături de ea, în orice moment. Pentru populaţie, jurnalistul are de suferit, riscă procese, vătămare corporală şi, uneori, moare. Pentru libertatea de comunicare şi de informare – un drept câştigat în Decembrie 1989, cu preţul multor victime. „Cinste lor! Cinste lor, eroilor!”

Liza **KRATOCHWILL**

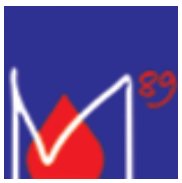

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

A înţelege şi a sărbători, a avertiza? şi a spera

Din 28 până în 31 mai 2009 a avut loc la Berlin *Forumul de Istorie 2009*: o multitudine de manifestări care au amintit de evenimentele anului 1989. În *Buletinul nr. 1 (4)* / 2009, *Memorial 1989*, s-a scris deja câte ceva despre aceasta, în special despre contribuţia Memorialului Revoluţiei din Timişoara, care pe atunci şi-a prezentat expoziţia itinerantă.

În cele ce urmează se va relata despre o conferinţă ştiinţifică internaţională, care a avut loc chiar în cadrul *Forumului de Istorie 2009*. Vorbitorii şi temele, discuţiile şi tezele sunt şi acum captivante şi actuale.

Conferinţa a avut loc din 29 până în 30 mai 2009 şi a fost organizată de către *Departamentul **Educaţie?** şi Cercetare* / *Abteilung Bildung und Forschung* al *Oficiului pentru Administrarea Arhivelor Stasi din Berlin* / *Berliner Stasi-Unterlagen Behörde*. Ea a purtat titlul *Anul Revoluţiei 1989 – Revoluţia democratică din Europa de Est ca cezură a istoriei europene*. Prelegerile competenţilor vorbitori din 8 ţări au reunit, pe de o parte, diferitele experienţe naţionale şi modalităţile de cercetare referitoare la anul 1989 şi au arătat, pe de altă parte, de când datează evenimentele anterioare lui 1989. Vorbind despre „lunga" revoluţie a anului 1989, care a început deja curând după al Doilea Război Mondial, istoricul polonez şi fostul activist al Solidarność, Kazimierz Wojcicki (Varşovia), a caracterizat implicit anul 1989 ca finalul unui proces lung şi *evolutiv*.

Profesoara maghiară de filozofie, Ágnes Heller (New York, Budapesta), supravieţuitoare a Holocaustului şi elevă a lui Georg Lukács, a analizat în discursul ei de deschidere dezvoltarea europeană începând cu 1917 şi a atras atenţia astfel asupra dimensiunii istorice a anului 1989: odată cu apusul totalitarismului sovietic, Europa a devenit, pentru prima oară, un continent liber. Acesta a fost cel mai bun eveniment din 1945 încoace şi o **binecuvântare?** pentru care Europa trebuie, totuşi, să răspundă prin muncă. Europenii ar trebui să muncească din greu pentru o poziţie etică proprie, ei ar avea nevoie de **un sens al vieţii**? şi de o identitate, care însă nu trebuie să se sprijine pe plasarea asupra altor societăţi. Ea a descris, ca avertizare,

Europa ca pe un continent care iubeşte libertatea, dar care, în acelaşi timp, a dat la iveală şi o enormă agresivitate. Europa de azi este un continent care iubeşte libertatea, dar este predispusă, totuşi, la laşitate.

Heller s-a referit, ca şi Wojcicki, la forme modificate de rezistenţă de la al Doilea Război Mondial încoace. Deoarece rezistenţa politică a eşuat în Uniunea Sovietică, a rămas ca posibilitate, cel mai târziu din anii ’60, doar rezistenţa morală. Mişcările subterane, care au condus în Polonia la Solidarność, au lăsat, pe de altă parte, în urmă tradiţia rezistenţei poloneze, care era una militară.

Heller a explicat relaţia tensionată dintre necesităţile şi coincidenţele istorice. Ea a descris prăbuşirea sistemului sovietic ca o necesitate, deoarece **i-a frustrat**? pe oameni de drepturi şi libertăţi elementare. Momentul şi împrejurările prăbuşirii nu au fost, pe de altă parte, previzibile, deoarece derularea evenimentelor istorice este permanent **deschisă**? şi dependentă de constelaţii întâmplătoare. Referitor la sărbătorirea a 20 de ani de la revoluţiile din Europa de Sud-Est, Heller a fost de părere că e mai important să înţelegi situaţia de astăzi decât doar să sărbătoreşti **cu vanitate**?. Dar poţi, în acelaşi timp, „să înţelegi şi să sărbătoreşti, **să avertizezi?** şi să speri”.

Prof. Alexander von Plato (Hagen / Germania) şi prof. Viktor Zaslavsky (Roma) au deschis cu prelegerile lor perspectiva asupra rolului ambelor superputeri. Von Plato a arătat cum a pus fostul preşedinte al SUA, George Bush, cu consecvenţă pe agenda politicii cotidiene, imediat după investirea sa în ianuarie 1989, înfrângerea divizării europene şi cum astfel s-a detaşat semnificativ de imboldurile mai curând retorice ale predecesorului său, Ronald Reagan. Viktor Zaslavsky a analizat, după exemplul catastrofei nucleare de la Cernobîl şi în raport cu masacrul de la Katyń, politica sovietică reformatoare. Gorbaciov a folosit, în cele din urmă, în 1986 catastrofa reactorului şi falsa reacţie a autorităţilor pentru a învinui era Brejnev pentru aceste greşeli; Cernobîlul i-a folosit ca motivare şi catalizator pentru politica sa de glasnost. Doi ani mai târziu, din contră, Gorbaciov nu a fost pregătit să admită răspunderea sovietică pentru masacrul ofiţerilor polonezi de la Katyń din 1940 şi contestă, contrar adevărului, că ar cunoaşte documentele respective. În aprilie 1990, la o întâlnire cu Wojciech Jaruzelski, a făcut răspunzătoare pentru Katyń exclusiv conducerea NKWD-ului (Narodnîi Komissariat Vnutrennih Del / Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne) din jurul lui Berija. Exact ca şi Hrusciov în 1956, nici Gorbaciov nu a fost pregătit să pună sub semnul întrebării sistemul sovietic în totalitate, de unde se pot recunoaşte limitele

politicii reformatoare. Scopul Glasnost-ului şi al Perestroikăi a fost să stabilizeze, nu să desfiinţeze sistemul.

Bernd Florath (Berlin) a reluat această analiză şi a constatat că Glasnost-ul nu ar fi avut niciodată aşa de multă influenţă în ambele părţi ale Germaniei dacă oamenii ar fi înţeles deja de atunci adevăratul scop şi limitele Glasnost-ului. Totuşi, sub semnul Glasnost-ului oamenii ar fi pretins în DDR, într-un fel din necunoaştere, libertăţi care nu fuseseră intenţionate de către reformatorii sovietici şi care au acţionat dinamitând sistemul.

De evenimentele anterioare anului 1989 ţin şi alte neînţelegeri şi paradoxuri. „Fisurile în partidul oficial", la care s-a referit Florath, au condus, practic, la situaţia grotescă a căderii conducerii SED-ului (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands / Partidul Socialist al Unităţii Germaniei), la sfârşitul verii anului 1989, iar membrii partidului au obţinut răspunsuri substanţiale la problemele actuale doar de la grupurile opoziţioniste. În Polonia, **cf.**? Wojcicki, proclamarea în 1981 a legilor internaţionale ale războiului a întărit mişcarea subterană şi a favorizat răspândirea ei pe o arie extinsă. Wojcicki a susţinut teza cf. căreia conducerea sovietică a interpretat greşit Solidarnost-ul ca pe un curent imanent sistemului, eventual orientat social-democratic, şi pe a cărui orientare anticomunistă şi naţională a remarcat-o târziu. Mişcarea Solidarnost-ului a fost, de altfel, un factor declanşator pentru politica de Glasnost.

Pe de altă parte, Ilko-Sascha Kowalczuk (Berlin) a soluţionat paradoxul „aparentei stabilităţi" a DDR-ului şi al schimbărilor fulgerătoare începând din toamna anului 1989, descriind „stabilitatea aparentă" ca stagnare socială şi economică şi evidenţiind cum oamenii au perceput această fază ca pe o perioadă de criză. „**Carul a fost permanent stricat**"**?**, a caracterizat Kowalczuk dinamica negativă care era inerentă, de fapt, acestei faze de „stabilitate aparentă".

Ágnes Heller a făcut trimitere la pericolul că religiile de astăzi ar pregăti terenul pentru sisteme totalitare; la începutul secolului trecut au luat naştere, dimpotrivă, ideologiile totalitare ale comunismului şi ale naţional-socialismului tocmai în lupta contra religiilor.

Heller şi Kowalczuk au oferit şi un model explicativ pentru unele dezamăgiri care se leagă astăzi de 1989. Paternalismul, o stare pasivă de expectativă faţă de stat, acţionează mai departe, iar noile libertăţi nu au fost **„tranşate"**? printr-o revoluţie, cf. Heller. Kowalczuk a vorbit despre o revoluţie lipsită de utopie, deoarece, în esenţă, s-a intenţionat să se termine

cu dominaţia SED-ului şi să se obţină drepturile la libertate deja firești în Vest. „Revoluţia lipsită de utopie” nu este, în niciun caz, **vizată calomnios**?, ci trebuie privită mai mult ca „împrejurare norocoasă”.

Constatarea prof. Valters Nollendorfs (Riga), cf. căruia evoluţia din diferitele ţări ale blocului estic ar fi decurs asemănător macro-istoric, deşi micro-istoric ar fi de constatat diferenţe demne de remarcat, a fost confirmată în mai multe prelegeri aparţinând ţărilor respective. De aceasta s-au legat cumva, pe lângă prelegerea lui Nollendorf, referatele lui Tomaš Vilimek (Praga) despre ČSSR (Republica Socialistă Cehoslovacia), János Rainer (Budapesta) despre Ungaria, Raluca Grosescu (Bucureşti) şi William Totok (Berlin) despre România, precum şi cel al prof. Stefan Troebst (Leipzig / Germania) despre Iugoslavia. Prof. Wolfgang Eichwede (Bremen / Germania) a indicat faptul că samizdatul din Uniunea Sovietică s-a hrănit tot dintr-un rezervor naţionalist, ceea ce în anii ’70 şi ’80 abia s-a observat, dar a devenit eficient din 1989, când „Rusia s-a pus contra Uniunii Sovietice”. Svitlana Hurkina (Lvov / Ucraina) a descris contribuţia bisericii subterane greco-catolice la conştiinţa naţională ucraineană incipientă, ceea ce a însemnat, având în vedere mărturiile scrise care lipsesc, o muncă istorică fundamentală. Din contră, Christian Halbrock (Berlin) s-a putut sprijini, în referatul său comparativ despre rolul ambivalent al bisericilor din DDR şi din Polonia, pe o situaţie mai bună a surselor.

Pe lângă Halbrock doar puţini vorbitori au îndrăznit să indice asemănări directe între ţări şi să arate interdependenţe. Oarecum Reinhard Weisshuhn (Berlin), care a ştiut să relateze din proprie experienţă cum disidenţa maghiară a fost în anii ’70 o provocare intelectuală pentru opoziţioniştii din DDR şi le-a servit ca model pentru cultura dezbaterii şi pentru teme şi gândire emancipată. Invers, mişcarea subterană a DDR-ului nu a jucat niciun rol inspirator pentru disidenţii din alte ţări ale Europei Centrale. Prof. Jerzy Holzer (Varşovia) a comparat funcţia „Mesei Rotunde” din diferitele ţări şi a putut să arate cum acest instrument a intrat în acţiune diferit în Polonia şi Bulgaria şi ce efect a avut. Concesiile politice în cadrul procesului Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa le-a cercetat Walter Süß (Berlin); mai ales DDR-ul şi România au încercat, de la mijlocul anilor ’80, să neutralizeze efectele retroactive ale acordurilor Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare cu mijloacele politice şi ale serviciilor secrete. Wolfgang Templin (Berlin) a ajuns, în cele din urmă, la prezent, analizând comparativ revoltele de la sfârşitul mileniului – pe lângă Iugoslavia (2000), mai ales revoluţiile şi protestele în masă din cadrul „centrului imploziei”, deci din fosta Uniune Sovietică.

Semnificaţia formelor de exprimare vizuale şi artistice a detaliat-o Andrea Genest (Potsdam / Germania) şi prof. Bronisław Misztal (Varşovia): Solidarnost s-a servit de simbolurile proprii, recognoscibile, în timp ce „alternativa oranj" din Polonia anilor ’70, cu ajutorul acţiunilor artistice publice, le-a adus oamenilor în faţa ochilor în mod suprarealist absurditatea cotidiană. Scopul acestor acţiuni a fost de a se adresa oamenilor în viaţa de zi cu zi, astfel a ajuns Matthias Braun (Berlin), în prelegerea sa despre scena literară a DDR-ului, la descoperirea că în toamna anului 1989 mulţi scriitori nu au arătat înţelegere pentru interesele majorităţii populaţiei, ci mai curând au dispreţuit imboldul acesteia spre Vest. Literatura DDR-ului a exercitat pe deplin, din anii ’70, o „funcţie politică compensatorie" şi a oferit nenumăraţilor ei cititori spaţii de libertate.

În totalitate, conferinţa a oferit, pe lângă puncte de vedere cunoscute, şi nenumărate fapte şi teze noi, care anul viitor **vor putea fi citite?** într-un volum al conferinţei.

Pe lângă multe altele, a impresionat precizia cu care au fost prelucrate în cadrul prelegerilor evenimentele anterioare anului revoluţiilor, 1989. Retrospectiv se pune mereu întrebarea de ce eroziunea sistemului socialist a fost percepută pe atunci doar de puţini aşa de clar. Se poate trage, totuşi, o învăţătură: să includem, în analiza crizelor actuale, mereu inimaginabilul **intrinsec**? în propria gândire.

Georg **HERBSTRITT**

(Traducere Adina Hornea Abruda)

De la Timişoara la Berlin:

Herta Müller şi colegii ei scriitori germani de origine română din Banat în dosarele STASI-ului est-german din 1987 până în 1989.[*]

Când i s-a decernat scriitoarei germane de origine română Herta Müller, la începutul lui octombrie 2009, Premiul Nobel pentru literatură, în Germania a intrat în atenţia publică, fără discuţii, regiunea ei natală: Banatul, aşezat în Vestul României, cu capitala sa Timişoara, şi localitatea natală a Hertei Müller, Niţchidorf. Şi la fel perioada când ţara a fost împinsă la ruină din punct de vedere material, spiritual, sufletesc, de către dictatorul ei, Nicolae Ceauşescu, şi de către Securitate. Herta Müller scrie în cărţile ei despre asuprirea pe care au trăit-o ea şi tovarăşii ei de drum.

Toate acestea **au suscitat atenţia?** în toamna anului 2009 în Germania cum rareori odinioară şi şi-au păstrat efectul neobişnuit. În mare măsură neobservat a rămas faptul că istoria persecutării Hertei Müller şi a prietenilor ei scriitori germani de origine română şi-a găsit o continuare în Germania încă din anii ’80, mai ales în Berlinul divizat. Aici a început, într-o perioadă exactă, şi Ministerul pentru Securitate al DDR-ului să îşi folosească metodele inventive contra acestor autori.

Ca şi când *un* serviciu secret nu ar fi fost de ajuns, s-a ocupat deci, alături de Securitate, şi Ministerul pentru Securitate de Herta Müller şi de colegii ei scriitori. Deja din anii ’70 şi de la începutul anilor ’80 raportau colaboratori neoficiali (CN) ai Ministerului pentru Securitate, care se întorceau din călătorii din România, despre o generaţie tânără şi neadaptată de scriitori de limbă germană. Acesteia îi aparţineau, de la sfârşitul anilor ’70, şi autori de limbă germană ai Cercului de literatură *Adam Müller-Guttenbrunn* din Timişoara. Unii dintre membrii lui importanţi pe atunci, precum Richard Wagner şi William Totok, se regăsiseră în 1972 mai întâi în „Aktionsgruppe Banat” / „Grupul de Acţiune Banat”, care după trei ani fusese anihilat de Securitate. Herta Müller a intrat în 1977 în Cercul de literatură, la fel Helmuth Frauendorfer. Dorinţa lor îndrăzneaţă consta în a crea o literatură modernă şi criticistă şi în a încerca noi forme ale scrierii.

---

[*] Acest articol a apărut mai întâi în limba germană în ziarul *Die Welt* / *Lumea*

Aproape inevitabil au intrat în conflict atât cu tradiţiile compatrioţilor lor germani de origine română, cât şi cu puterea socialistă de stat din România.

În Berlinul de Est s-a văzut mult timp în asta o problemă a României. Ministerul pentru Securitate s-a mărginit în mod corespunzător la vigilenţă în expectativă. Cu Securitatea, în această perioadă, Ministerul pentru Securitate nu mai avea contacte de lucru, iar statul român se dovedise, de la mijlocul anilor ’60, un aliat tot mai nesigur, totuşi, se pornea de la ideea că Securitatea recunoaşte asemenea grupuri la timp şi că acţionează eficient contra lor.

În decembrie 1985 Ministerul pentru Securitate a creat, totuşi, prima fişă de cartotecă pentru Herta Müller: un semn indubitabil că poeta intrase acum direct în atenţia Poliţiei Secrete a DDR-ului. Primul interes pentru Herta Müller în acest timp s-a asociat cu o ignoranţă greu explicabilă. Printre puţinele date pe care Ministerul pentru Securitate le-a înregistrat pe atunci erau anul naşterii ei, activitatea ei ca publicistă, cât şi adresa ei, care era indicată prin *Temesvar / UVR*. Ministerul pentru Securitate s-a folosit deci aici de modul maghiar de scriere al numelui oraşului Temeswar, care în română este „Timişoara”. Şi, prin urmare, acest mare oraş din vestul României se subordona teritoriului statului maghiar, deoarece *UVR* era prescurtarea uzuală pentru *Republica Populară Ungaria*. Nu ştiau colaboratorii corespunzători ai Ministerului pentru Securitate că Timişoara şi întreaga regiune a trecut, după Primul Război Mondial, de la Ungaria la România? Se foloseau încă hărţi din perioada sfârşitului de secol? Răspuns încă aşteptat cu nerăbdare: aici s-a dat un exemplu clasic pentru combinaţia dintre aroganţa puterii şi prostie, pe care reprezentanţii autorităţii o afişează frecvent într-o dictatură. Oricum, Herta Müller este văzută ca publicistă cu relaţii în Republica Populară Ungaria şi în *RSR*, deci în *Republica Socialistă România*. De fapt, căpitanul competent al Ministerului pentru Securitate, Bromme, ar fi trebuit să ştie asta mai bine, doar România se număra, totuşi, printre teritoriile sale de lucru. Abia în vara anului 1985 a recrutat patru studente din DDR înaintea călătoriei lor la Bucureşti, ca şi colaboratoare neoficiale (CN), cu cererea de a supraveghea colegi de facultate şi de a raporta în general despre ţară. Posibil că veneau din aceste cercuri indicii despre Herta Müller, care determinau Ministerul pentru Securitate să aibe auzul fin.

În primăvara anului 1987 **s-au stabilit?** / **au emigrat?** William Totok, Herta Müller şi soţul ei, Richard Wagner, din Timişoara în Berlinul de Vest, demoralizaţi de presiunea pe care Securitatea o exercitase asupra lor. A urmat prietenul şi colegul lor scriitor, Helmuth Frauendorfer, în

decembrie al aceluiaşi an. Din Berlinul de Vest şi-au continuat **dezbaterea?** critică vis-á-vis de regimul Ceauşescu şi au folosit posibilităţile de aici pentru a acţiona liber din punct de vedere politic. Şi-au făcut publice experienţele lor proprii, cât şi situaţiile catastrofale din România în interviuri, articole şi discuţii publice şi au luat parte la acţiunile politice în care înfierau politica lui Ceauşescu de desconsiderare a omului.

Pentru Ministerul pentru Securitate acest lucru nu a jucat mai întâi niciun rol, deoarece nu era vizat nemijlocit DDR-ul, ci doar aşa-zisul socialism de factură românească. Acest lucru s-a schimbat când ei i-au cunoscut, deja după scurt timp, pe disidenţii din DDR cu cetăţenia retrasă, precum Jürgen Fuchs, Freya Klier sau Wolfgang Templin. Ei trăiau, de asemenea, în Berlinul de Vest, aparţineau aceleiaşi generaţii şi **polemizau**? într-un mod asemănător cu sistemul politic din DDR. Iar ei le mijloceau contacte cu prietenii rămaşi în Berlinul de Est şi cu grupurile locale care militau pentru drepturile cetăţeneşti unde ei înşişi nu mai aveau voie să călătorească.

Prin urmare, scriitorii germani de origine română şi-au adus trăirile şi cunoştinţele şi în Berlinul de Est, au participat la lecturi particulare sau bisericeşti şi au creat legături cu oameni critici, angajaţi politic. Începând de aici, Ministerul pentru Securitate a devenit activ.

Când Richard Wagner şi William Totok au luat parte, în iunie 1987, la *Kirchentag von Unten* [**cum traduc?]** la Biserica Evanghelică *Zum Vaterhaus* [**cum traduc?]** de pe Baumschulenweg din Berlinul de Est, preotul de acolo a dat citire, folosind o telegramă inventată, unei **contramandări?,** aşa încât lectura ei a fost audiată de puţini ascultători.

Biserica Zum Vaterhaus din Berlin

Dar în public se găseau cel puţin doi CN: scriitorul DDR-ist Rainer Schedlinski, **folosit?** de Ministerul pentru Securitate ca şi CN *Gerhard*, şi un jurnalist din Dresda, CN *Hans Reimann*. Turnătorul *Gerhard* a relatat că ambii oaspeţi, pe baza „limbii lor stricate" şi a acusticii din biserică, au fost greu de înţeles. Agentul secret *Hans Reimann* a avidenţiat pericolul că „acestor români" li se dă posibilitatea „să se exprime public în DDR". **Dies passe?** în „politică a duşmanului faţă de România". Se încearcă să se prezinte, aşa a remarcat el mai departe, „cât de neomenesc poate fi socialismul şi că socialismul poate fi uneori mai duşman omului decât fascismul". Cu aceasta nu a apreciat, desigur, just chestiunea lui Wagner şi Totok, totuşi, Ministerul pentru Securitate a fost alarmat.

O impresie durabilă a lăsat o lectură a Hertei Müller la sfârşitul lui Septembrie 1988 la Casa Regională de Cultură Treptow din Berlinul de Est. CN *Gerhard* a raportat la Ministerul pentru Securitate că Herta Müller e de părere că autorii generaţiei noi a DDRar ar trebui să se organizeze mai bine pentru a avea „mai multă eficacitate politică faţă de stat".

Herta Müller a participat pe atunci cu tovarăşii ei de drum germani de origine română şi cu alţi disidenţi est-europeni în mod decisiv la pregătirea unei ***Zile de acţiune a României?*** în întreaga Europă, care a avut loc la 15 noiembrie 1988. În această zi s-a comemorat marea revoltă a muncitorilor din Braşovul transilvănean, pe care Securitatea o înăbuşise cu o brutalitate de neînţeles cu un an înainte. Scopul Zilei acţiunii a fost de a atrage atenţia asupra condiţiilor îngrozitoare din România şi de a condamna internaţional regimul Ceauşescu. Comunităţile bisericeşti şi grupurile militante pentru drepturile omului din întregul DDR au luat parte la aaceasta. Pentru aceştia a fost imediat un prilej de a se opune propriei conduceri de stat. Ei au organizat o contrapublicitate în toată ţara, au

organizat expoziţii şi lecturi referitoare la România şi au redactat scrisori de protest către conducerea DDR-ului, pentru că aceasta tocmai i-a conferit lui Nicolae Ceauşescu Ordinul Karl Marx, în loc să se opună politicii sale interne barbare. A acţionat provocator asupra grupurilor de protest mai ales faptul că Ceauşescu s-a aflat într-o vizită de stat în DDR în 17 şi 18 noiembrie 1988 şi a fost aclamat în media oficială. Ministerul pentru Securitatea a fost foarte ocupată să-l ferească pe Ceauşescu de critică în timpul vizitei sale. Mai mulţi opoziţionişti DDR-işti au fost ţinuţi în arest la domiciliu în aceste zile.

Şeful Ministerului pentru Securitate, Erich Mielke, i-a înaintat lui Erich Honecker la 2 noiembrie 1988 un raport informativ de 8 pagini asupra problemelor referitoare la *Ziua de acţiune pentru România*. În acesta se spunea, printre altele, că în Biserica Ghetsimani din Berlinul de Est, în Prenzlauer Berg „se citeşte proză şi poezie a foştilor germani de origine română care trăiesc acum în Berlinul de Vest."

Vizaţi erau Herta Müller şi Richard Wagner. În afară de asta, acest lucru l-a înregistrat Ministerul pentru Securitate, au fost citite apoi şi texte de William Totok şi Helmuth Frauendorfer. Şi anume nu doar în Biserica Ghetsimani, ci şi în cadrul „unei slujbe de informare şi de intervenţie pentru situaţia din România" la Centrul Evanghelic *Am Fennpfuhl* din districtul Lichtenberg din Berlinul de Est.

Ministerul pentru Securitate a făcut dosare despre neaveniţii germani de origine română şi au transmis datele lor şi la Centralizatorul de date al serviciilor secrete socialiste din Moscova, *SOUD*. În afară de aceasta, ele au fost ţinute cu grijă sub cheie. Helmuth Frauendorfer a intrat, în plus, în vizorul spionajului din DDR pentru străinătate, pentru că s-a angajat în Berlinul de Vest în *Iniţiativa Libertate pentru cei care gândesc altfel / Initiative Freiheit für Andersdenkende*, prin care disidenţii din DDR cărora li s-a retras cetăţenia şi vest-berlinezii angajaţi şi-au continuat protestul contra regimului SED şi de aici şi-au sprijinit prietenii rămaşi în DDR. După ce produsese în august 1988 pentru postul de radio al Germaniei o emisiune despre ambele ultime „capete de beton Honecker şi Ceauşescu", i s-a refuzat, până la căderea Zidului Berlinului, intrarea pe teritoriul DDR-ului.

Asemănător le-a mers Hertei Müller şi lui Richard Wagner. După ce postul de radio vest-berlinez RIAS transmisese la 14 octombrie 1988 o lectură a ambilor, au primit şi ei verdictul de interdicţie de a călători. Deja în ziua următoare, când au vrut să ia parte la o festivitate românească la *Biserica Împăcării* / *Versöhnungskirche* din Dresda, autorităţile din DDR le-au refuzat viza de intrare.

Biserica Împăcării / Versöhnungskirche din Dresda

Participarea lor fusese deja anunţată în ziarul din Dresda, *Die Union* / **Uniunea**?. Că interdicţia de intrare fusese stabilită doar pentru şase săptămâni au aflat ei abia la începutul anilor ’90, din dosarele Ministerului pentru Securitate. Deja de la sfârşitul toamnei anului 1988 perechea renunţase, pentru o perioadă, din precauţie, la alte călătorii în DDR, pentru că ambii fuseseră ameninţaţi cu moartea în Berlinul de Vest, ca şi alţi tovarăşi de drum de-ai lor. William Totok a rămas scutit de interdicţia de intrare, dar a fost supravegheat din când în când pas cu pas.

Ministerul pentru Securitate a iniţiat contra autorilor bănăţeni „forma uşoară a terorii”, după cum denumea scriitorul decedat Jürgen Fuchs măsurile preventive administrative şi distructive ale poliţiei secrete. Securitatea, pe de altă parte, a acţionat diferit, fără un acord cu Ministerul pentru Securitate. Securitatea a trimis din ţară agenţi în Berlinul de Vest şi a încercat să îi intimideze cu ameninţări cu moartea. Ambele servicii secrete au servit pentru aceasta interesele de securitate ale celor care le-a însărcinat, deci ale SED-ului, resp. ale Partidului Comunist Român. În sfârşit, ei au eşuat cu intenţia lor răuvoitoare de a aduce la tăcere aceste voci critice. Sâcâiala din partea ambelor servicii secrete a părut să îi dea Hertei Müller şi tovarăşilor ei de drum, din care aici au putut fi prezentaţi doar trei, încă un motiv de a nu se lăsa convinşi să se abată de la scopurile lor: de a-şi împărtăşi experienţele în relatări realiste şi, mai mult, de a mijloci o literatură care pe mulţi cititori îi emoţionează. Premiul Nobel pentru literatură pe care l-a primit Herta Müller în Decembrie 2009 poate fi înţeles sigur şi ca o recunoaştere a acestei atitudini intransigente.

Georg HERBSTRITT

(Traducere Adina Hornea ABRUDA)

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

Dr. Georg Herbstritt s-a născut în 1965 şi a studiat istoria contemporană şi teologia catolică la Universitatea din Freiburg. Din anul 1999 desfăşoară o intensă activitate de cercetător în cadrul Departamentului de Educaţie şi Cercetare al Oficiului pentru Administrarea Arhivelor Stasi din Berlin.

În această perioadă a editat şi publicat numeroase documente şi studii despre operaţiunile Stasi împotriva Germaniei Federale şi despre colaborarea dintre serviciile secrete est-germane şi cele româneşti.

În 2003 vede lumina tiparului la Bremen, la cunoscuta editură Edition Temmen, volumul *Das Gesicht dem Westen zu...: DDR-Spionage gegen die Bundesrepublik Deutschland / Faţa Vestului către...: Spionajul DDR-ului contra Republicii Federale Germania***,** redactată de Dr. Georg Herbstritt în colaborare cu Helmut Müller-Enbergs.

În 2004 publică la Berlin, în colaborare cu istoricul român Stejărel Olaru, *Vademekum Contemporary History Romania. A Guide through Archives, Research Institutions, Libraries, Societies, Museums and Memorial Places / Vademekum de istorie contemporană a României. Un ghid prin arhive, instituţii, biblioteci, societăţi, muzee şi locuri memoriale* (cu sprijinul Fundaţiei pentru Prelucrarea Dictaturii SED / Stiftung zur Aufarbeitung der SED-Diktatur), iar în 2005 apare la Editura Humanitas, ca rod al aceleiaşi fructuoase colaborări, cartea *Stasi şi Securitatea*.

Dr. Georg Herbstritt ne-a vizitat de mai multe ori şi a avut amabilitatea de a ne oferi spre publicare două materiale inedite, pe care vă invităm, la rândul nostru, să le parcurgeţi în cele ce urmează.

A înţelege şi a sărbători, a avertiza? şi a spera

Din 28 până în 31 mai 2009 a avut loc la Berlin *Forumul de Istorie 2009*: o multitudine de manifestări care au amintit de evenimentele anului 1989. În *Buletinul nr. 1 (4)* / 2009, *Memorial 1989*, s-a scris deja câte ceva despre aceasta, în special despre contribuţia Memorialului Revoluţiei din Timişoara, care pe atunci şi-a prezentat expoziţia itinerantă.

În cele ce urmează se va relata despre o conferinţă ştiinţifică internaţională, care a avut loc chiar în cadrul *Forumului de Istorie 2009*. Vorbitorii şi temele, discuţiile şi tezele sunt şi acum captivante şi actuale.

Conferinţa a avut loc din 29 până în 30 mai 2009 şi a fost organizată de către *Departamentul Educaţie şi Cercetare* / *Abteilung Bildung und Forschung* al *Oficiului pentru Administrarea Arhivelor Stasi din Berlin* / *Berliner Stasi-Unterlagen Behörde*. Ea a purtat titlul *Anul Revoluţiei 1989 – Revoluţia democratică din Europa de Est ca cezură a istoriei europene*. Prelegerile competenţilor vorbitori din 8 ţări au reunit, pe de o parte, diferitele experienţe naţionale şi modalităţile de cercetare referitoare la anul 1989 şi au arătat, pe de altă parte, de când datează evenimentele anterioare lui 1989. Vorbind despre „lunga" revoluţie a anului 1989, care a început deja curând după al Doilea Război Mondial, istoricul polonez şi fostul activist al Solidarność, Kazimierz Wojcicki (Varşovia), a caracterizat implicit anul 1989 ca finalul unui proces lung şi *evolutiv*.

Profesoara maghiară de filozofie, Ágnes Heller (New York, Budapesta), supravieţuitoare a Holocaustului şi elevă a lui Georg Lukács, a analizat în discursul ei de deschidere dezvoltarea europeană începând cu 1917 şi a atras atenţia astfel asupra dimensiunii istorice a anului 1989: odată cu apusul totalitarismului sovietic, Europa a devenit, pentru prima oară, un continent liber. Acesta a fost cel mai bun eveniment din 1945 încoace şi o **binecuvântare?** pentru care Europa trebuie, totuşi, să răspundă prin muncă. Europenii ar trebui să muncească din greu pentru o poziţie etică proprie, ei ar avea nevoie de **un sens al vieţii**? şi de o identitate, care însă nu trebuie să se sprijine pe plasarea asupra altor societăţi. Ea a descris, ca avertizare, Europa ca pe un continent care iubeşte libertatea, dar care, în acelaşi timp, a dat la iveală şi o enormă agresivitate. Europa de azi este un continent care iubeşte libertatea, dar este predispusă, totuşi, la laşitate.

Heller s-a referit, ca şi Wojcicki, la forme modificate de rezistenţă de la al Doilea Război Mondial încoace. Deoarece rezistenţa politică a eşuat în Uniunea Sovietică, a rămas ca posibilitate, cel mai târziu din anii ’60, doar

rezistenţa morală. Mişcările subterane, care au condus în Polonia la Solidarność, au lăsat, pe de altă parte, în urmă tradiţia rezistenţei poloneze, care era una militară.

Heller a explicat relaţia tensionată dintre necesităţile şi coincidenţele istorice. Ea a descris prăbuşirea sistemului sovietic ca o necesitate, deoarece **i-a frustrat**? pe oameni de drepturi şi libertăţi elementare. Momentul şi împrejurările prăbuşirii nu au fost, pe de altă parte, previzibile, deoarece derularea evenimentelor istorice este permanent **deschisă**? şi dependentă de constelaţii întâmplătoare. Referitor la sărbătorirea a 20 de ani de la revoluţiile din Europa de Sud-Est, Heller a fost de părere că e mai important să înţelegi situaţia de astăzi decât doar să sărbătoreşti **cu vanitate**?. Dar poţi, în acelaşi timp, „să înţelegi şi să sărbătoreşti, **să avertizezi?** şi să speri".

Prof. Alexander von Plato (Hagen / Germania) şi prof. Viktor Zaslavsky (Roma) au deschis cu prelegerile lor perspectiva asupra rolului ambelor superputeri. Von Plato a arătat cum a pus fostul preşedinte al SUA, George Bush, cu consecvenţă pe agenda politicii cotidiene, imediat după investirea sa în ianuarie 1989, înfrângerea divizării europene şi cum astfel s-a detaşat semnificativ de imboldurile mai curând retorice ale predecesorului său, Ronald Reagan. Viktor Zaslavsky a analizat, după exemplul catastrofei nucleare de la Cernobîl şi în raport cu masacrul de la Katyń, politica sovietică reformatoare. Gorbaciov a folosit, în cele din urmă, în 1986 catastrofa reactorului şi falsa reacţie a autorităţilor pentru a învinui era Brejnev pentru aceste greşeli; Cernobîlul i-a folosit ca motivare şi catalizator pentru politica sa de glasnost. Doi ani mai târziu, din contră, Gorbaciov nu a fost pregătit să admită răspunderea sovietică pentru masacrul ofiţerilor polonezi de la Katyń din 1940 şi contestă, contrar adevărului, că ar cunoaşte documentele respective. În aprilie 1990, la o întâlnire cu Wojciech Jaruzelski, a făcut răspunzătoare pentru Katyń exclusiv conducerea NKWD-ului (Narodnîi Komissariat Vnutrennih Del / Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne) din jurul lui Berija. Exact ca şi Hrusciov în 1956, nici Gorbaciov nu a fost pregătit să pună sub semnul întrebării sistemul sovietic în totalitate, de unde se pot recunoaşte limitele politicii reformatoare. Scopul Glasnost-ului şi al Perestroikăi a fost să stabilizeze, nu să desfiinţeze sistemul.

Bernd Florath (Berlin) a reluat această analiză şi a constatat că Glasnost-ul nu ar fi avut niciodată aşa de multă influenţă în ambele părţi ale Germaniei dacă oamenii ar fi înţeles deja de atunci adevăratul scop şi limitele Glasnost-ului. Totuşi, sub semnul Glasnost-ului oamenii ar fi pretins în DDR, într-un fel din necunoaştere, libertăţi care nu fuseseră

intenţionate de către reformatorii sovietici şi care au acţionat dinamitând sistemul.

De evenimentele anterioare anului 1989 ţin şi alte neînţelegeri şi paradoxuri. „Fisurile în partidul oficial", la care s-a referit Florath, au condus, practic, la situaţia grotescă a căderii conducerii SED-ului (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands / Partidul Socialist al Unităţii Germaniei), la sfârşitul verii anului 1989, iar membrii partidului au obţinut răspunsuri substanţiale la problemele actuale doar de la grupurile opoziţioniste. În Polonia, **cf.**? Wojcicki, proclamarea în 1981 a legilor internaţionale ale războiului a întărit mişcarea subterană şi a favorizat răspândirea ei pe o arie extinsă. Wojcicki a susţinut teza cf. căreia conducerea sovietică a interpretat greşit Solidarnost-ul ca pe un curent imanent sistemului, eventual orientat social-democratic, şi pe a cărui orientare anticomunistă şi naţională a remarcat-o târziu. Mişcarea Solidarnost-ului a fost, de altfel, un factor declanşator pentru politica de Glasnost.

Pe de altă parte, Ilko-Sascha Kowalczuk (Berlin) a soluţionat paradoxul „aparentei stabilităţi" a DDR-ului şi al schimbărilor fulgerătoare începând din toamna anului 1989, descriind „stabilitatea aparentă" ca stagnare socială şi economică şi evidenţiind cum oamenii au perceput această fază ca pe o perioadă de criză. „**Carul a fost permanent stricat**"**?**, a caracterizat Kowalczuk dinamica negativă care era inerentă, de fapt, acestei faze de „stabilitate aparentă".

Ágnes Heller a făcut trimitere la pericolul că religiile de astăzi ar pregăti terenul pentru sisteme totalitare; la începutul secolului trecut au luat naştere, dimpotrivă, ideologiile totalitare ale comunismului şi ale naţional-socialismului tocmai în lupta contra religiilor.

Heller şi Kowalczuk au oferit şi un model explicativ pentru unele dezamăgiri care se leagă astăzi de 1989. Paternalismul, o stare pasivă de expectativă faţă de stat, acţionează mai departe, iar noile libertăţi nu au fost **„tranşate"**? printr-o revoluţie, cf. Heller. Kowalczuk a vorbit despre o revoluţie lipsită de utopie, deoarece, în esenţă, s-a intenţionat să se termine cu dominaţia SED-ului şi să se obţină drepturile la libertate deja fireşti în Vest. „Revoluţia lipsită de utopie" nu este, în niciun caz, **vizată calomnios**?, ci trebuie privită mai mult ca „împrejurare norocoasă".

Constatarea prof. Valters Nollendorfs (Riga), cf. căruia evoluţia din diferitele ţări ale blocului estic ar fi decurs asemănător macro-istoric, deşi micro-istoric ar fi de constatat diferenţe demne de remarcat, a fost confirmată în mai multe prelegeri aparţinând ţărilor respective. De aceasta s-

au legat cumva, pe lângă prelegerea lui Nollendorf, referatele lui Tomaš Vilimek (Praga) despre ČSSR (Republica Socialistă Cehoslovacia), János Rainer (Budapesta) despre Ungaria, Raluca Grosescu (Bucureşti) şi William Totok (Berlin) despre România, precum şi cel al prof. Stefan Troebst (Leipzig / Germania) despre Iugoslavia. Prof. Wolfgang Eichwede (Bremen / Germania) a indicat faptul că samizdatul din Uniunea Sovietică s-a hrănit tot dintr-un rezervor naţionalist, ceea ce în anii ’70 şi ’80 abia s-a observat, dar a devenit eficient din 1989, când „Rusia s-a pus contra Uniunii Sovietice”. Svitlana Hurkina (Lvov / Ucraina) a descris contribuţia bisericii subterane greco-catolice la conştiinţa naţională ucraineană incipientă, ceea ce a însemnat, având în vedere mărturiile scrise care lipsesc, o muncă istorică fundamentală. Din contră, Christian Halbrock (Berlin) s-a putut sprijini, în referatul său comparativ despre rolul ambivalent al bisericilor din DDR şi din Polonia, pe o situaţie mai bună a surselor.

Pe lângă Halbrock doar puţini vorbitori au îndrăznit să indice asemănări directe între ţări şi să arate interdependenţe. Oarecum Reinhard Weisshuhn (Berlin), care a ştiut să relateze din proprie experienţă cum disidenţa maghiară a fost în anii ’70 o provocare intelectuală pentru opoziţioniştii din DDR şi le-a servit ca model pentru cultura dezbaterii şi pentru teme şi gândire emancipată. Invers, mişcarea subterană a DDR-ului nu a jucat niciun rol inspirator pentru disidenţii din alte ţări ale Europei Centrale. Prof. Jerzy Holzer (Varşovia) a comparat funcţia „Mesei Rotunde” din diferitele ţări şi a putut să arate cum acest instrument a intrat în acţiune diferit în Polonia şi Bulgaria şi ce efect a avut. Concesiile politice în cadrul procesului Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa le-a cercetat Walter Süß (Berlin); mai ales DDR-ul şi România au încercat, de la mijlocul anilor ’80, să neutralizeze efectele retroactive ale acordurilor Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare cu mijloacele politice şi ale serviciilor secrete. Wolfgang Templin (Berlin) a ajuns, în cele din urmă, la prezent, analizând comparativ revoltele de la sfârşitul mileniului – pe lângă Iugoslavia (2000), mai ales revoluţiile şi protestele în masă din cadrul „centrului imploziei”, deci din fosta Uniune Sovietică.

Semnificaţia formelor de exprimare vizuale şi artistice a detaliat-o Andrea Genest (Potsdam / Germania) şi prof. Bronisław Misztal (Varşovia): Solidarnost s-a servit de simbolurile proprii, recognoscibile, în timp ce „alternativa oranj” din Polonia anilor ’70, cu ajutorul acţiunilor artistice publice, le-a adus oamenilor în faţa ochilor în mod suprarealist absurditatea cotidiană. Scopul acestor acţiuni a fost de a se adresa oamenilor în viaţa de zi cu zi, astfel a ajuns Matthias Braun (Berlin), în prelegerea sa despre scena

literară a DDR-ului, la descoperirea că în toamna anului 1989 mulţi scriitori nu au arătat înţelegere pentru interesele majorităţii populaţiei, ci mai curând au dispreţuit imboldul acesteia spre Vest. Literatura DDR-ului a exercitat pe deplin, din anii ’70, o „funcţie politică compensatorie” şi a oferit nenumăraţilor ei cititori spaţii de libertate.

În totalitate, conferinţa a oferit, pe lângă puncte de vedere cunoscute, şi nenumărate fapte şi teze noi, care anul viitor **vor putea fi citite?** într-un volum al conferinţei.

Pe lângă multe altele, a impresionat precizia cu care au fost prelucrate în cadrul prelegerilor evenimentele anterioare anului revoluţiilor, 1989. Retrospectiv se pune mereu întrebarea de ce eroziunea sistemului socialist a fost percepută pe atunci doar de puţini aşa de clar. Se poate trage, totuşi, o învăţătură: să includem, în analiza crizelor actuale, mereu inimaginabilul **intrinsec**? în propria gândire.

Georg **HERBSTRITT**

(Traducere Adina **HORNEA ABRUDA**)

De la Timişoara la Berlin:

Herta Müller şi colegii ei scriitori germani de origine română din Banat în dosarele STASI-ului est-german din 1987 până în 1989.[*]

Când i s-a decernat scriitoarei germane de origine română Herta Müller, la începutul lui octombrie 2009, Premiul Nobel pentru literatură, în Germania a intrat în atenţia publică, fără discuţii, regiunea ei natală: Banatul, aşezat în Vestul României, cu capitala sa Timişoara, şi localitatea natală a Hertei Müller, Niţchidorf. Şi la fel perioada când ţara a fost împinsă la ruină din punct de vedere material, spiritual, sufletesc, de către dictatorul ei, Nicolae Ceauşescu, şi de către Securitate. Herta Müller scrie în cărţile ei despre asuprirea pe care au trăit-o ea şi tovarăşii ei de drum.

Toate acestea **au suscitat atenţia?** în toamna anului 2009 în Germania cum rareori odinioară şi şi-au păstrat efectul neobişnuit. În mare măsură neobservat a rămas faptul că istoria persecutării Hertei Müller şi a prietenilor ei scriitori germani de origine română şi-a găsit o continuare în Germania încă din anii ’80, mai ales în Berlinul divizat. Aici a început, într-o perioadă exactă, şi Ministerul pentru Securitate al DDR-ului să îşi folosească metodele inventive contra acestor autori.

Ca şi când *un* serviciu secret nu ar fi fost de ajuns, s-a ocupat deci, alături de Securitate, şi Ministerul pentru Securitate de Herta Müller şi de colegii ei scriitori. Deja din anii ’70 şi de la începutul anilor ’80 raportau colaboratori neoficiali (CN) ai Ministerului pentru Securitate, care se întorceau din călătorii din România, despre o generaţie tânără şi neadaptată de scriitori de limbă germană. Acesteia îi aparţineau, de la sfârşitul anilor ’70, şi autori de limbă germană ai Cercului de literatură *Adam Müller-Guttenbrunn* din Timişoara. Unii dintre membrii lui importanţi pe atunci, precum Richard Wagner şi William Totok, se regăsiseră în 1972 mai întâi în „Aktionsgruppe Banat” / „Grupul de Acţiune Banat”, care după trei ani fusese anihilat de Securitate. Herta Müller a intrat în 1977 în Cercul de literatură, la fel Helmuth Frauendorfer. Dorinţa lor îndrăzneaţă consta în a crea o literatură modernă şi criticistă şi în a încerca noi forme ale scrierii.

---

[*] Acest articol a apărut mai întâi în limba germană în ziarul *Die Welt* / *Lumea*

Aproape inevitabil au intrat în conflict atât cu tradiţiile compatrioţilor lor germani de origine română, cât şi cu puterea socialistă de stat din România.

În Berlinul de Est s-a văzut mult timp în asta o problemă a României. Ministerul pentru Securitate s-a mărginit în mod corespunzător la vigilenţă în expectativă. Cu Securitatea, în această perioadă, Ministerul pentru Securitate nu mai avea contacte de lucru, iar statul român se dovedise, de la mijlocul anilor ’60, un aliat tot mai nesigur, totuşi, se pornea de la ideea că Securitatea recunoaşte asemenea grupuri la timp şi că acţionează eficient contra lor.

În decembrie 1985 Ministerul pentru Securitate a creat, totuşi, prima fişă de cartotecă pentru Herta Müller: un semn indubitabil că poeta intrase acum direct în atenţia Poliţiei Secrete a DDR-ului. Primul interes pentru Herta Müller în acest timp s-a asociat cu o ignoranţă greu explicabilă. Printre puţinele date pe care Ministerul pentru Securitate le-a înregistrat pe atunci erau anul naşterii ei, activitatea ei ca publicistă, cât şi adresa ei, care era indicată prin *Temesvar / UVR*. Ministerul pentru Securitate s-a folosit deci aici de modul maghiar de scriere al numelui oraşului Temeswar, care în română este „Timişoara”. Şi, prin urmare, acest mare oraş din vestul României se subordona teritoriului statului maghiar, deoarece *UVR* era prescurtarea uzuală pentru *Republica Populară Ungaria*. Nu ştiau colaboratorii corespunzători ai Ministerului pentru Securitate că Timişoara şi întreaga regiune a trecut, după Primul Război Mondial, de la Ungaria la România? Se foloseau încă hărţi din perioada sfârşitului de secol? Răspuns încă aşteptat cu nerăbdare: aici s-a dat un exemplu clasic pentru combinaţia dintre aroganţa puterii şi prostie, pe care reprezentanţii autorităţii o afişează frecvent într-o dictatură. Oricum, Herta Müller este văzută ca publicistă cu relaţii în Republica Populară Ungaria şi în *RSR*, deci în *Republica Socialistă România*. De fapt, căpitanul competent al Ministerului pentru Securitate, Bromme, ar fi trebuit să ştie asta mai bine, doar România se număra, totuşi, printre teritoriile sale de lucru. Abia în vara anului 1985 a recrutat patru studente din DDR înaintea călătoriei lor la Bucureşti, ca şi colaboratoare neoficiale (CN), cu cererea de a supraveghea colegi de facultate şi de a raporta în general despre ţară. Posibil că veneau din aceste cercuri indicii despre Herta Müller, care determinau Ministerul pentru Securitate să aibe auzul fin.

În primăvara anului 1987 **s-au stabilit?** / **au emigrat?** William Totok, Herta Müller şi soţul ei, Richard Wagner, din Timişoara în Berlinul de Vest, demoralizaţi de presiunea pe care Securitatea o exercitase asupra lor. A urmat prietenul şi colegul lor scriitor, Helmuth Frauendorfer, în

decembrie al aceluiaşi an. Din Berlinul de Vest şi-au continuat **dezbaterea?** critică vis-á-vis de regimul Ceauşescu şi au folosit posibilităţile de aici pentru a acţiona liber din punct de vedere politic. Şi-au făcut publice experienţele lor proprii, cât şi situaţiile catastrofale din România în interviuri, articole şi discuţii publice şi au luat parte la acţiunile politice în care înfierau politica lui Ceauşescu de desconsiderare a omului.

Pentru Ministerul pentru Securitate acest lucru nu a jucat mai întâi niciun rol, deoarece nu era vizat nemijlocit DDR-ul, ci doar aşa-zisul socialism de factură românească. Acest lucru s-a schimbat când ei i-au cunoscut, deja după scurt timp, pe disidenţii din DDR cu cetăţenia retrasă, precum Jürgen Fuchs, Freya Klier sau Wolfgang Templin. Ei trăiau, de asemenea, în Berlinul de Vest, aparţineau aceleiaşi generaţii şi **polemizau**? într-un mod asemănător cu sistemul politic din DDR. Iar ei le mijloceau contacte cu prietenii rămaşi în Berlinul de Est şi cu grupurile locale care militau pentru drepturile cetăţeneşti unde ei înşişi nu mai aveau voie să călătorească.

Prin urmare, scriitorii germani de origine română şi-au adus trăirile şi cunoştinţele şi în Berlinul de Est, au participat la lecturi particulare sau bisericeşti şi au creat legături cu oameni critici, angajaţi politic. Începând de aici, Ministerul pentru Securitate a devenit activ.

Când Richard Wagner şi William Totok au luat parte, în iunie 1987, la *Kirchentag von Unten* [**cum traduc?]** la Biserica Evanghelică *Zum Vaterhaus* [**cum traduc?]** de pe Baumschulenweg din Berlinul de Est, preotul de acolo a dat citire, folosind o telegramă inventată, unei **contramandări?,** aşa încât lectura ei a fost audiată de puţini ascultători.

Biserica Zum Vaterhaus din Berlin

Dar în public se găseau cel puţin doi CN: scriitorul DDR-ist Rainer Schedlinski, **folosit?** de Ministerul pentru Securitate ca şi CN *Gerhard*, şi un jurnalist din Dresda, CN *Hans Reimann*. Turnătorul *Gerhard* a relatat că ambii oaspeţi, pe baza „limbii lor stricate" şi a acusticii din biserică, au fost greu de înţeles. Agentul secret *Hans Reimann* a avidenţiat pericolul că „acestor români" li se dă posibilitatea „să se exprime public în DDR". **Dies passe?** în „politică a duşmanului faţă de România". Se încearcă să se prezinte, aşa a remarcat el mai departe, „cât de neomenesc poate fi socialismul şi că socialismul poate fi uneori mai duşman omului decât fascismul". Cu aceasta nu a apreciat, desigur, just chestiunea lui Wagner şi Totok, totuşi, Ministerul pentru Securitate a fost alarmat.

O impresie durabilă a lăsat o lectură a Hertei Müller la sfârşitul lui Septembrie 1988 la Casa Regională de Cultură Treptow din Berlinul de Est. CN *Gerhard* a raportat la Ministerul pentru Securitate că Herta Müller e de părere că autorii generaţiei noi a DDRar ar trebui să se organizeze mai bine pentru a avea „mai multă eficacitate politică faţă de stat".

Herta Müller a participat pe atunci cu tovarăşii ei de drum germani de origine română şi cu alţi disidenţi est-europeni în mod decisiv la pregătirea unei ***Zile de acţiune a României?*** în întreaga Europă, care a avut loc la 15 noiembrie 1988. În această zi s-a comemorat marea revoltă a muncitorilor din Braşovul transilvănean, pe care Securitatea o înăbuşise cu o brutalitate de neînţeles cu un an înainte. Scopul Zilei acţiunii a fost de a atrage atenţia asupra condiţiilor îngrozitoare din România şi de a condamna internaţional regimul Ceauşescu. Comunităţile bisericeşti şi grupurile militante pentru drepturile omului din întregul DDR au luat parte la aaceasta. Pentru aceştia a fost imediat un prilej de a se opune propriei conduceri de stat. Ei au organizat o contrapublicitate în toată ţara, au

organizat expoziţii şi lecturi referitoare la România şi au redactat scrisori de protest către conducerea DDR-ului, pentru că aceasta tocmai i-a conferit lui Nicolae Ceauşescu Ordinul Karl Marx, în loc să se opună politicii sale interne barbare. A acţionat provocator asupra grupurilor de protest mai ales faptul că Ceauşescu s-a aflat într-o vizită de stat în DDR în 17 şi 18 noiembrie 1988 şi a fost aclamat în media oficială. Ministerul pentru Securitatea a fost foarte ocupată să-l ferească pe Ceauşescu de critică în timpul vizitei sale. Mai mulţi opoziţionişti DDR-işti au fost ţinuţi în arest la domiciliu în aceste zile.

Şeful Ministerului pentru Securitate, Erich Mielke, i-a înaintat lui Erich Honecker la 2 noiembrie 1988 un raport informativ de 8 pagini asupra problemelor referitoare la *Ziua de acţiune pentru România*. În acesta se spunea, printre altele, că în Biserica Ghetsimani din Berlinul de Est, în Prenzlauer Berg „se citeşte proză şi poezie a foştilor germani de origine română care trăiesc acum în Berlinul de Vest."

Vizaţi erau Herta Müller şi Richard Wagner. În afară de asta, acest lucru l-a înregistrat Ministerul pentru Securitate, au fost citite apoi şi texte de William Totok şi Helmuth Frauendorfer. Şi anume nu doar în Biserica Ghetsimani, ci şi în cadrul „unei slujbe de informare şi de intervenţie pentru situaţia din România" la Centrul Evanghelic *Am Fennpfuhl* din districtul Lichtenberg din Berlinul de Est.

Ministerul pentru Securitate a făcut dosare despre neaveniţii germani de origine română şi au transmis datele lor şi la Centralizatorul de date al serviciilor secrete socialiste din Moscova, *SOUD*. În afară de aceasta, ele au fost ţinute cu grijă sub cheie. Helmuth Frauendorfer a intrat, în plus, în vizorul spionajului din DDR pentru străinătate, pentru că s-a angajat în Berlinul de Vest în *Iniţiativa Libertate pentru cei care gândesc altfel / Initiative Freiheit für Andersdenkende*, prin care disidenţii din DDR cărora li s-a retras cetăţenia şi vest-berlinezii angajaţi şi-au continuat protestul contra regimului SED şi de aici şi-au sprijinit prietenii rămaşi în DDR. După ce produsese în august 1988 pentru postul de radio al Germaniei o emisiune despre ambele ultime „capete de beton Honecker şi Ceauşescu", i s-a refuzat, până la căderea Zidului Berlinului, intrarea pe teritoriul DDR-ului.

Asemănător le-a mers Hertei Müller şi lui Richard Wagner. După ce postul de radio vest-berlinez RIAS transmisese la 14 octombrie 1988 o lectură a ambilor, au primit şi ei verdictul de interdicţie de a călători. Deja în ziua următoare, când au vrut să ia parte la o festivitate românească la *Biserica Împăcării* / *Versöhnungskirche* din Dresda, autorităţile din DDR le-au refuzat viza de intrare.

Biserica Împăcării / Versöhnungskirche din Dresda

Participarea lor fusese deja anunţată în ziarul din Dresda, *Die Union* / **Uniunea**?. Că interdicţia de intrare fusese stabilită doar pentru şase săptămâni au aflat ei abia la începutul anilor ’90, din dosarele Ministerului pentru Securitate. Deja de la sfârşitul toamnei anului 1988 perechea renunţase, pentru o perioadă, din precauţie, la alte călătorii în DDR, pentru că ambii fuseseră ameninţaţi cu moartea în Berlinul de Vest, ca şi alţi tovarăşi de drum de-ai lor. William Totok a rămas scutit de interdicţia de intrare, dar a fost supravegheat din când în când pas cu pas.

Ministerul pentru Securitate a iniţiat contra autorilor bănăţeni „forma uşoară a terorii”, după cum denumea scriitorul decedat Jürgen Fuchs măsurile preventive administrative şi distructive ale poliţiei secrete. Securitatea, pe de altă parte, a acţionat diferit, fără un acord cu Ministerul pentru Securitate. Securitatea a trimis din ţară agenţi în Berlinul de Vest şi a încercat să îi intimideze cu ameninţări cu moartea. Ambele servicii secrete au servit pentru aceasta interesele de securitate ale celor care le-a însărcinat, deci ale SED-ului, resp. ale Partidului Comunist Român. În sfârşit, ei au eşuat cu intenţia lor răuvoitoare de a aduce la tăcere aceste voci critice. Sâcâiala din partea ambelor servicii secrete a părut să îi dea Hertei Müller şi tovarăşilor ei de drum, din care aici au putut fi prezentaţi doar trei, încă un motiv de a nu se lăsa convinşi să se abată de la scopurile lor: de a-şi împărtăşi experienţele în relatări realiste şi, mai mult, de a mijloci o literatură care pe mulţi cititori îi emoţionează. Premiul Nobel pentru literatură pe care l-a primit Herta Müller în Decembrie 2009 poate fi înţeles sigur şi ca o recunoaştere a acestei atitudini intransigente.

Georg **HERBSTRITT**
(Traducere Adina Hornea **ABRUDA**)

De la „Mica la Marea Vienă” şi retur

Aula Magna s-a dovedit, din păcate, prea „magna” pentru lansarea de carte din luna iunie a. c. Nu am calculat densitatea de auditori pe m^2, dar, dacă aş fi făcut-o – cu mai multă sau mai puţină precizie matematică – , sunt sigură că m-aş fi speriat! Rămânând în acelaşi registru latin, mă consolez cu dictonul *Non multa sed multum*!

Că a fost vorba, într-adevăr, de „multum”, o dovedeşte tema inedită a cărţii, modalităţile de abordare a acesteia şi impresiile cu care rămâne lectorul după parcurgerea ultimei file.

Părăsim, astfel, registrul lingvistic latin şi ajungem la o limbă care s-a vorbit intens în Banat şi Timişoara, dar care a devenit din păcate, în ultimii ani, din maternă o limbă adoptată. Şi asta pentru că „astăzi mai trăiesc circa 6000 de germani în Timişoara, nici măcar o jumătate de procent din întreaga populaţie a României” (Nina Hager). Sunt 2 rânduri triste de statistică inserate în volumul care a văzut lumina tiparului la Viena, la Editura Braumüller în 2009, ca rod al proiectului demarat de Institutul Cultural din Viena. Lăudabil interesul Institutului Cultural din Viena pentru Timişoara, deoarece, să nu uităm, directorul acestuia, doamna Carmen Bendovsky, a inserat în agenda culturală de anul trecut şi vernisarea expoziţiei Memorialului Revoluţiei, cu ocazia celor 20 de ani trecuţi de la Revoluţia din Decembrie.

Mit anderen Augen. An anderen Orten. Mit anderen Worten / Cu alţi ochi. În alte locuri. Cu alte cuvinte este titlul ales de autori pentru suita lor de reportaje sociale, care stau nu numai sub semnul lui „alţi” şi „alte”, ci şi al lui „altceva”. 5 studenţi vienezi care studiază pedagogia umanistă şi socială şi 6 studenţi timişoreni de la Secţia de Jurnalism a Universităţii de Vest au făcut, pentru o scurtă perioadă de timp, un schimb de identitate naţională şi culturală. Ecourile peregrinării lor au scos la iveală feţe mai absconse ale Vienei şi Timişoarei, care pentru „băştinaşi” sunt uneori invizibile, alteori insignifiante.

„Marea şi Mica Vienă” (cum apar denumite, pe parcursul volumului, cele două oraşe) sau, dacă ar fi să o parafrazăm pe Lavinia Bălulescu, „Marea şi Mica Timişoară” sunt apropiate nu numai geografic sau arhitectural. „Ceea ce le leagă este nu doar faptul că au în cuprinsul lor câte un cartier care îl evocă pe Iosif al II-lea (Josefstadt, respectiv Josefin) şi câte o stradă ce poartă numele lui Eugeniu de Savoya. Cultura şi tradiţia au o importanţă eminentă pentru locuitorii ambelor oraşe”, remarcă în prefaţa volumului Reinhold Stipsits, profesor la Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei

din cadrul Universităţii din Viena şi, totodată, coordonator al proiectului şi editor al cărţii. Măgulitoare cuvinte la adresa Timişoarei, o carte de vizită pe care am putea-o onora mai bine şi mai frumos!

Ambele, capitale – una a unei ţări, iar alta a unei provincii – Viena şi Timişoara au, fiecare, relaţii ambivalente cu punctele cardinale, surprinse cu fineţe în reportajele cărţii şi punctate subtil de către prof. Reinhold Stipsits: „Urbanitatea unei capitale care s-a orientat după est şi care şi-a îndreptat faţa către Occident, formaţiunile tipice ale convivialităţii şi o necrofilie evidentă sunt câteva dintre temele pe care le tratează aceste contribuţii observând Viena. De cealaltă parte, privirea orientată către sud-est a încetat, din păcate, să mai fie un reflex austriac. Jovialitatea şi exuberanţa exhibate în zona publică, în pieţe şi târguri, cicatricele urbanistice ale revoluţiei, o ţară săracă-bogată, o tranziţie năvalnică, iată câteva instantanee din schiţele pe care contribuţiile austriece cuprinse în acest volum le consacră Banatului şi capitalei sale multiculturale, Timişoara, Temeswar, Mica Vienă."

Grupate în 2 secţiuni şi concepute bilingv, reportajele sociale consacrate Timişoarei sunt în număr de 11. Cele marca Viena sunt 13. Titlurile lor incită nu numai la o plimbare prin filele cărţii, ci şi la una veritabilă: *Essen oder gegessen werden* / *A mânca ori a fi mâncat* (Nina Hager), *Marktschreier und Weltmärkte* / *Precupeţi şi piaţa mondială* (Beate Bauer), *Kohlentotenstille* / *Liniştea morţilor de cărbuni* (prof. Reinhold Stipsits), *Das Denkmal und der Turnschuh* / *Monumentul şi pantoful sport* (Jasmin Giel), *Temeswar: Die Stadt, in der die Tauben mutiger sind als streunende Hunde / Timişoara: oraşul în care porumbeii sunt mai curajoşi decât câinii vagabonzi* (Tobias Hämmerle), *Warum ist Wien "Groß-Temeswar"* / *De ce e Viena „Marea Timişoară"* (Lavinia Bălulescu), *Mama Afrika ähnelt Königin Elisabeth* / *Mama Africa seamănă cu Regina Elisabeta* (Ionuţ Mareş), *Requiem für eine Totenstadt* / *Requiem pentru o metropolă* (Mugur Savu), *Allerheiligentag. Ganz zentral / Ziua tuturor sfinţilor. De data asta văzută central* (Oliver Zsilko).

Referindu-se la scriitura de reportaj social, Adina Baya, coordonatoarea din „tabăra" română a proiectului şi asist. drd. la Secţia de Jurnalism, o caracterizează ca pe „(...) una dintre marile încercări ale meseriei pentru jurnaliştii tineri". Jurnalistul care se consacră reportajului social „are de colectat *atmosfera* unui loc (…) şi de transmis acea atmosferă mai departe către public, făcându-l pe acesta să experimenteze aceleaşi sentimente pe care le-a simţit el la faţa locului". Hopurile în discuţie transpar, de altfel, pe parcursul cărţii: „Timpul mă presează, pentru că nu am

găsit încă o temă adecvată pentru reportajul meu social din România" (Susanna Schneider), „Ei bine, când turistul are, ca temă de casă, nu să facă mii de poze, ci să surprindă Viena *cu alţi ochi*, treaba se complică" (Oana Munteanu).

Care au fost, totuşi, „temele adecvate" ale tinerilor jurnalişti? Fără a avea pretenţia de a le enumera pe toate, se constată unele similitudini: Timişoara/Banat: trecutul şi prezentul germanilor din Banat, ecourile Revoluţiei din Decembrie 1989 (Cimitirul Eroilor – monumentul ridicat în memoria Eroilor Revoluţiei), instituţiile de caritate, Piaţa, moartea (cimitirul din Steierdorf-Anina); Viena: străzile şi monumentele, instituţiile de caritate, Naschmarkt-ul („Piaţa cu bunătăţi"), Heuriger (tavernele pentru amatorii de vin), moartea (Cimitirul Central).

Delicioase în toate sensurile descrierile Pieţei Badea Cârţan din *Essen oder gegessen werden / A mânca ori a fi mâncat*! Avalanşa de specialităţi culinare face un contrast puternic cu indigestia experimentată de autoare. „Aici, ajunşi la *Badea Cârţan*, chiar se întâmplă ceva. Locul desemnează un centru, aici se face comerţ, e vorba de afacere. (…) Probabil totul se leagă aici de mâncare. Cu siguranţă – se simte mirosul de ţelină şi de varză. Pentru *sarmale* ai, de exemplu, nevoie de varză. Aceasta se potriveşte pentru *Krautwickel*, aşa cum le numesc şvabii bănăţeni." (Nina Hager)

„Tot necunoscute ne sunt standurile cu cârnaţi pentru foamea dintre mese. Unul se încumetă, îşi comandă dimineaţa la ora zece, bucuros, un langoş. Din nou o paralelă culinară. Stau în mijlocul pieţei din Timişoara şi nu vreau să ştiu despre asta nimic – mi-e rău astăzi şi încerc să mă ţin bine. (…) Vrem să mergem mai departe în hală, acolo unde se găsesc carne, cârnaţi şi brânză. La intrare mă întorc din drum şi renunţ la infernul mirositor, care trebuie să fie un paradis pentru degustători." (Nina Hager)

Dar cum e Naschmarkt-ul vienez? Aflăm din reportajul *Vienna, here I come!*. Carnea nu este aici la mare căutare, deci fără Cârţan sau cârnaţ! „Naschmarkt-ul este cea mai importantă piaţă de legume şi fructe din Viena. Existentă deja de pe la sfârşitul anilor 1700, piaţa se numea iniţial Aschmarkt şi era un loc unde ţăranii vindeau lapte, apoi cenuşă de lemn pentru curăţarea argintăriei. Prin 1820 şi-a primit denumirea actuală de Naschmarkt, pentru că se vindeau preponderent fructe, legume şi alte bunătăţi." Reacţia autoarei la avalanşa de forme, mirosuri şi culori este inversă faţă de cea a vizitatoarei vieneze – „Produsele multicolore se confundă cu tarabele, iar simţul olfactiv şi văzul îţi sunt date peste cap de diversitatea produselor" (Oana Munteanu).

Pe străzi, în pieţe, în taverne, în subteranele metroului, viaţa pulsează în Timişoara şi în Viena în diverse forme de „agregare", îndreptându-se, cu toate acestea, vertiginos spre moarte.

Iar în Steierdorf-Anina – locaţie care ia locul Timişoarei în reportajul cu titlu penetrant – *Kohlentotenstille* / *Liniştea morţilor de cărbuni* – tristeţea şi moartea fac „casă" bună pentru toate naţiile care s-au perindat pe aici. „În cimitirul din Steierdorf se află multe nume germane, dar şi slovace, croate, maghiare şi româneşti. Privirea noastră se abate de la morminte, trece peste deal şi se opreşte la cuptoarele mari de cocs. La distanţă se vede puţul unde a funcţionat galeria dublă, iar lângă aceasta cea simplă şi un furnal înălţat înspre cer. Acum totul este tăcut, aşa cum i se cuvine unui cimitir. O linişte ca aceea a morţilor de cărbuni, dacă există această sintagmă. Înainte ca mina să se închidă, a avut loc o nenorocire, în care au murit şapte oameni. Deci se potriveşte sintagma." (Prof. Reinhold Stipsits)

Poate exista o legătură între un monument şi un pantof sport? În reportajul *Das Denkmal und der Turnschuh* / *Monumentul şi pantoful sport* Jasmin Giel ne demonstrează că da! Şi încă una care incită la felurite conotaţii! Autoarea, care vizitase Memorialul Revoluţiei cu ceva vreme în urmă, a rămas impresionată atât de muzeu, cât şi de istoria care s-a scris în România în doar o săptămână de Decembrie. Drept pentru care şi-a scris şi ea lucrarea de diplomă după câteva zile pline pe care le-a petrecut cufundată în publicaţiile şi cărţile pe tematica Revoluţiei din arhiva Memorialului. A revenit, apoi, în Timişoara şi a redactat un reportaj după o vizită la Cimitirul Eroilor.

Monumentul comemorativ din Cimitirul Eroilor, prin cromatica lui, îi sugerează autoarei un spaţiu al detenţiei, atât la propriu, cât şi la figurat, dacă ne gândim că România întreagă era percepută, înainte de 1989, ca o închisoare: „Prima conexiune pe care o fac cu monumentul comemorativ, vopsit în alb şi negru, este aceea a îmbrăcămintei unui deţinut. Acest loc poate fi interpretat ca un simbol al prizonieratului, într-un sistem care nu permitea libertatea de mişcare şi care acum este trecut."

Până aici totul se încadrează în atmosfera tipică unui cimitir, mai cu seamă când e vorba de un monument care îi comemorează pe cei mai proaspeţi eroi ai istoriei noastre recente. Lăngă el, „în partea dreaptă se află o capelă care seamănă cu un templu, în faţa căreia sunt aşezate pietre negre funerare în formă de piramidă." Dar ajunge o schimbare de direcţie, pentru ca prezenţa unui obiect insolit să îi faciliteze vizitatoarei alte raporturi trecut-prezent, care unui ochi „românesc" plictisit şi tracasat de cotidian i-ar fi scăpat: „Mă îndrept spre cealaltă parte a monumentului şi văd că pe trepte

se află un pantof. Un pantof sport. Oare acest pantof este un semn pentru mersul înainte, cel spre viitor, fără existenţa unor structuri dictatoriale în societate? Este fuga de mentalitatea «alb-negru»? Uitarea trecutului şi a întunericului şi goana spre lumină şi viitor?

Lăsarea în urmă a unui sistem ca a unui papuc nefolositor, pe care îl arunci la gunoi. Sau, oare, a pierdut cineva pantoful, aşa cum mulţi şi-au pierdut vieţile pentru un viitor mai bun?".

De la Cimitirul Eroilor autoarea reportajului ajunge la Memorialul Revoluţiei, prilej cu care trece în revistă spaţiul creat aici pentru o „felie" importantă de istorie şi pentru cei care au contribuit la ea. Păcat că „se înfruptă" din ea tocmai cei care nu au niciun merit!

O impresionează în mod deosebit spaţiul care adăposteşte expoziţia itinerantă de fotografii din Revoluţie: „Intru într-o încăpere în care sunt expuse fotografii alb-negru. Acestea arată imagini din acele zile, în care oamenii au ieşit în stradă să demonstreze – să pună capăt comunismului. Imaginile prezintă ciorchini de oameni în faţa Operei, răniţi pe stradă, mormintele celor căzuţi, copii, tineri şi revoluţionari pe tancuri agitând steaguri, oameni care ţipă. Şi apoi observ pe jos, lipit de un perete, un tablou. Sticla tabloului este găurită de un foc de armă. În fotografie este o fetiţă de trei ani, care a fost împuşcată printr-o fereastră. Una dintre primele victime ale revoluţiei. Nevinovată". În continuare, se implică până la empatie în ceea ce vede: „Mai încolo în sală sunt expuse zdrenţe găurite de gloanţe. Mă trec fiorii. Mai rămân câteva clipe ţintuită locului, imaginându-mi oameni îmbrăcaţi în aceste haine. Este atât de neînchipuit, astfel că nu reuşesc să-mi imaginez aşa ceva. Sper însă, în sinea mea, că cei îmbrăcaţi în aceste haine au supravieţuit în lupta pentru libertate."

Care este concluzia autoarei privitor la spaţiile încărcate de istorie prin care a peregrinat? Una pe care o ştim cu toţii, dar pe care ne facem că o uităm sau, uneori, am uitat-o de-a binelea: „Locurile comemorative trebuie să servească în primul rând amintirii eroilor şi a martirilor. Şi, deopotrivă, [faptul] că valori precum libertatea şi democraţia sunt foarte importante. În zilele de decembrie 1989, oameni din toate păturile sociale, de diferite vârste şi apartenenţe religioase au ieşit în stradă şi au strigat: JOS DICTATURA! LIBERTATE! DREPTATE!".

Reportajul *Temeswar: Die Stadt, in der die Tauben mutiger sind als streunende Hunde / Timişoara: oraşul în care porumbeii sunt mai curajoşi decât câinii vagabonzi* al lui Tobias Hämmerle surprinde acelaşi triptic, dar într-o altă ordine: monumentele dedicate Revoluţiei, Memorialul Revoluţiei

şi Cimitirul Eroilor, desigur, filtrat prin propria imaginaţie şi din alte unghiuri.

Impresia pe care i-au lăsat-o vieţuitoarele – fie ele înaripate sau nu – ale Timişoarei este redată în propoziţii scurte, dar pline de miez: „Porumbeii acestui oraş sunt curajoşi, se apropie până la câţiva centimetri de oameni. (...) Când ploaia scade din intensitate sau se opreşte pentru mai multe ore, întâlneşti atât pe stradă, cât şi în locuri publice câini vagabonzi. În opoziţie cu masele de porumbei, aceştia par ca fiind timizi, fricoşi şi laşi. (...)

Populaţia Timişoarei pare la prima vedere să fie în grabă. În grabă pentru a recupera timpul pierdut din vremea dictaturii lui Ceauşescu?".

Autorul reportajului îşi alege special un itinerar care să includă monumentele dedicate Revoluţiei şi eroilor ei. Sunt atât de bine încadrate în peisaj, încât le pândeşte pericolul de a fi ignorate: „La primul tur prin oraş regăsesc la toate colţurile şi capetele străzilor monumente revoluţionare, pe ale căror plăci comemorative sunt inscripţionate cel mult cinci şase nume, ale căror vieţi au fost stinse într-un mod brutal. De omiţi să zăboveşti câteva clipe în faţa lor, treci agale, fără să le bagi în seamă, pe lângă ele, de parcă ar fi monumentele istoriei de mult trecute, de care nimeni nu mai este interesat".

Odată descins la Memorialul Revoluţiei, acelaşi autor va viziona două dintre filmele realizate aici: *Noi nu murim!* şi *In memoriam.* Ambele îi vor deschide o nouă perspectivă privitor la evenimentele Revoluţiei şi la martirii ei. La primul film, reacţia este puternică, redată simplu, fără înfloriturі: „Filmul redă întâmplările de acum 18 ani. (Periplul autorului are loc în octombrie 2007 – n.n.) Parţial cu filmări originale, care sunt comentate dintr-o perspectivă distantă. Îngrozitor. De necrezut, însă real." Al doilea film îşi atinge, şi de această dată, scopul pentru care a fost creat, „instalându-se" persistent şi insistent în memoria spectatorului: „Acest film prezintă istoria ridicării a douăsprezece monumente din oraş. Realizez că am trecut pe lângă cel puţin şase dintre acestea, fără a mă întreba ce ar putea ele să însemne (...).

Din acel moment privesc cu alţi ochi când trec prin oraş. Întotdeauna atent la monumentele ridicate pentru cei căzuţi la revoluţie. Au fost ridicate în acele locuri în care au trebuit să-şi lase mulţi oameni viaţa".

Ajuns la Cimitirul Eroilor, autorul caută înfrigurat din priviri flacăra eternă pe care a văzut-o în film: „În Cimitirul Eroilor, unde se află cel mai mare şi important monument arhitectonic, apar emoţiile. În film am văzut o creaţie strălucitoare, care a fost ridicată în cinstea numeroaselor victime de

la revoluţie. Lumina veşnică iese în forma unei flăcări din pământ şi astfel atrage atenţia asupra ei".

Acelaşi pantof sport (sau poate altul, ce importanţă are?) „se regăseşte la locul comemorativ", dând prilej unei alte interogaţii: „A uitat cineva să-l arunce sau este un simbol pentru demonstraţia de pe stradă?".

În *Requiem für eine Totenstadt* / *Requiem pentru o metropolă,* moartea e personaj principal. De la Stephansplatz drumul autorului e şerpuit: „Metroul goneşte ca un şarpe galben prin întunericul subteran." Informaţie şocantă pentru cititor – Viena cea elegantă, care dansează în ritm de vals, e încercată şi de ritmurile marşurilor funebre: „Când a fost construită reţeaua de metrou a Vienei, se spune că în timpul săpăturilor s-au găsit o mulţime de schelete şi de morminte în apropierea Domului. Chiar lângă el exista, cu mult timp în urmă, un cimitir, tocmai pe locul în care astăzi nenumăraţi turişti se plimbă nepăsători, pe Stephansplatz."

Dacă în Stephansplatz moartea sau, mai precis, amintirea ei pluteşte inefabilă pentru turişti, la Künstlerhaus / Casa artiştilor e la ea acasă. O expoziţie întreagă îi este dedicată, în întregime, doar ei. Reacţia autorului? Integrare în atmosferă şi extrapolare: „Nu mi se pare straniu. Mi se pare *vienez*. Se pare că acest oraş are o relaţie aparte cu moartea. A fi preocupat de moarte este o însuşire vieneză."

După un periplu prin toate încăperile lui *Exitus* (acesta este penetrantul titlu al expoziţiei), soldat cu o incursiune în arsenalul, ritualurile şi reverberaţiile morţii, evadarea în cotidian nu este deloc facilă. Locul din care s-a demarat spre aventura thanatică se dovedeşte a fi, în continuare, bântuit: „Stephansplatz este încă plin de turişti. Blitzuri ici şi colo tresar scurt pe biserica rece, hohote de râs şi chiote neînţelese răzbesc prin întuneric. Inima oraşului visurilor pare îngheţată într-o încremenire surdă. Inimile multor membri ai familiei habsburgice au fost depuse în acest dom. Domul însuşi, inima Vienei, nu are însă puls. Viena nu există. Viena este o necropolă. Un oraş al morţilor, pentru care turiştii nu vor ţine nicicând un moment de reculegere. Abisul sufletului austriac este mai adânc decât Groapa Marianelor." (Mugur Savu)

Out of the Dark este subtitlul final al volumului, inspirat de al nouălea şi, totodată, ultimul album al cântăreţului austriac Falco. Aflat în Cimitirul Central din Viena, autorul reportajului (Oliver Zsilko) e în căutarea locului de veci al lui Falco, cel care, cu un an înainte de a muri, cânta live: „...muss ich denn sterben, um zu leben? / „…trebuie să mor pentru a trăi?".

Out of the Dark – tot cântăm şi noi, de atâta timp! Există şi un al doilea vers: *Into the Light!* Pe când?

Adina **HORNEA ABRUDA**

Solidarni z Rumunią – Solidari cu România

Dar de suflet şi în imagini

În 29 decembrie 1989, când în Bucureşti se trecuse de curând de la trasul gloanţelor la cel al sforilor, câţiva polonezi pornesc în „expediţie”. Cuvântul îi aparţine celui care avea să imortalizeze la Bucureşti imagini tulburătoare consecutive Revoluţiei izbucnite pe 16 decembrie la Timişoara.

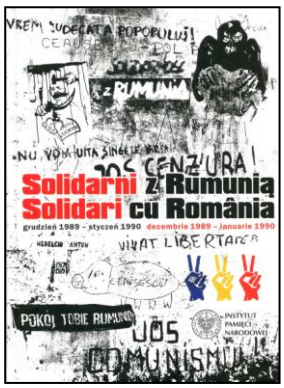

Robert Kamiński de la Radio Polonia, operatorul de televiziune Józef Kowalewski, Przemysław Walewski şi Maurycy Kłopocki – jurnalişti la ziarul „Azi“ (Dzisiaj) – şi Jan Kołodziejski, în calitate de reprezentant al Conducerii Sindicatului „Solidaritatea” din regiunea Wielkopolska, îşi asumă dificila misie de a trece graniţa pe la vecinii noştri ruşi, pentru a aduce în România medicamente şi materiale medicale şi, nu în ultimul rând, cum avea să mărturisească Jan Kołodziejski, pentru „obţinerea de cât mai multe informaţii referitoare la schimbările survenite în urma răsturnării dictaturii Ceauşescu.”

Revoluţia e o experienţă unică. Pentru „jurnalişti, eroi şi terorişti”, ca să parafrazăm titlul ultimei cărţi a lui Lucian-Vasile Szabo, apărută în decembrie sub oblăduirea Memorialului Revoluţiei din Timişoara. Trimiterea nu este întâmplătoare. Înainte vreme, în urma unei expediţii rămâneau, de multe ori, hărţi. „Expediţia” poloneză din decembrie 1989 „s-a lăsat” cu o expoziţie şi un album de fotografii. Pe care Institutul Memoriei Naţionale din Varşovia (Instytut Pamięci Narodowej) şi Institutul Polonez din Bucureşti le-au donat Memorialului Revoluţiei. „Mi s-a părut firesc – ne-a relatat domnul Jaroslaw Godun – directorul Institutului Polonez din Bucureşti – ca această expoziţie să rămână în patrimoniul Memorialului Revoluţiei din Timişoara, ca un gest simbolic de acum 20 de ani, când polonezii tineri au venit cu aceste ajutoare umanitare pentru România.” În acelaşi registru, domnul Janusz Kurtyka, directorul Institutului Memoriei Naţionale, a precizat: „Avem aici o mostră modestă a activităţii noastre, dar prin darul nostru dorim să stârnim curiozitatea…”

Geneza expoziţiei nu a fost una întâmplătoare. Konrad Białecki, istoric „adjudecat” atât de Institutul de Memorie Naţională, cât şi de

Institutul de Istorie din cadrul Universităţii „Adam Mickiewicz” din Poznań, îşi aminteşte că ideea expoziţiei i-a venit în anul 2006, când a fost invitat la Braşov de către Asociaţia „15 Noiembrie 1987” să ţină un discurs despre revoltele muncitoreşti de la Poznań din iunie 1956, îndreptate contra conducerii staliniste din Polonia şi înăbuşite în sânge, urmate mai apoi de Revoluţia maghiară din toamna aceluiaşi an.

Ulterior, în urma întâlnirii cu directorul Institutului Polonez, ideea a prins repede viaţă. Şi încă ce viaţă! Realizate în condiţii grafice excepţionale şi cu o traducere pe măsură (Sabra Daici), atât expoziţia, cât şi albumul „reprezintă o mărturie specială a schimbărilor bruşte şi tragice survenite în ţara care şi-a încheiat sângeros socotelile cu regimul comunist, alegând un alt drum spre libertate decât o făcuse «Solidaritatea» poloneză”, afirmă Jan Kołodziejski, autorul fotografiilor, în gândurile sale către cititor.

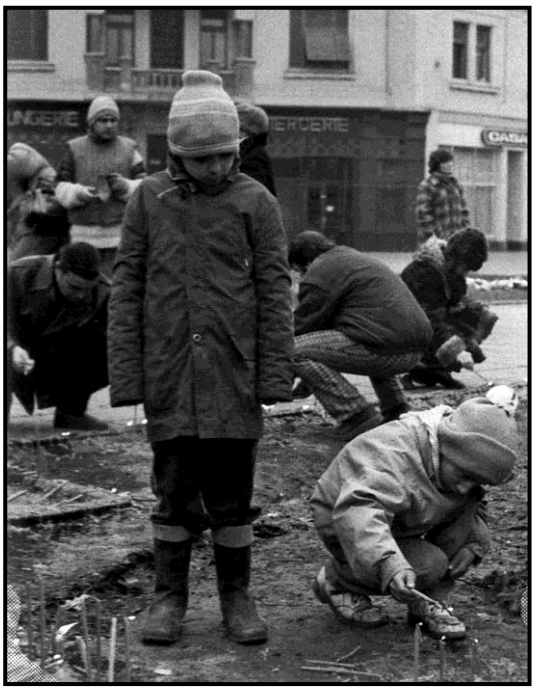

De altfel, albumul se deschide cu o introducere documentată a istoricului Konrad Białecki, care face un salt atât în timp, cât şi în spaţiu, pentru a puncta traseul pe care l-a parcurs România din anii ’70 până în 1989, când, deşi înconjurată de state comuniste, era izolată ca o enclavă. În 1989 lumina nu mai venea în România nici măcar de la Răsărit!

În acest context cu totul special, izbucnirea Revoluţiei a fost, desigur, iminentă. Fotografiile expoziţiei şi, implicit, ale albumului sunt surprinse într-o cronologie inversată: mai întâi Bucureştiul, iar apoi Timişoara, „oraşul ai cărui locuitori fuseseră primii care se revoltaseră împotriva dictaturii comuniste” (Jan Kołodziejski). Capitolele albumului poartă titluri scurte, dar percutante: primele două sunt *Călătoria* şi *Ajutorul*. Apoi capitala României este surprinsă fotografic din 3 perspective: *Bucureşti – oraşul*, *Bucureşti – cimitirul* şi *Bucureşti – televiziunea*. Parfumul epocii se face simţit alături de „parfumul” puternic şi înecăcios al gloanţelor, pe care îl simţi parcă în nări. E un amestec straniu de vizual şi olfactiv în aceste fotografii.

Deosebit de emoţionant capitolul *Bucureşti – cimitirul*. La propriu vorbind, desigur, pentru că, altfel, întreg Bucureştiul era un cimitir. Ca şi Timişoara, Clujul, Sibiul, Alba Iulia şi Braşovul, dacă ar fi să enumerăm oraşele cu cele mai multe victime ale Revoluţiei. Impactul a fost puternic asupra autorului, care mărturiseşte că „într-un mic cimitir, în afara mormintelor recente, adesea împodobite cu steagul românesc cu gaură la mijloc, ne-a impresionat puternic şirul de gropi proaspăt săpate. Totul era acoperit de un strat gros de zăpadă."

Ajuns ulterior în Timişoara, fotografului polonez nu i-a scăpat nimic. Nici Catedrala, nici Opera, nici Biserica Reformată, nici casa parohială a lui László Tökes, nici Parcul Central. Iar pretutindeni sunt prezente lozinci anticomuniste şi anticeauşiste. Şi copii, mulţi copii: în cărucior, în faţa Bisericii Reformate, punând lumânări în memoria eroilor sau arătând, cu inocenţă, semnul victoriei!

La întoarcerea acasă, polonezii au ales ruta Cehoslovaciei. A ei Revoluţie de catifea ne aminteşte, încă o dată, prin contrast, de revoluţia… de postav din România. Fie el kaki sau albastru. Şi, ca să fim obiectivi, să nu uităm de hainele de piele…

Cuvintele de încheiere ale lui Jan Kołodziejski sunt semnificative: „Ne-am întors în ţară obosiţi, dar impresionaţi de România care se trezea la o nouă viaţă." Citite acum, după 20 de ani, pentru noi sunt plurisemantice! Noi vom încheia cu unul lipsit de echivoc: *Dziękuję, Polska!*

Adina **HORNEA ABRUDA**

Lech Wałęsa – la Universitatea de Vest din Timişoara, despre căderea comunismului – Decembrie 2009

Scurte date biografice: născut în 1943, om politic polonez. Electrician pe şantierul naval Gdańsk. Din 1989, lider al Sindicatului Solidaritatea, implicându-se în mişcarea grevistă şi de opoziţie faţă de regimul comunist. Preşedinte al Poloniei (1990-1995). Premiul Nobel pentru Pace (1983).

Tema pe care vreau să o discutăm astăzi este o temă atât de mare, încât avem un timp minim ca să ne cunoaştem. Minim patru ore mă aflu aici. Dar, din păcate, nu avem nici atâta timp. Ca atare, voi încerca să vă expun, în timpul care ne permite.

Stimaţi domni, astăzi, toţi ne întrebăm în care moment a căzut comunismul. Şi chiar aici, în sala dumneavoastră, ascult că voi spuneţi că acum 20 de ani a căzut comunismul. Eu nu sunt de acord cu aceasta. Pentru că fiecare ţară a luptat şi a dobândit în mod propriu această libertate. Dar, ca să fie o şansă pentru fiecare popor să ducă această luptă, ar trebui să se întâmple alte lucruri care, de altfel, s-au întâmplat.

Cum, în mod sigur, mai ţineţi minte, până în anul 1989, popoarele au încercat tot felul de lupte. Ungurii în anul 1956, în 1968 Cehoslovacia, câteva încercări a avut şi Polonia, toate aceste probe de încercare au fost însă zădărnicite. Comunismul a distrus, a învins. În acelaşi timp, a organizat foarte repede contul manifestărilor după o fiecare asemenea luptă. A făcut manifestări de milioane, dovedind, prin aceste lupte, întregii lumi ce sprijin puternic are. Iar în ceea ce priveşte lupta cehoslovacilor sau ungurilor, până în anii ’80 au reuşit, de altfel.

Nu am putut să ne organizăm până atunci, să le arătăm că noi suntem, de fapt, mai mulţi. Întotdeauna am fost împrăştiaţi şi neputincioşi. Şi aici s-a întâmplat un lucru, într-adevăr, curios. Dacă ţineţi minte când polonezul a devenit papă, în primul rând, a organizat naţiunea poloneză prin rugăciune. Aproape toată Polonia a luat parte la rugăciuni cu Părintele Sfânt. Noi ne-am orientat poziţionişti. Într-adevăr, naţiunea poloneză s-a trezit. Spunea, în acelaşi timp, Sfântul Părinte: *Nu vă temeţi!* Şi aceste organizaţii au preluat aceste întruniri şi am organizat această solidaritate, am invitat camerele lumii întregi să se întrunească şi le-am spus comuniştilor în faţă: *Suntem milioane! Toată lumea ne sprijină! Noi nu vă dorim! Niciodată nu v-am dorit! Voi nu ne reprezentaţi!* Şi pentru prima dată comuniştii nu au putut să facă o contramanifestare. Şi aceasta a fost prima învingere a

comuniştilor. Dacă atunci, în acele clipe, ne-ar fi împuşcat pe toţi, lumea şi-ar fi putut aminti. Polonezii, ce au gândit despre comunişti, aia au spus despre ei!

Şi, din acele timpuri, în fiecare an au făcut tot felul de manifestări, oamenii lor mergeau prin toată Europa, prin toată lumea şi îndemnau la libertate. Aşa au fost invitate toate popoarele să lupte pentru libertatea lor, întrucât numai fiecare poate să facă pentru el singur aceasta. Chiar aici, la început, s-a spus – *comunismul încă mai există*. Trebuie să ţinem minte că acest comunism s-a compus din două elemente: un element a fost economia de stat, iar al doilea a fost sistemul politic. Un singur partid, practic. Şi, acum, putem privi ce este comunismul cu cele două elemente. Dacă economia a fost schimbată, dacă putem alege şi să ne organizăm. Şi cu asta nu este tocmai simplu. Pentru că, trebuie să ţinem minte, democraţia se compune din trei elemente: primul element este dacă dreptul permite organizarea alegerilor (dacă sistemul legislativ permite dreptul la organizarea de alegeri libere – n.n.); al doilea element – dacă oamenii se folosesc de acest drept (dreptul de a participa la alegeri prin vot personal – n.n.). De exemplu, în Statele Unite a fost impusă dispoziţia democraţiei, iar poporul nu a acceptat. Nu a preluat. Preferă să împuşte. Este acolo democraţie sau nu?... Al treilea element este grosimea carnetului de C.E.C. Dacă avem bani. Dacă nu avem bani şi zece persoane aşteaptă să ocupe locul nostru de muncă, ce putem face? Putem lupta? Bineînţeles că o să avem grijă de scaunul nostru, de munca noastră. Pentru că întrebarea se pune: în care ţară este democraţie şi în care ţară nu este? Deci trebuie văzut ce elemente sunt şi ce elemente nu sunt.

Ca să terminăm această povestioară istorică, aş vrea să vă atrag atenţia asupra acestei generaţii care este şi care a reuşit, cu cost minim, să încheie sistemul care a frânat aceste şanse, aceste dezvoltări. Şi a trebuit să piardă, într-un fel. Şi aceştia suntem noi. Cei care am definitivat aceasta şi am deschis o a treia etapă de creştinitate. Şi putem să dispunem de ea exact cum dorim. De aceea, vă rog să credeţi în această şansă! Nu pierdeţi această şansă! Nu dorim să creem o structură falsă. Nicio generaţie n-a avut şansa pe care noi am obţinut-o pentru pace, pentru dezvoltare şi pentru bunăstare. Numai că şi programele trebuie să le schimbăm. Ceea ce a fost în celelalte structuri nu se potriveşte la statutul actual. Nu trebuie mult, dar aproape tot trebuie motivat. Pentru asta, oameni inteligenţi, oameni înţelepţi, implicaţi-vă în aceste discuţii, în aceste structuri, în aceste alegeri, ca să nu stricăm această şansă! Pentru că, altfel, generaţiile viitoare nu ne vor ierta. Bineînţeles că este greu. Pentru că sistemul care a trecut a durat prea mult. A

făcut schimbări chiar în mentalităţi, schimbări în economie, în cooperare şi totul, din nou, trebuie legat capăt cu capăt. Însă şansă există. Pentru aceasta, la asemenea întruniri, cum suntem azi, trebuie să vorbim despre aceasta, trebuie să ne spunem unii altora. Vom avea în Europa state exact aşa cum le vom face. Nimeni să nu ne spună că nu există şansă! Pentru că nu că n-ar fi şanse, nu vrem să ne angajăm! Nu vrem să ne schimbăm! Căutăm tot felul de eschivări. Şi acum sunt persoane care chiar reuşesc. Însă mâine copiii şi nepoţii voştri vă vor spune: *Nu a fost cutare sau cutare! Ai văzut, tăticule, bunicule?...* Şi, ca să nu se întâmple aşa, vă invit să construim, iar eu, la rândul meu, voi participa la această construcţie. Vă mulţumesc!

Redactare – Liza **KRATOCHWILL**

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI

George Galloway, Bob Wylie, *Prăbuşirea. Ceauşeştii şi Revoluţia Română*, Editura Viga, Bucureşti, 2009, 343 p.

Cartea în discuţie este structurată în trei părţi, având în total 22 de capitole. Anul 1989 este prezentat încă din primele rânduri ale lucrării ca fiind „Anul Revoluţiilor”. Referitor la România se precizează că în „Ziua Darurilor”, Nicolae şi Elena Ceauşescu au fost condamnaţi la moarte de un tribunal revoluţionar. Nicolae Ceauşescu era acel om bătrân care, nu demult, se prezenta ca fiind: „Geniul din Carpaţi”, „Dunărea Gândirii”, „Creatorul Epocii de Aur”, Cel mai mare „Big Brother” dintre ei toţi. Este prezentat momentul execuţiei celor doi dictatori ai României ca un moment de umilire finală. Se face trimitere la ziua de 22 Decembrie 1989, când cei doi au fugit cu un elicopter de pe sediul Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Evenimentul a prins contur printre cei prezenţi, care au început să strige, în semn de bucurie: „Ole, Ole, Ole, Ole... Ceauşescu nu mai e!”.

Pentru a se sublinia că cei doi dictatori au fost cândva apropiaţi ai statelor democratice ale Europei şi nu numai, autorii afirmă că soţii Ceauşescu „păşiseră ca eroi prin coridoarele cancelariilor lumii libere şi care fuseseră decoraţi de Regina Angliei...”. În cele din urmă, cuplul Ceauşescu a fost înlăturat prin vărsare de sânge.

Prima parte este intitulată *Familia Regală Roşie*. Aici se oferă câteva informaţii despre familia regală a României (Regele Mihai, Carol al II-lea). Luarea în discuţie a familiei regale din România reprezintă doar un punct de plecare, pentru a deschide problema comunismului şi a familiei Ceauşescu. Această parte se axează pe prezentarea Elenei şi a lui Nicolae Ceauşescu, a celor trei copii ai lor, evenimente de politică internă şi externă a României în perioada lui Ceauşescu, corelate cu aspecte din viaţa precară a poporului român în anii ’80 etc.

În cadrul primului capitol se prezintă o scurtă biografie a lui Nicolae Ceauşescu, născut la 26 ianuarie 1918, în satul Scorniceşti, judeţul Olt.

Acesta a avut 10 fraţi (şase băieţi şi patru fete), fiind născut într-o familie săracă, ţărani eliberaţi din robie: mama sa, Alexandra, şi tatăl său, Andruţa, „beţivul satului”. La 11 ani Ceauşescu a plecat la Bucureşti, în 1929, devenind ucenic la un cârpaci. Pe parcursul biografiei se face o paralelă între Stalin şi Nicolae Ceauşescu. Datorită mizeriei în care trăia, Ceauşescu a fost atras de orientarea de stânga şi de revoluţionarii clandestini ai Partidului Comunist Român. Credinţa lui în doctrina comunistă este demonstrată şi prin participarea, încă de la vârsta fragedă de 15 ani, la o conferinţă antifascistă.

În perioada 1929-1944, Nicolae Ceauşescu a fost arestat în mai multe rânduri; în 1933 a fost arestat pentru prima oară pentru „incitare la grevă” şi „încercarea de a submina siguranţa statului”.

Urmează un scurt tablou al istoriei României în anii de dinaintea celui de Al Doilea Război Mondial, fiind prezentată familia regală şi personalitatea lui Carol al II-lea, într-un mod nu tocmai pozitiv. Se evidenţiază defectele acestuia, un „playboy internaţional”. Este descrisă pe scurt şi perioada 1939-1945, se face referire la pierderile teritoriale ale României din anul 1940. Este adus în discuţie şi Regele Mihai, mareşalul Ion Antonescu etc.

Revenindu-se la Nicolae Ceauşescu, se menţionează, printre altele, că în august 1939, la un miting al Asociaţiei din Bucureşti a Muncitorilor din Industria Pielăriei şi Încălţămintei, răspândea lozinci comuniste. La acest miting, o muncitoare, Lenuţa Petrescu, de la Fabrica „Jaquard”, a luat cuvântul, cerând, în numele muncitorilor, „pâine şi dreptate”. Se pare că această femeie este viitoarea Elena Ceauşescu.

Este prezentată pe larg activitatea lui Nicolae Ceauşescu şi a Partidului Comunist Român atât în perioada ilegalităţii: 1924-1944, dar şi după încheierea războiului. Se face trimitere la situaţia din statele comuniste din Europa, aflate sub influenţa URSS. Moartea lui Stalin (martie 1953) a adus modificări în lagărul socialist, a influenţat inclusiv situaţia din România. Noul lider sovietic, Nikita Hruşciov, a promovat un nou curs, o politică de destalinizare. Acest nou curs a dus la mişcări de rezistenţă împotriva controlului sovietic: revoltă în Polonia, revoluţia din Ungaria din anul 1956. România s-a opus destalinizării, liderii comunişti români doreau să afirme independenţa naţională a României, menţinând-o în afara structurilor Pactului de la Varşovia (alianţă militară încheiată în 1955). În 1958 are loc retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României, începând o perioadă de afirmare a independenţei.

Capitolul al II-lea, *Ceauşescu la Apogeu,* este centrat pe perioada de consolidare a puterii lui Nicolae Ceauşescu. Moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (martie 1965) îl aduce în prim-planul vieţii politice pe Ceauşescu. Acesta nu era cel mai demn candidat: era tânăr, nu avea o mare vechime în partid şi guvern, fusese doar ministru adjunct al Apărării şi ministru adjunct al Agriculturii. Începutul reuşit al epocii lui Ceauşescu este prezentat a fi Congresul al IX-lea al Partidului, care s-a deschis la 19 iulie 1965. Partidul redevine Partidul Comunist Român, introducând vechiul titlu al lui Stalin, de „secretar general" al partidului, în locul celui de „prim secretar". În cadrul Congresului, Ceauşescu a trasat linia ce va fi adoptată de România: industrializare intensivă şi autonomie naţională absolută. Este prezentat anul 1968, cu trimitere directă la invazia blocului comunist în Cehoslovacia, eveniment cunoscut sub numele de „Primăvara de la Praga", problemă reluată ulterior. În 1968 lui Gheorghe Gheorghiu-Dej i se aduc primele acuze datorită abuzurilor făcute de acesta faţă de „legalitatea socialistă". Anul 1968 (luna mai) este prezentat ca fiind anul în care Ceauşescu a ajuns să preia întreaga putere a statului, adversarii săi fiind înlăturaţi.

Anul 1968 este reluat şi în capitolul al treilea, este vorba de un eveniment de factură internaţională: „Primăvara de la Praga". Acest episod presupune ameninţarea aliaţilor Pactului de la Varşovia împotriva Cehoslovaciei şi a conducătorului său cu orientări reformiste şi democratice, Alexander Dubček. Liderul sovietic Leonida Brejnev era în spatele acestei ameninţări la adresa Cehoslovaciei. Nicolae Ceauşescu nu a fost invitat la întâlnirile neoficiale ale Pactului de la Varşovia. Se precizează că Ceauşescu, în 16 august 1968, a călătorit la Praga pentru a semna un Tratat de Prietenie, Cooperare şi Asistenţă Mutuală cu guvernul ceh. Ceauşescu şi-a exprimat în mod public încrederea în conducerea lui Dubček, afirmată chiar şi la un miting la uzina de automobile din Piteşti în ziua dinaintea invaziei. La 21 august 1968 armatele Pactului de la Varşovia, din URSS, Bulgaria, Germania de Est, Ungaria şi Polonia, treceau graniţele cehe. Tot în această zi, Ceauşescu a organizat un miting în Piaţa Palatului din Bucureşti. Din balconul clădirii Comitetului Central, acuză invazia trupelor Pactului de la Varşovia în Cehoslovacia ca fiind „o gravă ameninţare faţă de pacea în Europa şi faţă de soarta socialismului în lume". Autorii acestei lucrări afirmă că Ceauşescu, în urma acestei declaraţii, a devenit un „erou naţional, cel mai popular lider comunist din orice vreme din întregul bloc comunist". A câştigat simpatia în Occident. În 1969 preşedintele Richard Nixon a vizitat România.

Tot în acest capitol se face referire la cultul lui Ceauşescu, cu un „element de obscurantism religios... El atingea corzile sensibile ale naţionalismului...".

La sfârşitul capitolului ni se relevă consecinţele cultului: foamea, frigul, lipsa speranţei, (...) „un iad viu". Această ultimă expresie denotă tragedia suferită de poporul român în epoca ceauşismului.

Capitolul al IV-lea este intitulat *Idolatrie*. În acesta se continuă prezentarea cultului personalităţii lui Ceauşescu. În acest context este adusă în discuţie şi Elena Ceauşescu, soţia dictatorului, căreia i se face o scurtă caracterizare: „extrem de scundă (...), a părăsit şcoala la vârsta de unsprezece ani, ... era socotită ca înapoiată. Era fata unor ţărani, (...) dintr-un sat în sud-estul Olteniei. Casa lor era făcută din lut... A căzut la examenele pentru clasa a cincea şi nici nu a reuşit la cursul alternativ al şcolii pentru cusut şi broderie. La vârsta de patrusprezece ani a plecat în Capitală...". Cei doi dictatori au fost recrutaţi în partid de Vasile Dumitrescu.

Referitor la Elena Ceauşescu, s-a afirmat că era needucată, acesta fiind „cel mai mic dintre păcatele ei". În câteva pagini se prezintă situaţia din ţară, momente din familia Ceauşescu. Chiar în jurul Elenei Ceauşescu s-a constituit un cult al personalităţii, era implicată intens în viaţa politică, începând mai ales din anii ’70. Deşi în presă, în publicaţiile vremii, se prezenta o imagine pozitivă a familiei, totuşi cei doi dictatori au distrus vieţile copiilor lor. Nicu era favoritul familiei, însă după 1989 acesta suferea în închisoarea Jilava. Este inserat un interviu cu Nicu Ceauşescu. În acest context este adusă în discuţie avocata familiei, Paula Iacob, care datorită informaţiilor pe care le deţinea despre familia Ceauşescu, este prezentată ca o sursă de cunoaştere a adevărului. Aceasta a rămas de partea copiilor Ceauşeştilor după moartea celor doi.

Într-o anumită măsură, în această lucrare se induce o oarecare indulgenţă faţă de Nicu Ceauşescu: „nu fusese niciodată judecat". Ni se prezintă interviul luat lui Nicu, cincisprezece minute de discuţii. Nicu a evitat să vorbească despre părinţii lui, dar a oferit informaţii clare, utile pentru reconstituirea istoriei României acelei perioade. Referitor la noul guvern, noua conducere instalată după căderea Ceauşeştilor, Nicu afirmă: „Aceeaşi Mărie cu altă pălărie". Prezenţa interviului în carte îi conferă acesteia şi caracter de studiu de istorie orală. Trebuie menţionat că în timpul interviului, Valentin, celălalt fiu al Ceauşeştilor, a fost prezent. Se oferă informaţii şi despre acesta, el nu a prea avut treabă cu politica, „este un om de ştiinţă, dar unul adevărat, spre deosebire de mama sa". A studiat fizica la Colegiul Imperial din Londra în 1968. Cei doi autori ai cărţii au avut ocazia

să discute şi cu Valentin, care a fost destul de reţinut, dar afirmă că l-a avertizat pe tatăl său că se va termina astfel. Era sigur că va exista un sfârşit, chiar cu o zi înainte de final a avut o discuţie cu tatăl său, căruia i-a cerut să-i facă poporului concesii, dar Nicolae Ceauşescu a ascultat-o pe Elena. Este făcută şi o concisă prezentare a lui Zoe, fiica celor doi dictatori. De remarcat că cei trei copii ai Ceauşeştilor nu sunt puşi într-o lumină negativă, însă dictatorii sunt acuzaţi de ruinarea ţării.

Prin cele două interviuri, prin intervenţiile avocatei Paula Iacob, se poate cunoaşte o nouă faţă a familiei Ceauşescu, a României comuniste. Lucrarea *Prăbuşirea. Ceauşeştii şi Revoluţia Română* este cu adevărat o sursă de cunoaştere, de informare despre realităţile României în perioada Ceauşescu. Este un material gândit, bine pus la punct, astfel încât să creeze posibilitatea celor ce îl citesc să înţeleagă, să cunoască obiectiv problema prezentată.

Capitolul al V-lea, intitulat *România – un stat al Moralităţii,* se referă tot la perioada lui Ceauşescu, care nici pe departe nu a făcut din România un stat moral... REGIMUL LUI CEAUŞESCU A LĂSAT UN GUST AMAR ÎN SUFLETELE ROMÂNILOR, de fapt, întregul regim comunist a marcat negativ istoria democratică a României.

Lucrarea dezbate şi problema avortului. Pentru a întări cele prezentate, autorii dau un exemplu clar: o femeie din Bucureşti, Cornelia Treveleanu, muncitoare la o fabrică, care a făcut 36 de avorturi, dintre care 35 în perioada interdicţiei. Obiectivitatea lucrării reiese şi din faptul că autorii au intrat direct în contact cu România, cu problemele cu care aceasta se confrunta, prin urmare, ei au cunoscut situaţia reală a ţării. Este abordată în cadrul lucrării şi problema bolii SIDA la copii. Oraşul Constanţa a fost o zonă cu risc înalt al virusului HIV. Din aceste exemple reiese că nici pe departe România nu a fost, în perioada comunistă, o ţară morală.

Capitolul al VI-lea, *Evreii Români,* prezintă amănunte importante pentru istoria evreilor din România, relaţia acestora cu comuniştii etc. Este adus în discuţie dr. Moses Rosen, Rabinul Şef al României. Referitor la problema evreiască în timpul regimului Ceauşescu, Rabinul Rosen a afirmat că Nicolae Ceauşescu a oferit libertatea de a fi evreu, de a emigra în Israel (97% din evreii români au primit permisiunea să plece în Israel), a fost singurul conducător comunist ce a menţinut relaţiile cu Israelul, fiind singurul care s-a opus invadării sovietice a Cehoslovaciei.

Tot în cadrul acestei lucrări se vorbeşte şi despre relaţia României cu lumea arabă în timpul lui Ceauşescu. Partidul Comunist Român sub

Ceauşescu a fost singurul partid comunist care nu a rupt relaţiile cu Israelul când a agresat şi a învins armatele arabe în Războiul de şase zile.

În celelalte capitole ale lucrării ni se relevă aspecte privind cultul personalităţii lui Ceauşescu, vizitele familiei Ceauşescu în străinătate (Republica Populară Democrată Coreeană, Vietnamul de Nord, China, Mongolia), relaţii de politică externă cu alte state, precum şi evenimente interne (demolarea de biserici istorice, ridicarea Casei Poporului, situaţia dramatică a poporului român în anii ’80, situaţia gravă din spitale). Referitor la cultul personalităţii lui Ceauşescu se afirmă că acesta se intensifică mai ales după vizitele din 1971, din Coreea de Nord şi China. După întoarcerea din aceste vizite Elena Ceauşescu şi-a dorit să intre în politică, iar Nicolae Ceauşescu să fie ridicat la rangul de „rege”.

Partea a doua a lucrării este dedicată *Revoluţiei de la Timişoara*, debutând cu prezentarea lui Claudiu Iordache, proiectant la Institutul de Proiectări în Construcţii din Timişoara, ca fiind cel care la 20 Decembrie 1989 se afla în fruntea unei uriaşe demonstraţii a zeci de mii de oameni, în Piaţa Operei. În continuare se urmăresc evenimentele derulate la Timişoara, fiind adus în discuţie pastorul László Tökes. Acesta a ajuns la Timişoara în iunie 1986 pentru a-şi începe noviciatul ca pastor al Bisericii Reformate Maghiare. Este descris ca un rebel, avea abilitatea de a critica regimul fără a rosti vreun nume. Era considerat o „pacoste socială”, un „duşman al poporului”. Lui László Tökes i s-a făcut prima mustrare oficială de episcopul său local, László Papp, colaborator al lui Nicolae Ceauşescu. În acest prim capitol referitor la Timişoara este prezentată nu doar personalitatea lui László Tökes, ci şi activitatea sa religioasă, relaţia lui cu autorităţile comuniste, cu Securitatea etc. Ni se descrie contextul şi desfăşurarea evenimentelor de la Timişoara din 15-20 Decembrie 1989. Se subliniază spiritul revoluţionar şi hotărât al timişorenilor, dornici să-şi câştige libertatea, să înlăture comunismul, lucru care reiese cu claritate din lozincile strigate: „Jos Ceauşescu!”, „Jos comunismul!”, „Libertate!” etc. În tratarea problemei Revoluţiei de la Timişoara sunt enumeraţi unii dintre cei care au avut curajul să înfrunte regimul comunist în Decembrie 1989: Traian Orban, Lorin Fortuna, Claudiu Iordache, Mariana Măriuţă etc.

Capitolul al XI-lea, *21 Decembrie*, continuă analizarea şi prezentarea evenimentelor din România. În ziua de 21 Decembrie, când Ceauşescu a ieşit la baconul de la etajul întâi al Comitetului Central pentru a se adresa mulţimii (peste 100.000 oameni), din mulţime s-a scandat „Jos Ceauşescu!” (ora 11:30). Urmează descrierea cursului Revoluţiei de la Bucureşti, al evenimentelor de după 22 Decembrie: fuga, procesul şi execuţia celor doi

dictatori, într-o manieră detaliată şi clară, pe înţelesul cititorului, respectând principiul cronologic. Nu lipseşte nici procesul soţilor Ceauşescu, prezentat în detaliu.

În Capitolul XVI, dedicat execuţiei celor doi dictatori, ni se oferă informaţii clare referitoare la cele petrecute.

Partea a treia a cărţii, intitulată *Zilele din iunie*, urmăreşte evenimentele ce au urmat anului 1989. Este luată în discuţie *Proclamaţia de la Timişoara*, relevându-se contextul în care a fost redactată aceasta. Un alt eveniment important din istoria României postdecembriste a fost mineriada, iunie 1990, când sunt aduşi în discuţie minerii şi Miron Cozma, liderul lor din Valea Jiului. Sunt descrise violenţele săvârşite de mineri în Bucureşti. În ultimele capitole se ridică problema dacă Ion Iliescu este vinovat de venirea minerilor la Bucureşti, de dezastrul provocat. Sunt inserate mai multe declaraţii şi opinii ale diverselor persoane referitoare la problema în discuţie.

Lucrarea este un punct de pornire în studierea comunismului în România, evenimentele din România fiind prezentate în context internaţional, ceea ce conferă un plus de autenticitate.

Titlul lucrării este sugestiv, face trimitere directă la prăbuşirea soţilor Ceauşescu. Este, de asemenea, o carte ce oferă informaţii preţioase despre regimul comunist, despre familia Ceauşescu, despre avocata acestora, Paula Iacob, şi mai ales despre situaţia dramatică a poporului român în timpul epocii Ceauşescu, despre Revoluţia din 1989, situaţia României de după 1989 – în special anul 1990 – , Proclamaţia de la Timişoara, venirea minerilor şi a lui Miron Cozma la Bucureşti etc.

Ţin să menţionez că cea mai mare parte a lucrării este axată pe evidenţierea cursului urmat de Ceauşescu atât în plan intern, cât şi internaţional după preluarea puterii, cât şi a evenimentelor din Decembrie 1989 din România.

Complexitatea şi obiectivitatea lucrării îi subliniază caracterul ştiinţific, informativ-documentar, fiind o sursă istorică de informare privitor la perioada în discuţie.

Cristina **TUDOR**

Claudiu Iordache, *Securitatea – Confiscarea unei naţiuni*, Editura IRINI, Bucureşti, 2009, 204 p.

Cartea *Securitatea – Confiscarea unei naţiuni* a văzut lumina tiparului la Editura IRINI anul trecut (2009), când s-au împlinit 20 de ani de la izbucnirea Revoluţiei Române. Autorul cărţii, Claudiu Iordache, a participat activ la Revoluţia din 1989, situându-se printre liderii F.D.R. (Frontul Democrat Român). Pus sub supravegherea aparatului represiv socialisto-comunist „pentru propagandă duşmănoasă", autorul lucrării în discuţie ne prezintă toate neîmplinirile trăite de societatea românească din 1989 încoace.

Parcurgând conţinutul cărţii, am realizat că, în toţi aceşti 20 de ani scurşi de la Revoluţie, societatea românească a trăit permanent într-o piesă ce s-ar putea foarte bine încadra în teatrul absurdului. Rinocerizarea societăţii româneşti post-revoluţionare este prezentată cu lux de amănunte în paginile acestei cărţi. Dorinţa de schimbare a României după acel an, 1989, a fost zădărnicită de aparatul represiv socialisto-comunist, care nu a făcut altceva decât să-şi cosmetizeze năravurile, rămânând, în esenţă, aceeaşi maşinărie de distrugere a individului şi a naţiunii române. Autorul cărţii nu a uitat pentru ce şi-a riscat viaţa în acel Decembrie 1989 şi îşi exprimă dezamăgirea că România pe care şi-ar fi dorit-o atunci nu se regăseşte acum: „România istorică a pierit. În relaţiile cu umanitatea, România e reprezentată de o fantomă. Fantoma are steag, are imn, n-are, în schimb, în piept sufletul unui popor care, vreme de decenii, a fost ţinut la marginea demnităţii". Sistemul totalitar împotriva căruia s-a ieşit în stradă în Decembrie 1989 este încă susţinut de Securitate, aceasta continuând să învenineze ordinea socială din România. Claudiu Iordache demască modalităţile de lucru ale Securităţii post-revoluţionare: „Represiunea directă a devenit invizibilă. Brusc nu mai ai drepturi, nu mai are cine să ţi le apere, nu mai poţi dovedi că ai fost lezat, nu mai poţi convinge pe nimeni că eşti o victimă, deşi continui să fii! Securitatea şi-a rafinat metodele". Autorul consideră că aparatul represiv al R.S.R. s-a divizat: „Securităţile stau ascunse, dar muşcătura lor infernală face să sufere trupul naţiunii, inventând dezinformări, manipulări, curbe de sacrificiu şi crize fără sfârşit".

Se poate constata, parcurgând această carte, un singur cuvânt care s-a instalat în mintea autorului ei, **NEMULŢUMIREA.** Claudiu Iordache arată cum aparatul represiv din România şi-a însuşit Revoluţia şi idealurile

pentru care eroii naţiunii române s-au revoltat în Decembrie 1989. În acest sens, afirmă despre Securitate: „Avea să susţină mai târziu că ea, Securitatea, trădându-l pe Ceauşescu, a făcut Revoluţia, că ei îi datorează poporul libertatea de mai târziu, că ea a fost, de fapt, unealta Marilor Puteri după Malta!” Putem observa, din citatul de mai sus, sursa din care provine zvonul potrivit căruia Revoluţia Română din Decembrie 1989 ar fi fost apanajul „agenturilor străine”, care erau, de fapt, oamenii aparatului represiv al regimului totalitar din R.S.R. şi care voiau, cu orice preţ, să se legitimeze în ochii naţiunii române pentru a se menţine la putere. Autorul îşi exprimă revolta faţă de atitudinea tolerantă de care au dat dovadă statele cu democraţie avansată pentru ceea ce s-a petrecut în România de după acel însângerat Decembrie 1989: „Securitatea a compromis suveranitatea şi a dezonorat libertatea. Statul pe care l-au trădat nu mai are resursele libertăţii. Proprietăţile lui au fost expropriate. Puterea sa a fost dezarmată. (...) A adus feudalismul în furgonetele mondializării. Doar pentru ca noii stăpâni ai timpului din urmă să-i lase în pace. Şi au fost lăsaţi. Nicio judecată dreaptă nu a urmat trecutului lor, Consiliul Europei a blocat procesul comunismului represiv. În pofida milioanelor de morţi ai estului, vestul şi-a pus mâinile la ochi. Dar cei ce refuză să fie martorii unei crime devin la rându-le complici”.

Un mareşal polonez, participant la al Doilea Război Mondial, Edward Rydz-Śmigły, spunea despre comunism că răpeşte sufletul. Autorul cărţii *Securitatea – Confiscarea unei naţiuni* arată că aparatul represiv al totalitarismului comunist a dobândit, de-a lungul anilor, o foame de putere, această foame de putere „a atins patologicul. Ea (securitatea) nu mai ucide ca să mănânce, ucide din obişnuinţă şi cu metodă. Ucide sufletul, şansele de viaţă, dreptul la fericire şi speranţele”.

Caracteristicile tipului de cetăţean creat de Securitate se regăsesc în paginile cărţii: „un non-cetăţean, o marionetă crescută şi multiplicată în creşele ei”. Se mai afirmă, despre tipul uman creat de aparatul represiv, următoarele: „Omul fără nimic sfânt în el. De la care te poţi aştepta la orice. Fură. Jefuieşte. Violează. Nu cunoaşte suferinţa altuia. Iar lumea sa, eclipsând-o pe cea a restului oamenilor, e propria lui proiecţie. Un eu golit de sens, de semnificaţie, evacuat, lunecos, pizmuitor, complice, un dezertor calificat. Un om periculos, pieziş, un străin de sine, care şi-ar vinde mama, tata, şi-ar lepăda copiii, un om greşit”.

Cartea lui Claudiu Iordache este şi o încercare de redeşteptare a naţiunii române adormite de frica şi lehamitea inoculate de poliţia politică

încă la putere în România post-revoluţionară. Referindu-se la imnul de azi al României, autorul constată că se chinuie asemenea bocetului „într-un ţinut toropit”.

Esenţa creştină a Revoluţiei din Decembrie 1989 nu a fost uitată de Claudiu Iordache, amintind, în acest sens, următoarele: „Dumnezeul revoltei legitime, cu platoşă de cruciat al libertăţii, coborât pe pământ în cele 7 zile ale războiului pentru drepturi terestre, s-a întors definitiv în Cer”. Rămaşi singuri, fără căpetenia conducătoare, soldaţii săi au căzut din nou în ghearele celor lipsiţi de patrie. Viciile care au fost impuse naţiunii române de-a lungul veacurilor au biruit încă o dată: „Obişnuinţa seculară cu servitutea a învins din nou”.

Autorul mărturiseşte şi scopul pentru care a scris această carte. Spre paginile de final ale cărţii stau scrise următoarele: „Am scris această carte, care nu este felul meu de a face dreptate, ci este felul în care trebuie dreptatea să-şi facă datoria, pentru a aminti foştilor membri ai Securităţii responsabilităţile ce le revin în urma ruinării statului român, după o revoluţie învingătoare, dar nu şi câştigătoare, precum şi cele legate de represiunea politică antedecembristă şi cea comisă în Decembrie 1989”.

În epilogul acestei cărţi autorul ei face o mărturisire legată de persecuţia sa din partea regimului totalitar: „Cele două dosare deschise pe numele meu (Târgovişte, Timişoara) nu au mers mai departe... În primul, chiar, ofiţerul ce a instrumentat dosarul m-a sfătuit să părăsesc oraşul unde domiciliam, pentru a putea să claseze reclamaţiile informatorilor! Sfatul i-a fost ascultat. Am plecat la Timişoara, ceea ce m-a dispensat, probabil, de o pedeapsă de câţiva ani de închisoare pentru defăimarea partidului şi criticarea cultului personalităţii”. Tot în epilog, Claudiu Iordache pomeneşte de mila creştinească pe care a avut-o pentru 8 ofiţeri de Securitate prinşi cu arme de foc asupra lor în 23 Decembrie 1989 de către gărzile F.D.R.: „Într-un moment critic pentru viaţa lor (a securiştilor), ameninţaţi să fie linşaţi de timişorenii ce luptaseră împotriva regimului, am intervenit la Garnizoana Timişoara şi împreună cu comandantul acesteia i-am scos nevătămaţi din sediul Operei. Aveau să fie duşi la arestul comenduirii, de unde au fost eliberaţi în aceeaşi seară. Dar asta e o altă poveste”. Este o mărturie care, la prima vedere, şochează, din ea născându-se suspiciunea că acei securişti eliberaţi atunci ar putea teroriza şi acum naţiunea română folosindu-se de subtilele arme ale cosmetizării năravurilor lor. În fine, ultima idee ar putea fi o altă poveste, o poveste inepuizabilă, pentru care ar fi nevoie ca apa din

Dunăre să se transforme în cerneală, iar cerul într-o imensă foaie pentru scris.

Trecând peste nişte păreri pur personale şi, firește, subiective, cartea este un îndrumător pentru cercetătorii perioadei 1989-2009. Lucrarea are şi câteva controverse, ele apărând, poate, pentru a arăta că nu poate fi ceva perfect, ci doar perfectibil, supus criticilor.

Sunt inserate în carte multe informaţii culese din presa românească. Din ziarul *Evenimentul zilei* sunt prezentate 58 de nume de colaboratori ai Securităţii. Printre aceste nume se regăsesc Dan Voiculescu, Mona Muscă, Mircea Ionescu-Quintus, ba chiar şi episcopul reformat László Tökes, cel care a declanşat Revoluţia în România. Pe ce s-or fi bazat ziariştii de la *Evenimentul zilei* când l-au inclus în această listă şi pe preotul reformat? Nu cumva numele celui care a fost persecutat de Securitate înainte de 1989 a fost inclus în această listă chiar de torţionarii săi, care doreau să convingă poporul că, de fapt, ei sunt cei care au declanşat Revoluţia? Nu s-a dorit, oare, să se lovească, din nou, în ochii opiniei publice, în Revoluţia creştină? Dacă tot a fost dată publicităţii o listă cu cei mai importanţi colaboratori ai poliţiei politice, de ce nu a fost inclus aici şi numele fostului preşedinte Ion Iliescu? Pentru că domnia sa a dorit să instaureze după 22 Decembrie 1989 „socialismul ştiinţific" şi a făcut o revoluţie marxistă? Mai sunt încă multe de cercetat!

Cartea reproduce şi câte ceva din seria *Armaghedoanelo*r. Amănuntele despre acest episod sunt preluate tot din *Evenimentul zilei*, precizându-se următoarele: „Răspunderea pentru conţinutul textului aparţine publicaţiei" (respectiv *Evenimentului zilei*).

Poziţia autorului cărţii de faţă arată o anume ambiguitate în problema istoriei patriei şi mă refer aici la opinia exprimată referitor la suveranul României: „Sosirea fostului Rege Mihai nu a adăugat lumină în tabloul sumbru al unei naţiuni în descompunere accelerată. Dimpotrivă, pretenţiile lui au devenit curând exorbitante". La ce anume se referă autorul cărţii când înşiră aceste rânduri despre suveranul român? La dorinţa Regelui de a rămâne în ţară şi de a-şi redobândi proprietăţile strămoşeşti? Personal nu cred că afirmaţia despre suveranul român îşi are justificarea, atâta timp cât se referă la Securitate şi la furtul naţiunii române de către aceasta.

Autorul cărţii critică şi batjocorirea istoriei, spunând despre eroii patriei că „au fost pe rând detronaţi, atacaţi în efigie, descălecaţi din şaua faptelor lor, voievozii Mircea, Ştefan, Mihai Viteazul au ajuns, prin grija

unor istorici rataţi, umbrele rărite ale unor feudali mânaţi de trufie şi lăcomie, iar istoria, în întregul ei, a fost deferită interesului public”.

Găsim în lucrarea în discuţie şi o luare de poziţie faţă de societatea degenerată de la noi, ce aparţine unui fost deţinut politic, Dumitru Oniga. Sunt prezentate chiar şi metodele folosite de Securitate în anii comunismului feroce, relatate de un fost ofiţer din aparatul de represiune, Constantin Bucur. Mărturia ofiţerului Bucur a fost preluată din cotidianul *România liberă*, apărut la 30 aprilie 2009.

Finalul cărţii aduce îndemnul autorului de a ne desprinde de trecutul comunist: „să înălţăm realităţile ţării la altitudinea idealurilor sale, să reconstruim spiritul României moderne, în măsură să reziste veacurilor, ca un semn al cutezanţei umane!”. Claudiu Iordache consideră Securitatea „stigmatul nostru, ruşinea noastră”, ea face parte din trecut şi trebuie împiedicată „să mai prolifereze în viitor”.

În paginile cărţii mai găsim şi lumea plină de revoltă a unui participant din elita Revoluţiei Române, care şi-a dorit înlocuirea regimului ceauşist, precum şi profundul sentiment de răzvrătire faţă de cele ce s-au întâmplat în România post-revoluţionară: „Din păcate, în România ingratitudinea este un păcat originar, iar eroii, martirii naţiunii, sunt uitaţi, ignoraţi, defăimaţi, ocoliţi, abandonaţi şi trădaţi, fiind înlocuiţi de politicieni veroşi, de hoţi neprinşi, de târfe emancipate şi de degustători de manele”.

Cartea lui Claudiu Iordache poate fi, peste ani, un punct de reper pentru cei ce vor dori să afle nemulţumirile unui revoluţionar privind situaţia de nedreptate persistentă încă în România, la 20 de ani de la Revoluţie.

De remarcat că cititorul poate parcurge şi interpelarea adresată de autor în Parlamentul României în 6 mai 1991, cunoscută sub denumirea de *Moţiunea Iordache*.

În încheierea acestei recenzii, ca o concluzie finală, îmi vin în minte câteva versuri scrise de poetul-disident Mircea Dinescu, participant, şi el, la Revoluţia din Decembrie 1989: „Istoria parcă ne duce-n burtă/ şi parcă a uitat să ne mai nască, (...) / opriţi Istoria – cobor la prima, / opriţi la staţia Doamne-fereşte!”.

Cornel-Florin **SERACIN**

Solidarni z Rumunią – Solidari cu România, decembrie 1989-ianuarie 1990, Institutul Memoriei Naţionale, Varşovia – Poznan 2009, 223 p.

Fotograful Sindicatului Solidaritatea, Jan Kołodziejski, autorul acestui album, a reuşit ceea ce mulţi profesionişti au râvnit, dar puţini au reuşit să facă. O incursiune în România, ultima ţară comunistă în care s-a schimbat regimul comunist, din nefericire, cu preţul vărsării de sânge. Din plin. S-ar putea spune cu certitudine că albumul în discuţie este un jurnal de călătorie pe câmpul de luptă sau într-un oraş după bombardament văzut prin ochii şi obiectivul unui fotograf solidar cu actorii şi victimele confruntărilor. El surprinde clipa şi face privitorul părtaş la acele evenimente, îl transpune în acele momente, în acele locuri, transformându-l în martor.

Iată ce mărturiseşte autorul fotografiilor, Jan Kołodziejski, la paginile 57-59: „Decizia organizării expediţiei a fost luată spontan. Îndemnaţi de impulsul ajutării răniţilor din luptele sângeroase pentru libertate purtate în România, în decembrie 1989, am dorit, în primul rând, să transportăm mijloacele medicale de care duceau lipsă. Un alt scop a fost obţinerea de cât mai multe informaţii referitoare la schimbările survenite în urma răsturnării dictaturii Ceauşescu. Miercuri dimineaţă, pe 27 decembrie 1989, nu aveam încă nimic. Datorită implicării câtorva instituţii, două zile mai târziu eram deja gata de drum. Sprijinul, implicit cel financiar, ne-a fost conferit de Comitetul de Ajutor pentru România din Poznan.

Am pornit vineri dimineaţă, cu un automobil marca *Tarpan*, pus la dispoziţie de Fabrica de Maşini Agricole din Poznań. Eram cinci: Robert Kamiński de la Radio Polonia, operatorul de televiziune Józef Kowalewski, doi jurnalişti de la ziarul *Dzisiaj* (*Azi*) – Przemysław Walewski şi Maurycy Kłopocki, şi subsemnatul, ca reprezentant al Conducerii Sindicatului *Solidaritatea* din Regiunea Wielkopolska.

Mai întâi ne-am dus la Varşovia, unde am primit de la ambasadorul român documente care ne permiteau intrarea în ţară. Drumul ne-a purtat mai departe prin Przemyśl şi Medyka spre U.R.S.S., unde am avut câteva peripeţii amuzante – văzute din perspectiva timpului. Am fost opriţi de trei

ori de miliţia rutieră, iar o dată chiar de KGB. În timpul unuia dintre controale am fost aproape să rămânem fără caseta cu înregistrări, căci, după cum s-a dovedit, filmaserăm ilegal oameni care se aşezau la coadă noaptea, în faţa unui magazin din Kolomyia, care, în plus, era un oraş închis şi nu am fi avut voie să trecem prin el. Altă dată, KGB-ului i-au căzut pradă... mănuşile şi căciula unuia dintre colegi, pe care am reuşit să le recuperăm după o scurtă altercaţie. O senzaţie foarte deprimantă ne-a lăsat Lvovul – un oraş pe-atunci murdar, haotic, aglomerat. De fapt, trecând prin U.R.S.S., ne-a fost foarte greu să observăm semne cât de mici ale *perestroika,* despre care auziserăm atâtea. Din fericire, vameşii ruşi de la graniţa cu România s-au dovedit extrem de simpatici şi, surprinşi de curajul nostru, căci «acolo *strielaiut*!», chiar ne-au permis să înnoptăm în clădirea lor.

Am trecut graniţa sâmbătă dimineaţa. Pentru siguranţa noastră, vameşii români ne-au îndrumat direct spre Bucureşti, rugându-ne să nu ne abatem din drum. În ţară se întâmplau destul de des cazuri de atacuri tipic teroriste ale Securităţii – oprirea maşinilor, tâlhării, omoruri. A fost pentru noi cel mai dificil moment al expediţiei. Intram în România cu temeri puternice. Am fost surprinşi de o extraordinară pustietate. Pe şoseaua lată, lungă şi dreaptă, construită probabil pe vremea lui Ceauşescu, nu am întâlnit pe nimeni timp de trei ore – nici pietoni, nici maşini. Înaintam complet singuri, nu a trecut nimeni pe lângă noi, nu ne-a depăşit nimeni, nu se vedea nicio fiinţă vie. Abia în oraşele prin care am trecut am fost opriţi de patrule de armată şi de miliţie. Am avut parte de un tratament cumva special, deoarece transportam ajutor umanitar, iar pe maşină era lipit simbolul *Solidarităţii*. Acest lucru trezea reacţii prietenoase, ba chiar bucurie, deschizându-ne toate drumurile.

Cât am stat în România am făcut peste 450 de fotografii. Doar două au fost publicate în Polonia – în revista samizdat *Solidarność Walcząca* (*Solidaritatea Luptătoare*), care la începutul lui ianuarie a publicat şi relatarea mea despre expediţie. În 2007, jurnalistul român Cristian Pătrăşconiu s-a arătat interesat de aceste fotografii şi a publicat câteva în ziarul *Cotidianul*, precum şi în ediţia lui online.

Fotografiile mele documentează, de fapt, toate etapele expediţiei noastre. Am fotografiat nu numai oameni, ci şi oraşe, clădiri, distrugerile, armata de pe străzi. Deosebit de emoţionante mi se par acum, peste ani, mai ales fotografiile cu locurile memoriei, întâlnite atât de des pe străzile şi în pieţele oraşelor româneşti. Pe crucile surprinse de mine în fotografii este

trecută de multe ori vârsta victimelor. Erau preponderent foarte tinere, de multe ori minore.

Întreaga colecţie de fotografii reprezintă o mărturie specială a schimbărilor bruşte şi tragice survenite în ţara care şi-a încheiat socotelile cu regimul comunist, alegând un alt drum spre libertate decât o făcuse *Solidaritatea* polonezã."

Coautorul acestei lucrări, Konrad Białecki, care semnează introducerea, prezintă analitic, în 23 de pagini, întregul tablou al desfăşurării evenimentelor pe scena politică central şi est-europeană, începând cu climatul geo-politic şi economic al anului precursor. După cum apreciază Konrad Białecki în Introducere: „Cu destul de multă certitudine am putea afirma că, ridicând paharul de şampanie pentru a toasta în noaptea de Revelion a anului 1988, niciunul din conducătorii comunişti ai ţărilor din Europa Est-Centrală nu bănuia ce schimbări majore vor surveni în această parte a continentului în următoarele douăsprezece luni.

Desigur, evenimentele din anul 1989 au reprezentat încununarea unui proces complex, ale cărui începuturi pot fi plasate în anii '70, atunci când liderii ţărilor din Europa Centrală şi de Est s-au angajat, prin actul final al CSCE, să respecte standardele privind drepturile şi libertăţile civice, în schimbul unei colaborări economice mai ample cu Occidentul. În anii următori, acest fapt le-a îngreunat regimurilor comuniste exercitarea despotismului absolut în lupta împotriva opoziţiei din ţările satelit ale Uniunii Sovietice. Un rol extrem de important l-a jucat, de asemenea, modificarea politicii americane faţă de Uniunea Sovietică, în timpul guvernării lui Ronald Reagan în SUA – trecerea de la doctrina *containment* (a înfrâna) la *rollback* (a da înapoi) – ca urmare a recunoaşterii Uniunii Sovietice drept subiect cu drepturi egale al politicii internaţionale, dar şi imperiu al răului, care, cu ajutorul comuniştilor locali, înrobeşte popoare cândva libere. Un alt moment important a fost alegerea lui Karol Wojtyła ca papă şi, strâns legată de aceasta, intensificarea pe arena internaţională a criticilor aduse bazelor ideologice ale comunismului. Li s-a adăugat – inclusiv ca urmare a intervenţiei în Afganistan şi a amestecului în treburile Poloniei în perioada *Solidarităţii* – pierderea superiorităţii morale pe care Uniunea Sovietică o deţinea în ochii unei părţi din opinia publică a lumii occidentale încă din perioada războiului din Vietnam.

Factorii de mai sus au silit elitele politice ale Uniunii Sovietice să caute soluţii noi, care – implicând pierderi relativ reduse – să-i permită

statului lor să-şi menţină poziţia cea mai puternică în arena internaţională şi să creeze bazele ieşirii din criza economică. Noua politică a Kremlinului era susţinută prin numele lui Mihail Gorbaciov, care, la scurt timp după alegerea sa în funcţia de secretar general al CC al PCUS, a anunţat *perestroika, glasnost şi uskorenie.* Realizarea acestor lozinci, combinată cu o amplă acţiune de încălzire a imaginii politice a liderului sovietic, trebuiau să reprezinte pentru lumea occidentală dovada că URSS se schimbă într-o asemenea măsură, încât nu mai este nevoie de continuarea cursului dur de până atunci. Formulând pe scurt, *perestroika* a fost o încercare de stopare a destrămării imperiului. Oficial, scopul ei era să ofere socialismului forme mai moderne de organizare a societăţii. Efectul a fost contrar celui scontat, cu toate că imaginea URSS a suferit o încălzire în rândul cetăţenilor statelor vest-europene (în 1987, Gorbaciov chiar a fost ales *omul anului* de săptămânalul *Time*). Totuşi, americanii nu au anulat realizarea programului SDI şi a altor acţiuni având ca scop slăbirea Uniunii Sovietice. Administraţia americană a condiţionat eventualele schimbări în atitudinea faţă de URSS de progresele reale în distanţarea de politica derulată până atunci de conducătorii sovietici. O încununare a acestui curs al lucrurilor au fost întâlnirile celor doi lideri ai URSS şi SUA din Islanda (Gorbaciov-Reagan, la 11 octombrie 1986) şi Malta (Gorbaciov-George Bush, 2-3 decembrie 1989).

Urmărind cu atenţie evoluţia evenimentelor din URSS, conducătorii ţărilor-satelit înzestraţi cu un spirit de observaţie mai acut şi-au dat seama de următoarele: în primul rând, în cazul oricărui gen de probleme interne, nu vor mai putea conta «pe ajutorul frăţesc» din Est; în al doilea rând, trebuie să se decidă asupra unei variante locale de *perestroika.* În Polonia şi Ungaria acest lucru a însemnat împărţirea puterii cu opoziţia anti-sistem, prin menţinerea, totodată, a controlului propriu asupra structurilor statului considerate esenţiale pentru o autoritate reală. În cazul Cehoslovaciei, RDG-ului sau Bulgariei, din propriul cerc de partid au fost generaţi «reformatori» pentru preluarea puterii, implicând sacrificii din partea societăţii, de un «liberalism» imprecis. Această evoluţie a situaţiei îi era la îndemână URSS-ului, deoarece îl scăpa de balastul problematic al patronajului oficial exercitat de figuri din ce în ce mai anacronice, ca: Erich Honecker, Todor Jivkov, Nicolae Ceauşescu sau Gustáv Husák. Retragerea lor trebuia să reprezinte pentru Occident dovada perfectă a păşirii ţărilor Europei de Est pe calea construirii «socialismului cu faţă umană». În acelaşi timp, succesorii lor ar fi realizat *perestroika, glasnost şi uskorenie* la scară locală. Cu toate că inspiraţiile venite de la Moscova nu trezeau entuziasm

pretutindeni, odată cu trecerea timpului, Husák şi Miloš Jakeš au fost înlocuiţi de Karel Urbánek, Honecker – de Egon Krenz, Jivkov – de Petar Mladenov. Mai mult, estonienii, lituanienii, letonii, ucrainienii şi alte popoare de pe teritoriul URSS-ului şi-au revendicat dreptul de a se autodefini.

În această situaţie, în decembrie 1989, singura ţară europeană – afară de URSS şi de Albania – în care autoritatea Partidului Comunist se menţinea aparent intactă era România. Pentru a înţelege specificul românesc, trebuie să amintim istoria postbelică a acestei ţări. Timp de mulţi ani după război, pe teritoriul României a funcţionat o mişcare puternică de rezistenţă anticomunistă, iar autorităţile foloseau faţă de «duşmanii de clasă» represiuni extrem de severe. Cu timpul, comuniştii aflaţi la guvernare, avându-l în frunte pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, au reuşit să atragă alături de ei o mare parte a societăţii, aici contribuind şi determinarea URSS-ului de a-şi retrage trupele din România, renunţarea la impunerea modelelor sovietice, eliberarea, în prima jumătate a anilor ’60, a circa 10000 de deţinuţi politici şi acţiuni în scopul creşterii standardului de viaţă al cetăţenilor obişnuiţi. Un motiv de mândrie naţională a fost şi linia politicii externe adoptate de Dej şi continuate de Ceauşescu, foarte diferită în numeroase probleme de direcţia reprezentată de Uniunea Sovietică. Punerea ei în aplicare a determinat refuzul ferm de a trimite militari români în Cehoslovacia, în 1968, iniţierea, ca primă ţară străină, a unor relaţii diplomatice cu RFG şi Israel, condamnarea intervenţiei sovietice în Afganistan sau renunţarea de a participa la boicotarea Jocurilor Olimpice de la Los Angeles, din anul 1984. Însuşi Ceauşescu susţinea că trecerea românilor de partea coaliţiei antihitleriste a scurtat operaţiunile de război din Europa cu 200 de zile şi le-a permis polonezilor începerea Insurecţiei Varşoviene. În opinia propagandiştilor regimului, armata română fusese în timpul războiului a patra putere, ca mărime, a coaliţiei. Ceauşescu declara, de pildă, că istoria ţării sale are peste 2050 de ani. Cu timpul, liderul român a ajuns la concluzia că el însuşi poate fi un motiv de mândrie pentru milioanele de conaţionali. La mai mult de zece ani de la faimosul discurs al lui Nichita Hruşciov, susţinut la cel de-al XX-lea Congres al CC al PCUS, în România se năştea cultul personalităţii, mai degrabă al perechii conducătoare – al «Geniului Carpaţilor», «Celui mai Mare Soldat al Revoluţiei Mondiale», «Stejarului din Carpaţi» – tov. Nicolae Ceauşescu şi al consoartei lui, «Tovarăşa Academician Profesor Doctor», «Savantă de renume» – Elena Ceauşescu, care s-a menţinut până la răsturnarea lor. Explozia de admiraţie se producea cu ocazia diferitelor congrese. În timpul

ultimului dintre ele, cel de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, cuvântarea lui Ceauşescu a fost întreruptă de 457 de ori de aclamaţiile celor peste două mii de delegaţi, fapt care a determinat prelungirea expunerii cu 3 ore şi 22 de minute. La sfârşitul guvernării, Ceauşescu îndeplinea, printre altele, următoarele funcţii oficiale: preşedinte, secretar general al partidului, preşedinte al Frontului Unităţii şi Democraţiei Socialiste, preşedinte al Consiliului de Apărare, comandant suprem al Forţelor Armate, preşedinte al Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice şi Sociale, preşedinte al Consiliului Naţional al Oamenilor Muncii, preşedinte de onoare al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice. În plus, cuplul Ceauşescu desfăşura un fel de politică dinastică, numindu-şi rudele apropiate şi îndepărtate în funcţii dintre cele mai importante din stat. Publicaţia germană *Stern* a calculat că numărul acestora depăşea 36 de persoane aflate în funcţii de conducere din partid şi din stat.

Nicolae şi Elena le ofereau concetăţenilor nu numai jocuri olimpice avându-i pe ei în rolul principal, ci, pentru un timp, şi pâine şi condiţii de viaţă acceptabile. La sfârşitul anilor ’70, pentru un călător din Polonia, România apărea ca un ţinut al unei relative prosperităţi. După cum amintea corespondentul de atunci al PAP la Bucureşti, Maciej Kuczewski, comparativ cu rafturile goale de care erau pline magazinele poloneze, pieţele şi magazinele româneşti apăreau ca o oază de bunăstare şi lux. În cinematografe erau proiectate cele mai noi filme vestice, asistenţa sanitară era gratuită. Nu existau probleme legate de înscrierea copilului la creşă sau la grădiniţă, iar taxa era mică (19 lei/lună, contravaloarea unui prânz la restaurant). În şcoli, manualele erau gratuite. Această (relativă – n.n.) bunăstare s-a încheiat curând, fiind înlocuită cu un program de economisire pentru achitarea datoriilor externe şi independenţa faţă de influenţa Occidentului. În 1981, Ceauşescu a anunţat oficial planul de achitare a tuturor datoriilor până în 1989. Era vizat, în primul rând, combustibilul. Comercializarea acestuia la staţiile de benzină a fost restricţionată drastic. Când ningea puternic, era interzisă circulaţia cu automobilele particulare. Maşinile proprietate personală puteau circula în funcţie de numărul de înregistrare, potrivit sistemului par/impar, din două în două duminici. Cu maşina de serviciu nu se putea ieşi în afara judeţului. A fost redusă frecvenţa de circulaţie a transportului în comun, iar la sate s-a ordonat înlocuirea transportului auto cu tracţiunea animală. Pe de altă parte, pentru a economisi energia electrică, a fost emis un decret care interzicea folosirea într-o încăpere a mai mult de un bec de 40 de waţi, precum şi utilizarea la serviciu a radiatoarelor şi a ventilatoarelor. Preţurile la carne şi mezeluri au crescut

real cu peste 100%, deşi oficial se anunţase o scumpire cu «doar» *35*%. Multe produse au dispărut de pe rafturi, fiind înlocuite de «experimente» culinare, cum ar fi «şunca de soia». Preţurile la medicamente, haine şi servicii au crescut şi ele foarte mult. În acelaşi timp, în căutarea multdoritei valute puternice, autorităţile au încercat să crească la maxim exportul mărfurilor româneşti în Occident, reducând în acest fel oferta şi aşa mizeră din ţară. În scopul obţinerii valutei dorite, Ceauşescu nu a ezitat să-şi «exporte» chiar şi proprii cetăţeni de origine evreiască şi germană. Pentru fiecare încasa de la RFG şi Israel, în funcţie de vârsta, educaţia şi numărul de copii al persoanei, între 3000 şi 20000 de dolari. Totuşi, trebuie amintit aici că procedeul dura deja din anii ’60. Ceauşescu a interzis, de asemenea, comercializarea produselor din argint şi aur, iar deţinerea lor trebuia raportată. Din când în când, locuinţele erau vizitate neanunţat de un grup de trei activişti care căutau lucruri neînregistrate. Obiectele preţioase interzise erau confiscate, deşi oficial se spunea că sunt împrumutate pentru 99 de ani. Aceeaşi soartă o aveau şi operele de artă. Cetăţenii erau deposedaţi de o parte din venituri prin cotizaţiile pe care erau nevoiţi să le plătească în contul diverselor organizaţii în care erau înscrişi adesea împotriva voinţei lor. Se strângeau astfel bani pentru copiii din Africa, pentru polonezii aflaţi în grevă, „care nu au ce mânca, deoarece n-au chef să muncească” etc.

Dictatorul visa să facă din România o ţară cu cel puţin 30 de milioane de locuitori. În acest scop, a interzis avortul şi folosirea mijloacelor de contracepţie. Femeile erau încurajate să nască cel puţin patru copii. Ideea nu implica, din păcate, nici grija faţă de femeia însărcinată, nici pentru copilul ei nou-născut. Din cauza situaţiei dezastruoase a serviciilor de sănătate, mortalitatea nou-născuţilor era una dintre cele mai ridicate din Europa. În scopul îmbunătăţirii statisticilor, s-a decis ca nou-născuţii să fie înregistraţi abia după 30 de zile de la naştere. Copiii care mureau înainte nu erau luaţi în evidenţă. Prin anii ’80 a apărut chiar ideea strămutării la ţară a tuturor bătrânilor.

Pentru societatea românească, un impact deosebit de grav l-a avut colapsul agriculturii prin punerea în aplicare a ideilor lui Ceauşescu pentru creşterea randamentului. De exemplu – preschimbarea păşunilor montane în terenuri arabile, fapt care a generat lipsa furajelor pentru animale, sau stropirea manuală a plantelor de pe câmp, în locul folosirii unor instalaţii corespunzătoare de irigare. Cea mai dureroasă lovitură dată satului românesc a fost anunţarea, în 1988, a aşa-numitei sistematizări. Ea presupunea demolarea gospodăriilor individuale şi înghesuirea locuitorilor a

mai mult de jumătate din sate (aprox. 8000) în blocuri cu mai multe etaje. Apoi a apărut planul naţionalizării complete a agriculturii din România. Înainte de începerea sistematizării, gospodăriile ţărăneşti individuale, care deţineau oficial numai 12% din areal, furnizau 60% din producţia de lapte, 44% din cea de carne şi 56% din cea de legume.

În pofida atitudinii pasive a majorităţii societăţii, din când în când apăreau semne de protest. Câteodată ele îmbrăcau forma unor discursuri muncitoreşti, aşa cum s-a întâmplat în Valea Jiului, în 1977, în regiunea Maramureş, în 1983, la Cluj şi la Iaşi, în 1986, sau la Braşov în 1987. Altă dată – pe cea a manifestărilor studenţeşti, ca în 1956, la Timişoara, Iaşi, Cluj şi Bucureşti. O parte din literaţi şi intelectuali şi-au exprimat şi ei nemulţumirea prin scrisori deschise şi lucrări.

Într-una din analizele elaborate de lucrătorii Ambasadei Poloniei la Bucureşti se scria că «autorităţile continuă să aplice norme severe legate de libertăţile civice». Autorii menţionează starea de spirit negativă a populaţiei, cauzată de aprovizionarea deficitară cu alimente şi de regimul administrativ-poliţienesc sever, aplicat cu duritate. Autorii menţionează în continuarea analizei un val de scrisori de protest adresate lui Nicolae Ceauşescu. «Recent, a trimis o scrisoare de protest A. Szute, scriitor, dramaturg de limbă maghiară, fost membru al C.C.» Sub guvernarea Ceauşescu, România a fost, de fapt, o ţară a supravegherii permanente a cetăţenilor, într-un grad care ar surprinde mulţi polonezi sau unguri. În baza Decretului nr. 23, românilor li s-a interzis, sub ameninţarea cu sancţiuni severe, orice fel de relaţii cu cetăţenii altor state. Dacă un astfel de contact era inevitabil, românul în cauză trebuia să ceară în scris permisiunea celulei de întreprindere a Securităţii, aşa-numitul protocol, explicând detaliat scopul întâlnirii planificate. După zece zile primea răspunsul şi, dacă era pozitiv, era instruit ce să întrebe şi la ce poate să răspundă în discuţie, iar după întâlnire trebuia să întocmească un raport cuprinzător. Mai mult chiar, în scopul izolării cetăţenilor de lumea exterioară, începând cu primăvara anului 1978, Securitatea strângea, descria şi depozita mostre ale caracterelor tuturor maşinilor de scris! Era luat în evidenţă şi caracterul scrisului fiecărui cetăţean – de la copiii din clasa întâi până la pensionari.

Potrivit şefului serviciilor româneşti de spionaj, Ion Pacepa, care în anul 1978 a fugit din ţară prin Viena spre SUA, la sfârşitul anilor ’70 autorităţile controlau, permanent sau sporadic, aproximativ 90% din societate, prin dispozitivele de ascultare montate în case şi birouri. Acestui control îi erau supuse şi notabilităţile din partid şi din guvern. La expoziţia

secretă a Direcţiei Generale de Tehnică Operativă a Securităţii din martie 1978, Geniului Carpatin i-au fost prezentate cele mai moderne dispozitive de ascultare, între care unele ce puteau fi montate în aparatul telefonic, în televizor sau în prize.

În anii 1987-1988, în funcţiile de nivel mediu au început să fie angajaţi masiv ofiţeri din Armată şi Securitate. Spre anumite sectoare ale «luptei economice» au fost direcţionaţi 200 de ofiţeri din armată şi alţi 450 de ofiţeri instruiţi în acest scop la Academia de Partid.

Al doilea fenomen a fost curăţarea aparatului de conducere de elemente nesigure.

În luna martie 1989, prin intermediul postului de radio Europa Liberă, a fost făcută publică o Scrisoare deschisă adresată lui Nicolae Ceauşescu de foştii săi colaboratori: Gheorghe Apostol – fost membru al Biroului Politic, Alexandru Bârlădeanu – fost membru al Comitetului de Stat al Planificării şi vicepremier, Corneliu Mănescu – fost ministru al Afacerilor Externe şi preşedinte al Adunării Generale ONU, Constantin Pârvulescu – unul dintre fondatorii Partidului Comunist Român, Grigore Ion Răceanu –veteran al partidului comunist, Silviu Brucan – fost ambasador la ONU şi în SUA. Semnatarii îl somau pe conducător să stopeze sistematizarea satelor, exportul produselor alimentare, precum şi să restabilească garanţiile constituţionale ale libertăţilor civice.

Pentru guvernanţi a devenit din ce în ce mai dificilă problema minorităţii maghiare, neliniştită de îngrădirea propriilor drepturi şi de politica nefastă faţă de sate. Autorităţile au vrut să răspundă valului tot mai mare de fugari în Ungaria (nu numai unguri, ci şi români) prin amplasarea unor baraje de sârmă ghimpată la graniţă. În final, la presiunea Occidentului, au renunţat la această intenţie. Prin propaganda oficială se încerca ascunderea izolării lui Ceauşescu. Se informa pe larg despre întâlnirile conducătorului român cu persoane însemnate: fostul premier al Statului Australia de Vest, cu trimisul premierului Mauritaniei, cu ministrul Afacerilor Externe al Uruguayului, cu preşedintele Mozambicului sau cu două grupuri de lideri economici americani (ei veniseră pentru a se plânge de nerespectarea termenelor şi calitatea din ce în ce mai slabă a mărfurilor produse în România – lucru despre care, bineînţeles, societatea românească nu a fost informată). În ciuda eforturilor MAE de a invita şefi de state, până şi ţările socialiste trimiteau politicieni de rangul al doilea sau al treilea.

Merită adăugat că, în prima jumătate a anului 1989, România a avut

un sold pozitiv al schimburilor economice cu Polonia – 36,4 milioane de ruble.

În a doua jumătate a anului 1989, Ceauşescu observa cu nelinişte sporită procesul de abatere progresivă a Poloniei şi Ungariei de la «calea spre socialism». Polonezii au primit de la sovietici criptograma privind propunerea întâlnirii dintre Ceauşescu şi Gorbaciov. Premierul polonez Tadeus Mazowiecki a liniştit autorităţile române că guvernul său va respecta îndatoririle internaţionale ale RPP. În fapt, s-a acceptat realitatea şi extragerea unor concluzii pragmatice, astfel încât Ambasada României de la Varşovia purta convorbiri cu miniştrii şi ziariştii legaţi de Solidaritatea. Nu aceste acţiuni considerate drept amestec nepermis în probleme interne ale României constituiau principalul motiv al îngrijorării lui Ceauşescu. El se temea, în primul rând, de efectele dezvoltării relaţiilor pe linia URSS-SUA. A primit cu indignare vestea că, în convorbirile cu Statele Unite, Gorbaciov se pronunţă în numele tuturor ţărilor socialiste, chiar dacă nu era împuternicit să o facă (cel puţin din partea României).

La sfârşitul toamnei anului 1989, obiectul intervenţiilor repetate ale diplomaţilor polonezi a fost tratamentul aplicat cetăţenilor polonezi la graniţa română. Pe lângă lipsa de amabilitate apăruseră şi cazuri de bătăi. Partea poloneză a ripostat, însă cu efecte reduse. La 18 decembrie, în Polonia a ajuns informaţia că frontierele româneşti au fost închise. Acest fapt era determinat, desigur, de tensiunea internă crescândă din România, care în Timişoara se transformase într-un protest deschis în apărarea pastorului László Tőkés, supus persecuţiilor. În ziua de 15 decembrie, acesta primise ordinul să părăsească Timişoara şi să se deplaseze la o mică parohie din provincie. Când a refuzat să se subordoneze deciziilor superiorilor, în apărarea sa a intervenit un grup numeros de enoriaşi, care au împiedicat deportarea plănuită pentru 16 decembrie. În aceeaşi zi, aproape 1000 de persoane au pornit într-o procesiune cu lumânări spre clădirea Comitetului de Partid. Următoarea zi a început cu atacurile miliţiei, care a ocupat biserica şi l-a transportat pe pastorul Tőkés la o parohie din Mineu, unde a rămas sub supraveghere. Efectul a fost însă contrar celui scontat, manifestările având de-acum o orientare clară contra regimului. În timpul şedinţelor de partid incidentele din Timişoara erau interpretate drept manifestări de huliganism, inspirate din exterior (URSS, Polonia). A apărut şi zvonul dotării cu arme a detaşamentelor Gărzilor Patriotice şi a auditorilor Academiei de Ştiinţe Politice de pe lângă CC.

Autorităţile poloneze au interpretat călătoria lui Ceauşescu în Iran drept expresia «controlării situaţiei şi stăpânirea cu ajutorul forţei a eventualelor încercări de reiterare a situaţiei de la Timişoara». Angajaţii Ambasadei Poloniei interpretau evenimentele din Timişoara ca o «expresie puternică a nemulţumirii crescânde». Pe 19 XII 1989 se scria: «În Bucureşti este linişte şi nu există semne ale tensiunii exterioare, dar a fost întărit personalul comisariatelor de miliţie, iar în căminele studenţeşti există în continuare celulele securităţii, create înainte de congres (...). Numărul patrulelor înarmate de pe străzi se încadrează în norme." Diplomaţii polonezi au putut obţine mai multe informaţii abia după 20 decembrie, graţie amabilităţii angajaţilor de la Ambasada Iugoslaviei. La rândul lor, aceştia deţineau cele mai noi informaţii despre Timişoara de la colegii lor din Consulatul Iugoslav din Timişoara (via Belgrad). Informaţiile transmise de iugoslavi (şi în următoarele zile) erau, în majoritatea lor, conforme cu realitatea (de pildă, despre focurile de armă trase în mulţime, distrugerile din centrul oraşului, stoparea operaţiunilor în forţă). Au apărut, totuşi, şi informaţii neverificate (de ex. despre 2000 de morţi). Iugoslavii au încercat şi pe cale oficială să obţină informaţii despre situaţia din Timişoara, dar interlocutorul român a confirmat doar existenţa victimelor mortale, cu precizarea că nu intenţionează să dea nimănui explicaţii. În 20 decembrie, se confirmaseră informaţiile privind starea de alertă ridicată a armatei, detaşamentelor interne şi Gărzilor Patriotice, întărirea pazei întreprinderilor economice. S-a dispus începerea vacanţei de iarnă pentru elevi şi studenţi cu o săptămână mai devreme. Nu au fost vândute bilete de tren spre oraşele Oradea, Arad, Braşov şi Timişoara. (aici exista precedentul din 1956 – n.n.).

Chemaţi pe 20 decembrie, la ora 21.15, la sediul Ministerului Afacerilor Externe – după raportul întocmit în urma întâlnirii cu diplomaţii din Bulgaria, Cehoslovacia, RDG şi Polonia cu ministrul Stoian – ei (diplomaţii – n.n.) au auzit versiunea oficială a evenimentelor de la Timişoara, prezentată, deja, în cuvântarea lui Ceauşescu transmisă de Televiziune la ora 19.00. În spatele provocării agitaţiei din oraş fuseseră diferite «centre de spionaj» şi «grupări aflate în serviciul străin», care au organizat-o în «scopul frânării construcţiei socialiste în România» şi al «săvârşirii unui atentat asupra integrităţii ţării noastre». Stoian a indicat aici Budapesta, ca inspiratoare a incidentelor. După declaraţie, ministrul Bulgariei a întrebat dacă ambasada URSS a fost informată despre temerile României legate de intervenţie. În răspunsul său, Stoian a afirmat, printre altele, că «despre relaţiile noastre cu URSS vorbim cu URSS». Diplomatul bulgar, cunoscând linia politică a Uniunii Sovietice, consideră că temerile

autorităţilor române, referitoare la o intervenţie armată a Uniunii Sovietice, sunt neîntemeiate. Ripostând, Stoian a amintit că, în urmă cu 21 de ani, ţările care interveniseră în Cehoslovacia făcuseră ceva similar (...). Diplomaţii polonezi au obţinut foarte repede informaţia că ambasadorul URSS fusese chemat la o discuţie cu Ceauşescu, care i-a transmis opinia sa privind evenimentele din România. El a sugerat că evenimentele din Timişoara au fost plănuite dinainte şi organizate cu ştirea tuturor membrilor Pactului de la Varşovia, implicând o activitate susţinută a Ungariei, pentru care partea română avea dovezi puternice. Ceauşescu era nevoit să «roage URSS şi personal pe M. Gorbaciov să-şi folosească influenţa pentru ca aceste ţări să-şi schimbe atitudinea faţă de România". Ceauşescu şi-a exprimat totodată surprinderea că ministrul Shevarnadze a făcut declaraţii publice pe tema evenimentelor din Timişoara. Este greu de descifrat scopul acestui bizar joc diplomatic la care a recurs Ceauşescu; pe ce conta, acuzând, pe de-o parte, URSS de agresiune şi cerând ajutorul statelor Pactului de la Varşovia, iar pe de altă parte, somând presupusul agresor, adică URSS, să iniţieze acţiuni având ca scop protejarea României de exact aceleaşi ţări? (...) Întâlnirea lui Ceauşescu cu ambasadorul sovietic a fost transmisă la Varşovia imediat după miezul nopţii, pe 21 decembrie 1989. Conducătorului român şi echipei lui le-a fost întors spatele simultan nu numai de aliaţii est-europeni, ci şi de reprezentanţii ţărilor occidentale. În plus, au hotărât să boicoteze eventuala întâlnire de Anul Nou cu Ceauşescu. Unii dintre ei au început pregătirile pentru părăsirea Bucureştiului.

În acest timp, pe străzile capitalei mulţimea scanda «Jos Ceauşescu!». Iniţial, forţele de ordine nu au intervenit. Manifestanţii au fost împrăştiaţi cu ajutorul blindatelor. Seara s-au auzit împuşcături. Se scandează: «Libertate, pâine, Timişoara!». Au căzut victime. Salvările transportă răniţii. În criptograma de dimineaţă a ambasadei poloneze din 22 decembrie apar informaţii despre folosirea gloanţelor oarbe pentru împrăştierea grupurilor de pe străzile lăturalnice, apoi despre focurile violente. În următoarea criptogramă, transmisă la ora 15.00, au apărut informaţii primite, după cum se scria, «de la sovietici». Conform uneia dintre ele, reprezentanţii Frontului Salvării Naţionale, Ion Iliescu şi Silviu Brucan, i-au solicitat ambasadei URSS ajutor militar, «deoarece singuri nu fac faţă». Drept răspuns, au putut auzi că Uniunea Sovietică oferă orice fel de ajutor, cu excepţia celui militar. În aceeaşi criptogramă a apărut informaţia că, la ora 15.00, s-au auzit împuşcături din ce în ce mai intense în apropierea clădirii Televiziunii. Radioul a informat că obiectivul este atacat de forţe... arabe. În criptograma din 24 decembrie 1989, ora 10.00, se

regăsea informaţia că circulaţia prin oraş este, în continuare, foarte periculoasă din cauza împuşcăturilor şi controlului exercitat «de grupuri de tineri foarte nervoşi şi tensionaţi». În opinia diplomatului polonez, «evenimentele de la Timişoara au acţionat ca un detonator intern». Echipa lui Ceauşescu «fusese spulberată de o mişcare populară autentică, spontană... Uşurinţa şi rapiditatea cu care a fost eliminat Ceauşescu i-a surprins pe toţi. Frontul Salvării Naţionale a umplut golul politic. Practic, el încearcă să influenţeze situaţia prin intermediul televiziunii». Diplomatul polonez apreciază că „baza vechii structuri, chiar fără Ceauşescu, rămâne neschimbată".

În criptograma din seara zilei de 24 decembrie, se arată că luptele din oraş ţinuseră toată ziua. Din relatarea unuia dintre militari rezulta că numai în jurul aeroportului Otopeni continuau confruntările cu comandouri din Palestina şi din Libia, instruite în România şi Bulgaria.

FSN şi-a întărit treptat poziţia de centru unic al puterii în stat. Acest lucru a fost favorizat atât de judecarea şi împuşcarea rapidă a soţilor Ceauşescu, de atragerea în Front a reprezentanţilor tineretului care luptaseră pentru înlăturarea dictatorului şi erau nemulţumiţi de marginalizarea lor iniţială, cât şi, în final, de crearea guvernului, avându-l în frunte pe premierul Petre Roman. Un rol important l-a avut aici şi lipsa unei alternative serioase pentru FSN.

Pe străzile Bucureştiului încă nu se încheiaseră confruntările când, simultan, în diferite oraşe ale Poloniei, au fost declanşate acţiuni de ajutorare a românilor care luptau pentru libertate. Ele au fost iniţiate sub înrâurirea veştilor dramatice referitoare mai întâi la situaţia din Timişoara, apoi din Bucureşti şi din alte oraşe. Mai întâi au fost relatate evenimentele din Timişoara, în principal pe baza informaţiilor agenţiilor occidentale şi a unor surse maghiare, apoi în baza ştirilor transmise de corespondenţii polonezi. Într-una din ediţiile *Gazetei Wyborcza* a fost publicată relatarea unui martor ocular al evenimentelor din Timişoara – un polonez care reuşise să scape de acolo.

E dificil de estimat astăzi scara ajutorului material acordat României, la sfârşitul anului 1989 şi începutul anului 1990. Multe organizaţii s-au implicat. Cu certitudine au fost trimişi cel puţin 2000 de litri de sânge şi câteva tone de medicamente, îmbrăcăminte, alimente, cu TIR-uri şi vagoane de tren. Armata a alocat trei avioane. Primul transport de la Varşovia a pornit la 24 decembrie, în jurul orei 23.00, cu medicamente şi îmbrăcăminte.

El a fost organizat de Asociaţia *Doctorii Lumii*, cu ajutorul Academiei de Medicină din Varşovia, al Comisiei Caritative a Episcopatului Polonez, apoi prin Comitetul Helsinki, Crucea Roşie Poloneză, Comitetul Civic pentru Lech Wałęsa etc. După cum se anunţa în *Trybuna Ludu (Tribuna Poporului)*, se strânseseră trei milioane de zloţi, care fuseseră înmânaţi de parlamentarii Clubului Deputaţilor PUMP ambasadorului României în Polonia, Ion Teşu.

Evenimentele din România au trezit în rândul societăţii poloneze un puternic val de simpatie şi compasiune pentru poporul care, în împrejurări dramatice, scăpase de dictatorul său. Dovadă stau atât titlurile din presă, cât şi acţiunea umanitară la scară largă. Documentarea prin fotografii a uneia dintre expediţiile spontane, menite să ajute România care lupta pentru libertate, va fi prezentată în albumul de faţă."

Aşa după cum foarte bine argumentat a prezentat şi Konrad Białecki, lucrarea de faţă, bilingvă, în limbile poloneză şi română, este formată din autentice fotografii-document, însoţite de texte cu rol de legendare a imaginii, o dovadă în plus a informaţiei textuale. Un plus de autentic şi de valoare. Totul despre clipele petrecute atunci de români, dar nu numai.

Cuprinsul albumului conţine: Wstęp / Introducere (p. 7); Od autora fotografii / Din partea autorului fotografiilor (p. 55); Rozdział I / Capitolul I: Podróż / Călătoria (p. 62); Rozdział II / Capitolul II: Pomoc / Ajutorul (p. 76); Rozdział III / Capitolul III: Bukareszt – miasto / Bucureşti – oraşul (p. 94); Rozdział IV / Capitolul IV: Bukareszt – cmentarz / Bucureşti – cimitirul (p. 146); Rozdział V / Capitolul V: Bukareszt – telewizja / Bucureşti – Televiziunea (p. 164); Rozdział VI / Capitolul VI: Timişoara / Timişoara (p. 194); Wykaz skrótów / Lista abrevierilor (p. 221).

Publicaţia este pregătită în cadrul lucrărilor de cercetare ştiinţifică ale Biroului pentru Accesarea şi Arhivarea Documentelor al Institutului Memoriei Naţionale în colaborare cu Institutul Polonez din Bucureşti. Redactarea şi corectura sunt semnate de Jerzy Bednarek, Wojciech Kujawa, Anna Karolina Piekarska, iar traducerea în limba română de Sabra Daici.

Grafica şi tehnoredactarea lucrării de faţă, realizate de Katarzyna Dinwebel şi Jacek Kotela, surprind prin originalitate şi simplitate.

Fotografiile în alb-negru şi sepia redau în aceleaşi nuanţe reale, desprinse din cotidian, România la cumpăna anilor 1989-1990, cu personaje

enigmatice, altele populare sau mai degrabă simpatice românilor (vezi actori la TVR Liberă).

Jan Kołodziejski este autorul unor imagini-document de o inestimabilă valoare istorică, iar prin gestul său de donare către Memorialul Revoluţiei a CD-ului cu drept de folosire a acestor fotografii, arhiva instituţiei se completează, devenind mai „grea”.

Liza **KRATOCHWILL** (jurnalist)

Herta Müller, ***Regele se-nclină şi ucide,*** **Editura Polirom, Iaşi, 2005, 227 p.**

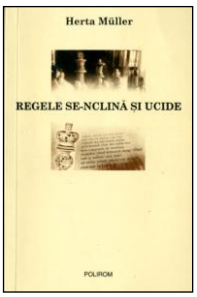

„Am trăit peste treizeci de ani într-o dictatură, în România. Unde fiecare individ forma o insulă în sine, iar întreaga ţară şi ea, un spaţiu etanş în afară, supravegheat în interior. Exista aşadar, pe marea insulă mobilă care era ţara, micuţa insulă rătăcitoare care erai tu însuţi. Aşezate una peste alta prin constrângere, două realităţi suprapuse forţat. Deşi oricare dintre ele te-ar fi putut zdrobi ea singură" – scrie Herta Müller pe coperta cărţii sale *Regele se-nclină şi ucide,* care este, de altfel, şi titlul celui de-al doilea capitol al volumului. Dar o insulă pentru occidentali este un loc plin de privilegii şi de libertăţi, în timp ce în mentalitatea noastră insula este cu totul altceva.

Despre mult discutatul premiu decernat scriitoarei, Vladimir Tismăneanu remarcă: „Acest premiu Nobel este şi o recunoaştere a demnităţii Timişoarei, oraşul martir unde s-a declanşat Revoluţia Română din 1989, a spiritului neîngenuncheat al Europei Centrale, o regiune a victimelor, a sacrificiilor, dar şi a eroilor, a celor care, pe termen lung, câştigă.

Premiul Nobel acordat Hertei Müller la două decenii de la căderea Zidului Ruşinii şi de la revoluţiile din 1989 este un tribut adus intelectualilor critici, celor care, sperând împotriva speranţei (spre a relua cuvintele lui Walter Benjamin), au făcut posibilă năruirea comunismului. Este proba că, în lupta dintre tiranie şi spirit, spiritul invinge."

Volumul *Regele se-nclină şi ucide*, apărut în 2003 în Germania, cuprinde o selecţie de nouă texte care se constituie într-un fragmentarium autobiografic, de o mare forţă sugestivă. Ele se referă, direct sau indirect, prin nenumăratele flash-back-uri, la perioada trăită de Herta Müller într-o Românie comunistă, o ţară în care Securitatea ţinea totul sub control, iar frica, teama de moarte altera relaţiile interumane.

Asistăm involuntar la derularea „goanei buimace din cap", singura evadare posibilă, neştiută de nimeni, necontrolată şi necenzurată. Venită din mediul rural, unde gura, capul, trupul, părţile corpului sunt mult prea solicitate ca să se mai „cheltuiască în vorbe", iar „ceea ce face omul nu trebuie dublat prin cuvânt", „căci cuvintele reţin mişcarea mâinii", autoarea este convinsă de faptul că frica te poate cuprinde chiar şi aşa. Convingerea occidentalilor, că vorbele ar fi în stare să descurce lucrurile întortocheate, i

se pare greşită, fiindcă „vorbele nu pun orânduială nici în viaţa din porumbişte, nici în cea de pe asflat”. Tot ei, occidentalii, cred că omul nu ar putea îndura lucruri fără sens. Nu de puţine ori, se întâmpla ca limba română să dispună de cuvinte mai sensibile, mai potrivite percepţiei scriitoarei, decât cea maternă, chiar dacă ea nu a scris nici măcar o propoziţie româneşte; nu şi-a preţuit limba maternă pentru că ar fi fost mai bună, ci doar pentru faptul că a fost mai apropiată. „Limba n-a fost şi nu este – niciunde şi nicicând – un teren ocrotit, apolitic (...). Limba e inseparabilă la fapte, iar asta o face să devină legitimă sau inacceptabilă, frumoasă sau urâtă – am putea spune şi bună sau rea.”[9]

Născută şi crescută într-o familie bănăţeană, în care cuvintele se lăsau cu greu spuse, Herta Müller se mută la oraş, la studii, unde se dezrădăcinează şi cunoaşte nu doar o altă lume, o altă limbă (cea română), dar şi o altă semnificaţie a cuvintelor. Când ajunge să scrie cu pricepere cuvinte pe hârtie, ca într-un joc, află că limba e duplicitară, că este atât un instrument de opresiune, cât şi de rezistenţă, că limba poate trăda, că este asemenea „regelui”, fiindcă are putere, are trufie şi, cu toate acestea, pe tabla de şah, se înclină.

De fapt, eforturile statului totalitar s-au orientat spre un control generalizat al limbii, cu miza explicită de a lua sub control gândirea umană, astfel că, prin ideologii oficiale, cu scopul de a-l steriliza şi a-l deposeda pe individ de încărcătura de gândire care ar fi stricat planurile de socializare corectă urzite de arhitecţii totalitari, s-a acţionat chiar şi la nivel lingvistic. „După căderea Zidului din Berlin, în presa germană descopereai mereu alte mostre din vocabularul oficial al RDG. Aceşti adevăraţi monştri lingvistici erau de un comic involuntar nespus atunci când rosteai cuvântul tare şi desluşit – poticniţi în compunerea lexicală şi potcoviţi în conţinut. De pildă, îngeraşii din pomul de Crăciun se numeau *Jahresendflügelfiguren* [textual: *figuri-înaripate-pentru-sfârşit-de-an*], steguleţele agitate la ocazii festive în faţa tribunelor se numeau *Winkelemente* [textual: *elemente-de-făcut*-semne], iar prăvălia cu băuturi – *Getränkestützpunkte* [textual: *baze-de-aprovizionare-cu-băuturi*]. Totuşi, două dintre aceste cuvinte est-germane îmi păreau familiare, amintindu-mi de vizitele făcute la nenea tâmplarul. Unul era sicriul, care în germana RDG se numea *Erdmöbel* [textual: *mobilă-de-pământ*, aşa cum ai zice: mobilă de bucătărie]. Celălalt era denumirea

[9] Herta Müller, *Regele se-nclină şi ucide*, Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 42

unei secţii a poliţiei secrete Stasi care se ocupa de aniversările şi decesele ştabilor şi se chema *Secţia Bucurie şi Durere*.[10] Erau astfel evitate cuvinte precum: înger, Crăciun sau steguleţ, fiindcă un asemenea diminutiv ar fi jignit ideea de drapel al Partidului."

În ceea ce priveşte ideea de „patrie", acest cuvânt nu-i este pe plac, deoarece în România sunt două tipuri de proprietari de patrie: coconii şvabi, pe de o parte, pe de alta, funcţionarii şi lacheii dictaturii, adică „patria rurală ca teutomanie şi patria de stat ca supunere fără crâcnire şi ca frică oarbă de represiune. Ambele noţiuni de patrie sunt provinciale, xenofobe şi arogante."[11]

Printre amintirile legate de anii petrecuţi la sat sau la oraş, pe fondul autobiografic, găsim atât preocuparea de a defini câte un sentiment, un gând care nu se poate traduce, nici în limba sătenilor, nici în cea a orăşenilor, nici măcar în germana vorbită în occident sau în română, fiindcă „în fiecare limbă sunt alţi ochi", cât şi experienţa trăită în totalitarism. Reacţiile autoarei, controlată cu stricteţe de Securitate, psihologia unei victime sub dictatura anilor lui Ceauşescu, producerea sistematică a terorii, fricii şi a groazei, distrugerea relaţiilor dintre oameni, chiar şi din cadrul aceleiaşi familii, în care niciun membru nu-l înţelege pe celălalt, de la o bunică ce îşi jeleşte fiul mort pe front, la o mamă care se luptă pentru a-şi menţine căsătoria cu un bărbat beţiv, fără a mai găsi puterea să se bucure de copilul ei, şi până la un bunic care, în lipsa contabilizării averii confiscate de către comunişti, continuă să-şi umple fostele registre cu mărunte cheltuieli zilnice, toate acestea sunt descrise cu o agerime adâncă a privirii, cu genialitate, dar şi cu gingăşia unui suflet feminin. „În faţa brutalităţii orice frumuseţe îşi pierde înţelesul specific, se schimbă în opusul ei, devine obscenă. Aşa se întâmplă cu oamenii frumoşi care-i maltratează pe alţii, peisajele frumoase în care s-a încuibat mizeria umană."[12]

Zestrea omului de zi cu zi era sărăcia, dar gestul de a face haz de necaz de nişte lucruri amărâte prin bancuri, la urma urmei, nu reprezenta decât o bătaie de joc şi faţă de propria ta persoană. „Să admiri într-o dictatură umorul acesta prompt, aproape fără lacună, înseamnă însă să-i aureolezi derapajele. Acolo unde umorul se naşte din lipsa de perspectivă şi-

[10] Herta Müller, op. cit., p. 47-48
[11] Herta Müller, op. cit., p. 31
[12] Herta Müller, op. cit., p. 37

şi trage sclipirile de spirit din deznădejde, graniţele dintre amuzament şi înjosire se şterg."[13]

Un alt mod de a suporta dictatura a fost spontaneitatea, naturaleţea sau „firescul". „Anchetatorul şi-a pierdut stăpânirea de sine. Tot plimbându-se prin cameră, s-a apropiat zbierând de masa mea. Mă aşteptam la o palmă. A ridicat mâna, apoi însă a prins între două degete un fir de păr de pe umărul meu, vrând să-l lase să cadă pe jos. Nu ştiu ce m-a făcut dintr-o dată să-i spun: *Vă rog să-l puneţi la loc unde era, e părul meu*! M-a atins din nou pe umăr cu mare lentoare, braţul i se mişca parcă cu încetinitorul, a clătinat din cap, s-a dus spre fereastră traversând inelele de lumină, a privit spre copacul de afară şi s-a pornit să râdă în hohote. (…) Povestea cu firul de păr îl luase pe nepregătite. Se crezuse mai călare pe situaţie decât era şi se blamase. Cât despre mine, simţeam o satisfacţie atât de idioată de parcă de-atunci înainte avea să fie mereu la mâna mea. Antrenamentul lui distructiv nu funcţiona decât prin rutină, prin urmare, trebuia să-şi respecte itinerarul cu stricteţe. Improvizaţia însemna şi pentru el un risc."[14]

Uneori persoanele urmărite de Securitate lăsau „semne": anumite fire de păr pe clanţele uşilor, printre hârtii, în manuscrise, sertare, cărţi, dulap, chiar şi în interiorul scrisorilor, prin mişcarea sau mutarea acestora dându-şi seama dacă au fost controlate în lipsa lor. Alteori Securitatea îţi înscena o spargere, la plecare luau un obiect şi foarte repede îţi şi găseau aşa-zisul hoţ, unul dintre miile de spărgători, căruia i se mai punea în cârcă încă un jaf. De fapt, în România hoţii erau fotografiaţi cu prada, iar la fabrică erau panouri unsuroase cu cei care erau consideraţi fruntaşii întreprinderii. Poate fiindcă statul îţi fura ce aveai mai de preţ – viaţa – şi individul simţea nevoia să fure de la stat orice, de la cârlige de rufe la tăiţei şi, cu toată teama de a nu recidiva, sufocată de prezenţa unui manechin, Herta Müller va fura din tren un poster cu acesta.

„Cu cât o ţară e mai lipsită de libertate, cu cât statul te supraveghează mai îndeaproape",[15] cu atât vei face mai puţin abstracţie de tine, dacă alţii te ţin sub observaţie şi tu o vei face la fel. A fi urmărit nu înseamnă numai să dai socoteală la anchetă, ci urmărirea se furişează în toate, în lucruri şi zile ce nu lasă însă să se observe nimic pe dinafară, te

[13] Herta Müller, op. cit., p. 35
[14] Herta Müller, op. cit., p. 77
[15] Herta Müller, op. cit., p. 154

dezobişnuieşti de porţiunile de viaţă banale, trebuie să fii circumspect şi să priveşti bine, dar asta încă nu înseamnă să vezi cu adevărat, fiindcă a vedea înseamnă a pricepe, să poţi pătrunde cele privite. „În statul poliţienesc, când eşti pus sub urmărire, e necesar să-ţi întipăreşti în minte fiecare situaţie în care te afli”[16], deoarece trebuie să-ţi adaptezi modul de viaţă la tactica urmăritorului.

Şi cuvântul „rasism” are o conotaţie specială, deoarece rasismul înseamnă orice formă de dispreţ faţă de oameni; de la o banală reclamă occidentală care se traduce cu „avem noi grijă ca mobila dv. s-o ia la picior”, amintirile se reîntorc în România, când mobila din apartament se plimba la propriu, atunci când Securitatea voia să lase, ca semn, câte un scaun mutat din cameră în bucătărie, sau când tabloul de pe perete „traversase” camera şi aterizase direct în pat.

Deseori, Herta Müller a fost întrebată de ce în scrierile sale apare atât de des „regele” şi atât de rar dictatorul. Un răspuns direct ar fi sonoritatea cuvântului, fiindcă rege – König sună catifelat în germană. Dar la fel de des apare şi frizerul, deoarece el îţi măsoară părul, iar părul măsoară viaţa, dacă ar fi să aduni într-un sac toate firele de păr pe care ţi le taie. De la regele jocului de şah al bunicului şi al frizerului său din armată la măruntaiele din găina tăiată, există un singur rege, care se împleticeşte, se înclină, ba mai mult: „obiectele îşi aveau fiecare regele său. Fiecare rege le făcea cu ochiul celorlalţi regi. Regii nu-şi părăseau obiectele, dar se cunoşteau între ei, se întâlneau la mine în cap formând acolo un tot.”[17] Există şi regele de la oraş, un rege de stat, care: „Face speculă la locul de întretăiere dintre viaţă şi moarte: pe inoportuni îi zvârle într-ascuns de la etaj, îi aruncă sub roţile trenului sau ale maşinii, le face vânt de pe poduri, îi atârnă de-o funie, îi otrăveşte – iar apoi îşi deghizează omorurile în sinucideri. Pune fugarii să fie sfâşiaţi la graniţă de câini dresaţi (...). Pune ca cei care fug peste Dunăre să fie vânaţi cu şalupe şi sfârtecaţi de elicea lor (...). Regele de la oraş nu te lasă să-i ghiceşti slăbiciunile: când se-mpleticeşte, zici că se înclină, dar el se-nclină şi ucide.”[18] Unealta acestui „rege” de la oraş este frica, nu frica aceea rurală, simplă, „confecţionată în cap”, ci o frică planificată, administrată la rece şi care îţi distruge sistemul nervos, la fel cum ţi se putea furişa moartea planificată de stat, represiunea,

[16] Herta Müller, ed.cit., p. 154
[17] Herta Müller, ed.cit., p. 52-53
[18] Herta Müller, ed.cit., p. 55

lucruri de care a devenit conştientă treptat. Ameninţările, percheziţiile, interogatoriile traumatizante, intimidările la fabrică de vizita câte unui securist, moartea suspectă a unui coleg determină frica să iasă în exterior ca o extensie a persoanei. Revine întrebarea retorică din copilărie, despre cât ar putea valora viaţa unui om, dar această întrebare când vine din exteriorul fiinţei, de la o altă persoană, devii recalcitrant, începi să te preţuieşti ca persoană şi să-ţi iubeşti viaţa. Tocmai această lăcomie de viaţă devine şi ea un „rege". Obsedată de ideea de „rege", a început să decupeze regii de oriunde dădea peste ei, dar a trebuit să strângă un număr de 24 până a început să scrie despre ei. „Încă de copil regele îmi umbla prin cap. Se afla în obiecte (...). Unde se arăta regele, nu te aşteptai la cruţare. Şi totuşi îţi orânduia viaţa. Dintotdeauna regele a fost un cuvânt trăit, nu-l puteai dovedi cu vorba."[19] Spre deosebire de „rege", cu care a petrecut suficient timp în care a înmagazinat suficientă spaimă, „Animalul inimii" e un cuvânt scris ca un substitut pe hârtie pentru rege, un cuvânt care să poată reda „pofta de viaţă din spaima de moarte". „Regele" este asociat cu un cuvânt cu două tăişuri. „Regele" a urmat-o pe scriitoare nu numai de la sat la oraş, ci şi din România în Germania, iar când îi era acesteia lumea mai dragă, se înclina şi ucidea din nou. Sinuciderile ştabilor sunt mascate ca să pară accidente banale, asasinarea victimelor Securităţii devine sinucidere, iar anchetatorul devine „rege" în timpul fiecărui interogatoriu, „la fel cum printre figurinele de şah există un rege care se înclină, în anchetator există un rege care ucide."[20]

Pe lângă preocuparea pentru „rege", şi obiectele sunt foarte importante pentru scriitoare, fiindcă „Aspectul lor ţine tot atât de mult de imaginea oamenilor ce le posedau ca şi oamenii înşişi. Obiectele sunt totdeauna indisolubil legate de ce şi cum este un om. Ele formează partea periferică a persoanei, detaşată de învelişul pielii. Iar atunci când obiectele au o viaţă mai lungă decât posesorii lor, persoana absentă se strămută pe de-a-ntregul în obiectele rămase în urmă."[21] Prin obiecte, prin prelungirea umbrei lor, faptele din trecut revin aduse de memoria involuntară, pentru că „memoria îşi are propriul calendar, lucruri de demult pot fi mai aproape de tine decât întâmplările de ieri", astfel că este posibil să-ţi întâlneşti „trecutul

[19] Herta Müller, op. cit., p. 63
[20] Herta Müller, op. cit., p. 75
[21] Herta Müller, op. cit., p. 15

prezent în prezentul trecut".[22] Urmăritorul are ca misiune de stat observaţia atentă, dar şi cel urmărit face acelaşi lucru, doar că în scopul de a se păzi, iar dacă este atacat, se apără. „Nu-i nevoie ca urmăritorul să existe tot timpul în carne şi oase pentru a te ameninţa. El e oricum pretutindeni în lucruri, ca o umbră a lor, a infiltrat în ele frica (...). A transformat cele mai banale obiecte neînsufleţite în ameninţări. Obiectele celui urmărit au ajuns să-l personifice pe urmăritor."[23] Ca ameninţarea să persiste, urmăritorul apare în persoană la intervale precise de timp, astfel că cel urmărit îl va percepe exact aşa: ca o înlănţuire de apariţii şi de dispariţii. La anchetă acuzatul e bine să contrazică partea de invenţie a acuzării, să nu lase loc de interpretări, ca să deschidă noi discuţii periculoase, dar nici să răspundă la o întrebare cu alta, ca să dea senzaţia de superioritate faţă de urmăritor, şi, nu în ultimul rând, trebuie să repete aceleaşi lucruri de la o anchetă la alta, preferabil cu aceleaşi cuvinte, până şi distanţa s-o păstreze aceeaşi.

Ca o ironie, „trecutul se reîntoarce cu atât mai desluşit cu cât acorzi o mai mare atenţie prezentului"[24], poate de aceea recunoaşte scriitoarea că în scrisul ei mereu a încurcat, chiar de la început, trecutul, prezentul şi viitorul.

„Vânturătorii-de-rele", „băgătorii-de-frică" vorbeau de occidentul desfrânat, în timp ce toţi trăiau pauperizarea vieţii cotidiene, menţinerea sistemului comunist fiind făcută şi prin torturi, azile psihiatrice, asasinate, interogatorii şi anchete interminabile. Se declanşase o adevărată isterie a fugii, izvorâtă din scârba de viaţă cotidiană, a existenţei lipsită de valori, fuga fiind văzută ca o psihoză a speranţei. Fuga ştabilor fără a risca n-avea nimic de-a face cu fuga disperată a oamenilor de rând, care se transforma într-o adevărată goană spre moarte.

Iubirea faţă de oricine ajunsese să fie o îndeletnicire care se manifesta în toate ierarhiile, la toate nivelele, poate ca să compenseze toate libertăţile lipsă, fiindcă nicăieri în lume nu s-a mai văzut aşa o sete de iubire, care magnetiza privirea colegilor între ei, gata de iubire oricând. Ştabii erau şi ei o insulă, poporul îi ura, iar conservarea propriei insule reprezenta datoria de a fi mereu la înălţimea rangului lor, ca şi în restrânsa comunitate germană, fiecare lupta pentru păstrarea propriei identităţi, crezându-se superior. Ştăbimea, funcţionarii de partid, miliţie, securitate, armată formau un stat în stat, dispunând pentru membrii lor de cartiere întregi de locuinţe,

---

[22] Herta Müller, op. cit., p. 119
[23] Herta Müller, op. cit., p. 155
[24] Herta Müller, op. cit., p. 137

de spitale, magazine, cantine, terenuri de vânătoare, chiar şi de staţiuni de odihnă.

Nimicurile aveau deseori umbre însemnate, iar privirea străină a fost adusă în Germania gata formată, căci şi locurile natale, cunoscute îndeaproape, îţi pot deveni cu timpul străine, aşa cum cele necunoscute nu sunt neapărat străine, contrar ideii celor din Germania, cum că această privire s-a născut în ochii imigrantului neadaptat. „Căutătura împrejur în scurte reprize, privirea aceea profund neliniştită, îndelung deprinsă şi intrată în sânge e o privire deformată (...). N-o poţi opri de azi pe mâine şi poate că nu vei putea face asta niciodată."[25]

Moartea îi este „familiară" Hertei Müller. Încă de mică ea îi vede pe câţiva dintre ţăranii pe care-i cunoscuse întinşi pe năsălie, cu capul sprijinit în perna umplută cu umbriş de rindea. Moartea e văzută şi ca o posibilă evadare dintr-o viaţă aflată la cheremul Securităţii, atunci când eşti ameninţat. Urmărită şi supusă interogatoriilor Securităţii, umilită, acuzată pe nedrept şi ameninţată cu moartea, scriitoarea îşi petrece anii tinereţii lucrând într-o fabrică şi trăind într-o lume compromisă şi fără perspective. Ororile din timpul regimului lui Ceauşescu, torturile psihice o vor pune în situaţia disperată de a accepta moartea ca pe o monstruozitate mai puţin gravă decât sistemul comunist, ca o replică dată anchetatorului, care astfel îşi va pierde obiectul muncii. În România nu puteai nici să trăieşti, dar nici să mori demn, iar dacă, cumva, te lăsai ucis de comunişti, era ca şi cum ai complota cu sistemul lor. „Moartea mă mai lăsase o dată să plec, dar nu mă tratase cu refuz. Am luat-o ca pe o simplă amânare, pentru că apa încă era foarte rece, iar soarele primăvăratic o mângâia încă atât de somnoros."[26]

Remarcabile sunt scenele cu morţi din carte: cea a prietenului Hertei Müller, inginer constructor, găsit spânzurat în locuinţa sa, cu câteva luni înainte de căderea regimului, căruia i se refuzase autopsia, în timp ce săteanului bolnav de cancer care, chinuit de dureri, s-a spânzurat în copacul cu găini, i s-a făcut autopsia sau cadavrul femeii înecate, legată cu sfoară la mâini şi la picioare, fiind probabil ajutată să moară, şi căreia autoarea îi aşează cireşe în găvanele ochilor....

Automatismele, portretul dictatorului peste tot au condus la faptul că până şi copiii de 5 ani de la grădiniţă preferau să cânte imnul ţării, neputându-se bucura de un cântec de iarnă care nu era cuprins în programă

---

[25] Herta Müller, op. cit., p. 159
[26] Herta Müller, op. cit., p. 109

şi, de fapt, nu putea fi cântat. Pentru că nu mai era nicio speranţă cu aceşti micuţi ca măcar ei să fie altfel, după 2 săptămâni de lucru, Herta Müller îşi va da demisia de la grădiniţă. Ajunsă în Germania, chiar şi după 12 ani, aude mereu comparaţii de genul: „la noi în Germania", fiind mereu întrebată de unde vine; aşa cum un musafir era considerată şi în România, fiindcă după 300 de ani de continuitate, nemţii erau doar o naţionalitate conlocuitoare, la fel cu maghiarii, sârbii...

Cu o conştiinţă intelectuală aparte a acestui început de secol, Herta Müller nu se lasă neapărat răvăşită de obsesia morţii, teama de tot ce e viu, puternicul sentiment al dezrădăcinării, singurătăţii sau al dezolării, ci ea reuşeşte să creeze un adevărat testament politic, un manifest ca un strigăt de revoltă şi de durere îndreptat împotriva acelora care ştirbesc demnitatea umană.

Simona **MOCIOALCĂ**

Carmen Chivu-Duţă, *Cultele din România între prigonire şi colaborare,* Editura Polirom, Iaşi, 2007, 220 p.

Cartea tinerei absolvente a Facultăţii de Ştiinţe Politice din Bucureşti, Carmen Chivu-Duţă, îşi propune să dezvăluie fapte legate de colaborarea oficianţilor cultelor din România cu Securitatea. Acest aspect transpare chiar şi dintr-un volum mic de cercetare în arhivele CNSAS; deşi sunt multe dosare, autoarea a ales câteva, în mod aleator, fără a viza neapărat personalităţi din domeniu, pe considerentul că „nu este nevoie să fie studiate toate dosarele (...). Este suficient să citeşti un dosar de urmărire informativă al unui preot pentru a vedea câţi informatori din acelaşi mediu erau dirijaţi pe lângă titular şi ofereau informaţii despre acesta."[27]

Instaurarea definitivă a sistemului totalitar din 1948 a dus la transformări majore în ceea ce priveşte Biserica: epurări ale clerului, naţionalizarea proprietăţii lor, declanşarea unui control permanent, exercitat de către inspectori de culte, lichidarea Bisericii Unite ca entitate autonomă.

De fapt, comportamentul agresiv faţă de Biserica Greco-Catolică şi Biserica Romano-Catolică nu a urmărit neapărat desfiinţarea acestor culte, ci manipularea lor, dorindu-se înlocuirea Vaticanului cu controlul statului român. Drept urmare, Biserica Romano-Catolică a fost tolerată, nu însă şi recunoscută. În urma arestărilor numeroşilor preoţi şi înlăturării celor 4 episcopi greco-catolici din scaunele lor episcopale, la 1 Decembrie 1948, Biserica Greco-Catolică a încetat să mai existe.

Procesul de control asupra Bisericii a început mult mai devreme; încă din toamna anului 1944 s-au adoptat unele acte normative de epurare, înfiinţându-se totodată comisii de verificare, prin care clericii diferitelor culte erau asimilaţi funcţionarilor. Prin Decretul nr. 177 din 4 august 1948, se îngrădea libertatea religioasă şi, deşi acest act normativ a fost înlocuit în februarie 1949, modificările aduse nu au fost esenţiale.

Începând cu a doua jumătate a anului 1948, aceşti funcţionari s-au subordonat conducerii PMR (Partidul Muncitoresc Român) şi Comitetului Central al Partidului. Funcţionarii („împuterniciţii") aveau în multe cazuri

---

[27] Carmen Chivu-Duţă, *Cultele din România între prigonire şi colaborare,* Editura Polirom, Iaşi, 2007, p.10

pregătire teologică sau cel puţin erau iniţiaţi în ale teologiei, pentru a putea supraveghea, controla şi verifica clericii sau chiar pentru a impune măsuri regulamentare, informând superiorii asupra numărului acţiunilor suspecte. „Împuterniciţii" trebuiau fie să-şi infiltreze oameni în structura de conducere a cultului, fie să-i determine pe cei existenţi să colaboreze cu ei, folosind tehnici de intimidare şi oferind recompense celor care îşi respectau angajamentele, dar un control strict era făcut şi de către Minister. Ei erau chemaţi periodic la centru pentru şedinţe în care erau instruiţi, iar rezultatele activităţilor depuse de aceşti funcţionari erau controlate cu atenţie de inspectorii din Minister, care completau notele informative în urma verificării informaţiilor.

Trebuie să menţionăm faptul că pentru grupările religioase minoritare se folosea o terminologie specifică, astfel că unele erau considerate „secte", „grupări anarhice" sau, în cel mai bun caz, culte. Statul a acordat temporar dreptul de a funcţiona ca asociaţii şi patru confesiuni neoprotestante au primit statutul legal de culte: Biserica Creştină Baptistă, Biserica Adventistă de Ziua a Şaptea, Biserica Creştină după Evanghelie (cu două ramuri) şi Biserica Apostolică-Penticostală, la care s-au adăugat confesiunile protestante magisteriale: Biserica Unitariană, Biserica Reformată, Biserica Evanghelică de Confesiune Augustană şi Biserica Evanghelică Sinodo-Prezbiteriană. Nazarinenii, Martorii lui Iehova, adventiştii reformişti şi spiriţii erau consideraţi sectanţi. Din cadrul Bisericii Ortodoxe s-au desprins grupările Oastea Domnului şi stiliştii, din Biserica Reformată betaniştii, din cea Penticostală penticostalii disidenţi şi, mai târziu, din Biserica Baptistă „treziţii", toate acestea fiind considerate „grupări anarhice", activitatea lor fiind interzisă în anii de tristă amintire.

Mişcarea stilistă a apărut în anul 1924, după reforma efectuată de Biserica Ortodoxă Română, ca o mişcare de protest împotriva schimbării calendarului. Această mişcare a fost sprijinită în scopuri propagandistice de PNŢ şi de legionari, astfel că, prin 1938, avea deja peste un milion de adepţi, cărora li se promitea revenirea la ritul vechi. După 1944, mişcarea stilistă s-a redus la câteva mii. Într-un document nedatat se scria: „Agitatorii stilişti pretind să se organizeze într-o biserică separată, fac propagandă împotriva Bisericii Ortodoxe oficiale, considerând-o «decăzută din har şi eretică», acuză pe episcopii, pe preoţii şi protopopii bisericii oficiale că sunt «comunişti», «vânduţi lui Antichrist». Tot această clică de agitatori imprimă în ţăranii rămaşi stilişti o atitudine de bigotism şi obscurantism religios, care

se manifestă prin portul bărbii, nespălarea corpului, posturi îndelungate, neparticiparea la viaţa socială."[28] Într-un alt document informatorii sunt dirijaţi să strângă „şi alte probe din care să rezulte activitatea duşmănoasă a acestora sub masca stilismului, ca: instigări asupra regimului şi a organelor puterii locale de stat, nesupunerea faţă de hotărârile şi legile RPR, sabotarea colectivizării agriculturii, sustragerea cetăţenilor de la muncile constructive sub masca ţinerii unor sărbători pe stil vechi."[29]

„Penticostalii de ziua a 7-a" şi-au făcut apariţia în ţara noastră în anul 1969. Cultul are la bază următoarele precepte: slujbele religioase se desfăşoară asemănător cu cultul penticostal, cu deosebirea că au loc sâmbăta şi în zilele de sărbătoare prevăzute în calendarul mozaic, dar şi în cele prevăzute în Noul Testament. La sărbătoarea Paştelui şi a Miruirii, care durează 6 zile, adepţii consumă pâine nedospită, carne de miel şi ierburi amare, iar la sărbătoarea corturilor, ce durează 8 zile, se fac adunări şi se serveşte masa în comun, din darurile aduse de participanţi. Bărbaţii sunt obligaţi să poarte plete şi barbă, se practică circumcizia la nou-născuţi, iar adepţii „practică ritualuri disidente ca postul de sec şi cenuşă în cap, ungerea cu ulei de măsline şi altele". Penticostalii disidenţi „consideră regimul democrat-popular din ţara noastră şi pe conducătorii statului că ar fi «fiara» din scriptură şi ei – credincioşii disidenţi – nu trebuie să se supună şi să colaboreze cu această «fiară»."[30] Tot ei, se arată într-un raport, prezic „pieirea îngrozitoare a comuniştilor într-un timp scurt, în urma unui război dezlănţuit de puterile imperialiste. Îndeamnă credincioşii să nu ia parte la activitatea politică şi obştească, să nu meargă la teatre, filme sau să asculte radioul, considerând toate acestea ca acţiuni ale comuniştilor de a «otrăvi» sufletele oamenilor şi de a-i atrage de partea lor. Refuză cu încăpăţânare serviciul medical, folosesc prorocirile, tremurăturile, ţipetele şi alte practici mistice reacţionare."[31]

Guvernanţii comunişti s-au arătat îngrijoraţi de creşterea alarmantă a aderenţilor bisericilor neoprotestante, dinamica lor şi imposibilitatea de a fi controlaţi în orice moment de către stat, reuşind să capteze preocupările credincioşilor.

---

[28] Carmen Chivu-Duţă, op. cit., p. 133
[29] Carmen Chivu-Duţă, op. cit., p. 133
[30] Carmen Chivu-Duţă, op. cit., p. 151
[31] Carmen Chivu-Duţă, op. cit., p. 151

Militanţii religioşi au fost aspru pedepsiţi, împotriva lor s-a recurs, nu de puţine ori, la arestări, încarcerări sau la alte pedepse de ordin administrativ.

Pe lângă represiunea propriu-zisă a personalului de cult al diferitelor confesiuni, un loc aparte l-a constituit izgonirea Bisericii din şcoli, spitale, armată, penitenciare şi instituţii de caritate, iar mănăstirile s-au aflat în atenţia Securităţii, fiind considerate potenţiale locuri unde se puteau refugia „elementele" care nu conveneau regimului comunist.

Din statisticile autorităţilor reiese că înaintea aplicării Decretului 410/1959 au fost închise 30 de mănăstiri ortodoxe, iar după, la începutul anului 1960, au fost desfiinţate 62 de mănăstiri ortodoxe, rămânând doar 132 de lăcaşuri de cult de acest fel.

În ceea ce priveşte măsurile luate de autorităţi împotriva confesiunilor neoprotestante, putem să amintim: „controlarea resurselor financiare ale acestora; înlocuirea unor «elemente necorespunzătoare» din conducere (la adventişti şi creştinii după Evanghelie); interzicerea catehizării organizate a copiilor; alcătuirea unui material documentar bogat, pe baza căruia avea să se procedeze la modificarea autorizaţiilor de funcţionare a comunităţilor şi a legitimaţiilor deserventilor de culte; introducerea sistemului arondărilor, ceea ce avea să însemne reducerea numărului de comunităţi şi de filii, fapt care implica şi micşorarea numărului de deserventi; interzicerea, începând cu 1958, de a mai aduce noi serii de elevi în seminariile lor, reducerea frecvenţei adunărilor pastorale; controlarea cumpărării de imobile în vederea deschiderii de noi lăcaşuri de cult; împiedicarea implicării în activităţi pastorale de persoane nerecunoscute oficial; folosirea fanfarelor pe străzi."[32]

După arestările masive în rândurile preoţilor, îngrijoraţi, totuşi, de menţinerea sentimentului religios la cote înalte, autorităţile de la Bucureşti au iniţiat între anii 1960 şi 1980 nenumărate acţiuni de educare marxist-leninistă – „ştiinţifică" – de descurajare şi combatere a misticismului din conştiinţa maselor.

Agentul X putea ocupa până şi funcţia de Mitropolit, putând fi folosit atât pe plan intern, cât şi pe plan extern. Pe plan intern, era folosit pentru reducerea activităţii din eparhia Y, prin înlocuirea elementelor prea fanatice, înlăturarea unor cadre didactice de la seminariile teologice, reducerea numărului elevilor din aceste seminarii, restrângerea activităţilor

---

[32] Carmen Chivu-Duţă, op. cit., p. 19

preoţilor şi a călugărilor prin comasarea unor parohii. Ba mai mult, el putea fi folosit cu intenţia de a-l influenţa chiar pe patriarh. Pe plan extern, agentul era folosit pentru cunoaşterea activităţilor pe care o desfăşoară membrii unor delegaţii bisericeşti, participante la unele conferinţe religioase internaţionale, fiind sfătuit să-şi creeze cât mai multe legături în rândurile celorlalţi participanţi din ţările capitaliste, cu scopul de a le studia toate trăsăturile caracteristice.

Cu ajutorul reţelei informative, prin folosirea mijloacelor şi metodelor de muncă specifice organelor de securitate şi miliţie, adică: verificări, investigaţii, controale, observare directă, pânde, prin culegerea informaţiilor, se trăgeau concluzii, se făceau arestări şi se stabileau măsuri de prevenire a răspândirii activităţilor religioase, iar cei mai vizaţi erau cei cuprinşi în cartoteca generală de securitate, datorită antecedentelor politice şi penale reacţionare (fie că au deţinut funcţii sau au fost membri ai partidelor şi organizaţiilor fasciste, burghezo-moşiereşti sau naţionalist-iredentiste, fie că au fost condamnaţi pentru activităţi ostile orânduirii socialiste). Informatorii aveau şi sarcini banale, de a le observa suspecţilor comportamentul, aspecte legate de viaţa de zi cu zi, dacă aveau sau nu „scrieri de sertar", după care se putea închide sau redeschide un dosar, în funcţie de care persoana mai era sau nu obiectul supravegherii informative generale.

Persoanele urmărite deveneau „obiective" împotriva cărora se luau diverse măsuri, de la cercetarea relaţiilor pe care le puteau avea cu „elemente" condamnate anterior, cu cine şi ce tip de legătură se stabilea între ei, dacă nu cumva întreţinea relaţii prin corespondenţă, erau monitorizate până şi persoanele care îl vizitau la domiciliu. În prima fază, Securitatea contabiliza dacă aceste persoane s-au manifestat „duşmănos" la adresa regimului sau dacă, în calitatea lor de preoţi, în predicile religioase au strecurat unele afirmaţii tendenţioase. Deseori se făceau deplasări la domiciliul suspecţilor cu ofiţerul de cercetare penală, ocazii cu care se efectuau controale cu scopul prevenirii unor activităţi infracţionale.

Recruţii, informatorii semnau angajamente în scris, li se fixau nume conspirative şi aveau sarcina de a furniza note informative; informaţiile furnizate de aceştia erau verificate, iar informatorii erau din când în când evaluaţi spre a fi menţinuţi în reţeaua informativă. O anumită categorie de persoane, „zeloşii", se prezentau singuri la Securitate cu diverse motive, reclamaţii, ofiţerii putând astfel recruta şi din rândurile acestora personal informativ. Garanţia că aceste persoane, numite „surse", ar putea colabora cinstit era dată tocmai de atitudinea loială faţă de stat, prin furnizarea unor

informaţii, chiar din proprie iniţiativă. Pentru o supraveghere generală, „sursele" erau instruite să sesizeze până şi vizitele efectuate pe raza unei mănăstiri, diferite aspecte negative despre „numiţii": X, Z, ba chiar şi elemente pretabile la manifestări socotite necorespunzătoare, dar care erau în baza unor nemulţumiri personale, legate de unele greutăţi privind aprovizionarea cu energie electrică, produse alimentare, faptul că nu scrie nimic interesant în ziare, obligativitatea abonamentelor la ziarele centrale. „Sursa" era folosită şi în alte probleme, nu numai în cele referitoare la „culte"; ea era instruită, având sarcini concrete şi precise şi pe linie de străini, pe lângă persoanele cercetate, trebuind să dea materiale informative şi cu privire la locurile şi mediile pe care le frecventa. În ceea ce priveşte metodele de convingere în recrutarea „sursei", acestea erau diferite, cu toate acestea, motivaţia acceptării colaborării rămâne de multe ori un mister; poate beneficii materiale, şantaj sau trezirea conştiinţei de bun cetăţean, obţinerea vizei pentru o călătorie în străinătate determinau pe cineva să-şi trădeze apropiaţii. Uneori recompensele se făceau sub forma unor rapoarte foarte scurte, care conţineau data şi suma dată informatorului X (numele conspirativ), „pentru următorul motiv: aport informativ-operativ".[33]

Un agent putea fi scos din reţeaua de Securitate dacă, de exemplu, deconspira legăturile sale secrete, chiar şi faţă de soţia sa. Omul bisericii – devenit între timp şi agent – putea fi dotat cu mijloace TO (tehnică operativă) pentru a rezolva anumite cazuri; nici spovedania la domiciliu nu rămânea confidenţială din cauza surselor de interceptare montate în casa enoriaşilor.

Procesul recrutării unei persoane putea dura şi 4-5 ore sau se putea ajunge la mai multe întâlniri cu persoana vizată, pentru ca aceasta să scrie sau să refuze un angajament scris, înainte însă se întocmea un raport care conţinea etapele şi modul cum vor decurge audierile. De obicei, persoana era chemată la miliţie sub un pretext plauzibil, fără ştirea familiei şi a prietenilor. Recrutarea o putea face un ofiţer care îl cunoştea pe candidat, urmând discuţii cu privire la determinarea candidatului de a cere colaborarea cu Securitatea, uneori era şantajat cu fapte ilegale comise în trecut (într-un raport s-a menţionat că un recrut „a făcut agheazmă la saivanul oilor"[34], cu scopul de a le însănătoşi şi i se aducea la cunoştinţă că are doi copii, care prin intervenţia Securităţii nu vor putea urma şcoli superioare). „Uneori

[33] Carmen Chivu-Duţă, op. cit., p. 47
[34] Carmen Chivu-Duţă, op. cit., p. 68

existau raporturi speciale între informator şi ofiţerul de legătură, fie că aceştia se împrieteneau în timpul colaborării, fie că se cunoşteau dinainte. Această prietenie era întreţinută şi prin faptul că ofiţerul îşi recompensa câteodată informatorul oferindu-i cadouri cu ocazia zilei de naştere sau de nume."[35]

Informatorilor care raportau tot ce se întâmpla în teritoriu li se alăturau şi oamenii „de bine" care trimiteau diverse anonime, semnalând fapte care interesau organele de conducere. Poate că, uneori, informatorul nu cunoştea toate implicaţiile pe care le avea colaborarea sa cu organele de Securitate. Cooperarea era privită şi ca un compromis necesar pentru a rezista într-o anumită poziţie, acceptând să dea informaţii, informatorul se gândea că va putea spune şi lucruri neimportante, fără să lezeze pe cineva.

Deseori se folosea metoda „divide et impera", adică provocarea unor disensiuni între conducătorii unor culte, pentru a scăpa de un conducător nedorit, care urma imediat să fie înlocuit cu altul, care era informator. Aceşti informatori pledau pentru aderarea la cultele legale şi furnizau materiale referitoare la enoriaşi. Un conducător se putea înlătura şi prin şedinţe, la congrese, prin influenţarea delegaţiilor, pentru a-i alege pe cei doriţi de Securitate, pe motivul că ceilalţi sunt „elemente" cu atitudine anarhică, protestatară, neloială statului. Alteori, se recurgea la organizarea unor grupuri care să facă agitaţie în scop de intimidare sau se difuzau zvonuri, memorii, proteste, care să calomnieze delegaţiile cu poziţie loială. În alte situaţii, din contră, se cercetau persoanele invitate la un congres, în scopul prevenirii unor acţiuni de incitare a elementelor recalcitrante şi protestatare.

Securitatea urmărea şi acţiunile clandestine pe care le considera de natură ostilă, iniţiate de către elementele fanatice. Pentru proprii angajaţi, impunea atribuţii clare, „dezvoltarea unui înalt spirit de combativitate şi vigilenţă sporită, perfecţionarea muncii în scopul întreprinderii unor măsuri specifice de cunoaştere, prevenire şi neutralizare a activităţilor acestor categorii de elemente care vizează tulburarea climatului social-politic intern şi ştirbirea prestigiului ţării noastre pe plan internaţional."[36] Dacă existau suspiciuni în cadrul mapei de verificare, securiştii îşi propuneau îndeplinirea unor sarcini legate de stabilirea tuturor legăturilor din ţară şi din străinătate ale suspectului, concomitent cu aceasta, natura acestor legături, formele şi

---

[35] Carmen Chivu-Duţă, op. cit., p. 79
[36] Carmen Chivu-Duţă, op. cit., p. 165

metodele de activitate desfăşurată, precum şi legăturile sale împotriva statului, stabilirea canalelor de legătură, apoi se trecea la documentarea propriu-zisă a activităţii negative.

În ceea ce priveşte „rezistenţa", cea a Bisericii Greco-Catolice a fost cea mai importantă şi cea mai organizată. Unii preoţi care au refuzat să treacă la ortodoxie au ţinut slujbe religioase în propriile lor case, tradiţia fiind păstrată din generaţie în generaţie, pentru a nu se pierde spiritul specific, iar preoţii bătrâni pregăteau tinerii în vederea păstrării cultului.

Pentru unele culte era dificilă procurarea materialelor cu caracter religios, de aceea, materialele existente se multiplicau fie prin scriere de mână, fie la maşina de scris. Unele materiale biblice erau introduse în ţară de misionari sub acoperire turistică, care erau suspectaţi că ajută predicatorii unor biserici, dar şi familiile ai căror susţinători se aflau în închisoare pentru convingerile lor religioase. Despre reprezentanţii cultului mozaic se pomenesc câteva informaţii referitoare la ajutoarele acordate unor bătrâni fără moştenitori din comunitate, care, în schimbul acestora, au avut obligaţia să-şi doneze locuinţele proprietate personală către comunitate. Nici despre reprezentanţii cultului musulman nu s-au consemnat foarte multe informaţii. În general, şi unii dintre aceştia, în schimbul unei călătorii la Mecca, au acceptat colaborarea cu Securitatea, însă mulţi, după ce s-au reîntors, au refuzat întâlnirile cu ofiţerii.

Documentele se puteau încheia formal: „cu supunere fiiască", „Trăiască Republica Populară Română!", „Trăiască lupta celor ce muncesc!" sau „Trăiască lupta pentru pace!".

După apariţia Legii Nr. 187/1999, reprezentanţii Bisericii Ortodoxe Române au încercat, printr-un amendament trimis Parlamentului la 19 februarie 2001, să ceară eliminarea prevederilor art. 2 lit. „t", care se referă la dreptul fiecărui cetăţean de a fi informat cu privire la calitatea de agent sau colaborator al Securităţii a preoţilor, pe motiv că taina spovedaniei trebuie apărată.

Simona **MOCIOALCĂ**

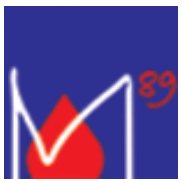

DOCUMENTAR

Decembrie 1989, Deta

Interviu cu doamna Vasile Iovanca

1. Ce informaţii aveaţi despre evenimentele de la Timişoara petrecute în perioada 16-22 decembrie 1989?

Prea multe informaţii nu aveam la data respectivă, doar ce ascultam pe furiş la Radio „Europa Liberă” şi ceea ce vroiau autorităţile de atunci să credem, că erau o bandă de „huligani”. Ştiam sigur că nu era aşa, eram un popor flămând şi sătul de minciuni, întuneric şi mai ales de promisiuni deşarte.

2. În această perioadă, în localitatea dumneavoastră au avut loc acţiuni împotriva regimului anticeauşist?

Da, erau unele manifestaţii pe care le dorea întreg poporul românesc, dar din păcate nu era suficient curaj sau poate teama era prea mare. De aceste manifestaţii nu am avut cunoştinţă decât în dimineaţa zilei de 22 decembrie 1989, tot ce s-a putut afla era faptul că un grup de 6 tineri au fost arestaţi în noaptea de 16 sau 17 decembrie, că ei ar fi împuşcaţi şi duşi la morga de la Timişoara. Aşa se vorbea pe la „colţuri”, dar nimeni nu ştia cu adevărat ce s-a întâmplat şi nici cine erau acei tineri. Această veste era picătura care a umplut paharul.

3. Ce s-a întâmplat în 22 decembrie 1989?

După ce o noapte întreagă am ascultat Radio „Europa Liberă”, plângeam de ceea ce auzeam. Nu puteam să cred că se întâmplă ceea ce aud, dar ştiam sigur că doream ca fiul meu să trăiască într-o ţară liberă, democrată şi fără teama zilei de mâine.

Toată noaptea am plâns, mi-am pupat copilul care dormea, îl priveam pe soţul meu, dar nu îndrăzneam să spun nimic, dar ştiam că trebuia să fac ceva, să încerc ceva, simţeam că, indiferent ce avea să urmeze, eu

trebuie să fac ceva, ceva care să le facă un viitor mai bun fiului meu şi generaţiilor ce vor urma, generaţii care meritau să crească într-un alt mediu, în aceeaşi ţară, dar mai dreaptă şi mai „curată" spiritual şi moral. Simţeam că a venit momentul ca poporul român să demonstreze încă o dată că nu e un popor laş şi că merită să aibă alt viitor.

În dimineaţa zilei de 22 decembrie 1989, ne-am adunat un grup de 11 persoane (colegi de serviciu), care şi ei, la rândul lor, au ascultat Radio „Europa Liberă". Am hotărât ad-hoc să facem pancarte cu sloganuri anticeauşiste şi prodemocraţie şi să ieşim în stradă. Eram convinşi că ni se vor alătura şi alţi cetăţeni sătui şi ei de minciuni, întuneric şi foame. Nu îndrăzneam să vorbim cu prea mulţi, deoarece ne era teamă că vor afla cei din conducere de ceea ce plănuiam şi nu ne-ar mai lăsa să părăsim incinta unităţii. Aşa că am ieşit din unitate mai discret, iar la ieşire am început să scandăm ceea ce era scris pe pancartele făcute în grabă, dar care oglindea clar dorinţa noastră şi a întregului popor. Speram ca în cel mai scurt timp să ni se alăture şi alţii. Spre stupoarea noastră şi cu teamă în suflet de ceea ce putea urma, gândul ne era la familiile noastre, am continuat să strigăm cât ne ţineau vocile, dar o oră şi jumătate nu ni s-a alăturat nimeni, era groaznic, lumea privea pe după perdele, apoi se ascundea, nu puteam să credem ceea ce se întâmplă. Atunci am început să strigăm „Laşilor, şi voi aveţi copii!", sincer spun, atunci nu ne era totuna. Mai ales că, la un moment dat, ne-a ieşit în cale primarul de atunci, Bălescu, cu vreo trei soldaţi, coborând dintr-un ARO de armată, încercând să ne convingă cu binele să renunţăm la manifestaţie şi să ne întoarcem la locurile noastre de muncă. Văzând că nu reuşeşte să ne convingă cu vorba frumoasă, a trecut la ameninţări verbale: „Veţi vedea voi cum veţi ajunge, voi şi familiile voastre, veţi mânca coajă de pâine, nu vă gândiţi la copiii voştri că vor rămâne singuri?".

4. Atitudinea primarului comunist v-a speriat?

Atunci, sinceră să fiu, m-a apucat, pentru o clipă, teama şi disperarea, nu pentru mine, eu ştiam exact la ce mă expun, dar pe atunci aveam un copil de 4 anişori. O clipă aveam tendinţa de a mă opri, apoi am gândit că, indiferent ce vom face, soarta noastră e pecetluită, singura şansă de a schimba ceva era să continuăm, doar aşa vom reuşi să-i mobilizăm şi pe cei care se uitau de după perdele să ni se alăture. Şi n-am greşit, oamenii, văzând că după discuţia cu primarul de atunci şi cu cei de la armată nu am cedat, au prins şi ei curaj şi, încet-încet, numărul de manifestanţi se mărea pe clipă ce trecea. Era o euforie de nedescris, bătrânii de pe marginea drumului plângeau şi ne îndemnau cu vocile gâtuite de emoţii: „Înainte,

copii, nu vă lăsaţi!”. Alţii, care erau mai în putere, au intrat în rândurile noastre, apoi am făcut turul oraşului mergând, strigând slogane anticeauşiste şi prodemocraţie. Rândurile noastre se măreau, la un moment dat, cei care eram în primele rânduri i-am ajuns pe cei din capătul coloanei. Nici azi nu pot realiza care era numărul de manifestanţi, dar aveam impresia că eram „câtă frunză şi iarbă”.

Trecând pe lângă unitatea militară de grăniceri, erau soldaţi înarmaţi, care erau pregătiţi să-şi apere cu orice preţ instituţia, dar se citea pe chipurile lor că împărtăşeau şi ei sentimentele noastre, dar, în acelaşi timp, şi teamă să nu degenereze manifestaţia şi să ne îndreptăm spre clădire, deoarece ei aveau ordine precise. În cazul în care manifestanţii vor deveni agresivi şi se vor îndrepta spre clădire, ei vor fi obligaţi să tragă cu armele din dotare.

Ne-am oprit, am îngenunchiat, am ţinut un moment de reculegere pentru cei ce au fost împuşcaţi la Timişoara, am cântat „Deşteaptă-te, române!”, „Hora unirii”, plângeam noi, plângeau şi ei. De acum toată lumea plângea, râdea, scanda. Era o atmosferă mirifică, nu ştiu, parcă pluteam, parcă era totul prea frumos, era pentru prima dată când nu-ţi era frică să spui ceva şi atunci tot ceea ce spuneai vroiai să fie auzit de cât mai mulţi, să strige şi ei nemulţumirile de până atunci.

5. Cu siguranţă aţi trecut de la teamă la speranţă.

Eram fericită şi mulţumită de acum, aveam impresia că vom reuşi, era o atmosferă de euforie, de vis împlinit, eram convinşi că la fel ca noi au început şi alte oraşe şi chiar sate, deoarece toţi locuitorii din ţară erau nemulţumiţi de ceea ce se întâmpla în ţară în acea perioadă. Eram convinşi că strigătele de disperare ale celor din Timişoara şi ale noastre vor fi auzite şi că vom coaliza toată populaţia ţării, tineri, bătrâni şi chiar copii majori. Chiar nu puteam gândi altfel, nu puteam să-mi imaginez că alta ar fi soarta noastră, deşi încă nu ştiam, la acea dată şi oră, ce se întâmplă în alte localităţi din ţară. Nu pot exprima în cuvinte acele clipe de neuitat, în care priveam şi nu puteam să-mi explic ce bucurie am simţit atunci când am văzut atâta populaţie, „o mare de oameni” care dădea impresia că e o mare, deşi agitată îţi dădea atâta linişte şi siguranţă. Mă repet, cei din primele rânduri ajungându-i pe ultimii, în momentul în care îngenuncheam puteam vedea cum îngenuncherea era în valuri, exact ca pe un teren de fotbal, era mirific. După ce am colindat străzile de-a lungul şi de-a latul, nu ştiu nici acum cine a organizat oprirea în faţa fostului ICSM (magazinul mare din centruL oraşului), unde era deja aranjată în balcon o staţie de amplificare şi, până ca noi să ajungem, erau deja câteva persoane care vorbeau la balcon.

La un moment dat, chemau pe rând diverse persoane în balcon, de care n-aş vrea să spun dacă au participat sau nu la marşul nostru, eram prea fericită, pentru că am reuşit să mobilizez atâta lume, chiar nu puteam să cred că şi atunci lucrurile s-ar putea întoarce în rău împotriva noastră. Eram convinsă că de atunci soarta românilor va fi alta, că copilul meu va creşte într-o ţară liberă şi democrată, în lumină şi speranţă de mai bine. La un moment dat, auzeam în mulţime scandându-se numele meu, nu puteam şi chiar nu vroiam să urc la balcon, nu eram singura care merita să fie acolo sus, ci toţi cei 11 colegi. Singură, oricum, nu puteam face nimic, singură eram un fir de praf purtat de vânt. Dar la insistenţele celor 10 colegi şi a strigătelor din mulţime, am urcat, nici nu ştiam ce să spun, cuvintele erau prea puţine pentru a mă exprima, le-am mulţumit tuturor că ni s-au alăturat şi chiar nu mai reţin ceea ce am vorbit, eram prea emoţionată şi fericită să-mi amintesc ceea ce am vorbit atunci, dar fericirea cea mai mare a fost că, în momentul în care eu mă străduiam să găsesc cuvinte, la radio s-a transmis comunicatul: „Dictatorul a fugit, suntem un popor liber şi fericit, armata a fraternizat cu manifestanţii". Nu pot descrie în cuvinte acele minunate clipe, toată lumea plângea, râdea, se îmbrăţişa şi se pupa.

6. Ce s-a întâmplat după fuga lui Ceauşescu?

Din mulţime se striga: „Priviţi, laşul fuge!". Am înţeles că laşul este Bălescu, fostul primar. Mai apoi a venit în mulţime comandantul miliţiei de atunci, Berta, care ne îndemna la calm şi la manifestaţii paşnice, fraternizând cu noi, la fel şi comandantul unităţii militare de grăniceri şi radar. Despre conducerea Primăriei nu pot spune nimic. Am auzit că unii din manifestanţi mai târziu s-au purtat urât chiar şi cu angajaţii primăriei din acea perioadă, alungându-i şi nepermiţându-le accesul în primărie în zilele următoare. A devenit cred un pic de anarhie până lucrurile s-au limpezit un pic.

7. Cum s-a instaurat noua conducere locală?

Conducerea Primăriei s-a schimbat în ziua de 22 decembrie 1989, fără incidente. Primarul a fugit, iar ceilalţi ni s-au alăturat în momentul ajungerii coloanei de manifestanţi de la tribuna ICSM la Primărie. La început am fost aleşi din mulţime câţiva participanţi. Asta era în zilele fierbinţi din decembrie, mai apoi nu ştiu cum s-au petrecut lucrurile, deoarece eu, având copil mic, m-am retras şi i-am lăsat pe ceilalţi.

8. În timp ce mulţi fugeau după funcţii şi certificate de revoluţionar, fără a avea vreun merit, dumneavoastră v-aţi retras?

Misiunea mea am considerat-o îndeplinită în momentul în care eram convinsă că vechiul regim s-a schimbat şi că fiul meu va avea alt viitor decât l-am avut eu. Nu vroiam nimic în plus, nu doream să ajung undeva pentru ceea ce am făcut. Am făcut ceea ce ar fi făcut orice român dacă avea puţin curaj, mai multă inconştienţă şi multă dorinţă de schimbare.

După doi ani de la Revoluţia din decembrie 1989, am fost căutată la serviciu de un redactor de la ziarul „Realitatea bănăţeană", să-i acord un interviu. I-am sugerat alte persoane, deoarece nu consideram că am merite mai deosebite faţă de colegii mei, cei 10 care am ieşit primii în stradă. Mi-a răspuns că a vorbit cu trei dintre ei şi că ei i-ar fi spus că eu am organizat. Da, aşa era, numai că eu fără ei nu reprezentam nimic. Ca apoi să-mi spună: „Ştiţi că puteţi primi certificat de revoluţionar pentru ceea ce aţi făcut atunci?" I-am spus că nu mă interesează: „Ceea ce a fost în oraşul nostru nu era revoluţie, era o manifestaţie paşnică, privind acum în urmă, faţă de celelalte oraşe unde au murit oameni, unde s-a tras în populaţie, la noi era, pot spune, o revoltă, o fraternizare cu Timişoara, oraşul-martir." Ca mai târziu să-mi spună: „Aş putea să vă fac, totuşi, rost de certificat de revoluţionar şi de legitimaţie, numai că costă". Nu puteam să cred ceea ce aud, era o ruşine pentru ţară, era ceva jignitor pentru toţi cei care s-au jertfit, pentru noi toţi care am ieşit în stradă în decembrie 1989! Pentru prima dată de la revoluţie îmi era silă de ceea ce pot face unii români, nu puteam crede că alţii au murit degeaba, m-am ridicat de pe scaun şi i-am spus printre dinţi **„RUŞINE!".**

9. Puteţi divulga identitatea ziaristului?

Îmi pare rău, dar pe moment, de emoţii, discutând de acele zile fierbinţi din 1989, nu i-am reţinut numele acelui nesimţit, iar mai apoi a plecat din oraş fără să-l mai văd. Eram aşa de furioasă şi supărată, încât cred că, dacă eram bărbat, îl pocneam! Şi acum mă întreb câţi din cei ce au certificate de revoluţionari au pentru că merită şi câţi din cei ce chiar ar merita, nu au. E chiar o mare enigmă.

Prof. Dumitru **TOMONI**

Agenţii străini şi revoluţia

În decursul celor două decenii care au trecut de la evenimentele din decembrie 1989 din România, s-a afirmat de nenumărate ori, în mass-media şi nu numai, că în revoluţie au fost implicaţi agenţi străini sau chiar a fost provocată de ei. Au fost etalate scenarii din care nu lipseau agenţi străini sovietici, sârbi, americani sau unguri. Chiar şi Ceauşescu Nicolae a avut convingerea că la Timişoara au acţionat agenţi străini. Poate doar în 25 decembrie 1989 să-şi fi schimbat părerea, când a văzut cine făcea parte din acel complet de judecată „revoluţionar". Prea târziu însă, pentru că a fost condamnat la moarte şi executat imediat după pronunţarea sentinţei. Chiar şi acum, după mai bine de 20 de ani, sunt voci care susţin această afirmaţie.

Este bine ştiut că, până la sfârşitul Războiului Rece, aproape la toate ambasadele ţărilor europene şi nu numai au activat agenţi sub acoperire, România nefăcând excepţie de la această regulă. În general, aceşti agenţi erau cunoscuţi de cei din Departamentul Securităţii Statului şi aflaţi sub o atentă supraveghere. România era recunoscută ca o ţară care avea un departament de contraspionaj foarte puternic şi activ.

Sigur că, în anul 1989, datorită marilor schimbări politice şi sociale din partea centrală şi est-europeană, aceste activităţi de spionaj au fost intensificate pe teritoriul ţărilor membre ale Pactului de la Varşovia. Totuşi, pornind de la aceste activităţi de spionaj care se derulau, oarecum, în „firescul" acelor vremuri, este prea mult să se afirme că aceştia au scos populaţia în stradă sau că au stat ascunşi prin diferite clădiri, de unde au tras în oameni. Este greu de crezut că cei de la Securitate nu au avut informaţii despre asemenea activităţi sau că le-au tolerat.

Dar haideţi să vedem ce au declarat despre acest aspect ofiţeri din vârful Departamentului Securităţii Statului în cadrul *Procesului de la Timişoara*, în legătură cu agenţii străini din România.

Macri Emil, general-maior, a fost şef al Direcţiei Contrainformaţii Economice din D.S.S.:

„Am uitat să relatez, atunci când m-am referit la acţiunile Armatei, la o împrejurare care cred că are importanţă, şi anume: Armata n-a avut nevoie de niciun fel de informaţii de la noi, de altfel nici nu ni le-a solicitat şi nici nu i le-am dat, întrucât şi-a adus aici toate forţele necesare, inclusiv pentru obţinerea informaţiilor. A dizlocat în Timişoara un Detaşament de agenţi ai Direcţiei de Informaţii a Armatei. De unde ştiu? Luni, oamenii muncii dintr-unul din obiective, cred că ELBA, au prins trei persoane considerate

suspecte şi le-au predat ofiţerului de obiectiv, locotenentului sau căpitanului Ştef, de la Securitate. I-a adus la Inspectorat şi prin legitimare s-a stabilit că aparţin lui D.I.A. Era un ofiţer, un subofiţer şi un ostaş, aveau legitimaţii, aveau ordine de servici, erau înarmaţi şi, comunicându-i lui Coman acest lucru, pe un ton oarecum de reproş, că iată, se recurg la astfel de provocări, mi-a confirmat că în oraş D.I.A. are un detaşament puternic, el mi-a spus 50, eu nu ştiu dacă erau 50 sau 100, şi să-i scuz pentru că probabil sunt lipsiţi de experienţă".[37]

„Dar, în general pe problema ideii pentru care noi am venit aci – identificarea agenţilor provocatori – Anastasiu n-a adus o asemenea informaţie şi, chiar dacă pe aceea sau altele nu le-am cunoscut, o asemenea informaţie şi un asemenea personaj era sigur că trebuia să-l ştiu.[38]

Teodorescu Filip, colonel, a fost locţiitor al şefului Direcţiei contraspionaj din D.S.S.
P.C.: - Atât. „În consecinţă, am luat legătura cu şeful Serviciului Contraspionaj, Dragoman Romul, care, până la sfârşitul zilei respective, verificând la cererea mea realitatea informaţiei privind introducerea unor agenţi străini în ţară, mi-a comunicat că nu se confirmă. Că nu are informaţii de această natură."
T.F.: - Exact!
P.C.: - Şi am înţeles că, pe întreaga perioadă, n-aţi...
T.F.: - N-am reuşit să obţinem niciun fel de informaţii...
P.C.: - „Precizez că, pe întreaga perioadă a evenimentelor de la Timişoara, cu toate eforturile depuse, nu am reuşit să obţinem informaţii din care să rezulte că agenţi ai spionajului străin s-ar fi infiltrat în judeţul Timiş, în scop de a destabiliza situaţia."[39]
„...Deci ţin să precizez că, în dimineaţa de 18 decembrie, Macri i-a chemat la el pe Sima, Radu Tinu, Atudoroaie, subsemnatul şi Anastasiu, Caraşcă şi ne-a comunicat ordinul lui Vlad de a contacta reţeaua informativă, pentru a stabili cauzele incidentelor produse şi pe iniţiatorii acestora. Fiecare, pe linia noastră de muncă, am trecut la concretizarea acestui ordin. Maiorul Caraşcă, din ordinul expres al lui Macri, a luat legătura cu Tudor Stănică,

---

[37] *Procesul de la Timişoara*, vol. I, pg. 30
[38] *Procesul de la Timişoara*, vol. I, pg. 76
[39] *Procesul de la Timişoara*, vol. I, pg. 291

pentru a fi în măsură să-i investigheze pe cei reţinuţi. Mai menţionez că datele comunicate de noi la Bucureşti menţionau că manifestaţiile au fost şi sunt spontane şi nu se datoresc unei organizări prealabile sau vreunor agenţi străini."[40]

T.F.: - Nu am ce să-mi reproşez cu privire la propria activitate din zilele şi momentele care s-au petrecut la Timişoara.
P.C.: - Concret, credeţi că prin toată activitatea desfăşurată aici aţi avut o contribuţie oarecare la restabilirea acelei situaţii?
T.F.: - Nu, nici nu puteam să am şi nici nu am avut.
P.C.: - „Prin tot ceea ce am făcut pe linie de Securitate în municipiul Timişoara şi în judeţ, consider că nu am avut nicio participare la restabilirea situaţiei dorite de sus."
T.F.: - Aceasta nefiind, de fapt, sarcina mea.
P.C.: - „Aceasta nefiind, de fapt, sarcina mea." Mă văd nevoit să repet o întrebare: în epoca modernă s-a câştigat, vreodată, vreun război fără un sistem bine pus la punct de informaţii?
T.F.: - Nu am cunoştinţă, efectiv! N-o spun ca să dau...
P.C.: - Sunteţi licenţiat, am înţeles...
T.F.: - Da. Acuma, dacă dumneavoastră aţi făcut această divagaţie şi îmi permiteţi să fac şi eu una: sigur că aparatul de Contraspionaj în care am lucrat aproape 20 de ani are sarcini foarte stricte şi precise, are şi adversari foarte strict precizaţi – şi ei, acum, dacă mă ascultă, trebuie să fie de acord cu mine, chiar dacă nu ne-am văzut sau ei nu m-au văzut pe mine până acum – sunt serviciile de Spionaj. Cadrele şi agenţii acestor servicii de spionaj care acţionează împotriva ţării noastre. Serviciul de spionaj nu există de acum. Noi l-am moştenit...
P.C.: - Bine, haideţi să punem...
T.F.: - O secundă, dacă-mi permiteţi...
P.C.: - Vă rog, vă rog, dacă doriţi, continuaţi!
T.F.: - Şi noi nu am făcut altceva decât să continuăm. Adversarii noştri sau preocupările noastre nu sunt cele de natură social-economică şi politică internă. Nu avem asemenea sarcini şi nu am avut şi nici nu putem avea. Iar noi, pentru că am făcut parte din conducerea acestui serviciu de Contraspionaj, ne-am străduit, pe cât am putut, să nu fim amestecaţi în asemenea lucruri. Deşi s-a încercat. Am evitat. Ne-am păstrat specificul,

---

[40] *Procesul de la Timişoara*, vol. I, pg. 315

pentru că aveam suficienţi adversari, şi nu din cei care sparg vitrine, ci spioni şi agenţi calificaţi, şcoliţi, cum aţi spus şi dumneavoastră, licenţiaţi, cu pregătire deosebită, iar noi nu putem scoate în faţa acestora nişte oameni nepregătiţi. Ca să ne documentăm şi să le anihilăm activitatea de spionaj pe care o desfăşoară în ţara noastră. Îmi exprim absolut convingerea, pe baza experienţei pe care o am de atâţia ani de zile, că aceste evenimente care au avut loc nu numai în Timişoara, ci în toată ţara, au fost exploatate din plin. Şi eu, dacă aş fi fost în locul lor, aş fi făcut la fel. Între spioni şi contraspioni există o anume înţelegere, tacită, şi un anume respect.
P.C.: - Există un cod al... manierelor.
T.F.: - Un cod nescris... un cod nescris. Şi sunt convins că au exploatat-o şi au introdus aici tot ce le trebuie, să le ajungă pe mulţi ani în continuare. Nu-i fericesc pe cei care vor lucra în continuare în acest Aparat. Vor avea mult de lucru.[41]

Anastasiu Gabriel, locotenent-colonel, a fost locţiitor al şefului Direcţiei Informaţii Interne din D.S.S.
A.G.: - Revin. Vă declaram că singurele informaţii care au putut fi obţinute pe acest profil de muncă şi care au fost prezentate în seara zilei de 18 a fost faptul că nu s-au obţinut date din care să rezulte că cetăţenii străini ar fi participat sau, în vreun fel, ar fi fost angrenaţi sau interesaţi să participe sau să acţioneze în scopul destabilizării situaţiei şi faptul că, datorită celor produse îndeosebi în noaptea de 17, majoritatea... sau studenţii români căminişti au cerut să li se dea voie să plece. Deci din acest punct de vedere, în acest sector de activitate, practic, s-au încheiat posibilităţile de a obţine alte date. De asemenea, că fuseseră semnalaţi, până în ziua respectivă, cetăţeni străini sau elemente de origine română care să fi pătruns în ţară în mod ilegal şi care să poată deveni suspecte… că ar fi făcut aceasta în scopul întreţinerii, participării în vreun fel la acţiunile care s-au produs aci, la Timişoara.
P.C.: - Şi au mai rămas două: graniţa...
A.G.: - De fapt, aceasta v-o raportam de la graniţă, că nu s-au semnalat...
P.C.: - Mergem mai departe! Celelalte instituţii şi mediul...
A.G.: - Da. De altfel, să ştiţi, în mediul rural datele au putut veni foarte puţin; nu s-au semnalat stări deosebite atunci. Ofiţerii, evident, nu au putut face deplasări în comunele pe care le aveau în răspundere, iar în lipsa lor nu

---

[41] *Procesul de la Timişoara*, vol. I, pg. 324-325

cunosc ca şefii de posturi, care realizau şi activităţile de Securitate în mediul rural, contribuiau la munca de Securitate în mediul rural, sub coordonarea ofiţerilor de Securitate, să fi raportat vreo dată deosebită.
P.C.: - Şi asta a fost valabil pentru întreaga perioadă.
A.G.: - A fost valabil pentru întreaga perioadă. Am fost aspru criticat, poate admonestat în mod sever de generalul Macri, că eu şi ofiţerii care am venit de la Bucureşti am venit degeaba; că, de fapt, n-am putut să prezentăm niciun fel de informaţii care să poată fi acceptate de conducerea Departamentului. De altfel cred că nici pe alte linii de muncă nu s-au obţinut nişte informaţii care s-ar fi vrut într-un fel, pentru că, pe undeva, am înţeles că se acreditase ideea că această destabilizare este urmare a acţiunii unor servicii străine de spionaj, realizate cu agenţi străini. Lucru care, sigur, cu păstrarea competenţelor, nu poţi... nu cred că a fost capabil vreun sector de activitate să-l raporteze. De altfel, generalul Macri, încă în ziua de marţi, la prânz, ne-a atras atenţia că a fost admonestat de către conducerea Departamentului pentru faptul că n-a transmis informaţiile care se cereau sau informaţiile care se aşteptau la Bucureşti în legătură cu ceea ce se întâmpla la Timişoara.
P.C.: - Păi, cine cerea să fie transmise astfel de informaţii?
A.G.: - Sigur că conducerea Departamentului, având în vedere cele spuse în teleconferinţă, evident că fosta conducere a statului.
P.C.: - Da. „În toată perioada 17-22 decembrie 1989, pe linia de muncă Informaţii Interne s-au cules date din care rezultă că studenţii străini, alţi cetăţeni străini, ca şi sătenii, foştii transfugi, nu s-au lăsat angrenaţi în demonstraţiile de stradă şi nici nu aveau în intenţie să facă acest lucru...”
A.G.: - N-am obţinut asemenea date...
P.C.: - „Începând cu dimineaţa de 18 decembrie, ca urmare a evenimentelor din noaptea precedentă, au fost lăsaţi să plece acasă. Deci li s-a dat vacanţă. Întrucât la nivel de conducere a statului se acreditase ideea că demonstraţiile de stradă de la Timişoara au fost iniţiate şi organizate, susţinute, întreţinute de alte state, am fost aspru criticat de generalul Macri că nu sunt în măsură să-i ofer date care să fie de natură a fi comunicate conducerii Departamentului Securităţii...”
A.G.: - Practic, am venit degeaba la Timişoara atât eu, cât şi ofiţerii din unitatea din care făceam parte.
P.C.: - „Mi-a şi imputat că eu şi cei cinci ofiţeri din Direcţia din care făceam parte am venit degeaba la Timişoara. Mai pe româneşte, n-am făcut nimic.”

A.G.: - Dacă-mi permiteţi, domnule preşedinte! De altfel, în sprijinul celor declarate e faptul că, începând de miercuri, s-a văzut clar că nu era vorba de instigare, de elemente din acestea transfuge, fugare, ci că era vorba de nişte activităţi la care participau oamenii muncii din obiective economice, din instituţii ale...
P.C.: - Câţi au participat la demonstraţia aceea? Că la asta vă referiţi, sper!
A.G.: - Nu v-aş putea declara câţi au participat, dar am văzut din Inspectorat coloanele de oameni şi, întrebând colegii de la Timişoara de unde sunt – erau coloanele din zona (am înţeles că Inspectoratul este pe Bulevardul Leontin Sălăjan) UMT, Fabrica de Mănuşi, Fabrica de Ciorapi, deci era vorba de nişte coloane organizate. Ceea ce demonstra, a fost evidentă treaba, că era vorba de nişte acţiuni ale populaţiei, nu era vorba de instigări sau de încercări de destabilizare din partea unor agenţi străini. Sigur, am fost criticaţi că n-am putut să obţinem asemenea date, dar n-am avut de unde obţine asemenea date. Practic, cred că nici nu au existat.[42]

*

O altă declaraţie interesantă şi relevantă a avut-o şi şeful Securităţii judeţului Sibiu, colonelul Teodor Petrică, care, în cadrul *Procesului lui Nicu Ceauşescu,* a declarat:
T.P.: - Domnule preşedinte, am certitudinea că evenimentele din Sibiu nu au fost întâmplătoare. Evenimentele din Sibiu au fost urmare a prezenţei aici, în Sibiu, a unor forţe speciale. Nu ştiu cine le-a adus, nu ştiu ale cui sunt. Acei oameni amplasaţi pe clădiri, pentru că cert este că au fost, acei oameni…
P.C.: - „Am convingerea că evenimentele din Sibiu au fost generate…" Exact termenii dumneavoastră îi vrem! Deci: „…au fost generate de prezenţa unor forţe speciale amplasate pe clădiri…"
T.P.: - Clădirile din jurul inspectoratului, clădiri din oraş.
P.C.: - „…atât din jurul inspectoratului, cât şi din oraş…." Da?
T.P.: - Persoane care au intrat în sediul unităţii noastre…
P.C.: - „…persoane care…" Deci din aceste forţe, da?
T.P.: - Din aceste forţe.

---

[42] *Procesul de la Timişoara*, vol. I, pg. 363-365

P.C.: - „...făcând parte din aceste forţe, au pătruns chiar şi în sediul Inspectoratului General..."
T.P.: - Şi au deschis foc…
P.C.: - „...şi au deschis foc..."
T.P.: - …pentru a se crea panică şi confuzie.
P.C.: - „...pentru a se crea panică şi confuzie."
T.P.: - Pentru a da motiv…
P.C.: - „...Pentru a da motiv..."
T.P.: - …armatei din Sibiu…
P.C.: - „...armatei din Sibiu..."
T.P.: - …să riposteze…
P.C.: - „...să riposteze..." La ce?
T.P.: - La acel foc pe care ei l-au deschis.
P.C.: - „...la acel foc deschis de elementele respective."
T.P.: - Şi-n acelaşi timp, şi o spun foarte clar şi foarte răspicat, de a compromite organul de Securitate şi Miliţie…
P.C.: - „Pentru a compromite organele de Securitate şi de Miliţie..."
T.P.: - ...şi a arăta că aceste organe ar fi cele care au creat, care au dus la victimele Sibiului.
P.C.: - „...şi a determina impresia că aceste organe de Securitate şi Miliţie au dus la victimele din Sibiu." Aceasta este o concluzie şi am inserat-o cuvânt cu cuvânt, puteţi să redaţi alte elemente, să încercaţi să fiţi mai atotclar, dar poate puteţi da elemente în plus, în legătură cu modul, măcar din punct de vedere al muncii informative, în legătură cu modul, momentul în care au ajuns aceste elemente în Sibiu, dacă aţi avut date, cum au ajuns, cum?
T.P.: - Da, domnule preşedinte, n-am avut niciun fel de informaţie despre prezenţa acestor oameni în Sibiu. Să fie foarte limpede, şi vă spun cu toată sinceritatea. Nici ulterior, însă am aflat că, în seara de miercuri, 20 decembrie, ar fi venit un avion ROMBAC de la Bucureşti, un avion al cărui pasageri erau, în majoritatea lor, bărbaţi, care aveau asupra lor câte o valiză, un avion care a decolat de pe aeroportul Otopeni şi nu de pe Băneasa, aşa cum normal trebuie să decoleze cursa din Sibiu, cursă care, de regulă, se făcea cu un avion A.N.24, am aflat că din aceste persoane, deci la aceste 80 de persoane s-au adăugat încă 7 pasageri ai Sibiului. Când acei 7 pasageri s-au urcat în avion, aceste 70-80 de cadre, cam atâtea au fost, de persoane, de bărbaţi, erau deja aşezate în fotolii şi aşteptau decolarea avionului, fiecare, repet, având asupra lui câte o valiză. Ce aveau în valiză, nu vă pot spune. Vă mai pot spune, tot repet, acuma sunt lucruri aflate, dar sigur la recursul pe

care-l vom avea o să dau şi martori în acest sens. Aceste persoane au avut trecute în fişă, în foaie...
P.C.: - Asupra situaţiei de la Sibiu este foarte important acest aspect, deci dacă aveţi de propus, poate să fie util şi acestei cauze.
T.P.: - Nu, martori nu vă pot da! Îi am, dar nu vi-i pot da acum, pentru că am înţeles că nu interesează cauza, mi s-a atras de multe ori atenţia…
P.C.: - Pe acest aspect, din contră, noi vă invităm, după cum vedeţi, să faceţi toate afirmaţiile şi detaliile pe care le consideraţi…
T.P.: - Da, dumneavoastră verificaţi, domnule preşedinte, şi, dacă n-o fi aşa, sigur, am depus o mărturie, pe lângă 18 ani care-i am, domnule preşedinte…
P.C.: - Nu este problema asta…
T.P.: - Nu mai contează !
P.C.: - Niciun moment nu suspicionam problema obiectivităţii…
T.P.: - Nu, eu fac afirmaţii în deplină responsabilitate…
P.C.: - V-am întrebat dacă puteţi suplimenta…
T.P.: - Da!
P.C.: - În interesul aflării adevărului!
T.P.: - În interesul adevărului, verificaţi lista cu cei care au venit de la Bucureşti şi veţi constata că adresele din Bucureşti ale acestor pasageri sunt nereale.
P.C.: - „Anterior evenimentelor desfăşurate la Sibiu, nu am avut niciun fel de date despre existenţa acestor elemente, dar, ulterior, am putut face o legătură pe care o apreciez certă." Ceea ce nu ştiţi dumneavoastră şi, vedeţi, de asta spun că ne interesează foarte mult toate aspectele, vă invit să aduceţi orice element consideraţi până în acest moment al audierii dumneavoastră, instanţa a insistat foarte mult în legătură cu această cursă.
T.P.: - Mi se pare, totuşi, simplu, domnule preşedinte. Sunt 7 persoane care au venit din Sibiu.
P.C.: - Cum am spus ultimul cuvânt: „…că asigura între elementele despre care fac vorbire şi cursa Rombac din seara de 20 decembrie, pe traseul Otopeni-Sibiu, în care ştiu că, în afara acelor numai 7 sibieni, la urcarea acestora în avion, se aflau circa 70-80 de bărbaţi, fiecare purtând câte o valiză." E vorba despre… ştiţi, cumva, valiză de tip special sau la modul general?
T.P.: - Nu, n-aş putea să vă raportez ce anume valiză. Nu, nu cunosc efectiv!
P.C.: - Alte elemente, dacă consideraţi, pentru că spuneţi că aicea instanţa, din toate punctele de vedere, fiind problema apărării dumneavoastră la recurs, nu vă putem obliga să daţi relaţii pe care le consideraţi necesare

modului în care vă veţi apăra în procesul în continuare la recurs. Vă invităm numai dacă în faţa noastră mai aveţi de dat elemente şi vedeţi cât de important este pentru cauza aceasta chestiunea cine, în opinia dumneavoastră, a declanşat operaţiunea de la Sibiu, soldată cu atâtea victime în rândul populaţiei din Sibiu.
T.P.: - Da, domnule preşedinte, am înţeles! Dacă îmi permiteţi, alte date legate de avionul Rombac nu cunosc.
P.C.: - Dar ştiţi că pe acea listă există adrese fictive?
T.P.: - Da.
P.C.: - La ce adresă, la ce…?
T.P.: - La persoane, la… m-am referit la adresele celor 78 de pasageri bărbaţi…
P.C.: - ,,Intuiesc că, în legătură cu acei pasageri bărbaţi, adresele din Bucureşti sunt fictive."
T.P.: - Domnule preşedinte, timp de două zile, 22, 23, toate cadrele de Securitate au fost arestate din ordinul fostei conduceri a U.M. 01512. Cele mai multe victime, domnule preşedinte, dacă veţi avea un tabel întocmit de comisia de anchetă... Mă abţin la a face comentarii şi asupra modului întocmit…
P.C.: - Ideea!
T.P.: - Da, vă dau ideea. Cele mai multe victime le veţi vedea după data de 23, domnule preşedinte, între 23 şi 30. Practic 62-64 de persoane.
P.C.: - ,,Mai vreau să subliniez că cele mai multe victime s-au înregistrat, în Sibiu, după data de 22 decembrie."
T.P.: - Dată la care, practic, cadrele de Securitate au fost arestate.
P.C.: - ,,Dată la care, practic, cadrele de Securitate au fost arestate."
T.P.: - Întrebarea logică care mi se pare: cine le-a omorât, cu cine s-a luptat, practic, Armata?[43]

*

Pentru a completa acest tablou cu privire la implicarea agenţilor străini în provocarea evenimentelor din Timişoara şi Bucureşti, am studiat situaţiile statistice privind intrările şi ieşirile cetăţenilor străini în/din România în perioada 01-14 decembrie 1989, întocmite de Direcţia pentru Paşapoarte, Evidenţa Străinilor şi Controlul Trecerii Frontierei din cadrul

[43] *Procesul lui Nicu Ceauşescu*, caseta 20, arhiva AMR, Fond Documentar audio 2.

Ministerului de Interne al R.S.R. Totodată, aceste date din 1989 au fost comparate cu situaţiile statistice din perioada 01-14 decembrie 1988. Iată ce spun aceste date statistice:

Luna Decembrie 01-14	**Intrări**			**Ieşiri**		
	1988	1989	Diferenţa	1988	1989	Diferenţa
	131.176	110.896	- 20.280	130.230	110.938	-19.329

Situaţia pe ţări, privind intrările şi ieşirile cetăţenilor străini[44]:

15 decembrie	**Intrări**				**Ieşiri**
	Total	Interes de serviciu	Tranzit	Interes personal	
	10.896	307	5.887	4.700	**9.076**
Bulgaria	2.303	22	1.491	790	1.669
Iugoslavia	1.528	2	389	1.137	967
Ungaria	1.240	120	85	1.035	998
U.R.S.S.	3.317	53	2.207	1.057	2.549
19 decembrie	**Intrări**				**Ieşiri**
	Total	Interes de serviciu	Tranzit	Interes personal	
	4.478	252	4.226	-	**4.802**
Bulgaria	1.017	23	994	-	1.084
Iugoslavia	26	3	23	-	11
Ungaria	217	141	76	-	422
U.R.S.S.	2.522	62	2.460	-	1.988

[44] Situaţii întocmite de Direcţia pentru Paşapoarte, Evidenţa Străinilor şi Controlul Trecerii Frontierei din cadrul Ministerului de Interne al R.S.R.

20 decembrie	**Intrări**				**Ieşiri**
	Total	Interes de serviciu	Tranzit	Interes personal[45]	
	3.971	282	3.698	-	**7.101**
Bulgaria	984	31	953	-	983
Jugoslavia	40	4	36	-	137
Ungaria	204	133	71	-	280
U.R.S.S.	2.091	26	2.065	-	3.978

Macri Emil, Teodorescu Filip şi Anastasiu Gabriel au sosit la Timişoara în dimineaţa zilei de 17 decembrie 1989 tocmai pentru a identifica agenţii străini care ar fi fost implicaţi în evenimentele din oraş şi pentru a confirma amestecul unor ţări străine în treburile interne ale României. Totuşi, din informaţiile adunate de aceştia, oricât de mult ar fi dorit să confirme aceste supoziţii, ele nu au putut fi dovedite şi au fost nevoiţi ca în rapoartele trimise la Bucureşti să infirme aceste afirmaţii.

Din statisticile realizate de către Direcţia pentru Paşapoarte, Evidenţa Străinilor şi Controlul Trecerii Frontierei din cadrul Ministerului de Interne al R.S.R., se observă că în perioada 01-14 decembrie 1989 în ţară au intrat cu 20.280 mai puţini străini decât în aceeaşi perioadă din 1988.

Totuşi, se ştie că în acele zile fierbinţi din Timişoara au existat „personaje neidentificate" care au acţionat în mai multe zone ale oraşului. Am să amintesc aici doar două aspecte concrete cu privire la implicarea acestora în evenimentele din Timişoara. În zilele de 16 şi 17 decembrie au fost sparte aproape toate vitrinele magazinelor din zona centrală a oraşului. Sunt zeci de declaraţii ale revoluţionarilor care fac o descriere clară a celor care au spart acele geamuri. Au fost oameni bine îmbrăcaţi, robuşti şi tunşi scurt. Aceştia erau dotaţi cu nişte beţe speciale cu care printr-un gest scurt şi foarte bine exersat loveau vitrinele, după care plecau fără a încerca să sustragă ceva din magazine. Aceste persoane au fost văzute chiar şi de forţele de ordine desfăşurate în acea zonă, care în mod ciudat nu au luat măsuri împotriva lor, ci au acţionat împotriva manifestanţilor ce demonstrau împotriva regimului ceauşist. Un alt aspect relatat de mulţi timişoreni se

[45] Trebuie să menţionez că la rubrica „interes personal" sunt incluse persoanele care au intrat în ţară ca turişti şi cele care au făcut micul trafic.

referă mai ales la zilele de 17-19 decembrie, când, în rândul cordoanelor militare din diferite dispozitive amplasate în zonele importante ale oraşului, între soldaţi, erau intercalate persoane mai în vârstă, nebărbierite îmbrăcate doar parţial în uniforme militare, care nu făceau parte din acele unităţi militare.

Cine au fost acele „persoane neidentificate”? De ce s-a dorit în unele cercuri, cu insistenţă chiar, acreditarea ideii că oamenii au fost scoşi în stradă de agenţi străini? De ce, chiar şi după 20 de ani, se fac afirmaţii de genul: cadavrele celor arşi la Crematoriul „Cenuşa” erau ale unor agenţi străini? Nu voi căuta acum răspunsuri la aceste întrebări, dar, cu siguranţă, ele există.

Gino **RADO**

Evacuarea sovieticilor din Bucureşti în decembrie 1989 şi minciunile lui Alex Mihai Stoenescu

În cadrul campaniei de falsificare a istoriei Revoluţiei din Decembrie 1989, desfăşurată de ziarul „Adevărul” în colaborare cu postul B1TV, domnul Alex Mihai Stoenescu a afirmat:

„Blocul sovietic a fost evacuat încă din 9 decembrie 1989. În 9 decembrie 1989 din acest bloc au fost evacuate familiile reprezentanţei sovietice. Femeile şi copiii, cu bagaje, mobilă, cu tot s-au mutat din clădire. În timpul evenimentelor, o subunitate a armatei române a fost trimisă să cerceteze clădirea, întrucît se trăgea din ea.”

(Ziarul „Adevărul” din 15 martie 2010, articolul *Schema preluării puterii de către KGB* la „Naşul”, ediţie pe internet http://www.adevarul.ro/actualitate/eveniment/Dosarele_Revolutiei_Schema_preluarii_puterii_in_decembrie_-89_de_catre_KGB-la_-Nasul_0_225578016.html accesat 19 septembrie 2010). Afirmaţia a fost făcută la emisiunea „Naşul” a postului B1TV şi reprodusă în ziar.

Prin afirmarea faptului că blocul cetăţenilor sovietici a fost evacuat în 9 decembrie 1989 (înainte de revoluţie), Alex Mihai Stoenescu, împreună cu ziarul „Adevărul” şi cu B1TV, sugerează că sovieticii ştiau dinainte ce urma să se întîmple. Iată deci o dovadă că Revoluţia din Decembrie 1989 a fost cu minuţiozitate plănuită dinainte de către KGB, se sugerează cititorilor şi telespectatorilor.

Un sîmbure de adevăr este necesar pentru ca o dezinformare să fie eficientă. În Bucureşti exista. într-adevăr, lîngă clădirea Televiziunii, un bloc de locuinţe care, de ani de zile, era repartizat cetăţenilor sovietici care

ПРАВДА 24.12.89 Международна

К СОБЫТИЯМ В РУМЫНИИ

БУХАРЕСТ, 23. (ТАСС). Всю ночь здесь продолжались ожесточенные уличные бои между перешедшими на сторону восставшего населения армейскими подразделениями и верными Чаушеску частями сил госбезопасности.

Антиповстанческие силы, любой ценой пытающиеся захватить жизненно важные центры города, прорвались на территорию телецентра, где завязался бой. На некоторое время были прерваны передачи, участники которых постоянно призывают бухарестцев выйти на улицы, чтобы помогать войскам. Поступают сообщения о боевых действиях в Тимишоаре, Брашове, Сибиу и других городах.

Корреспонденты ТАСС побывали на Дворцовой площади, на которой ведется ожесточенная перестрелка между силами повстанцев и окопавшимися во дворце Государственного совета подразделениями особого назначения из личной охраны Н. Чаушеску. Площадь окружена танками и бронетранспортерами повстанцев, которые ведут огонь по дворцу. Из пустых оконных проемов им отвечают выстрелами находящиеся внутри террористы — так здесь называют силы безопасности, сохранившие верность режиму Чаушеску. Простреливаются прилегающие к площади улицы.

ращение командующего войсками госбезопасности и министерства внутренних дел генерал-полковника Ю. Влада к народу. Он отметил, что министерство внутренних дел и все его подразделения вместе с армией борются за спасение нации и румынского народа, призвал народ помогать в этой борьбе. Он отмежевался от действий тех лиц его министерства, которые сохранили лояльность клану Чаушеску. В других обращениях воспитанников, сражающихся на стороне народа, также звучит убежденность в победе, они утверждают, что контролируют положение в столице и стране.

Румынское радио и телевидение передали обращение бывшего министра внутренних дел Тудора Постэвару, находящегося в настоящий момент под арестом. Он призвал части госбезопасности, которые продолжают террористические действия, прекратить бессмысленное сопротивление.

Однако, судя по всему, антиповстанческие силы не отреагировали на этот призыв. В различных районах румынской столицы продолжаются боевые действия.

Бухарест переживает трагические дни. Гибнут люди, горят богатства.

Директор национального музея доктор Александру Чебук, скорбно рассказывает мне у входа во дворец, делая паузы, когда его голос заглушает трескотня пулеметов.

— Этому прекрасному зданию за два дня нанесен огромный ущерб. Слава богу, я предусмотрел нездешнее за день до несчастья. Беда словно носилась в воздухе, и большую часть наших самых ценных картин и экспонатов — Эль Греко, Ван Дейк, Брейгель, итальянская графика, русский лак — удалось эвакуировать и спасти. Немало, конечно, вещей осталось и погибло в огне или повреждено пулями. Посмотрите, дворец весь как решето. Ни одного целого окна. Что будет дальше? Хочется верить в лучший исход: народ отстоит свою страну.

Вечером по «свободному румынскому телевидением выступил член совета Фронта национального спасения И. Илиеску. Он сообщил новость: арестованы Николае и Елена Чаушеску, а также его брат — Илие Чаушеску.

КИШИНЕВ, 23. (Корр. «Пра-

● ПРАГА. Министерство иностранных дел ЧССР выступило с заявлением, в котором приветствует победу румынского народа в борьбе против репрессивной антинародной политики Чаушеску. Многолетнее сопротивление румынского народа, завершившееся героическим восстанием в ряде городов, открыло путь к демократизации страны, говорится в документе. Правительство ЧССР приняло решение об отмене награждения Н. Чаушеску орденом Белого Льва первой степени с крестом, поскольку он как глава государства несет прямую ответственность за убийство безоружных участников демонстраций.

● ВАРШАВА. Совет Министров ПНР острая использование в последние дни против гражданского населения Румынии силы и оружия. Действия режима Чаушеску противоречат международным обязательствам Румынии и повсеместно признанным принципам права и морали, говорится в заявлении польского правительства. Румынскому

lucrau în Bucureşti (angajaţi ai ambasadei sau ai unor întreprinderi sovietice care aveau relaţii comerciale cu România). Acest bloc a fost, într-adevăr, evacuat în decembrie 1989, dar nu în 9 decembrie, înainte de revoluţie, ci în 23 decembrie 1989, după ce respectivul bloc a fost ţinta tirurilor „antiteroriste” ale armatei române. Aşadar, nicidecum

acea evacuare nu constituie vreo dovadă că sovieticii ştiau dinainte ce urma să se întîmple (motiv pentru care şi-ar fi pus la adăpost cetăţenii) şi deci că revoluţia a fost pusă la cale de sovietici. Cetăţenii sovietici nu au fost puşi la adăpost de evenimentele din decembrie 1989, ci unii dintre ei chiar au fost împuşcaţi cu acel prilej.

La vremea respectivă evacuarea a fost relatată de presa sovietică. Ziarul „Pravda" din 24 decembrie 1989 a publicat un comunicat al agenţiei oficiale de presă sovietice TASS, în care se relatează faptul că viaţa cetăţenilor sovietici din Bucureşti a fost pusă în primejdie şi cere imperativ celor vinovaţi de această situaţie să înceteze acţiunile. Iată comunicatul agenţiei TASS:

„Din Bucureşti parvin ştiri îngrijorătoare care confirmă că în unele cartiere ale oraşului au loc ciocniri armate. Grupuri de adversari ai transformărilor începute în ţară au atacat clădirea televiziunii române în care se află membrii Consiliului Frontului Salvării Naţionale. În urma acţiunilor acestor unităţi militare, zona luptelor a cuprins şi blocul de locuinţe în care stau familiile colaboratorilor reprezentanţei comerciale sovietice. Indivizi înarmaţi au pătruns în clădirea din care au deschis un foc intens. În clădire au izbucnit incendii; viaţa oamenilor sovietici, femei şi copii, e în mare pericol.

Soarta cetăţenilor sovietici îi îngrijorează pe cei din Uniunea Sovietică. Le cerem celor care au declanşat aceste acţiuni ce pun în pericol viaţa oamenilor sovietici să renunţe la ele imediat." (Tălmăcire: Iulian Ciocan de la secţia moldovenească a Radio Europa Liberă)

Un martor al evenimentelor este domnul Viaceslav Samoşchin, jurnalist rus care din 1989 şi pînă în prezent locuieşte la Bucureşti. Domnul Samoşchin a fost în ultimii 20 de ani corespondent la Bucureşti al mai multor publicaţii ruseşti, actualmente fiind corespondent al agenţiei de presă Inforusia. Domnul Samoşchin este şi traducătorul în ruseşte al mai multor scriitori români, printre operele traduse de dînsul aflîndu-se cartea de reportaje „Magistrala Baical-Amur" de Florea Ceauşescu (fratele dictatorului) şi romanul „Ciuleandra" de Liviu Rebreanu. Iată ce mi-a comunicat domnul Samoşchin (prin e-mail) despre evacuarea sovieticilor din Bucureşti:

„Cetăţeni sovietici au fost evacuaţi din blocul acela la 23 decembrie 1989, după ce ***armata*** *a făcut zob din clădirea aceasta, în momentele acelea toţi locuitorii blocului aflîndu-se în subsolul clădirii. Spre seara acelei zile de 23 decembrie toţi au fost mutaţi în clădirea ambasadei, unde i-am găsit în seara aceea şi am vorbit cu unii dintre ei pe care îi cunoşteam. În aceeaşi*

seară a fost întreprinsă prima încercare de evacuare a femeilor şi copiilor cu autocarul în direcţia Gării de Nord. Şi eu, împreună cu familia mea (soţia şi doi copii,) mă aflam în autocar. Însă în momentul în care am ajuns la Gara de Nord, prin Calea Griviţei, au început să tragă «teroriştii» şi soldaţii care au fost prin zonă ne-au recomandat să ne retragem la Ambasadă. Abia peste 24 de ore evacuarea s-a reuşit şi eu iar am condus în autocar familia mea la gară. Trenul a plecat undeva la ora 23:00, deci la 24 decembrie si nu la 9 decembrie (...).

Despre evacuare s-a scris în presă, am scris şi eu – ca martor ocular - de pildă, la «Literaturnaia Gazeta» din 27 decembrie 1989. Dar telereportaj amănunţit a transmis principalul canal TV de atunci al URSS, TV Central. Autorul reportajului este colegul meu Serghei Jelezneak, care a fost atunci corespondent permanent al TV sovietic, împreună cu cameramanul Andrei Leonov. De altfel, despre trenul cu cei evacuaţi, adică femei şi copii, s-a dat reportaj prin TV-ul Central şi de la gara de la Chişinău. Trenul cu evacuaţii a fost însoţit de Vladimir Medvedenko, care răspundea la ambasadă pentru problemele de securitate (el a murit aici în urmă cu trei ani, tot a lucrat la ambasadă şi a fost reprezentant oficial al FSB (omologul SRI)."

Într-un al doilea e-mail domnul Samoşchin a revenit cu următoarele precizări:

„Reportaje [despre evacuare] *au dat corespondenţii Televiziunii Centrale Sovietice. În materialul meu din Literaturnaia Gazeta despre aceasta a fost doar o menţiune, de genul: Ambasada Sovietică a fost arhiaglomerată de membrii de familii ale lucrătorilor reprezentanţelor sovietice din România. Şi că printre ei au fost şi răniţi.*

Deci o mare parte dintre ei proveneau tocmai de la blocul din Piaţa de Gaulle. Unele dintre acele persoane mai lucrează şi astăzi la Bucureşti. Una dintre ele, Iuri Belov (cel care a fost rănit în ziua de 23 decembrie la mînă, cînd a încercat să iasă din clădire ca să-şi vadă ce-i cu maşina lui parcată pe Bd. Aviatorilor), pînă nu demult a lucrat la Bucureşti sau la Ploieşti, la compania «Lukoil». Poate că şi astăzi e aici. Ceilalţi doi, Viktor Ustinov şi fiul lui, Alexei, azi reprezintă la Bucureşti o firmă rusească de echipament energetic şi se ocupă de modernizarea unui bloc energetic de la Centrala Mintia-Deva.

Poate că despre evacuare au scris mai amănunţit corespondenţii ziarelor Pravda şi Izvestia. Colecţiile acestor ziare – sînt sigur că se află la Biblioteca Academiei şi ar putea fi consultate. În general, vă spun, în acele zile am urmărit evenimentele din ţară, adică ce se întîmplă cu România şi

românii şi mai puţin ne-am etalat problemele, adică ale cetăţenilor sovietici, deşi aceste probleme, după cum ştiţi dvs., au existat. (...) Domnii Ustinov, Viktor şi Alexei ar putea fi contactaţi pentru un eventual interviu cu ei – ca mincinoşii gen Cartianu sau Stoenescu să fie îngropaţi pe viu încă o dată în delirurile şi născocirile lor."

Despre propria sa situaţie, domnul Samoşchin relatează:

„În decembrie 1989 familia mea a stat în imobilul Biroului Agenţiei de presă «Novosti», la etajul 1, pe adresa: Aleea Alexandru 40 (actualul sediu al Ambasadei Republicii Moldova), adică la doi paşi de TVR. Faptul că imobilul nostru în dimineaţa zilei de 23 decembrie a fost atacat de o blindată a armatei (mai precis, la ora 11:00), adică s-a tras în plin peste faţada imobilului – aproape concomitent cu atacarea de către armată a blocului sovietic din Piaţa Aviatorilor (azi, de Gaulle) […].. Ambasada a spus să rămînem pe loc pînă la noile dispoziţii. Iar la 18:30 m-au sunat şi au spus să aduc familia la clădirea ambasadei. Cînd peste jumătate de oră am ajuns acolo, am găsit clădirea plină de cei de la blocul de la Piaţa de Gaulle. Ei au rămas ***fără nimic,*** *toată averea lor a ars în clădire în urma atacului armatei. Vechea mea cunoştinţă Viktor Ustinov, care a lucrat la reprezentanţa comercială, a rămas numai în blugi şi pulover. Şi toată lumea de acolo, la fel. După eşuarea primei încercări de evacuare a cetăţenilor sovietici (femei şi copii), ei au fost cazaţi pentru o noapte şi ziua următoare în sala mare a ambasadei, care a fost acoperită cu saltele."*

În presa sovietică, cea mai completă relatare despre evacuarea cetăţenilor sovietici din Bucureşti pare să fie cea din „Comsomolscaia Pravda" din 11 februarie 1990, sub semnătura lui B. Erşov şi V. Maliutin. B. Erşov este pseudonimul lui Vladimir Vidraşcu, pe atunci corespondent al ziarului „Pravda" la Bucureşti, azi redactor la secţia rusească a postului de radio Europa Liberă / Libertatea. Ziarul „Pravda" nu a dorit să publice acel articol, se pare fiindcă conţinea nişte critici la adresa personalului ambasadei sovietice de la Bucureşti. Ca urmare, articolul a apărut cu întîrziere la „Comsomolscaia Pravda", iar Vidraşcu a semnat cu pseudonim, ca să nu se interpreteze tendenţios faptul că un angajat al „Pravdei" publică într-un ziar concurent. Domnul Vidraşcu a avut amabilitatea de a ne oferi dreptul de a reproduce articolul din „Comsomolscaia Pravda". Tălmăcirea îi aparţine domnului Vlad Lupan din Chişinău.

Evacuarea

Sub rafalele de pistoale automate fugeau dezorientaţi femei şi copii. Se trăgea direct asupra locuinţelor lor. Unde să fugi dacă Patria e la

sute de kilometri? Şi cine poartă răspunderea pentru cetăţenii sovietici care au nimerit în situaţii excepţionale departe de casă?

Descurcîndu-se în nodul nesfîrşitelor macazuri din preajma Moscovei, trenul, scrîşnind obosit din frîne, s-a oprit la peronul gării Kievski. Pe platformă au trecut în fugă cu sufletul la gură corespondenţi de televiziune. Într-o clipită peronul s-a umplut de sute de oameni agitaţi. Îşi păstrau calmul doar hamalii rămaşi fără treabă, care trăgeau cu ochiul la grămezile de valize şi cutii, apărute pe alocuri lîngă vagoane.

Заявление ТАСС

- *Majoritatea sînt fără bagaje, – a comentat unul dintre ei, cel cu un mai bun spirit de observaţie.*
- *În timpul evacuării nu-ţi arde de boarfe, doar să rămîi viu, – a remarcat cu autoritate altul.*

„Pe linia a treia a sosit trenul 605 Bucureşti-Moscova", au anunţat deodată în gară, de parcă amintindu-şi brusc despre sosirea trenului, întîrziat cu 25 de ore. Pentru călătorii lui s-a încheiat un lung drum spre casă, al cărui început l-au pus evenimentele din decembrie din România.

Unul dintre punctele cele mai fierbinţi ale acestor evenimente devenise zona televiziunii. În apropiere nemijlocită de aceasta se afla blocul de locuinţe al reprezentanţei comerciale sovietice. În dimineaţa de 23 decembrie acesta a fost atacat.

NIKOLAI ZAHAROV (angajat al reprezentanţei comerciale): „Împuşcăturile concentrate asupra clădirii au început la 6.30 dimineaţa. Persoana de serviciu i-a sunat pe toţi şi le-a spus să coboare în subsol. Eu am trimis-o pe soţie cu copiii, iar eu însumi am rămas în apartament – trebuia să iau măcar ceva de îmbrăcat. Dar acest lucru nu a fost atît de simplu. Prin geamuri şi uşi din toate părţile pătrundeau în zbor gloanţe, iar cele de calibru mare pe alocuri pătrundeau şi prin perete. Se trăgea astfel: patru de luptă şi unul trasor. Păi, glonţul trasor, dacă a nimerit pe plapumă, pe aceasta n-o poţi stinge decît cu nisip. Mai pe scurt, am aşteptat acalmia, m-am strecurat în cameră, m-am îmbrăcat şi am coborît. Iar în acest timp în apartamentul lui Litvinov începuse deja primul incendiu. Băieţii s-au aruncat să-l stingă, dar de unde! Ce-i drept, printre oameni n-a fost nici un fel de panică. A existat legătură permanentă cu ambasada. Telefonau de acolo, se interesau din ce se trage. Ne-au mai rugat să

numărăm tancurile. Le răspundeam că nu putem scoate capetele. Ne linişteau, ziceau că dispun de informaţii, că peste juma' de oră totul se va termina.".

IURI USACIOV (angajat al reprezentanţei comerciale): „În această zi eu făceam de serviciu în reprezentanţă. Ni se telefonează din blocul de locuinţe, sîntem informaţi despre evenimente. Pe atunci situaţia nu era prea clară. Discuţi cu ei prin telefon – panică parcă nu există, ce-i drept, se simţea că acolo e greu. Dar şi la noi, aici, totul bubuia împrejur. A-i evacua pe ai noştri din clădire nu se putea, dacă făceai legătura cu ambasada – ei chestiunea privind evacuarea din clădire nu o pun. Zic: ţineţi legătura cu noi – şi gata. Apoi am predat schimbul. Am stat aproape 24 de ore aici, deoarece nu era posibil să ieşim."

NIKOLAI ZAHAROV (angajat al reprezentanţei comerciale): „Asupra uşilor clădirii noastre au început să tragă din pistoale automate, astfel ca să «decupeze» lacătele. S-au năpustit soldaţii şi voluntarii, strigînd: «Teroriştilor! Ieşiţi!». Dracul ştie ce era în capul lor. Cineva a apucat un scaun, l-a strivit de masă, apoi sărind pe aceasta, a strigat că, chipurile, acum îi vor nimici pe toţi. Unul dintre noi a spus: «Nu trageţi, aici sînt femei şi copii ruşi şi, în general, acesta este blocul de locuinţe al ambasadei!». Da' de unde! «Sînteţi terorişti, zice, şi trageţi în noi de sus!» Pe mine şi pe încă patru oameni ne-au luat ostatici. «Mîinile la ceafă şi marş spre ieşire!». Ne-au scos, înghiontindu-ne cu ţevile, în curtea interioară. Iarăşi repetă: «Sînteţi terorişti, vă împuşcăm chiar acum!». Kuzmin scoate legitimaţia sa, o prezintă, iar în replică: «Ah, aici chiar şi româneşte e scris! Deci precis că sînteţi terorişti!». După toate aparenţele erau băieţi de la ţară, tineri de aproximativ 18 ani şi, după cîte mi s-a părut, nu erau complet treji. Lui Kuzmin au vrut să-i scoată inelul. Acesta a încercat să se opună – a fost lovit cu patul armei în cap. Şi atunci, spre norocul nostru, de sus s-a tras cu gloanţe de calibru mare. Toţi s-au culcat. Iar peste 15 minute ne-au eliberat. Noi, cîţiva oameni, ne-am adunat împreună – familia mea nu am putut s-o găsesc – şi am rupt-o la fugă, cu întreruperi, prin piaţa din faţa clădirii. Tirul de acolo, în acest moment, era groaznic. Soldaţii doreau să pună stăpînire deplină pe clădirea noastră ca să termine cu luptătorii securităţii. Să înăbuşe focarul."

Se înţelege, oare, că edificiul în care locuiesc oamenii sovietici, în situaţii excepţionale, s-a transformat într-un „punct de foc"? Doar există documente care reglementează amplasarea teritorială a edificiilor sovietice peste hotare. Şi, deşi ele sînt prevăzute pentru uz de serviciu, mulţi dintre conlocuitorii noştri, care nu au acces la acestea, ne-au expus

raţionamentele lor, care în principiu coincid cu prevederile acestor acte normative. Nu se poate, ziceau ei, să cazezi cetăţenii U.R.S.S. în apropiere nemijlocită de reşedinţa conducătorului de stat, de traseul principal guvernamental şi de telecentru. Aceste obiective sînt strategice şi în momente critice devin surse de pericol sporit. Desigur, „cine s-ar fi gîndit" că cel mai solid şi, s-ar părea, de neclintit „regim socialist" se va dovedi un colos pe picioare de lut şi se va nărui peste noapte? Cu adevărat, cine? Evident, acei a căror datorie profesională era să urmărească situaţia din ţară, să analizeze şi să prezică dezvoltarea ei. Fie nu pe un an, nu pe o lună, ci… măcar pe trei zile înainte.

NIKOLAI ZAHAROV: „Nu se ştie ce ar fi fost mai bine – să fi rămas în clădire sau s-o fi părăsit. Nouă, desigur, ne-a mers, că nimeni n-a fost omorît. Ce-i drept, răniţi au fost. Un specialist de al nostru, Moţarev, în acest timp se întorcea cu maşina din delegaţie, încerca să răzbată la reprezentanţa comercială. Vreo 300 de metri îi rămăsese – au tras asupra maşinii, un glonte i-a blocat cablul de frînare. A sărit din automobil, ascunzîndu-se după un copac. Aici l-au şi ajuns – l-au rănit la o mînă. S-a adăpostit în casa scării unui bloc, s-a bandajat cu cămaşa, au ieşit nişte români care l-au ajutat. Iar al doilea – Iuri Belov – stingea în blocul de locuinţe incendiul de sus. La coborîrea pe scara de incendiu, pe neprins de veste au apărut oameni în uniforme. «Stai!» – el a fugit de ei înapoi în sus. Ei din urmă – o rafală de armă. La fel l-au nimerit, în mînă. Apoi românii l-au dus la spitalul orăşenesc.

Nu am avut de ales. Deoarece am fost alungaţi din casă, ne-am dus la ambasadă. A mers cu noi reprezentantul comercial cu soţia şi nepoţelul, alţi băieţi. Acolo de îndată am început să căutăm familiile noastre. Mie pe urmă soţia mi-a povestit că soldaţii i-au scos din clădire, urcîndu-i într-o maşină românească, care i-a adus pînă la ambasadă.

În sfîrşit, toţi s-au adunat în ambasadă. Femeile erau în stare de şoc. E de înţeles, totuşi, patru ore şi jumătate sub un tir neîntrerupt, înţelegînd că n-ai de unde aştepta ajutor. E adevărat, nouă, încă în blocul de locuinţe, ni s-a spus prin telefon: cică, «ţineţi-vă, acuş' va fi transmisă Declaraţia Guvernului Sovietic!» [este vorba de declaraţia transmisă de agenţia TASS pe care am reprodus-o mai sus]. *Nouă, însă, în situaţia aceea, judecaţi şi voi, de la această declaraţie nici cald, nici frig nu ni s-a făcut."*

MARGARITA ŞCERBELIOVA (angajată a reprezentanţei comerciale): „Am fost cazaţi cu copiii în sala de festivităţi a ambasadei, pe saltele fără cearşafuri. S-a anunţat că rezervele de apă şi alimente sînt limitate. Desigur, a fost greu. Unele familii au pierdut, literalmente, totul. E

de înţeles că era imposibil de creat comodităţi elementare pentru toţi. Dar măcar pentru unii. Pentru ei, pur şi simplu, nu s-a găsit căldură omenească…"

Acelea au fost zile şi nopţi de insomnie. Bărbaţii au trebuit să se împartă între obligaţiile de serviciu şi apropiaţii lor. Însărcinarea de a apăra ambasada s-a lăsat ca o povară grea pe umerii diplomaţilor. A se ţine cont că ei erau înarmaţi doar cu imunitatea diplomatică, a cărei ineficienţă în condiţiile respective au demonstrat-o evenimentele dramatice din blocul de locuinţe al reprezentanţei.

Evoluţia situaţiei de luptă a pus, în sfîrşit, conducerea ambasadei în faţa necesităţii de evacuare urgentă. În amurgul ce se lăsa gloanţele trasoare lăsau deasupra ambasadei una după alta traiectorii de foc în direcţia Gării de Nord, sugerînd, literalmente, direcţia în care nu era încă tîrziu să fie duşi oamenii. De fapt, a face acest lucru, probabil, era deja tîrziu. Prima încercare de evacuare nu a reuşit.

IURI USACIOV: „Mulţi erau împotriva evacuării, pentru că după cele suportate se îndoiau: vor putea oare ajunge pînă la gară? Doritorii au încăput într-un autobuz. Au ajuns la gară, iar acolo a început tirul. Cu greu au urcat de-a valma în autobuz şi cît au putut de repede au pornit de acolo. Iar a doua zi, cînd iarăşi s-a început organizarea evacuării, toate femeile au zis că nu vor pleca seara, doar la lumina zilei. Am încercat să facem legătura cu calea ferată, ca trenul să plece mai devreme. Acest lucru s-a dovedit imposibil. Au căzut şi variantele de a trece prin Bulgaria. Apoi s-a anunţat că evacuarea se face în mod obligatoriu pentru toţi. Pentru că nu e clar ce întorsătură vor lua toate astea mai departe. În ultimul moment ni s-a spus că bărbaţii în ale căror familii sînt doi copii îi pot însoţi pînă la Moscova, apoi să se întoarcă. Dar de la început problema se punea astfel: dacă pleci acum cu familia, atunci socoate că această deplasare peste hotare a fost ultima. Eu i-am însoţit pe ai mei pînă la frontieră."

NIKOLAI ZAHAROV: „Eu înţelegeam că aici, cu soţia şi doi copii, nu aveam ce face. Soţia mi-a zis că ar trebui să merg şi eu, dar nu am putut din cauza obligaţiilor de seviciu. Totuşi, aveam în răspundere cadrele, trebuia sa ţin evidenţa: cine încotro a plecat, cine a rămas. S-a adunat un grup în autobuz, responsabil de eşalon a fost numit adjunctul reprezentantului comercial Iakovlev, iar de autobuz – eu. Trebuia să ducem acest lot la gară, după aceasta să plecăm să luăm oamenii de pe strada Vlaicu. Conducătorul tabului oferit nouă pentru însoţire a spus că nu ştie unde se află această stradă şi de aceea va merge cu noi. A ieşit, că noi în «pazicul» [denumire populară a autobuzului rusesc produs de uzina PAZ]

nostru cu acoperiş din sticlă am trecut înainte, luînd sub acoperire tabul. Ajungem pe strada Vlaicu, iar femeile ne spun:«aici adineaori a avut loc un tir intens, noi nicăieri nu vom merge!». Noi încercam să le convingem, să le impunem, cum puteam, deoarece ordinul prevedea evacuarea oamenilor. I-am adus cu bine pînă la gară, dar trenul plecase deja."

Trenul a plecat deja. Cîtă ironie tragică se ascunde în acest al nostru „trenul a plecat". Să ne amintim de cîte avertismente groaznice de pericol au fost pline zilele din momentul primelor împuşcături în Timişoara. Multe trenuri au plecat de atunci conform orarului. Mulţi străini au plecat pe şosea spre hotarul bulgăresc, au decolat cu avioanele spre propriile ţări…

Ceea ce în mod obişnuit numim interese politice superioare şi de această dată, din inerţie, a prevalat asupra adevărului. S-ar părea, evident, că nu există nimic mai scump decît viaţa omului. Iar dreptul de a o supune pericolului, sperînd într-un iluzoriu „poate", nu îi este dat nimănui.

Dar dacă a fost pierdut momentul? Se micşorează, oare, atunci responsabilitatea acelora cărora li s-au încredinţat destinele oamenilor? Să încercăm să ne punem o astfel de întrebare, paradoxală s-ar părea, la prima vedere: era nevoie de o astfel de evacuare – noaptea tîrziu, în necunoscut, cînd nu ai garanţia reuşitei? Unul dintre noi l-a întrebat atunci pe lucrătorul de răspundere al ambasadei: „Ne puteţi garanta securitatea familiilor noastre pe parcursul drumului?" Răspunsul a fost: „Oare cine o poate asigura acum?" Aşa au fost trimise cîteva sute de cetăţeni sovietici spre Patrie.

IURI USACIOV: „La gară am convenit că femeile cu copii mici le vom îmbarca în primul şi al doilea vagon. Dar cum să deosebeşti în această mulţime de oameni – cine e cu copil mic şi cine e cu altfel de copil? Trebuia, desigur, alcătuită lista din timp. Iar noi nu aveam măcar lista comună a celor care pleacă. Nimeni nu a fost repartizat după locuri. Cel mai trist este faptul că cei care au suferit cel mai mult au rămas fără locuri. Aceştia au fost nevoiţi să călătorească în compartimente supraaglomerate.

Deja pe drum prin vagoanele din faţă a trecut însoţitorul român de tren, care a ordonat tuturor să se culce la podea, fără a mai explica ceva. Unele femei au devenit isterice. «Unde am ajuns? De ce stăm?» Apoi ne-au spus că înainte ar fi fost deteriorat un cablu de contact sau chiar substaţia, se va repara în cîteva ore. Mai tîrziu ne-au rugat să baricadăm cu valize şi cutii ferestrele din toate compartimentele. Deşi, în caz de ceva, ce rost ar avea – doar pentru liniştirea conştiinţei.

La plecare am luat cu noi conserve, lapte. Am început să împărţim aceste conserve la zece vagoane. A rezultat o cantitate mizeră. În timpul staţionării românii din localitatea apropiată ne-au adus pîine. Ei, totuşi, în provincie primesc pîinea pe cartele. La o staţie, specialiştii noştri care lucrează la periferie au aflat de tren, au fiert cartofi cu carne înăbuşită şi i-au adus direct la vagoane.

Pe drum discutam în principal despre cei rămaşi. Toţi înţelegeau de minune că ne-au pierdut din vedere. Nu aveam siguranţa că la Moscova sau la ambasadă ştiu unde ne aflăm. Glumeam: aşa am încurcat urmele, că nu numai ambasada, dar nici securitatea românească nu ne va mai găsi."

Nu ne-a găsit. Oamenii, pur şi simplu, au avut noroc.

B. **Erşov** [Vladimir **Vidraşcu**], V. **Maliutin**, Bucureşti

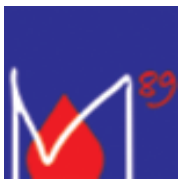

INSTANTANEE – MEMORIAL

Vernisajul expoziţiei cu fotografii-document la Jimbolia şi Sânnicolau Mare

Expoziţia ***Decembrie 1989, Momentul Timişoara*** a fost vernisată în 11 martie 2010 în oraşul Jimbolia. Data vernisării acestei expoziţii a coincis, în oraşul aşezat în Câmpia Banatului, la contactul dintre Câmpia Timişului şi Câmpia Mureşului, cu aniversarea a 20 de ani de la lansarea *Proclamaţiei de la Timişoara către ţară* (11 martie 1990).

Trecută după încheierea primei conflagraţii mondiale în componenţa Regatului Sârbo-Croato-Sloven, Jimbolia revine Regatului Unit al României în aprilie 1924. În 1968, după noua împărţire administrativă a teritoriului României, Jimbolia devine al treilea oraş ca mărime după Timişoara şi Lugoj în judeţul Timiş. Revoluţia din Decembrie 1989 a marcat, alături de întreaga ţară, şi oraşul Jimbolia, acesta cunoscând ample transformări de ordin economic, politic şi social. În prezent, oraşul a cunoscut numeroase investiţii străine, dotări edilitare, toate acestea aducând în istoria oraşului timişean o nouă etapă în evoluţia sa.

Beneficiind de bunăvoinţa Consiliului Judeţean Timiş, care a pus la dispoziţia organizatorilor acestei expoziţii itinerante (**Memorialul Revoluţiei** şi **Muzeul Banatului**) un autocar pentru deplasarea în oraşul Jimbolia, am prezentat această expoziţie pentru toţi cei interesaţi din oraşul timişean să-şi amintească despre acel eroic an 1989.

Autorităţile locale din oraş ne-au primit cu deosebită căldură, punându-ne la dispoziţie pentru vernisare holul Casei de Cultură din Jimbolia.

La vernisajul expoziţiei am avut parte de o numeroasă participare. Au fost alături de organizatorii acestui vernisaj, primarul oraşului Jimbolia, domnul Gábor Kaba, şi directorul Muzeului Presei, domnul Valentin Corduneanu. Au mai fost prezenţi la vernisaj elevi şi profesori de la şcolile din oraş.

În prezentarea expoziţiei s-au făcut referiri la anul 1989 şi s-a încercat încadrarea Revoluţiei Române din Decembrie 1989 în contextul luptei de eliberare a naţiunilor din centrul şi sud-estul Europei de sub

dominaţia sistemului totalitar impus, după terminarea celei de-a doua conflagraţii mondiale, de imperiul roşu, sovietic.

S-a specificat faptul că Revoluţia Română din Decembrie 1989 îşi are începuturile undeva în Europa, avându-se în vedere faptul că în celelalte state înrobite de regimul totalitar comunist schimbările se realizaseră deja la acea dată. România a rămas ultimul bastion al totalitarismului şi a fost singura ţară în care apărătorii regimului au vrut să arate întregii lumi că zidurile şi gardurile ghimpate nu au putut fi eliminate şi din mentalul lor.

În finalul vernisajului a fost evidenţiat faptul că Revoluţia Română s-a încheiat odată cu elaborarea actului său fundamental, *Proclamaţia de la Timişoara*, aceasta fiind expusă în limbile română şi engleză pe ultimul panou, panoul cu numărul 16.

Tot la final, cei prezenţi au adus aplauze pentru reuşita expoziţiei şi le-au adresat întrebări organizatorilor despre eroicul an 1989.

Expoziţia a fost deschisă pentru vizitatori până în luna mai a anului curent, iar următorul oraş din judeţul Timiş în care a poposit pentru a fi vernisată a fost oraşul Sânnicolau Mare. Vernisajul de aici a avut loc în data de 15 iunie şi s-a bucurat de interes mai ales din partea presei şi a autorităţilor locale. Prezenţa la vernisarea expoziţiei a fost foarte redusă. Ziarul ***Monitorul Consiliului Local*** a prezentat în numărul său din iunie mai multe detalii legate de această expoziţie.

Cornel-Florin **SERACIN**

Memorialul Revoluţiei la 20 de ani!

Asociaţia Memorialul Revoluţiei din Timişoara a marcat miercuri, 28 aprilie a.c., 20 de ani de la înfiinţare. La eveniment au participat revoluţionari, membri fondatori şi reprezentanţi ai autorităţilor publice locale. Evenimentul a avut scopul de a aminti, încă o dată, despre rolul fundamental al Revoluţiei din Timişoara, în Decembrie 1989, în schimbarea uneia dintre cele mai sângeroase dictaturi din Europa, reprezentată de către Nicolae Ceauşescu.

Memorialul Revoluţiei a fost înfiinţat în 26 aprilie 1990 de către un grup de membri ai Consiliului Municipal Timişoara, iar intenţia membrilor fondatori, prevăzută şi în statut, a fost de a cinsti memoria victimelor represiunii din timpul Revoluţiei Române din **D**ecembrie 1989, fără ca cineva să-şi imagineze că acest Memorial va lua o amploare aşa de mare. Printre cei care au pus bazele Memorialului îi amintim pe: Mihai Botescu, Livius Ciocârlie, Teodor Ciomocoş, Gheorghe Ciuhandu, Mircea Crăculeac, Nicolae Dancu, Virgil Feier, Constantin Flondor, Florian Gâldău, Victor

Gioncu, Victor Grumeza, Gheorghe Mercea, Sorin Neagoe, Vasile Percec, Ionel Pop, Dan Popa, Nicolae Secoşan, Vilmos Soos, Şerban Sturdza, Doru Tulcan şi Leon Vreme, precum şi pe regretaţii Dan Mateescu, Kurt Müller, Eugen Duşoi şi Dan Alexandru.

Intenţia membrilor fondatori a fost ca automat primarul oraşului să fie considerat membru fondator, aşadar de-a lungul celor 20 de ani au mai avut această calitate şi primarii: Pompiliu Alămorean, Liviu Borha şi Viorel Oancea.

Asociaţia s-a implicat în strângerea de fonduri pentru construirea a 12 monumente consacrate Revoluţiei din 1989, care sunt situate în zonele unde au avut loc ciocniri violente între demonstranţi şi autorităţi în Decembrie 1989, la care se adaugă şi Complexul Memorial din Cimitirul Eroilor. „Să ştiţi că cele 12 monumente care s-au construit nu sunt opera noastră, ci opera celor care au murit în Decembrie 1989 în Timişoara şi în toată ţara (...). Datorită lor s-au născut aceste 12 monumente, datorită lor ne-a înţeles Timişoara şi toată ţara şi, mai departe, datorită lor le mulţumesc celor care ne sprijină în continuare, ca la Popeşti-Leordeni să se ridice o biserică", a subliniat unul dintre vicepreşedinţi, Ioan Bânciu.

În 1998 asociaţia a primit din partea Consiliului Local Timişoara spre administrare gratuită, pentru 99 de ani, actuala clădire de pe Strada Emanoil Ungureanu, aflată în stadiul de ruină. Asociaţia şi-a luat angajamentul că va repara respectiva clădire cu mijloace proprii.

Prin Ordonanţa 46/2000, aprobată mai apoi prin Legea 152/2000, Memorialul Revoluţiei este recunoscut ca Centru Naţional de Documentare, Cercetare şi Informare Publică despre Revoluţia din 1989 şi primeşte subvenţii de la stat. „Ceea ce am făcut aici aparţine Timişoarei, Banatului, României", a precizat preşedintele asociaţiei, Traian Orban. Cu ajutorul acestor subvenţii, Memorialul Revoluţiei a investit sume considerabile pentru reparare, consolidare şi extindere – cu un nou etaj în partea care nu se află la stradă, precum şi cu mansardă.

Centrul Naţional de Documentare, Cercetare şi Informare Publică cuprinde: sala pentru documentare şi cercetare; sala pentru arhivare audio-video; arhiva pentru documente scrise, articole de presă şi ziare, precum şi biblioteca de specialitate, care cuprinde cărţi pe tematici legate de: comunism (rezistenţa anticomunistă, închisorile comuniste, disidenţi); anul 1989 şi mişcările politice din fostele ţări comuniste; Securitate; familia Ceauşescu; Revoluţia Română din Decembrie 1989; *Proclamaţia de la Timişoara*; monumentele construite şi activităţile aniversare, precum şi alte

broşuri legate de Revoluţie şi revoluţionari, România post-revoluţionară, politica externă, cel de-al Doilea Război Mondial.

Referitor la activităţile Memorialului Revoluţiei, Gino Rado – istoric şi vicepreşedinte – a precizat: „Ne-am canalizat spre realizarea unei baze de date, pentru că noi avem în obiectiv, totuşi, aflarea adevărului despre Revoluţie, şi acest lucru nu s-a putut şi nu se poate realiza fără a avea o bază de documentare cât mai vastă, asta însemnând de la declaraţii scrise, mărturii, înregistrări de istorie orală la o activitate de cercetare cu profesionişti, cercetători şi istorici.”

Muzeul Memorial cuprinde săli expoziţionale la subsol, parter, etajul I şi în pod, unde sunt expuse fotografii din Revoluţie, desene ale copiilor în care aceştia au oglindit felul în care au perceput evenimentele ce au dus la schimbarea dictaturii, cât şi fotografii şi machete ale monumentelor dedicate victimelor. La parter se află Capela Eroilor Revoluţiei, o capelă multiconfesională, cu picturi realizate de Manole Pătraşcu.

Odată cu Legea 10/2001, promulgată de Ion Iliescu, foştii proprietari ai clădirii în care îşi desfăşoară activitatea Asociaţia Memorialul Revoluţiei au revendicat-o şi au dobândit retrocedarea în instanţă, iar acum asociaţia este în primejdie de a fi evacuată din clădirea respectivă. Un proces este pe rol, după ce foştii proprietari au câştigat primul proces cu Primăria Timişoara. „Se poate spune că foştii proprietari sunt norocoşi – în locul unei ruine nelocuibile, ca urmare a investiţiilor făcute de Memorial (cu bani de la buget), se aleg cu o clădire consolidată şi chiar extinsă”, remarcă Marius Mioc într-un articol postat pe blog-ul său.

Vilmos Soos, fost vicepreşedinte al Consiliului Municipal Timişoara, unul dintre cei 29 de membri fondatori ai Memorialului Revoluţiei şi, totodată, primul preşedinte al instituţiei, a evidenţiat faptul că: „Principalul scop a fost să-i omagiem şi să facem ceva pentru cei care ne-au trimis acolo. Iniţial am vrut să realizăm doar câteva monumente". Acesta a lăsat apoi destinele Memorialului Revoluţiei chiar pe mâna revoluţionarilor, când a devenit preşedinte Traian Orban, cel care administrează şi azi singurul muzeu al Revoluţiei din România, un muzeu dedicat în principal celor şapte zile de istorie. „Am primit la început cu scepticism venirea lui Orban. Dar acum pot să spun răspicat că fără el nu ar fi devenit nici măcar la nivel de idee ce s-a construit. A pus foarte mult suflet", a mai spus Vilmos Soos.

Un alt membru fondator, Nicolae Secoşan, celebrul comentator sportiv de la Radio Timişoara, s-a referit la evenimentele din Decembrie 1989 şi la prezentul instituţiei: „Am fost zilele şi nopţile alea în piaţă. Fără să fac acte de eroism. Am venit în Memorial în calitate de jurnalist, să prezint acţiunile lor la radio şi pe unde mai scriam. E dureros că această clădire trebuie retrocedată, s-a investit prea mult suflet. Autorităţile locale trebuie să facă mai multe, pentru a rămâne ceva peste ani".

Într-un moment festiv li s-au decernat diplome şi medalii de bronz membrilor fondatori şi ai celor de onoare, care prin aportul lor au susţinut şi sprijinit acţiunile Memorialului Revoluţiei, apoi au fost prezentate şi noutăţile editoriale ale colectivului nostru, respectiv cel de-al nouălea şi ultimul volum din *Procesul de la Timişoara*, numărul 6 al *Buletinului ştiinţific şi de informare* şi cartea care descrie evoluţia instituţiei noastre: *O Revoluţie, un Memorial* – o colecţie de interviuri realizate de jurnalistul Lucian-Vasile Szabo.

În loc de concluzie, sugestive mi s-au părut cuvintele lui Mihail Decean, fost judecător la instanţele timişorene: „Ziua aniversară este, fără nicio îndoială, o realizare a ideii de democraţie şi, dacă au trecut 20 de ani, ani în care s-au strâns atâtea documente despre Revoluţia Română din Decembrie 1989, mai ales despre ce s-a întâmplat la Timişoara, şi Memorialul încă există, iar o aniversare se conduce astăzi, înseamnă că necesitatea existenţei lui nu mai trebuie dovedită. Păstrarea unei asemenea asociaţii are şi un caracter istoric (...). Toate generaţiile care vor urma au nevoie de ceea ce Memorialul le oferă."

Simona **MOCIOALCĂ**

La iniţiativa unui grup al urmaşilor Eroilor Martiri din Timişoara, la 26 martie 2010, domnul Gabriel Oprea, ministrul Apărării Naţionale, a vizitat Asociaţia Memorialul Revoluţiei din Timişoara.

La întâlnire au fost prezente oficialităţi ale judeţului Timiş, printre care prefectul Mircea Băcală, Viorel Oancea – secretar de stat pentru politica de apărare şi planificare, alţi politicieni, ziarişti şi membri ai asociaţiei noastre.

Chiar de la început, domnul ministru a precizat: „Este foarte important ce faceţi dumneavoastră la Timişoara, pentru că este vorba de decantarea adevărului istoric (...). Eu acord o mare importanţă relaţiei cu dumneavoastră (...). Dacă vrem să mergem spre viitor, să nu ne uităm trecutul, de aceea este foarte important pentru mine să vin la dumneavoastră. Dacă dumneavoastră aici, în Timişoara, nu făceaţi Revoluţia, cred că viitorul era acelaşi ca şi trecutul. Am venit aici ca un gest simbolic.” A renunţat apoi la serviciile body-guarzilor, spunând că „aici mă simt în siguranţă.”

În dialog cu reprezentantul suprem al Armatei Române, Traian Orban, preşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei a remarcat faptul că: „Au murit foarte mulţi, dar au murit şi militari; competenţa celor care i-a condus a fost îndoielnică, pentru că nu se face ca într-un eveniment deosebit să scoţi afară militari neinstruiţi (...). După 22 Decembrie sunt de 6 ori mai mulţi morţi (...).”

Oaspeţii au vizitat sălile expoziţionale şi li s-a prezentat muzeul, harta represiunii şi machetele celor 12 monumente care s-au ridicat în Timişoara.

Vizita ministrului Gabriel Oprea poate fi privită şi ca o reconciliere cu armata, mai ales în contextul în care acesta a declarat: „Nu am avut nicio ezitare să desecretizăm toate documentele cerute de Parchet” şi a promis că niciodată nu se va întâmpla ceva asemănător cu Decembrie 1989 şi că „este o datorie morală a armatei să ofere un spaţiu” pentru a ajuta funcţionarea Memorialului Revoluţiei în caz de evacuare.

Tot în cadrul vizitei, s-a luat în discuţie o idee pentru care membrii asociaţiei noastre s-au luptat timp de aproape 20 de ani, respectiv construirea unei biserici ecumenice la Popeşti-Leordeni, în memoria Eroilor Martiri incineraţi la Crematoriul „Cenuşa” din Bucureşti şi a căror cenuşă a fost aruncată într-o gură de canal.

La plecare, ministrul Gabriel Oprea a ţinut să mai precizeze: „Am venit cu toată deschiderea şi cu toată dăruirea aici la dumneavoastră, unde mă simt în siguranţă şi consider că valorile poporului român se regăsesc aici.”

Simona **MOCIOALCĂ**

Noi apariţii editoriale

În dorinţa de a veni în sprijinul istoricilor, ziariştilor, politologilor, a celor interesaţi în cercetarea istoriei noastre recente, aşa cum ne-am propus, în primăvara anului 2010 am lansat 4 volume realizate cu sprijinul colectivului nostru, sub îngrijirea redactorului responsabil Gino Rado.

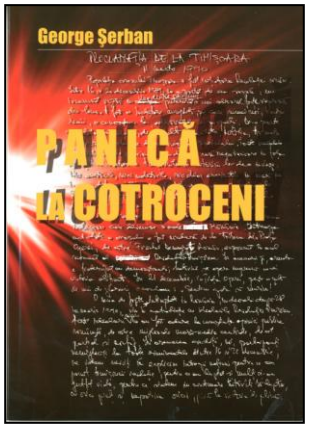

Ziua de 11 martie rămâne un reper important în istoria noastră post-revoluţionară, ziua în care s-a lansat *Proclamaţia de la Timişoara*, cu incomodul *Punct 8*. Pentru a marca acest eveniment, am tipărit cartea *Panică la Cotroceni*, cu articole selectate dintre cele scrise de regretatul George Şerban, autorul *Proclamaţiei*.

Volumul a avut parte de o dublă lansare la data de 12 martie 2010: la ora 12 în sala de cenaclu a Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor din România, unde au participat Marcel Tolcea, directorul Muzeului de Artă din Timişoara, Viorel Marineasa, directorul editurii cu acelaşi nume, şi Daniel Vighi, preşedintele Societăţii *Ariergarda*, dar şi la sediul Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, în seara aceleiaşi zile, organizându-se chiar o masă rotundă cu scriitori şi personalităţi, în sala *George Şerban*.

Selecţia articolelor din *Panică la Cotroceni* a fost realizată de un colectiv format din istorici şi studenţi, colaboratori ai Memorialului, printre care: Cornel Seracin, Cristina Tudor, Loredana Tănasie, Ana-Maria Bânciu, Diana-Magdalena Fenici, Anca-Ildiko Oszlanczi, coordonată fiind de publicistul Lucian-Vasile Szabo.

Volumul nu reprezintă numai o amplă sinteză din publicistica lui George Şerban scrisă între 1990-1998, deoarece, alături de articole reprezentative din publicaţiile vremii, regăsim şi „documente programatice de poziţie", pe care George Şerban le-a redactat fie singur, fie împreună cu colegii de la Societatea *Timişoara*, precum şi cu alte organizaţii civice ale vremii.

Şi iată că acum, după 20 de ani, *Punctul 8* din *Proclamaţia de la Timişoara* s-a concretizat prin votarea legii lustraţiei. Din păcate, a trecut atât de mult timp şi, din nefericire, am constatat că mulţi oameni, aflaţi la mijlocul vieţii, cu studii chiar, nu au habar ce înseamnă şi la ce se referă aceste noţiuni. „Ca o consecinţă a punctului anterior, propunem ca legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive dreptul la

candidatură, pe orice listă, al foştilor activişti comunişti şi al foştilor ofiţeri de Securitate. Prezenţa lor în viaţa politică a ţării este principala sursă a tensiunilor şi suspiciunilor care frământă astăzi societatea românească. Până la stabilizarea situaţiei şi reconcilierea naţională, absenţa lor din viaţa publică este absolut necesară. Cerem, de asemenea, ca în legea electorală să se treacă un paragraf special care le să interzică foştilor activişti comunişti candidatura de preşedinte al ţării. Preşedintele României trebuie să fie unul dintre simbolurile despărţirii noastre de comunism. A fi fost membru de partid nu este o vină. Ştim cu toţii în ce măsură era condiţionată viaţa individului, de la realizarea profesională până la primirea unei locuinţe, de carnetul roşu şi ce consecinţe grave atrăgea predarea lui. Activiştii au fost însă acei oameni care şi-au abandonat profesiile pentru a sluji partidului comunist şi a beneficia de privilegiile deosebite oferite de acesta. Un om care a făcut o asemenea alegere nu reprezintă garanţiile morale pe care trebuie să le ofere un preşedinte (…)."

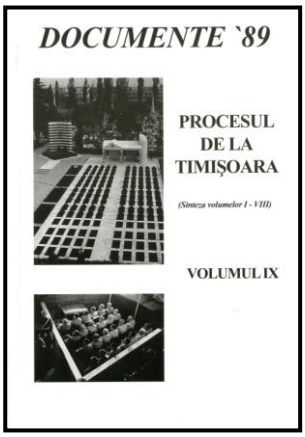

După 6 ani de la apariţia primului volum, în decembrie 2004, iată că *Procesul de la Timişoara* a ajuns la ultima apariţie. Cel de-al IX-lea volum este, de fapt, o sinteză a volumelor I-VIII, realizate pe baza casetelor audio primite de la Radio Timişoara, prin bunăvoinţa directorului Mihai Anghel, cel care a participat în direct, ca redactor, la proces. În 1996 aceste casete au fost mai întâi copiate, aşa cum s-a putut, de pe benzile magnetice ale fonotecii radio, casetă cu casetă, ajungându-se la un număr de 297, unele cu durată de 60 de minute, altele de 90, apoi au fost ascultate şi transcrise în documente pe calculator timp de încă 6-7 ani.

Rezultatul acestei activităţi, atent corectate şi ordonate cronologic, s-a concretizat într-un număr de peste 5300 de pagini, care au văzut lumina tiparului, an de an, cu sprijinul: Agenţiei pentru Strategii Guvernamentale şi al Fundaţiei Academia Civică (vol I-II, perioada 2-15 martie 1990 – *Audierea celor 21 de securişti şi miliţieni inculpaţi*, apărute în 2004), al Consiliului Judeţean Timiş şi al Centrului de Cultură şi Artă Timiş (vol. III – *Audierile martorilor: 14-15 martie 1990; 16-20 aprilie 1990 şi ale celor patru demnitari inculpaţi: 7-12 mai 1990*, publicat în 2005), al Ministerului Culturii şi Cultelor (volumele IV-IX) şi al Institutului Revoluţiei din Bucureşti (vol. IV).

Trebuie menţionat şi faptul că la bunul mers al publicării acestor documente deosebit de importante şi voluminoase au participat cu sponsorizări şi Mitropolia Banatului, Episcopia Romano-Catolică, dar şi instituţii precum R. A. Aquatim, R. A. Calor, R.A.T.T. şi S. C. Elba S.A.

În cel de-al patrulea volum, apărut în 2006, se continuă audierile martorilor despre Revoluţie şi represiunea de la Timişoara, perioada 5-20 iunie 1990, iar volumul V, tipărit în 2007, cuprinde mărturii referitoare la aceleaşi evenimente, înregistrate între 24 septembrie-29 octombrie 1990. În anul următor, 2008, apare volumul VI, care conţine audierile unor martori-cheie ai întregului proces, respectiv Coman Ion, Moţ Petru, Diaconescu Gheorghe, Savu Ioan, Vlad Iulian, din perioada 3 mai-16 iulie 1991. Odată cu volumul VII din 2008 se încheie mărturiile martorilor audiaţi între 17 iulie-2 august 1991, astfel că în penultimul volum, apărut în 2009, sunt formulate concluziile pe fond şi redate cuvintele de încheiere ale inculpaţilor (16 septembrie-18 octombrie 1991) despre Revoluţie şi morţii de la Timişoara.

Buletinul ştiinţific şi de informare, ajuns la cel de-al VI-lea număr, tratează atât teme legate de Revoluţie (*Comandanţii represiunii*, *Radu Bălan – Decembrie 1989*), cât şi subiecte referitoare la comunism, la *Proclamaţia de la Timişoara*, diferite opinii şi atitudini formulate de personalităţi ale vieţii publice timişorene, cum ar fi: Mihai Petru, Pompiliu Alămorean, Tănase Tăvală, Viorel Marineasa. Nu lipseşte *memoria rezistenţei* şi sunt prezente, de asemenea, informaţiile din *viaţa ştiinţifică*, ce reflectă activităţile, simpozioanele şi vernisajele la care a luat parte Memorialul Revoluţiei (*Revoluţie la Hamburg!*; *20 de ani de la căderea Cortinei, Praga*; *20 de ani de la Revoluţia Română, Bruxelles*; *1989, sfârşit şi început: comunism, neocomunism şi postcomunism*). Ca de obicei, în rubrica *Biblioteca Revoluţiei* au fost recenzate cărţi, multe dintre ele apărute chiar în 2009, s-a continuat capitolul *Documentar*, din care spicuim articolele *Revoluţia din 1989 – Buziaş*; *Pe urmele teroriştilor*; *Acţiunile forţelor de represiune din Ministerul de Interne 16-20 Decembrie 1989*. Volumul se încheie cu *Instantanee –Memorial*, un colaj de 8 articole referitoare la activităţile comemorative din Decembrie 2009, dar şi la proiectele care vizează anul de faţă.

Lucian-Vasile Szabo
O REVOLUȚIE, UN MEMORIAL...
Dialoguri cu Traian Orban, Ioan Bănciu, Gino Rado, Vilmos Soos, Ana Blandiana, Ion Caramitru, Nicolae Noica, Viorel Sasca și Dan Strugariu, IPS Nicolae, Mitropolitul Banatului, Alexandru Zub și Petre Mihai Băcanu.

O Revoluţie, un Memorial... este un volum coordonat tot de jurnalistul Lucian-Vasile Szabo, pe baza unor dialoguri cu Traian Orban, Ioan Bânciu, Gino Rado, Vilmos Soos, Ana Blandiana, Ion Caramitru, Nicolae Noica, Viorel Sasca, Dan Strugariu, IPS Nicolae, Mitropolitul Banatului, Alexandru Zub şi Petre Mihai Băcanu, o carte de evocare, amintiri şi relatări despre începuturile Memorialului Revoluţiei, cum s-a constituit acesta şi cum a devenit, treptat, un simbol, o „instituţie a recunoştinţei”. *O revoluţie, un Memorial...* prezintă deci, într-o manieră modernă, istoricul asociaţiei şi problemele mai importante cu care se confruntă aceasta. Din paginile cărţii reiese clar parcursul Memorialului Revoluţiei, unicul muzeu consacrat acestui eveniment de cotitură din istoria noastră recentă.

Simona **MOCIOALCĂ**

Proiectele noastre

Ministrul Apărării Naţionale, Gabriel Oprea, susţine proiectul nostru de a se construi o biserică în Popeşti-Leordeni, edificiul urmând să fie suspendat peste canalul în care a fost aruncată, în Decembrie 1989, cenuşa victimelor Revoluţiei de la Timişoara.

În acest sens, ministrul Gabriel Oprea a avut vineri, 7 mai 2010, la sediul M.Ap.N., o întâlnire cu preşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, Traian Orban. Discuţiile au fost urmate de o deplasare în localitatea ilfoveană Popeşti-Leordeni, unde, în Decembrie 1989, a fost aruncată cenuşa martirilor Revoluţiei de la Timişoara.

La primăria din localitate, ministrul Gabriel Oprea a anunţat că a luat iniţiativa construirii unei biserici în memoria celor 40 de victime de la Timişoara, aşa cum le-a promis revoluţionarilor, la sfârşitul lunii martie, în timpul vizitei la Memorialul Revoluţiei.

Potrivit proiectului, biserica va fi suspendată peste canalul colector de la Popeşti-Leordeni, tocmai pentru a se putea permite accesul la canal în caz de necesitate. De asemenea, în curtea bisericii va fi amplasat un monument în memoria victimelor Revoluţiei, dar şi un „zid al luminii", unde vor putea fi aprinse lumânări. Terenul a fost cedat de proprietar cu titlu gratuit Primăriei Popeşti-Leordeni, care se va ocupa şi de administrarea lăcaşului de cult.

Biserica va costa 200.000 de euro, principalii cotizanţi fiind chiar ministrul Gabriel Oprea, dar şi membri ai proaspăt înfiinţatului partid Uniunea Naţională pentru Progresul României, precum Anghel Iordănescu.

„Cu toţii le suntem profund îndatoraţi celor care au luptat în Revoluţia din 1989 şi celor care şi-au dat viaţa pentru libertatea noastră. De aceea, am decis să sprijin personal construirea acestei biserici, în memoria Eroilor noştri, inclusiv din punct de vedere financiar. Sunt parlamentar de Ilfov, dar, înainte de toate, sunt un om care nu poate uita cât de scump a fost plătită libertatea de care ne bucurăm astăzi. Tocmai de aceea, fac un apel la colegii mei parlamentari, şi la cei din Ilfov, şi la cei din alte judeţe, să susţină construirea acestei biserici", a declarat ministrul Apărării Naţionale, Gabriel Oprea.

Un alt proiect finalizat îl reprezintă filmul *Destin '89*, semnat de Gabriel Burza, o peliculă care, în versiunea lungă, durează 100 de minute, şi care va putea fi vizionat şi într-o variantă mai scurtă de către vizitatorii care nu au atâta timp la dispoziţie pentru a vizita Muzeul Memorial. „*Destin '89* este conceput sub efectul clepsidrei, cu cele două vase de sticlă prin care se

scurge nisipul. Filmul este structurat în 2 părţi distincte: în prima parte zilele Revoluţiei se desfăşoară cronologic, începând cu data de 15 decembrie, timp de o săptămână, cât a durat Revoluţia, iar în partea a doua zilele se scurg invers. Coloana vertebrală a filmului este cifra 8, asemănătoare ca formă cu o clepsidră. Ziua a opta este cea a destinului dramatic, reprezentând deznodământul Revoluţiei." (Gabriel Burza)

Realizatorul filmului a dorit să conceapă un film încărcat de spiritualitate, cu o simbolistică bogată şi, poate cel mai important dintre toate, „un film contemplativ cu tineri, despre tineri şi pentru tineri." Cum se poate deduce din titlul filmului, în prim-plan stă destinul adevărat al unei persoane, dar este prezentă şi o componentă istorică mai profundă, mai ales în prima parte, unde, în scenariul lui Olivian Dulea, se derulează succint evenimentele petrecute în Decembrie 1989, fiind folosite imagini din baza de date audio-video, precum şi fotografii din arhiva foto şi de presă a Memorialului Revoluţiei.

În ceea ce priveşte apariţiile editoriale, pregătim, printre altele, şi o antologie a publicisticii timişorene post-revoluţionare, realizată de jurnalistul Lucian-Vasile Szabo. Antologia *Scriitorii şi Revoluţia* va cuprinde articole politice şi de atitudine din publicaţiile vremii (*Timişoara, Renaşterea bănăţeană, Gazeta de Vest, Accent, Orizont*), semnate de 22 de autori, scriitori şi jurnalişti, printre care: George Şerban, Ion Monoran, Iosif Costinaş, Ioan Crăciun, Daniel Vighi, Marcel Tolcea.

În lucru se mai află şi *Reflectarea în presa internaţională, naţională şi locală a Revoluţiei de la Timişoara*, un volum realizat tot sub coordonarea atentă şi directă a lui Lucian-Vasile Szabo, în colaborare cu cadre didactice şi studenţi de la secţia de Jurnalism a Facultăţii de Ştiinţe Politice şi ale Comunicării din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara.

Seria documentelor va continua cu primul volum al *Procesului de la Sibiu*, o ediţie îngrijită de Gino Rado, ce va cuprinde audierea inculpatului Ceauşescu Nicu şi a principalilor martori, fiind aduse în faţa instanţei persoane care ocupau funcţii importante în perioada reprimării Revoluţiei din Decembrie 1989 de la Sibiu.

Buletinul ştiinţific şi de informare apare, ca de obicei, de două ori pe an, cu articole de istorie orală, recenzii de cărţi şi ştiri care oglindesc activitatea Memorialului Revoluţiei.

Simona **MOCIOALCĂ**

***Drumuri ale Istoriei* – un proiect bilingv al muzeelor realizat de un grup de elevi de la Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau" din Timişoara**

Cu puţin înainte de încheierea anului şcolar 2009-2010 am primit din nou vizita unui grup de copii de la Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau" din Timişoara. Aceştia au prezentat un proiect bilingv al muzeelor susţinut de Fundaţia „Robert Bosch", lansat în decembrie şi finalizat pe parcursul anului şcolar. Coordonaţi de profesoara Sarah Smelczyes, elevii Hella Bucur, Adela Buruzan, Diana Cojocaru, Melinda Czifrak, Oana Dumitrescu, Alexandra Enache, Arina Man, Delia Meltes, Andreea Mili, Anca Mitroi, Raluca Panaete, Tabita Peiov, Anca Popescu, Lorelei Popescu, Cristian Rusu, Alexandra Soman, Teodora Sopoteanu, Diana Stoian, Sandra Trifu şi Sylvia Weinschrott au parcurs, în mai multe etape, *Drumuri ale istoriei*.

Deoarece „Muzeul este o sursă de la care aflăm noutăţi despre lucruri vechi", elevii s-au gândit cum să facă o prezentare cât mai atractivă a Muzeului de Artă şi a Memorialului Revoluţiei, astfel încât, pe lângă vizitarea propriu-zisă, să se iniţieze discuţii antrenante pentru copii şi tineri.

În prima etapă, pe tema *Cronologia Revoluţiei*, elevii, începând cu cei de 11 ani, primesc 12 fotografii ce reprezintă câte un moment important din perioada 15-22 Decembrie 1989 şi au la dispoziţie aproximativ 15 minute pentru a aranja fotografiile în ordine cronologică. „Astfel, Revoluţia va fi reconstituită prin imagini. Apoi, elevii vor primi nişte texte scurte. Fiecare text se potriveşte unei imagini, deci elevii vor trebui să aranjeze şi textele imaginilor în ordine cronologică. În acest mod, Revoluţia va fi redată şi prin cuvinte. În cazul în care au apărut dificultăţi în ordonarea fotografiilor în ordine cronologică, textele vor fi de mare ajutor pentru a rezolva această problemă. Cu puţină creativitate şi imaginaţie va fi reconstituit, printr-un puzzle, un moment esenţial din istorie. Textele şi fotografiile vor ajuta la testarea cunoştinţelor elevilor."

A doua temă se referă la locurile de desfăşurare a Revoluţiei. Elevii primesc poze ilustrând diferite subiecte care pot fi asociate cu Revoluţia, iar în prima etapă ei pot face presupuneri despre locurile în care se află obiectivele şi despre cum pot fi acestea raportate la evenimentele din Decembrie 1989. Identificarea pozelor se face cu ajutorul planului pe care elevii îl primesc la început. „Fiecare fotografie conţine şi o scurtă descriere, pentru a-l introduce pe vizitator în atmosfera Revoluţiei din '89 şi, totodată, pentru a oferi informaţii suplimentare referitoare la acele momente." Dar o poză nu e din timpul Revoluţiei, iar elevii trebuie să găsească greşeala. „În timpul turului este utilă explicarea detailată a fiecărui loc de oprire, dar şi a desfăşurării Revoluţiei din Timişoara, pe baza cronicilor." Pentru redarea cât mai exactă a evenimentelor sunt folosite poze de tip puzzle. Turul se

încheie la Memorialul Revoluţiei, unde pot fi asimilate informaţii despre Revoluţie şi comunism, prin intermediul filmelor, al expoziţiei de fotografii şi al dialogurilor personale, la final având loc o discuţie concluzivă.

Pentru tema *Martori oculari*, grupul de elevi a căutat nume şi date de contact ale unor persoane care au luat parte la Revoluţie, pornind de la ideea că prin cineva din familie sau o altă persoană li se pot transmite copiilor informaţii în mod subiectiv, dar atractiv. Grupul va face, de asemenea, un tur al oraşului în zonele în care s-au petrecut evenimentele de acum 20 de ani. Înainte de a porni de la Memorialul Revoluţiei, elevii vor primi o temă uşoară: să îşi aleagă o imagine din cadrul expoziţiei şi să interpreteze ceea ce văd. Împreună cu participanţii se vor citi texte scrise chiar de către copii, imediat după Revoluţie. La sfârşitul activităţii elevii vor primi informaţii despre cei ucişi şi răniţi, aleşi în funcţie de vârstă.

O altă temă pentru activităţi instructive este *Revoluţia în România şi DDR*. Această activitate se va realiza sub forma unui joc, cu scopul de a-i învăţa pe participanţi lucruri noi sau de a le consolida informaţiile pe care deja le deţin. Elevilor li se vor prezenta două coşuri care vor conţine bileţele cu informaţii referitoare la Revoluţie şi la evenimentele din 17 iunie 1953 din Republica Democrată Germania. Bileţelele, împăturite şi amestecate, vor fi citite pe rând şi puse apoi la loc, fiecare bileţel în coşul corespunzător, formându-se astfel două grupe. Apoi, elevii vor fi îndemnaţi să aranjeze bileţelele în ordine cronologică, fixând astfel evenimentele în timp şi în spaţiu. De asemenea, tinerilor li se vor da indicaţii încă de la început, astfel încât atenţia şi memoria vor fi esenţiale pentru această activitate, prin care se doreşte, totodată, să se realizeze o concepţie diferită de cea clasică despre un muzeu.

Fiind, totuşi, vorba despre nişte copii, care nu erau nici măcar născuţi pe vremea Revoluţiei, s-au strecurat câteva greşeli în mapă. Odată rectificate, acest material le va fi util şi altor grupuri de tineri. Documentarea s-a făcut pe baza site-urilor specializate de pe internet, precum şi din cartea *Timişoara 15-21 decembrie '89* al cărei autor este istoricul Miodrag Milin.

Simona **MOCIOALCĂ**

COLABORATORI

Georg Herbstritt, cercetător, Institutul Gauck, Berlin
Marius Mioc,
Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, Bucureşti
Lucia Hossu-Longin, realizator emisiuni TVR, Bucureşti
Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică Bucureşti
Dumitru Tomoni, profesor de istorie, Timişoara
Lucian-Vasile Szabo, jurnalist, Timişoara
Cornel Seracin, istoric, Timişoara
Cristina Tudor, istoric, Timişoara